

T. C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK SİYASAL HAYATINDA MENEMEN OLAYI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ABDULLAH TAŞKIN

GAZİANTEP - 2020

T. C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK SİYASAL HAYATINDA MENEMEN OLAYI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ABDULLAH TAŞKIN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR. ŞAKİR DİNÇŞAHİN

GAZİANTEP - 2020

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkilerAnabilim Dalı **Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler** Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Abdullah TAŞKIN** tarafından hazırlanan "Türk Siyasal Hayatında Menemen Olayı" başlıklı tez, 07/01/ 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Şakir DİNÇŞAHİN

Tez Danışmanı

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Orhun Cem
KARSAVURAN

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin
ERENDOR

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve
Teknoloji Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

**Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü**

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Türk Siyasal Hayatında Menemen Olayı**” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.
08/ 01 /2020

Abdullah TAŞKIN

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim süresince ve tez yazım aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen, desteklerini her zaman yanımda hissettiğim başta değerli aileme, iş arkadaşlarıma hocalarıma katkıları için teşekkür ediyorum. Ayrıca tezimin her aşamasında tecrübesi ve bilgisiyle bana ışık tutan çok değerli hocam Doç. Dr. Şakir Dinçşahin'e sonsuz teşekkürler.

Büyük emek ve gayret sarf ederek hazırladığım bu çalışmanın ülkeme ve milletime yararlı olmasını temenni ederim.

Gaziantep, 2020

Abdullah TAŞKIN

ÖZET

Bu çalışmada 23 Aralık 1930 günü Menemen’de Cumhuriyet ve onun devrimlerine karşı gerçekleşmiş bir isyan hareketi anlatılmaktadır. Menemen Olayı öncesinde Türk toplumunu derinden etkileyen, birbiri ardına gerçekleşmiş siyasal ve toplumsal değişimler yaşanmıştır. Ayrıca 1929 Ekonomik Krizi’nin olumsuz etkileri, halkı iyice bunaltmıştır. Ekonomik krizin etkileri ve değişimlerin halkta yarattığı hoşnutsuzluk hali birleşmişken yaşanan Menemen Olayı’ı devrin hükümetini oldukça güç durumda bırakmıştır.

Dönemin gazeteleri, meclis ve mahkeme tutanaklarına göre Nakşibendi Tarikatı’na mensup, başlarını Giritli Derviş Mehmet’in çektiği altı kişi Manisa’dan Menemen’e gelerek Cumhuriyet ve onun getirdiği yeniliklere karşı halkı ayaklandırmak istemişlerdir. Yaşanan olaylar sonucunda isyanı bastırmak için gönderilen Asteğmen Kubilay, başı kesilerek, olaya müdahale etmek isteyen mahalle bekçileri Şevki ve Hasan vurularak şehit edilmişlerdir. Daha sonra gönderilen takviye birlikler olayı bastırılmış ve kontrolü sağlamışlardır. Hükümet tarafından otoriteyi sağlamak ve düzeni korumak amacı ile Menemen, Balıkesir ve Manisa illerinde sıkı yönetim kararı alınmış ve uygulanmıştır. Yaşanan olay ile doğrudan ve dolaylı olarak bağlantısı tespit edilen yüzlerce kişi Menemen’e getirilerek sorgulanmıştır. Yapılan kovuşturma ve sorgulama neticesinde suçlu bulunanlar yargılanarak çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Menemen Olayı, Menemen’de ve Türkiye Cumhuriyeti’nde silinmesi zor izler bırakmıştır.

Anahtar kelimeler: Menemen Olayı, Kubilay, Tek Parti Dönemi, muhalefet, basın, tarikatlar.

ABSTRACT

This study describes the rebellion against the Republic and its revolutions in Menemen on 23 December 1930. Prior to the Menemen Incident, there were a series of political and social changes that had profoundly affected Turkish society. Negative impacts of the 1929 Economic Crisis have also overwhelmed the public. Emergence of the Menemen Incident along with the effects of the economic crisis and the discontent of the public by the changes, left the government of the era in a particularly challenging position.

According to parliamentary minutes, court records and newspapers of the period; six people from the Naqshbandi Order, headed by Dervish Mehmet of Crete, came to Menemen from Manisa to incite people to revolt against the Republic and its reforms. Ensign Kubilay, sent to suppress the rebellion was martyred by beheading and the neighborhood guards Şevki and Hasan who want to intervene in were martyred by gunfire during the uprising. Subsequently, the troops sent from the regiment suppressed the uprising and gained control. In order to restore authority and maintain public order, the government declared and imposed martial law in Menemen, Balıkesir and Manisa. Hundreds of people directly and indirectly related to the incident were brought to Menemen and interrogated. Those identified suspicious after the interrogation were prosecuted and sentenced to various penalties. Menemen Incident has left traces on Menemen and the Republic of Turkey that are difficult to fade.

Keywords: Menemen Incident, Kubilay, One-Party Period, opposition, press, sects.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Tez Çalışmasının Konusu	1
1.2. Tez Çalışmasının amacı	1
1.3. Tez Çalışmasının Önemi	2
1.4. Tez Çalışmasının Kapsamı.....	2
1.5. Tez Çalışmasının Problem Cümleleri	2
1.6. Tez Çalışmasında Uygulanan Araştırma Yöntemi ve Tezin Bölümleri	3

İKİNCİ BÖLÜM

MENEMEN OLAYI ÖNCESİ TÜRKİYE'DE SOSYAL EKONOMİK

ORTAM ve OLAYA İLK TEPKİLER.....	4
2.1. Menemen Olayı Öncesi Türkiye’de Siyasi ve Ekonomik Ortam.....	4
2.1.1. Siyasi Ortam	4
2.1.2. Ekonomik Ortam.....	13
2.2. Menemen Olayı Öncesi Durum Olayın Yaşanması Olay Sonrası ve Menemen’in Günümüzdeki Durumu	15
2.2.1. Olay Öncesi Menemen’in Durumu	15
2.2.2. Menemen Olayı’nın Yaşanması Olay Sonrası ve Olaya İlk Tepkiler	18
2.2.3. Günümüz’de Menemen	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MENEMEN OLAYI HAKKINDA YAYGIN GÖRÜŞLER SIKI YÖNETİM

TUTANAKLAR YARGILAMALAR ve İDAMLAR34

3.1.Menemen Olayı İle Alakalı Yaygın Görüşler34

3.1.1.Menemen Olayı İle Alakalı Birinci Yaygın Görüş İrtica Hareketi.....34

3.1.2 Menemen Olayı İle Alakalı İkinci Yaygın Görüş Cumhuriyetçi Komplo38

3.2.Menemen Olayı İle Alakalı Mahkemeye Atananlar Toplantıda Öne Çıkan

Başlıklar Tutanaklar Yargılamalar ve İdamlar.....42

3.2.1.Yargılamalar İçin Görevli Divân-ı Harp Mahkemesi'ne Atananlar42

3.2.2.Çankaya Toplantısında Öne Çıkan Başlıklar43

3.2.3.Menemen'de Uygulanacak Olan Sıkıyönetim Şartlarının Belirlenmesi44

3.2.4.İdam idama bedel hapis cezası alanlar ve İnfazların Yapıldığı Yerler45

3.2.4.1.İdam ve İdama Bedel Hapis Cezası Alanlar45

3.2.4.2.İdamların Gerçekleştirildiği Yerler47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BASIN TANIKLIKLAR KUBİLAY ve TARİKAT BAĞLANTISI.....49

4.1.Menemen Olayı'nın Basına Yansımaları Gazetelerde Yayınlanan

Yazılar ve Röportajlar49

4.2. Menemen Olayı Şehidi Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay54

4.3.Tarikatlar ve Halk Arasındaki Etkileşim55

4.4. Menemen Olayında Nakşibendî Tarikatı56

4.5.Menemen Olayı faillerinden Nakşibendî Tarikatı Şeyhi Esat Efendi

ve Oğlu Mehmet Ali57

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ60

KAYNAKÇA.....63

EKLER67

Ek.1. Menemen Olayı Fotoğrafları67

Ek.2. TBMM Zabıt Cerideleri94

Ek.3. Dönemin Gazete Arşivleri.....172

KISALTMALAR

Bkz	:	Bakınız
Çev.	:	Çeviren
EGMA	:	Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi
EGMPD	:	Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Dergisi
HF	:	Halk Fırkası
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
S	:	Sayı
SCF	:	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	:	Türkiye Cumhuriyeti
TPCF	:	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TCK	:	Türk Ceza Kanunu
ZbC	:	Zabıt Ceridesi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'ne ve devrimlerine karşı direnişler her zaman yaşanmıştır. 13 Şubat 1925 tarihli Şeyh Sait İsyanı bu ayaklanmalara örnek olarak gösterilebilir. Şeyh Sait İsyanının bir sonucu olarak, ayaklanmayı kışkırttığı gerekçesiyle 5 Haziran 1925'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılır (Bkz. Demirel, 2013, s.34-36). Bu dönemdeki muhalefet boşluğunun doldurulması ve muhalefetin kontrollüde olsa var olması için Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 7 Eylül tarihli İzmir mitingi halkın büyük ilgisini görür. Miting öncesinde Cumhuriyet Halk Fırkası binasının taşlanması gibi çeşitli şiddet olaylarının da yaşanması Cumhurbaşkanı'nın büyük tepkisini çekmiştir. İzmir'deki mitingde yaşananlar sonrası 17 Kasım 1930'da partiyi fesih etmesi sonucu muhalefetin örgütlenme şansı ortadan kalkar (Bkz. Demirel, 2013, s.40-41). İşte bu süreçten sonra cumhuriyeti ve devrimlerini içine sindiremeyen gruplar birkez daha harekete geçerek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı Menemen'de isyana kalkışır. İsyana Menemen'de ki askeri kuvvetler tarafından bastırılır. Bu olayın sonrasında benzer olaylar yaşanmaması için Hükümet tarafından sert tedbirler uygulanır (Cumhuriyet, 30 Aralık 1930, s.1).

1.1. Tez Çalışmasının Konusu

İzmir ili Menemen ilçesinde 23 Aralık 1930 yılında Cumhuriyet ve Hükümet aleyhine karşı bir isyan gerçekleşmiştir. Menemen Olayı'nın planlama ve gerçekleştirme aşamasında şüpheli ve aydınlatılmaya muhtaç bazı unsurlar görülmüştür. Yaşanan olayda hükümet muhalefeti, muhalefet ise olayın müsebbibi olarak devrin hükümetini ve Cumhuriyet Halk Fırkası yöneticilerini suçlamışlardır. Bu tezin konusu Menemen Olayı'nın Türk siyasi hayatına etkisi ve sebep olduğu ağır sonuçlardır.

1.2. Tez Çalışmasının Amacı

Menemen olayı üzerindeki farklı algılamalar, yorumlamalar ve spekülasyonlar ile karmaşık bir hal almıştır. Menemen olayının, araştırılarak doğru yorumlanması ve anlatılması çalışmanın inandırıcı olması açısından çok önemlidir. Yaşanan Olay Cumhuriyet tarihinde önemli bir yer işgal etmiş ve sosyal ve siyasi sonuçları bakımından yakın dönem Türkiye tarihi çalışanlarının gündemindeki yerini korumuştur. Gerçekler tarafsız olarak ortaya

ıkarılarak, Menemen Olayı'nın doğru ve yansız anlatılması gerekir. Bu tez çalışmasında 23 Aralık 1930 yılında yaşanan Menemen Olayı, doğru ve tarafsız araştırılarak dönemin koşullarında göz önünde bulundurularak detaylı olarak incelenecektir.

1.3. Tez çalışmasının nemi

Türk Siyasal Hayatında Menemen Olayı adlı çalışmanın yapılan diğer çalışmalardan farkı; daha önce yapılan çalışmaların çoğu zaman olaya tek boyutlu ve yüzeysel yaklaştıkları görülmüştür. Bu çalışmada, daha önce yapılan çalışmalara ek olarak zgn verilere ulaşmak maksadıyla dönemin gazete ve arşivleri yeniden taranarak olaya günlük ve hatıratlarda nasıl yer verildiği araştırılmıştır. Cumhuriyet arşivindeki ulaşıma açık olan resmi evrak, meclis tutanakları ve dönemin gazete arşivleri incelenmiştir. Yapılan saha çalışmasında, Menemenlilerin hafızasında olayın nasıl yaşadığı, kuşaktan kuşağa szlu tarih olarak nasıl aktarıldığı tespit edilerek böylelikle olaya çok boyutlu ve derinlemesine yaklaşmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda birçok kitaplar yazılmış, araştırmalar yapılmıştır. Bu tez çalışması da akademik yazına katkı sağlamak amacıyla yazılmıştır. Gerek kavramsal çerçevedeki incelemeler gerekse tarihsel arka plan çalışması bu amaç doğrultusunda yapılmıştır. Tüm bunların ışığında tezin akademi dünyasına katkı sağlayacağı düşünülmüş ve bu sebeple yazılmıştır.

1.4. Tez alışmasının Kapsamı

Bu tez çalışmasının kapsamı; Menemen Olayı'nın tarihsel süreci ve devamında ülke genelinde sebep olduğu sarsıntı ve bunalım durumlarıdır. Çalışmada Menemen Olayı'nın'nın yakın tarihimize kadar süren etkileri, olay öncesi siyasi, ekonomik durum, olaydan hemen sonra yaşananlar, isyanın bastırılması, olaydan sonra alınan önlemler ve bunların sonuçları gibi üç ana dönemden bahsedilecektir.

1.5. Tez alışmasının Problem Cmleri

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için yanıtlarının bulunması gereken problem cmleri şunlardır:

- a) Menemen Olayı, olay öncesi yaşanan dönüşüm ve değişimlerden etkilenmiş midir?
- b) Menemen Olayı'nın geçmişte gerçekleşen diğer isyanlarla ilişkisi var mıdır? Varsa

hangileridir?

c) Dönemin siyasetçilerinin söylemlerinde isyanı teşvik eden unsurlar var mıdır?

Varsa nelerdir?

d) Dönemin gazete analizleri ve söylemleri nelere yöneliktir ve nasıldır?

e) Dönemin yöneticilerinin ihmallerinin olayın yaşanmasına etkisi var mıdır?

f) Dönemin muhalefet partisının seçim mitinglerinde rejim ve hükümet karşıtı söylemler var mıdır?

g) Menemen Olayı'nın Türk siyasal yaşamına etkileri var mıdır? Varsa nelerdir?

Bu problem cümlelerinin çözümlenmesi sonucu elde edilecek cevapların yardımı ile araştırmaya konu olan sorularında yanıtları bulunmuş olacaktır.

1.6. Tez Çalışmasında Uygulanan Araştırma Yöntemi ve Tezin Bölümleri

Menemen Olayı'nın tarihsel arka planı için derinlemesine literatür taraması yapılacaktır. Menemen Olayı ile ilgili yapılan bu çalışmada arşivler, anılar, kitaplar, makaleler, daha önceden yazılmış tezler, Menemen'e giderek yapmış olduğum sözlü tarih çalışması, gözlem ve yine Menemen'de bulunduğum sürece hadiseye tanıklık etmiş kişilerin yakınları, esnaf, yazar ve gazetecilerle yapmış olduğum söyleşilerden yararlanılmıştır.

Bu tez beş bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde; Giriş, tez çalışmasının konusu, Tez çalışmasının amacı, Tez çalışmasının önemi, Tez Çalışmasının kapsamı, Tez çalışmasının problem cümleleri, Tez çalışmasında uygulanan araştırma yöntemleri ve tezin bölümleri yazılacaktır. İkinci bölümde; Menemen Olayı öncesi Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi ve ekonomik durumu ile olayın yaşandığı dönemdeki muhalefetin ve basının durumu yazılacaktır. Menemen'in olay öncesi, olay sonrası durumu ile birlikte, olayın nedenleri, yankıları, alınan önlemler ve günümüzdeki durumunun bir değerlendirmesi yapılacaktır. Üçüncü bölümde; Menemen Olayı hakkındaki yaygın görüşler, yapılan soruşturmalar ve yargılamalar yazılacaktır. Dördüncü bölümde; Olayın basında yansımaları, olayı takip eden muhabirlerin yazıları, Kubilay'ın hayatı, tarikat halk etkileşimi, Menemen Olayı'nda Nakşibendî Tarikatı'nın rolü ve dönemin Nakşibendî Tarikatı Şeyhi Erbilli Esat Efendi ele alınacaktır. Beşinci bölümde; Sonuç, kaynakça ve ekler yer alacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

MENEMEN OLAYI ÖNCESİ TÜRKİYE’DE MENEMEN’DE SİYASİ SOSYAL EKONOMİK ORTAM

2.1. Menemen Olayı Öncesi Türkiye’de Siyasi ve Ekonomik Ortam

2.1.1. Siyasi Ortam

Türkiye’nin Menemen Olayı öncesi siyasi durumuna değinirken ortaya konulan genel olgular dışında, olay öncesi yaşananların tüm boyutlarıyla göz önünde bulundurulması gerekir. Çünkü olay öncesi yaşananları derinlemesine incelersek, Menemen Olayı’nı doğuran sebepleri daha doğru olarak anlayabiliriz. Mustafa Kemal Atatürk ve dava arkadaşlarının çaba ve gayretlerine karşın, ülkede hala bazı sorunlar çözümsüz kalmıştı. Ülke genelinde daha birkaç yıl önce yaşanan saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın kurulması, cumhuriyetin ilanı, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması ve kapatılması, halifeliğin kaldırılması, Şeyh Sait ayaklanması, Tavriri Sükun Kanunu, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması ve üç aylık bir sürenin ardından kapatılması gibi, yaşanan bir takım olayların izleri ve etkileri silinmemişti.

Verilen büyük mücadele ve kazanılan zaferden sonra, Kurtuluş Savaşı’nı kazanan lider kadro arasındaki arkadaşlık ve uyum bozulmuştu. Kurtuluş mücadelesine katılan kadroların bir bölümü ya dargın ya da birbirlerine muhalif hale gelmişlerdi(Bkz.Demirel, 2013, s.33-34). Doğal olarak bu insanlar arasında yaşanan fikir ayrılıkları tüm ülkeyi etkiliyordu. Yapılan köklü değişiklikler bir kısım halk tarafından eski düzeni ve ahengi bozmaktan ibaret algılanmaktaydı. Kurtuluş Savaşı’nı kazanan yenilik yanlısı kadrolar birtakım yenileşme hareketlerine girişmekteydiler. 1930 yılına gelene kadar birbirini izleyen hızlı değişim ve dönüşümler yaşanıyordu (Bkz. Anıl, İstanbul, 2007,s.30-31).

Bu dönemde inkılapçı dönüşümün gerçekleştirilmek istenmesi toplumun buna henüz hazır olmaması nedeniyle kökten ve radikal tepkilerle karşılandı. Buna karşılık rejim muhalefeti ve basını baskı altına alıp sınırlı bir özgürlük havası yarattı. Aniden ve süratle yapılmak istenen kökten değişimlerin toplumda yarattığı huzursuzluk sonucunda yurdun her yerinde (özellikle Doğu vilayetlerinde) Menemen Olayı benzeri ayaklanma ve rejime karşı tepki hareketleri yaşanmaktaydı. Rejime yönelik gerçekleştirilmeye çalışılan bu başkaldırıları, hükümet yani otorite tarafından güç kullanılarak bastırıldı. Bu sayede otoriterleşme giderek

daha da arttı. Muhalefet basın ve rejim karşıtları üzerinde çok büyük bir baskı kuruldu. Devlet gittikçe artan bu muhalif seslere karşı sert tedbirler uyguladı. Muhalif partiler kapatıldı, birçok muhalif isim yargılanarak mahkûm edildi. Yaşanan bu baskı ve yargılamalar ülkede tek parti ve otoriterlik olgusu yarattı.

Saltanatın kaldırılmasının hemen arkasından hilafet makamının sonlandırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, kılık kıyafet düzenlemeleri, medeni kanun gibi değişim hareketleri sonucunda olağanüstü durumlar yaşanmaktaydı (Anıl, İstanbul,2007,s.31). Dinçşahin'e göre: "Cumhuriyet kurulduktan hemen sonra oluşan, yeniliğe açık özgürlükçü düşüncenin 1925 yılında çıkarılan Takriri Sükun kanunu ile noktalanması gibi, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmak istenmesi de istenilenin tam tersi istikametinde yeni bir emretme ve velayet dalgası oluşturur. Zira Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kurulması ile aynı yıllarda gerçekleşen Menemen Vakası Atatürkçü kesimde bir krize neden olur" (Bkz.Ahmad, 1993, s.60, aktaran Dinçşahin, 2012, cilt 12, s.117-118). Devrimlerin batıdaki illerde dahi tutunamadığını gören Atatürkçü düşünceye sahip inkılapçılar, yapılan yeniliklere meşruluk ve toplum tabanının desteğini almak için devletin güç kullanma aygıtlarının yanı sıra ideolojik aygıtların da kullanılması gerektiğinin farkına varırlar (Bkz.Althusser, 1994, s. 33-34, aktaran, Dinçşahin, 2012, cilt 12, s.118)

Ülke çapında yaşanan bu değişimler yüzünden birçok insan ve geniş halk zümreleri konumlarını kaybetmişlerdi. Zaman ilerledikçe yaygınlaşan ekonomik ve toplumsal birtakım unsurların da eklenmesi ile rejime karşı güçlü muhalif sesler yükselmeye başladı. Bütün bunların yanında dünya çapında yaşanan ekonomik buhran Türkiye Cumhuriyeti'nin de ekonomik ve siyasal yaşantısını çok kötü etkiledi. Ülkede işsizlik endişe verici boyutlara ulaştı. Halk yaşanan bu ekonomik krizden ve ağır vergilerden bunalmıştı (Bkz. Cumhuriyet Gazetesi, 25-27 Aralık 1930, s.3). Yönetime yakınlığı ile bilinen Cumhuriyet Gazetesi "*Arazi vergisi çiftçiye aşarı arattırmaktadır*" manşeti atarak vergilerin ağırlığı konusunu eleştiriyordu. Türkiye siyaseti ve toplumuyla sorunlu günler geçiriyordu. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bir yurt gezisinden dönüşünde, kendisine gerçek dışı tablolar çizen bir kısım görevliye dönük olarak; "*Hakikate göz yumanlar ve hakikati olduğundan farklı göstermeye çalışanlar olmuştur*" diyerek dile getirdiği birtakım vakalar devleti zor durumda bırakmaya başlamıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 27 Aralık 1930 s.3).

I. Dünya Savaşı sonucunda % 17 azalan Türkiye nüfusun % 84'ü köylerde yaşıyordu. Halkın % 90'ı okuma yazma bilmiyordu. Her 13000 hastaya bir doktor düşüyordu. Ülke'de trahom, frengi, tifüs ve verem gibi salgın hastalıklar yayılmaya başlamıştı. Sanayi ve işletme tesisleri çoğunlukla azınlık guruplarının ellerinde idi. Bütün bunların üzerine Osmanlı'dan

kalan borçların ödenmek zorunda kalınması, yaşanan sorunların ciddi boyutlara ulaşacağını gösteriyordu (Bkz. Tezel, 1994, s.98, aktaran. Anıl, İst, 2007,s.34-35).

Cumhuriyetin ilanı ile beraber laik düzen ve dünya görüşü çerçevesinde gerçekleştirilmiş olan devrimsel hareketler kökten ve radikal çevrenin tepkilerine yol açmıştı. Değişim ve dönüşümler, eski düzeni savunan, değişime direnen ve ilk fırsatta eskiye dönülmesini arzulayan çevreleri tekrardan birtakım faaliyetler içine sokmuştu. Bu çevreler fikirlerini alenen söyleyip ortaya çıkmakmış onun yerine gizli birtakım faaliyetler içinde bulunmuşlardı.

Menemen Olayı'na götüren süreçte olay öncesi siyasi duruma değinirken saltanat makamının kaldırılmasının yaşanan olaya etkilerinin olmadığını söylemek doğru bir tespit olmayacaktır. Altı yüz yıllık Osmanlı saltanatı önce gücünü yitirmiş daha sonra hilafet makamından ayrılarak sonlandırılmıştı. Osmanlı'nın fetih politikasının bir gereği olarak fethettiği Girit'e yerleştiren bu insanlar çöküşün başlaması ile birlikte tekrar Anadolu'ya göç etmek zorunda kaldılar. Göç sırasında yaşanan sıkıntı ve acılar, bir kısmı Menemen Olayı'nda da rol almış bu insanların hayatını olumsuz yönde etkilemişti. Olayı gerçekleştiren gurubun lideri Derviş Mehmet, olayda şehit edilen iki mahalle bekçisi ve Kubilay'ın kendisi dahil hepsi Girit göçmenidirler. Alınan bu kararın altı yüz yıllık Osmanlı saltanatının bittiğini gösteriyor olması nedeniyle TBMM'de tartışmalar daha da artmış, meclis çalışmaları olumsuz yönde etkilenmiştir. Meclis hararetli tartışmalara sahne olurken, saltanatın kaldırılmasının zor günler geçiren halka yansımalarının birtakım sosyal ve siyasi sonuçları olmuştur. Halkta meydana gelen bu hoşnutsuzluk hali Menemen'de yaşanlar gibi rejim ve hükümet karşıtı birçok olaya dayanak teşkil etmiştir. Saltanatın kaldırılmasına duyulan tepki rejim karşıtlarının sık sık başvurduğu ve kullandığı bir argüman olmuştur.

26 Ağustos 1922'de fiilen başlayan Başkomutanlık Meydan Savaşı ile birlikte hareket ordusunun işgalleri sona erdiren mutlak galibiyeti gerçekleşti. Gerçekleşen bu galibiyet ile birlikte, İsviçre'nin Lozan kentinde bir konferansın yapılması karara bağlandı. Fakat konferansa İstanbul Hükümeti'nin de davet edilmesi, saltanat makamının kaldırılmasının gündeme gelmesine sebep oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Kasım 1922'de kabul ettiği 308 numaralı "*Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, hukuku hâkimiyet ve hükümranının mümessili hakikisi olduğuna dair*" adlı kararname ile saltanat 1 Kasım 1922'de oy birliğiyle kaldırıldı. Osmanlı Devleti hukuken sona erdirildi. Kararnamenin ilanından sonra sadrazam Tevfik Paşa başkanlığında 4 Kasım günü Osmanlı hükümeti son toplantısını yaptı. Son toplantıda Padişah'a hükümetin istifası sunuldu. Ankara Hükümeti'nin İstanbul'daki temsilcisi Refet Paşa 5 Kasım'da tüm bakanlık müsteşarlarını divan yolundaki Şark Mahfilin'de topladı.

Refet Paşa buradakilere her çeşit etkinliği sonlandırmalarını bildirmiştir. Babıali'deki kat 7 Kasım'da kesin olarak boşaltıldı. Osmanlı'da devletin resmi yayın organı Takvim-i Vekayi kapatılarak, yayını durduruldu (Bkz. Demirel, 2013, s.20).

Saltanatın kaldırılmasıyla beraber Osmanlı İmparatorluğu resmen sona erdi. Türkiye Hariciye Vekili İsmet Paşa'nın başkanlığında bir heyetle Lozan Konferansı'na katıldı. Lozan Konferansı 20 Kasım 1922'de başladı. Yapılan görüşmeler neticesinde bazı maddelerde anlaşmaya varıldı. Konferans sona erdiğinde tarih 24 Temmuz 1923'ü gösteriyordu. Seçimlerin ardından yönetimi ele alan yeni seçilmiş Meclis daha sonra 11 Ağustos 1923'te Lozan Antlaşması'nı onayladı (Bkz.TBMM,Giz.Cls.Zbt.D.1,C.3,İç.3,25Aralık1922,s.1146-63).

Yine olay öncesi siyasi duruma değinirken, hükümet ve rejim muhalifleri ile Menemen Olayı'na komplo penceresinden bakan bazı yazarların yaşanan olaylardan Cumhuriyet Halk Fırkası'nı ve partinin yöneticilerini sorumlu tuttukları anlaşılmaktadır. Olayı komplo diye niteleyen Necip Fazıl'a göre tertibin başı Vasıf Çınar, Şükrü Kaya, Mahmut Esat Bozkurt gibi Cumhuriyet Halk Fırkası mensuplarıdır (Bkz.Kocahanoğlu, 2018:s,341). Bundan dolayı bu partinin kuruluş sürecini anlatmak yaşananları anlamada yararlı olacaktır.

Birinci Meclis döneminin sonlarına doğru, tarih 7 Aralık 1922'yi gösterdiğinde Mustafa Kemal Paşa Ankara basınına, bir demeç verdi. Mustafa Kemal Paşa verdiği bu demeçte, barış sağlanınca Halk Fırkası adını taşıyacak ve halkçılığa dayanan bir siyasi parti kurmak istediğini ve bu konuda kararlı olduğunu açıkladı. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri bir fırkaya dönüştürülerek bu partinin kurdurulacağı beyan edildi (Bkz. Demirel, 2013, s.29). Mustafa Kemal Paşa, 8 Nisan 1923'te Halk Fırkası'nın ilk programı olarak kabul gören ve "Dokuz Umde" denilen bir seçim bildirgesi yayımlamıştır. Bu beyannamenin başlangıç kısmında, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun, Halk Fırkası'na dönüştürüleceği belirterek, seçim sonrası oluşturulması hedeflenen bu meseleyi halkın onayına sunmuş, dokuz umdeyi onaylayanların oylarını istemiştir.

Seçimlerden sonra TBMM'nin ikinci dönemi 11 Ağustos 1923'te başlamıştır (Uzun, 2010, s.234-235, aktaran, Ekici, 2017, s.354). Yeni kurulan mecliste 17 Ağustos 1923 tarihinde 133 milletvekilinin iştirak etmesiyle gerçekleşen oturumda Halk Fırkası'nın oluşturulması için çalışmalar başlatıldı. Ağustos ayında düzenlenen toplantılar ve bu sırada Lozan'ın da mecliste kabul edilmesi ile iç siyasetin hayli yoğun olması üzerine 9 Eylül 1923'te İzmir'in kurtuluş gününün yıldönümünde Başkan olarak Mustafa Kemal ve Genel Sekreter olarak Recep Peker'in imzalarının bulunduğu bir dilekçe ile İçişleri Bakanlığı'na başvuru yapılarak Halk Fırkası'nın kurulduğu ilan edildi. (Ekici, 2017, s.354). 1923 seçimleri

Halk Fırkası adaylarının mutlak zaferiyle sonuçlandı. Partinin tüzüğü 9 Eylül 1923'te kabul edildi. Partinin genel başkanlığına Mustafa Kemal Paşa 11 Eylül 1923'te seçildi. Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında birinci grup adaylarını belirlemek üzere, çalışmalarına başladı. Fakat diğer grup seçime gitmeme yönünde görüş bildirdi. Seçim, merkezin belirlemiş olduğu adaylarla seçime giren birinci gurubun başarısıyla sonuçlandı. Halk Fırkası ilk toplantısını ise 11 Ağustos'ta gerçekleştirdi. Seçilen milletvekilleri meclisteki görevlerini Mustafa Kemal'in kontrolünde 1927 yılına dek devam ettirdiler (Bkz. Demirel, 2013, s.30).

Menemen Olayı öncesi durumu açıklarken Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kısa sürmüş siyasi kariyerinden bahsetmek konuyu daha anlaşılır kılabılır. Menemen Olay'ı sonrası gerçekleştirilen Çankaya toplantısında alınan kararlardan birinde; "Bu olayın Kazım Karabekir Paşa'nın başkanı olduğu kapatılmış Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'yla irtibatının olup olmadığı ortaya çıkarılmalıdır" denmiştir.

1923'te Müdafaa-i Hukuk adayları olarak seçilen ve Halk Fırkası içinde yer alan milletvekillerinden bir bölümü zamanla bu partiden istifa ettiler. İstifa edenlerin bir bölümü 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adıyla bir muhalefet partisi kurdular. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası aslında Halk Fırkası içerisindeki görüş ayrılıklarının resmi olarak ortaya koyulmasıydı. Yeni parti ekonomi politikası olarak hükümetin devletçilik politikasının tersine liberalizmi savunuyordu. Tek dereceli seçim sistemi, reisicumhur seçilen kişinin milletvekilliğinin düşmesi ve her türlü inkılâp ve anayasa değişikliklerinin halka danışılarak yapılması gibi yeni politikalar ileri sürülmekteydi. Yeni parti kuruluşundan çok kısa bir süre sonra Halk Fırkasından istifa edip partilerini değiştiren milletvekilleri ile birlikte mecliste yirmisekiz kişilik bir temsil sayısına ulaşmıştı (Bkz. Demirel, 2013, s.33).

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulduktan 3 gün sonra Başvekil İsmet Paşa sıkıyönetim ilanını istedi. Cumhuriyet Halk Fırkası grubu bu öneriyi reddedince İsmet Paşa, 21 Kasım'da hükümetin istifasını açıkladı. Ertesi gün, yeni kabineyi, İsmet Paşa'ya göre daha ılımlı bir kişiliğe sahip olan ve muhtemelen Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan kopuşları durdurması beklenen Fethi Okyar Bey kurdu. Türkiye Cumhuriyeti çok partili demokrasiye hızlı adımlarla ilerlerken işler yolunda gitmemeye başladı. Terakkiperver Fırka hükümeti denetleyecek yapıcı bir muhalefet iken, radikal rejim karşıtları tarafından bir sığınma yeri olarak görüldü. 1925'in ilk aylarında patlak veren Şeyh Said İsyanı Cumhuriyeti büyük bir krizin içerisine soktu. Bu isyan hareketi hükümeti olumsuz yönde etkileyerek muhalefete karşı daima tedirgin bir bakış açısı oluşturdu. İstiklal Mahkemesi birkaç Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üyesini isyanla ilişkilendirip mahkûm etti. Bu mahkûmiyet ile birlikte tedirginlik daha da arttı. 5 Haziran 1925'te Cumhuriyetin bu ilk muhalefet partisi resmen

kapatıldı (Bkz. Demirel, 2013, s.33-34).

18 Kasım 1922 Cumartesi günü halife seçimi iki adayın katılımı ile Meclis'te yapılmıştı. Yapılan bu seçimde Sultan Abdulhamit Han'ın büyük oğlu Mehmet Selim Efendi hanedanın adayı oldu. Abdülmecit Efendi ise Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının adayı oldu. Abdülmecit Efendi 8 oya karşılık, 148 oyla yapılan seçimi kazanmış ve halife seçilmişti. Siyasi yetkilere sahip olmadan elinde bulundurduğu halifeliği, Abdülmecit Efendi'nin 16 ay ancak sürdürebildi. Daha sonra halifelik makamı 3 Mart 1924'te kaldırıldı. Meclis 3 Mart'taki görüşmeler esnasında konu ile ilgili iki kanunu daha kabul etti. Kabul edilen birinci kanun ile Şeriye ve Evkaf Vekâleti kaldırıldı. Kaldırılanların yerine Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Reisliği ile Vakıflar Umum Müdürlüğü kuruldu. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" kabul edilen ikinci yasa idi. Yeni anayasa 20 Nisan 1924'te kabul edildi. 1924 Anayasası bir karma sistem olarak nitelendirilebilir aslında çünkü öngörülen sistem güçler birliği ve güçler ayrılığı arasında bir sistemdir (TBMM, ZC, D.1,C.3, İçtima.3, 18 Kasım 1922, s.1042-1043).

Halifelik makamının kaldırılması ise rejime karşı girişilen birçok olayın kurgu aşmasında etkili olmuştur. Olayın baş aktörü Derviş Mehmet etrafına toplanan insanları hilafet sancağı altında toplanmaya davet etmiş, korkutup ikna etmek isterken başvurduğu yol, şehrin yakınlarında bulunduğunu iddia ettiği fakat gerçekte olmayan hilafet ordusu olmuştur. 23 Aralık 1930 sabahı söz dinlemeyenler, aksini iddia edenler ve direnenler şehri kuşatan 70000 kişilik hilafet ordusu tarafından öldürülecektir demişti Giritli Mehmet (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.15).

Türk ve Kürt toplumlarını bir arada tutan, sembol olan halifelik makamının kaldırılması iki toplumu bir arada tutan ortak değeri ortadan kaldırmıştı. Bununla birlikte cumhuriyet rejimi yeni bir ulus bilinci yaratmak adına Kürtlere karşı baskıcı bir politika izlemeye başlamıştı. Kürtçenin her ortamda konuşulamaz hale gelmesi ve Kürt aşiretlerinin istekleri dışında başka yerlere yerleştirilmeleri gibi uygulamalar Kürtlerin tepkilerine neden oldu. Bu yaşananların sonucunda 1924'te Beytüşşebap'ta başarısız bir isyan hareketi gerçekleşti. (Bkz.Sarıkoçuncu, ABD Basınında Doğu isyanları 1925-1938, Akademik Bakış, C: III, Sayı: 6, 2010, s.112, aktaran, Koç, Şeyh Sait Ayaklanması, Ankara 2013, s.156-157).

Musul sorunu ve hareketi ile ilgilenildiği bir sırada Doğu Anadolu'da Şeyh Sait İsyanı patlak verdi. Bu isyanda Kürt Azadi Hareketi oldukça etkili olmuştur. Mensuplarının çoğu Osmanlı Hamidiye Alayı subaylarından oluşuyordu.Yapılan gizli toplantılarda Şeyh Sait'in de üyesi olduğu iddia edilen örgüt, 25 Mayıs 1925'e kadar bir ayaklanma çıkartma kararı alır. Ancak bu ayaklanma girişimi de örgüt içi ihanetler ve deşifre edilen örgüt üyeleri yüzünden başarısızlıkla sonuçlanır. Ancak Şeyh Sait kendisine tabi olan aşiretler ile beraber 13 Şubat

1925'te isyanı başlatır. (Öke, Musul Kürdistan Sorunu, 1918- 1926, İstanbul, s.309, aktaran, Koç, Şeyh Sait Ayaklanması, Ankara 2013, s.156-157).

Bingöl'e bağlı bir ilçe olan Genç'in Piran köyünde 13 Şubat 1925'te çıkan silahlı çatışma Doğu Anadolu'da geniş çaplı bir ayaklanmayı başlattı. Bu ayaklanma Türkiye'nin siyasal yaşamında radikal dönüşümlere yol açtı. Şeyh Sait isyanı olarak bilinen bu ayaklanma, eşkıya oldukları gerekçesiyle haklarında tutuklama kararı bulunan on kişinin jandarma kuvvetlerine teslim olmayarak, ateş etmeleriyle başladı.

Hükümet 21 Şubat'ta bu gelişmeler üzerine Doğudaki illerde sıkıyönetim ilanına karar verdi. Mart başında, Mustafa Kemal Paşa, Başbakan Fethi Okyar'ın istifa etmesini istedi. Fethi Okyar Hükûmeti'nin istifa etmesinden sonra İsmet İnönü başbakanlık görevini 3 Mart'ta devraldı. Ayaklanmacılara karşı 26 Mart'ta ordu birlikleri büyük bir saldırı başlattı ve isyan hareketi bastırıldı.(Bkz. Demirel, 2013, s.34-35).

Yine bu dönemde Takriri Sükun Kanunu, Şeyh Sait ayaklanmasını bastırabilmek için çıkartıldı. Hükümete olağanüstü tedbirler alma yetkileri verecek olan bu kanun 4 Mart 1925'te kabul edildi. Hükümet çıkarılan bu kanunla toplum düzenini bozan basın-yayın organlarını ve kurumlarını mahkeme kararı olmadan kapatabilme yetkisine sahip oldu. Ayrıca kanunun içerdiği düzenlemeler arasında aynı konuda suç işlediği düşünülen kişilerin İstiklal Mahkemelerine gönderilmesi de vardır. İki yıl için çıkarılan kanunun daha sonra süresi iki yıl daha uzatıldı (TBMM, ZC, D.3,C.9, İçtima.2, 4 Mart 1929, s.18-19-20-21).

Türk basınının tam bir hürriyet ve özgürlük havası yaşadığı iki dönem vardır. Birinci dönem 1908'de Meşrutiyetin ilan olduğu yıldır. Bu özgürlük dönemi 1909'da sona ermiştir. İkinci hürriyet ve özgürlük dönemi de 1923'teki cumhuriyetin ilanından 4 Mart 1925 "Takriri Sükûn" kanununun ilanına kadar olan dönemdir (Bkz, Ağaoğlu, 1930, s.26).

Cumhuriyetin ilanından sonra basın sınırsız bir özgürlüğe kavuşamadı. Bir tarafta saltanatı ve hilafeti savunanlar vardı. Öte yandan da yeni rejimin her türlü düşünceye özgürlük tanıyacağını umut edenler. Yeni rejim sağlam temeller üzerine oturtulamadı. Mustafa Kemal ve yakın arkadaşları rejimi tehlikeye sokacak davranışlara karşı büyük duyarlılık göstermekteydiler (Bkz, Topuz, 2003, s.143). 3 Şubat 1925'te, Doğu'daki Şeyh Sait İsyanı üzerine 4 Mart 1925'te kabul edilen 578 sayılı "Takrir-i Sükun Kanunu"nda

*"İrtica ve isyana ve memleketin sosyal nizamını, huzur ve sükûnunu, güvenlik ve asayişini bozmaya yönelik her türlü teşkilatı, tahrikleri, teşvikleri, teşebbüsleri ve yayınları, hükümet, cumhurbaşkanının onayıyla yasaklamaya yetkilidir. Sanıkları, hükümet İstiklal Mahkemeleri'ne verebilir"*deniliyordu (TBMM, ZC, D.3, C.9, İçtima.2, 4 Mart 1929, s.18-19-20-21).

Yayımlanan kanunun hemen akabinde, “Tanin, Tevhidi-i Efkâr, Son Telgraf, İstiklal, Sebilürreşat, Aydınlık, Orak Çekiç, Sadayı Hak, İstikbal, Kahkaha, Toksöz, Savha, Resimli Ay ve Vatan’ın da dâhil olduğu, İstanbul’da ve Anadolu’da çeşitli görüşlerdeki muhalif gazete ve dergiler kapatıldı (Bkz, Boratav, 2003, s.51). Böylece Takrir-i Sükûn Kanunu ile basında uzun süren bir sessizlik dönemi başladı. Takrir-i Sükûn dönemi 1929’da sona erdi. Başbakan İsmet İnönü Takriri Sükûn Kanunu’nun kaldırıldığı 4 Mart 1929 yılındaki meclis oturumunda kanunla ilgili olarak şöyle konuşmuştur:

“Tehlike kapının eşiğine gelinceye kadar sabreden Büyük Meclis Cumhuriyeti kurtarmak için keskin ölçülerin zamanı geldiğine hükmetti. Geniş bir seferberlikle Vatandaşların Cumhuriyet müdafaasına çağırılmasına izin verdi, bir buçuk yıldan beri büyük zaferin temiz çalışma yaşayışını kendine zehir edenlere karşı Millet kızgın bir seğirdimle Reisi Cumhurun çağırmasına koştu. Büyük Meclis aynı zamanda kendi İstiklal mahkemelerini kurdu ve hükümete takriri sükûn kanununu verdi. Büyük Meclisin Halk idaresi ne kudretli bir tutum olduğu meydana çıkmıştı. Fakat Cumhuriyet aleyhtarlarının hazırlıkları şimdiye kadar sezilenden çok daha fazla olduğu da en kapalı gözlere çarpmıştı.

Geçen dört yılda yüz yıla sığmayacak iyi şeyler yapılmıştır. Halk idaresinin güçlü ve kudretli çehresi zihinlere yerleşmiştir ki bu bence en değerli neticedir. Çünkü halk idaresinin kanunlarının, kuvvetlerinin hafife ahnamıyacağı zihinlerde köklenmesi, her hangi bir tehlike ve bunun karşısında büyük meclisin mutlaka ölçü bulacağına eyice bilinmesi eyileri teskin edecek, taşkınları uslu düşünmeye sürececek başlıca ilahtır” (TBMM, ZC,40.İnikat, D.3,C.9, İçtima.2, 4 Mart 1929, s.18-19-20-21).

Bu dönemin bitmesiyle aynı yıl Arif Oruç, İstanbul’da Yarın gazetesini yayınladı. 1930’da da Zekeriya Sertel önderliğinde Son Posta gazetesi çıkarıldı (Bkz, Topuz, 2003, s,171). 1930’da Serbest Fırka’nın kurulması, memlekette biraz daha özgürlük havasının esmesine yol açtı. Herkesin daha özgür konuşabildiği bir dönemdi.

Yarın, Son Posta, Yeni Asır, Hizmet, Halkın Sesi gibi gazeteler Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı destekliyordu. Bu gazetelerin yayınları Halk Fırkası’nda bir hoşnutsuzluk yaratıyordu (Bkz. Topuz, 003, s, 156). Bu da yeni bir kanun tasarısının hazırlanmasına neden oldu. Daha sonra çıkarılan Matbuat Kanunu Cumhuriyet döneminin ilk basın yasasıdır. Bu kanunla saltanat, hilafet, komünizm ve anarşizm yanlısı yayınlara yasaklama getirildi. Hükümete, yurt ve ülke yararına ters düşen yayınları kapatma hakkı tanındı. Bu durumda Matbuat Umum Müdürlüğü bir telefon emri ile gazeteler kapatılabiliyordu (Bkz, Koloğlu,

2006, s.119) 25 Temmuz 1931 tarihli Matbuat Kanunu, 23 fasıl ve 68 maddedir. Bu maddeler beş defa değişikliğe uğrayarak 1938’de son halini aldı (Bkz, Behnan, 1971, s.269). 1930-1938 yılları arasında ülkede oldukça sınırlı bir basın özgürlüğü vardı. Bu da hükümet güdümlü bir özgürlüktü. 10 Haziran 1935 yılında, daha sonra askeri darbelere zemin hazırlayan Ordu Dâhili Hizmet Kanunu 2771 sayılı 34. madde çıkarılmış ve Türk silahlı Kuvvetleri’ne Türkiye Cumhuriyeti’ni kollama ve koruma görevi verilmiştir.

Uygulanan baskılara rağmen muhalif basın dönemin hükümetine karşı sert muhalefeti sürdürdü. Bu muhalefetin sonucunda Yarın Gazetesi sahibi ve başyazarı Arif Oruç, Menemen Hadisesi ile ilgili olarak bir yazı kaleme aldı. Yazdığı bu yazı ile İzmir valisini suçladığı iddiasıyla yapılan yargılama sonucunda 7 ay hapis cezası aldı. Bu yaşananlar basına karşı tutumda sertleşileceğinin göstergesiydi. Yaşananlardan kısa bir zaman sonra basın kanunu mecliste gündeme getirildi. Meclis gündemine getirilen bu kanunda basın, rejime uyum sağlayacak bir duruma getirilmeye çalışıldı.

Yine siyasi bağlamda Menemen Olayı, 1930’da Ali Fethi Okyar tarafından Atatürk’ün tavsiyesiyle 12 Ağustos 1930’da kurulmuş olan ve 17 Kasım 1930’da kendi kendini fesheden, Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci ana muhalefet partisi Serbest Fırka’nın 99 günlük varlığı ile bir arada değerlendirilmektedir. Yaşanan olumsuz gelişmeler yüzünden halk ile iktidar arasındaki iletişimin bütünüyle kesilmiş olması, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa’yı Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasına yönelten nedenler arasında gelmekteydi. Mustafa Kemal Paşa’ya göre, ülkenin içinde bulunduğu bu sıkıntılardan kurtulmak için muhalif bir parti kurulmalıydı. Bu sayede memleketin sorunları Meclis’te muhalefet grubunun görüşleriyle tartışılacak, çözüm daha kolay bulunacaktı. Bu düşünceyle ikinci çok partili siyasal döneme geçiş hazırlıkları hızlandırılmıştır. Kuruluşu, Fethi Okyar tarafından gerçekleştirilen Serbest Cumhuriyet Fırkası ile bu amaca ulaşılmaya çalışılmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması Paris büyükelçisi olarak görev yapan Ali Fethi Okyar’ın 22 Temmuz 1930’da İstanbul’a gelmesiyle başladı. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın Ali Fethi Bey’in katıldığı 7 Eylül’de ki İzmir mitingi halk tarafından çok büyük ilgi gördü. Ama yaşanan huzursuzluklar bununla son bulmamıştır.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın 1925 yılındaki deneyiminde yaşandığı gibi, ikinci muhalif parti kurma denemesi hüsrana sonuçlanmıştır. 1930 yılı başlarında ülkede toplumsal, siyasal ve ekonomik nedenlerle başlayan sıkıntılar, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kuruluşu ile devrimlere karşı olan bazı kişi ve grupların, bu parti içinde yer almalarına neden olmuştu. Yeni parti toplantılarında, hükümet açık bir dille suçlanmış, hatta zaman zaman dinin elden gittiğinden, kadınların yüzlerinin açıldığından, zorla şapka giydirildiğinden söz

edilerek, bilinçli olarak eski düzene dönmek isteyenler cesaretlendirilmiştir.

Rejime ve devrime karşı olanların başlattığı olumsuz gelişmeler neticesinde Serbest Cumhuriyet Fırkası kapatılarak tarih sahnesinden silinmiştir. Genel kanı, toplum içerisinde genel bir rahatsızlık ve bunalım hali olduğu zaman, yükselen toplumsal muhalefete güdümlü partiler eliyle yön çizmek, üzerinde denetim kurmak hiçbir zaman mümkün olmamıştır.

Tüm bu yaşananlar ve olayın gelişim süreci bize şunu göstermiştir. Menemen Olay'ı o dönem içinde bulunulan siyasi durum ve zor yaşam koşullarının sebep olduğu kopmalardan beslenmiştir. Bir ülkeye, hükümete, aileye, mensubu olunarak güvende hissettirecek bir topluma ve özellikle rejime karşı duyulan aidiyet hissinde yaşanan kopmalar, yaşanan olaya zemin hazırlamıştır. Bu zor koşullara hükümetin radikal ve baskıcı uygulamalarını da eklemekte fayda var. Tarikatlara yönelişte yaşanan artışta, bölge genelinde rejimden kopuşların, ekonomik sorunların yol açtığı sıkıntıların ve göçmenlerdeki derin zor yaşam koşullarının yarattığı hoşnutsuzluğun büyük etkisi vardır.

Aslında oldukça fazla dini sembol kullanılarak süslenen Menemen Olayı derinlemesine bakıldığında dinsel boyut olarak zayıf ve yüzeyseldir. Olayın baş kahramanı Giritli Mehdi Mehmet, Paşaköy'de “ben mehdiyim, bana itaat edin, sizi kurtuluşa ben erdireceğim,” demişti. Eskiden beri tanıyıp bilen bazı köylülerin “bu adam Subhaneke’yi okumasını dahi bilmez,” diyerek mehdilik iddiasına inanmamışlardır (Öz,İstanbul 2015,s.435).

2.1.2. Ekonomik Ortam

Cumhuriyet Gazetesinin 8 Ocak 1931 tarihli sayısında Alaattin Cemil tarafından “*Dünya genelinde yaşanan buhranı Şiddetlendiren büyük Karamsarlık*” başlığı altında ekonomik buhranın dünyada yaşanmasının sebeplerini ve ülkemize olan etkilerini okuyucularına şu sözlerle aktarmıştır.

“Dünya iktisadî buhranın sebepleri ve Türkiyedeki etkileri hakkında tanınmış bir kaç Alman, Fransız ve İtalyan Avrupa’lı profesörlerinin görüşlerini izah etmek çok faydalı olacaktır. Dünyanın geçirmekte olduğu iktisadî buhran gerçekten incelemeğe değer ve iktisadi sorunlarla uğraşmayan kimselerin bile bilmesi derecesinde mühimdir. Çünkü uzun yıldan beri yaşanan savaşın masraflarını ödemeğe ve bunları amorti etmeğe çalışan insanlar bu yüzden meydana gelen hayat pahalılığı belâsından ancak bu periyodik buhranlar ile azar azar kurtulabileceklerdir. İktisadî buhranın sebepleri olarak başlıca gösterilen en mühimi ve herkesin kolayına geleni genel fazla üretimdir. Özellikle ziraî mahsullerin en önemlilerinde

fazla üretim olduğuna şüphe yoktur. Bundan dolayıdırki bu sorun karşısında buhranın sebeplerini aramak gerekmektedir (Bkz. Cumhuriyet, 8 Ocak, 1931, s.1).”

“Dünya genelinde yaşanan iktisadi buhran, 1929 yılı sonlarına doğru bir Amerika buhranı ile başlamıştır ve o zamandan beri klâsik bir şekilde devam etmiştir. İlk önce menkul kıymetler üzerinde müthiş bir spekülasyon olmuş, ortalamanın üstünde ticaret faaliyeti meydana gelmiş ve Newyork'ta ticarî iskonto fiyatı son derecede yükselmiş, nihayet önüne geçilmemiş ve çökmüştür. Bu Amerika buhranı para ihtiyatlarının zayıflaması ile ortaya çıkmıştır. Amerika'da her zaman olduğu gibi borsa buhranı sanayi buhranına sebebiyet vermiş, Avrupa'da bundan etkilenerek fiyat düşüklüğü gerçekleşmiştir (Bkz. Cumhuriyet, 8 Ocak, 1931, s.1)”

“Yaşanan buhranın en önemli sonucu toptan fiyatların düşüklüğüdür. Toptan fiyatlar bir sene öncekine göre Amerika'da 141' den 113' e, İngiltere'de 141'den 108'e düşmüştür. Fransa'da 653'ten 549' a inmiştir. Fakat bunlar hiç bir zaman 1920 buhranındaki fiyat düşüklüğüne yaklaşmamıştır. İngiltere ve Almanya'da 1930 yılı sanayi üretimi 1913'e göre tamamiyle durgundur. Fransa'da bu oran %43 fazla ve Amerika'da %51 fazladır. Fakat, bütün dünya ortalama üretimi 1913'e göre savaştan önceki aynı mukabil süredeki 1897-1913 yıllarındaki fazlalıktan daha azdır. Diğer yönden, Milletler Cemiyeti'nin araştırmalarına göre, dünya geneli üretim 1913'e oranla ancak %21 artması ise dünya genel nüfusuda aynı zamanda %12 artmıştır. Bundan dolayı, genel fazla üretim sebebi çok zayıf bir sebep olarak söylenmektedir. Bu duruma göre, buhranın sebeplerini daha çok Yanlı üretimde ve üretimin anormal olarak azalmasında aramak gerekmektedir. Diğer bir üçüncü sebep olarak, altının değişik ülkeler arasındaki dağılıma oranını gösteriyorlar. Yaşanan savaşta bütün altın Amerika'da toplanarak fiyatların yükselmesine sebebiyet vermişti. Şimdi, altının Amerika'dan çıkarak Avrupa'ya dönmesi ve dağılması Amerika'da fiyatların düşmesini sona erdirmiş ve bu fiyat düşüklüğü diğer ülkelerde de etki etmiştir. Yaşanan dünya buhranını şiddetlendiren karamsarlıkta bu nedenle doğmuştur (Bkz. Cumhuriyet, 8 Ocak, 1931, s.1)”.

1923-1930 arası dönemde vergiler halk için büyük bir yükü. Türkiye bu dönemde sanayileşme faaliyetleriyle birlikte altyapı hizmetlerini yürütmek durumunda kaldı. İsmet İnönü Hükümetleri rejimin milliyetçi yapısı gereği 1924 yılından itibaren yabancı tekelindeki şirketlerin satın alınarak millileştirme politikası yürütüyordu. Bütün bu durumların neticesinde devlet yeni vergiler koymak zorunda kaldı (Bkz. Timur, 1997, s.94). 1925'e kadar alınan aşar vergisi, hasat yapıldıktan sonra tarım ürünlerinin onda biri miktarında aynî olarak alınan bir vergi çeşidiydi (Bkz. Timur, 1997, s.77-78). 1930'larda hoşnutsuzluk ve şikâyetler daha ziyade iktisadi ve mali işler üzerinde toplanıyordu (Soyak, 2004, s,388). Bu yıllarda

Türkiye’de özel girişimcilik çok zayıftı. Sermaye ve teknoloji birikimi yok denecek kadar azdı. Bu nedenle fertler müteşebbis olarak kendilerinden beklenen başarıyı gösteremediler (Bkz. Ağaoğlu, 1930, s.189).

1925’te Mektep Vergisi Kanunu yeniden düzenlendi. Yol Vergisi (Tarik Bedeli) aynı tarihte daha da ağırlaştırıldı 1927 senesinde çıkarılan Maarif Vergisi Kanunu ise yeni bir vergi türü olarak ortaya çıktı. Bu düzenleme ile 1925 tarihli Mektep vergisi ile ilgili düzenlemede de değişiklikler yapıldı. Rakamlarda yeni oranlar saptandı (Bkz.Ağaoğlu,1930, s,10). 1930 senesi zirai mahsulün miktarı itibarı ile en müsait sene olmasına rağmen köylü mahsullerini uygun fiyata satamadı. Büyük bir kısmı elinde kaldı. Köylü böylece vergi borcunu ödeyemeyecek duruma geldi (Bkz.Kutay, 2004, s.128). Bu yüzden hapishaneler şahsi cürümlerden ziyade vergilerini verememiş olanlarla doldu (Bkz. Ermence, 2006, s.29).

Bütçe gelirlerinin ortalama yüzde yirmisini oluşturan aşar vergisinin kaldırılması 1923’te İzmir İktisat Kongresi’nde kararlaştırıldı. 1925 senesinde aşarın kaldırılmasından sonra bütçede beliren açık, dolaylı vergiler ile telafi edilmeye çalışıldı. Aşar tüm köylüyü kapsayan bir vergi olduğu için bu sefer şehirli kesimin vergi yükü arttı (Bkz. Ağaoğlu, 1938, S.10). Toplumda var olan huzursuzluğun diğer bir kaynağı yanlış ekonomi politikaları olarak gösterildi. Ülkenin ekonomik unsurları gayrimüslimler idi. Onlar da savaş, tehcir, göç ve mübadele yoluyla büyük ölçüde gönderildiler. İhracat ve tarım tam anlamıyla desteklenemedi. Uzman fikirlere daha fazla önem verilmesi gerekiyordu. Ağaoğlu 1930 senesi ile ilgili şu olaylara dikkat çekmektedir: (Bkz. Ağaoğlu, 1930, s.9) *“Mühim olayların başında şüphesiz Şark olayları ve para buhranı gelmektedir. Para buhranının başlıca sebebi harici ticaretimizin dengesizliğidir”* demiştir.

2.2. Menemen Olayı Öncesi Durum Olayın Yaşanması Olay Sonrası ve Menemen’in Günümüzdeki Durumu

2.2.1. Olay Öncesi Menemen’in Durumu

Yaşanan olay bütün Menemenliler’i olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bölümde olayın yaşandığı Menemen ilçesinin olay öncesindeki siyasi, ekonomik, kültürel durumunun bilinmesi olayın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Menemen’de 1927 yılı nüfus sayımına göre, merkezde 9513, köylerde 18.421, olmak üzere toplamda 27.934 kişi yaşamaktadır. İzmir ilinin en büyük ilçelerinden biridir. Menemen’de 1935 yılında yapılan ikinci bir nüfus sayımında ise yaşayan kişi sayısı 35.547 olarak kaydedilmiştir. Buradan hareketle tahmini

olarak 1930 yılı Menemen nüfusunun ortalama 30.000 civarında olduğu söylenebilir. Sayımın yapıldığı zaman ve koşullar göz önüne alındığında 30.000 nüfus çok ciddi bir sayıdır. Bu nüfus o yıllara göre işgücü açısından büyük bir potansiyeldir. 1930'lu yıllar ekseriyetle insan gücüne dayalı tarımsal faaliyetlerin yapıldığı bir dönemdir (Bkz, Özengin, 2013, s.49).

1930 yılının Aralık ayında Menemen Belediye Başkanı Akif Bey, Menemen Kaymakamı ise Cevdet Bey'dir (Bkz, Özengin, 2013, s.49). Hükümet ve belediye binaları karşı karşıyadır ve birbirinden sadece 50 metre uzaklıktadırlar. Jandarma karakolu ve Menemen hapishanesi de aynı yerde olup, hükümet binasının hemen bitişiğindedir. Yani 100 adım mesafe yürünüldüğünde bu üç resmi kurum ve hapishane geçilmektedir. Hükümet binasının sol yanında ise yine bitişik olarak Gazez Cami bulunmaktadır. Menemen Cumhuriyet Meydanı da bu binaların tam ortasında bulunmaktadır. Menemen'de 1930 yılı içerisinde birçok cemiyetin varlığından söz etmek mümkündür (Bkz, Özengin, 2013, s.49).

Bunlar arasında Tayyare Cemiyeti, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Menemen Muallimler Birliği, Türk Ocağı, Menemen Musiki Cemiyeti, Esnaflar Birliği, Kunduracılar ve Dikiciler Cemiyetleri ve Menemen İdman Yurdu sayılabilir. Bu cemiyetlerden özellikle Menemen Muallimler Birliği'nin faaliyetleri oldukça fazladır (Bkz, Özengin, 2013, s.49-50).

Ayrıca 1930'lu yıllarda Menemen'de iktisadi birçok kuruluşun varlığından da söz edilmektedir. Başta Menemen Ticaret ve Sanayi Odası olmak üzere Menemen Ticaret ve Zahire Borsası, Ziraat Bankası ve Maliye Teşkilatı gibi önemli kurum ve kuruluşlarda ilçede faaliyet göstermektedir. Yine bu dönemde Menemen'de 12 fabrika, 2 tuğla, kiremit, 4 testi bardak imalathanesi, un, zeytinyağı ve pamuk fabrikaları, 15 fırın, 29 adet otomobil bulunmaktadır. Tüm bu veriler Menemen ekonomisinin ne kadar canlı ve hareketli olduğunun kanıtıdır. Menemen'in yine bu yıllarda 44 köyü ve 2 nahiyesi bulunmaktaydı. Menemen cumhuriyetin ilanından önce ve sonra birçok kez yoğun göçe maruz kalarak nüfusu sürekli olarak değişmiştir. Cumhuriyet öncesi özellikle Girit'ten gelen göçmenler ile mübadele sonrası yine Girit, Balkanlar ve Orta Asya'dan gelen göçmenler, mübadiller, muhacirler Menemen nüfusunun artmasına sebep olur. Bu göçler 1950 yılına kadar aralıklarla sürer. Değişik kültürden gelmelerine ve farklı dilleri konuşmalarına rağmen Menemen halkı ve yeni gelen bu insanlar uyum ve hoşgörü içerisinde yaşamışlardır (Bkz, Özengin, 2013, s.49-50).

Yine o yıllarda Menemen'de 19 Haziran 1924 yılında kurulan 43. Piyade Alay komutanlığı, 1893 Yılında kurulan Menemen Redif Taburu'ndan sonra oluşturulan düzenli ve yerleşik bir birliktir. Mustafa Kemal Atatürk 43. Piyade Alayı'nı 1934 yılında ziyaret ederek çalışmaları hakkında bilgi almıştır (Bkz, Özengin, 2013, s.49-50).

Ekonomik kalkınmışlık olarak iyi bir durumda olan Menemen'in cumhuriyetin ilk

yıllarında ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Her çeşit meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. 1930 yılında pamuk ve üzüm üretimi baş sıradadır. Ancak sulu tarımın henüz yapılmayışı bu dönemde meydana gelen bitki hastalıkları, sel felaketleri, çekirge istilaları, üretimin artmasına da engeldir. Menemende hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır. Bunu o dönem tespit edilen hayvan sayısından anlamaktayız. 1929 İzmir Vilayeti istatistiğine göre; Menemen’de 2594 eşek, 248 manda, 2822 at ve aygır, 9370 inek ve öküz, 102 deve, 14.479 kıl keçisi ve 58.951 koyun bulunmaktadır (Bkz. Özengin, 2013, s.50-52). Yine 1930’lu yıllarda Menemen çevresinde gündelik hayatı olumsuz yönde etkileyen bir bataklık sorunu vardır. Bataklık daha sonradan kurutulmuş ve bu alanlar verimli arazilere dönüştürülmüştür. Bataklık sorunu çözümlenince neden olduğu sinek sorunu da çözüme kavuşturulmuştur. Menemen’e yaptığım ziyaret esnasında yaptığım söyleşilerden bu bataklıkların kurutulması esnasında Menemen’lilerin canla başla ve hiçbir bedel beklemeden çalıştıklarını da öğrendim.

İzmir Mebusu Enver Bey’in 1929 yılı Eylül Ayı ortalarında geldiği Menemen’de edindiği izlenimleri 20 Eylül 1929 yılı Anadolu gazetesindeki bir makalede yayınlanır.Enver Bey Menemen için “*Eskiden beri bildiğim tanıdığım güzel ve zengin kasabamız*” diye bahseder (Bkz. Özengin, 2013, s.50-52).

Menemen’in artık İzmir’in bir mahallesi haline geldiğini vurgulayan Enver Bey Menemen gezisini şu notlarla nakleder:

Dün Menemen de idim. Menemen’i eskiden beri bildiğim ve tanıdığım için bu güzel ve zengin kasabamızda uzun boylu tevakkufa lüzum görmedim. Menemen artık İzmir’in bir mahallesi haline gelmiştir. Kasabaya girerken kahvelere dikkat ettim, kimseler yoktu, anlaşılıyor ki vatandaşlar üzümleri ve sergileri ile meşgullerdir. Burada yağmurun zararları da olmuştur, fakat kalan üzümün yine iyi para ettiğini söylediler. Muhakeme ettim ki Menemen ziraat hayatı o kadar mühim zararlara uğramış değildir.

Devlet teşkilatı ile halk teşekkürleri yekdiğerlerine muhabbet ve hürmetle bağlıdırlar. Bizim kıymetli mutemet arkadaşımız bu işlerin nazımı gibidir. Ziraat bankasının daha faal olması isteğini burada da işittim mesele umumidir, her kazamız aynı arzu ve taleptedir. Şüphe yoktur ki mesele yalnız bir taraf için değil, bütün kazalar itibarı ile halledilecektir. Menemen de başka bir arzu ve emir telakki etmedim müşadedatımdan (şahit olmak) memnunum.

İzmir Mebusu Enver (Bkz. Özengin, 2013, s.52-53).

İzmir Mebusu Enver Bey’in Menemen ziyareti esnasında çizdiği bu pembe tablo,

dönemin ve bölgenin içinde bulunduğu koşullar göze alındığında kafa karışıklığına sebep olabilmektedir. Giritli Mehmet ve arkadaşlarının Manisa'dan gelerek olayı gerçekleştirmiş olmaları önemli bir ayrıntıdır. Nedenlerine bakacak olursak; ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde Ege Bölgesi'nin genelinde büyük doğal felaketler çokça yaşanmıştır. 1930 yılındaki sonbahar ayında da böyle bir felaket yaşanmıştı. Ege genelinde ve İzmir civarlarında 24 Ekim'de yaşanan sel felaketi ve aşırı yağışlar binlerce köylünün büyük zarar görmesine 109 kişinin ise ölmesine neden olmuştu (Bkz. Öz, 2015, sayı.5, s.430). Yaşanan afet karşısında devletten yeteri kadar gelmeyen destek, felaketzedeleri kendi kaderlerine terk etmiştir. Yaşanan ekonomik krizle beraber, halkın üzerindeki vergilerin ağır olması, yerel seçimlerde hükümetin uyguladığı güç ve baskı ile birleşmişti. Kötü iklim koşullarının etkenlerini halk dünyanın sonu geliyormuş gibi algılayarak sonuçlarını bir işaret olarak görmüş olabilirdi. Bu tarz bir algılama psikolojisi, sonuç olarak bir kurtarıcının bir mehdinin ortaya çıkıp kurtarıcı olacağı algısını yeterince beslemiş olabilirdi. Ortaya atılan iddialara bakıldığında bu iddiaların kendiliğinden ortaya çıkmış olma ihtimali düşünülemez zaten. Bu tür dünyevi karşıtı, ahiretle ilgili olan kurtarıcılar genel manada etkisi büyük bunalım durumları, ekonomik kriz, kıtlık, kültür yozlaşması ve devletin uyguladığı baskının dayanılmaz bir hal aldığı zamanlarda yaşama şansı bulabiliyordu.

1930 yılı Türkiye'sine bakacak olursak çok da iyi tanımlanabilecek bir yıl olmadığı kanatı hasıl olabilmektedir. Bu durumdan çıkış yolu olarak iktidar, siyasi ve ekonomik reform yolları aramıştır. Toplumları yaşanan olumsuzluklarda belirli bir kırılma seviyesine kadar koruyacak ve yaşananların yıkıcı etkilerini azaltacak koruyucuları ve hamileri bulunur. Yoğun göç almış bu bölgede özellikle göçmenlerde bu koruyucu rolündekilerin yıkıldığı görülmüştür. Ege'ye göç etmiş binlerce insan, öteki sosyal kategorilerin içinde bulunduğu ekonomik bunalımdan düşünülenin çok üstünde etkilenip gerilmişlerdir. Bu şekilde çevresel etkenlerle oluşan bu vaziyet, Menemen'e gelen Mehdi Mehmet tarafından kötülenerek anlatılmıştır. Zor durumda kalmış, zar zor yaşamaya çalışan ve bu durumdan kurtulmak için bir kurtarıcı bekleyen halkın, bir Mehdi'nin geldiğine ikna olabilme olasılığı akıllara gelebilmektedir.

2.2.2. Menemen Olayı'nın Yaşanması Olay Sonrası ve Olaya İlk Tepkiler

Menemen Olayı 23 Aralık 1930'da İzmir'in Menemen ilçesinde meydana gelir. 6 Aralık 1930'da mehdi olduğunu iddia eden Giritli Mehmet ve arkadaşları aralarında bir toplantı yaparlar. Bu toplantıya katılanlar, Giritli Mehmet, Sütçü Mehmet, Nalıncı Hasan,

Şamdan Mehmet, Giritli Küçük Hasan, Emrullah Oğlu Mehmet Emin, Çakıroğlu Çoban Ramazan, Çırak Mustafa, Topçu Hüseyin, Tatlıcı Hüseyin, Keçili Süleyman Çavuş ve Papuççu Hüseyin Oğlu Ali'dir. Bu kişiler Menemen'de çıkartacakları olayın detaylarını konuşurlar. Giritli Mehmet 7 Aralık Cumartesi günü Şamdan Mehmet ve Sütçü Mehmet'le birlikte Paşaköy'e hareket eder. Bir gün sonra Paşaköy'de Emrullah Oğlu Mehmet Emin, Giritli Küçük Hasan, Nalinci Hasan ve Çakır Oğlu Ramazan da bu gruba katılırlar. Toplantıda bulunan diğer kişiler, Topçu Hüseyin, Çırak Mustafa, Tatlıcı Hüseyin, Keçili Süleyman Çavuş ve Pabuççu Hüseyin Oğlu Ali daha sonra gelmeyi vaat ederler (Bkz. TBMM. ZC,CİLT 25, D.3, İçt.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.74.).

Gurubun lideri olan Giritli Mehmet, 1897 Manisa Akhisar doğumludur. Olayın olduğu yıl 33 yaşındadır. Babasının adı Hasan, eşinin adı Elif'dir. Asıl mesleği berberliktir fakat bahçıvanlık işleri ile de uğraşmaktadır. Şehit edilen Kubilay gibi o da Giritli bir göçmendir. 6 Aralık toplantısına katılıp olayda ölü ele geçirildiği için iddianamede adı geçmeyen eylemcilerden biri de Sütçü Mehmet'tir. Sütçü Mehmet Menemen'in Bozalan köyündendir. 63 yaşında olan Sütçü Mehmet eylemcilerin en yaşlısıdır. Manisa'nın Lalalapaşa mahallesinde oturur. Eskiden çiftçilik ve rençperlik yaparken sonradan sütçülük işi de yapmıştır. Giritli Mehmet'ten sonra ikinci adam rolündedir. Eylemci gurubun ilk durağı Paşa köyüdür. Paşa köyünde dört gün kadar kaldıktan, erzak ve silah temin ettikten sonra Bozalan'a hareket ederler (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçt.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.74.)

Eylemcilerin yanında Kıtırmir adını verdikleri bir de köpekleri vardır. Sumbüller köyü yakınlarında mola verip geceyi burada geçirirler. Çakır oğlu Ramazan mola yerinde iken başının belaya gireceğinden korkup bir yolunu bularak kaçar. Bütün aramalara rağmen Çakır oğlu Ramazan bulunamaz. Eylemcilerin Menemen'den bir önceki durağı Bozalan'dır. Bozalan köyü Gediz Vadisi'nin kuzey yamacında dik yokuştan kıvrılarak çıkılan tepelik bir yerde kuruludur. Yerleşim alanı düzlük değildir. Eylemci grup Bozalan köyünün dışına geldiklerinde burada bir süre beklemişlerdir. Sütçü Mehmet tek başına köye gitmiş daha sonra damadı Koca Mustafa'yı göndererek diğerlerini de köye aldırıştır. Bozalan Sütçü Mehmet'in köyüdür, akrabaları burada yaşamaktadır. Bundan dolayı, eylemciler bu köyde rahat barınabileceklerini hesap etmiş olabilirler. Eylemci grup Bozalan köyünde Sütçü Mehmet'in kardeşi Hacı İsmail'in evine yerleşerek bir haftaya yakın burada kalırlar. Bu arada Giritli Derviş Mehmet her gittiği yerde mehdiliğini ilan eder (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçt.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.74-75).

Eylemciler 22 Aralık gecesi Bozalan'dan ayrılarak Menemen'e doğru yola çıkarlar. Daha önceden haberdar ettikleri Göreceli Abdulkerim'in kendilerine getirdiği yemekleri

yerler. Yine Abdülkerim'in kılavuzluğunda yola devam edip Hasan geçidi denilen yere gelirler. Gediz Irmağı kenarında bir süre beklerler. O yıllarda Gediz Irmağı üzerinde köprü yoktur. Karşıya geçmek için Kayıkçı Mehmet'i uyandırıp para vermeden karşıya geçerler. Eylemciler tanyeri ağarırken bir zeytinlikte son molaı verirler. Yahşi Gedik denilen yerden 23 Aralık 1930 sabahı saat altıyı yirmi geçe Menemen'e girerler (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.75).

İlk olarak sabah namazında Müftü Camii'ne gelerek, üzerinde ayet yazılı yeşil bayrağı alırlar. Direnen cami müezzinini silahla susturup etkisiz hale getirirler. Daha sonra namaz çıkışında, dışarıdaki cemaati cihat bayrağı altında toplanmaya çağırırlar. Giritli Mehmet cemaate karşı kendisinin mehdi olduğunu ve herkesin hilafet sancağı altında toplanması gerektiğini söyler. Giritli Mehmet'e göre söz dinlemeyenler, aksini iddia edenler ve direnenler şehri kuşatan 70000 kişilik hilafet ordusu tarafından öldürülecektir. Daha sonra meydana topladıkları insanları kendileriyle beraber hareket etmeleri konusunda korkutup ikna ederler (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.15).

Giritli Mehmet toplanan insanlara hitaben burada bir konuşma yapar. Herkese öğlene kadar izin verdiğini söyler. Öğlene kadar kendilerine katılmayacak olanların kılıçtan geçirileceğini ve kimseye merhamet göstermeyeceğini söyler. Toplanan insanlar da yapılan bu konuşmadan etkilenip tekbirler getirmeye başlarlar. Grup en önde yeşil bayrağı taşıyan Nalıncı Hasan arkasında diğer asiler ile birlikte belediye meydanına doğru yürüyüşe geçer. Tekbir getirip yürüyen insanları gören bir kısım Menemenli korkup evlerine kapanır (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.75).

Korkup evlerine kapananlar olduğu gibi kalabalığa alkış tutanlar da vardır. Kalabalık belediye meydanına vardığında sayıları yüzleri bulur. İsyancılar Belediye meydanından hareket edip Menemen sokaklarını gezmeye başlarlar. Göstericiler Menemen'in tanınmış kişilerinden Saffet Hoca'nın evinin önüne geldiğinde, Giritli Mehmet Saffet Hoca'ya kendilerine katılması için teklifte bulunur. Saffet Hoca Giritli Mehmet'in kendisine yaptığı teklifi reddederek evine gider. Hoca'yı ikna edemeyen grup tekrar belediye meydanına doğru yürüyüşe geçer. Her adımda sayısını daha da arttırarak belediye meydanına varır. Belediye meydanı iş ve yönetim binalarının toplandığı kentin merkezi durumundaki bir alandır. Bu alanın iki yakasında karşılıklı olarak belediye ve hükümet konağı binaları vardır. Hükümet konağının hemen sağında Gazez Cami vardı. Gazez Cami, Kubilay'ın avlusunda başının kesildiği camidir. Giritli Mehdi Mehmet Arabacı Hüseyin'e emir vererek meydanda bir çukur eştirir. Asilerin camiden zorla aldıkları yeşil sancak bu çukura dikilecektir. Yüzlerce kişi yere dikilen yeşil sancağın etrafına toplanarak tekbirler getirirler (Bkz. TBMM, ZC, CİLT 25,D.3,

İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.75).

Kalabalığın toplanma amacını öğrenmek için ilk jandarma yazıcısı Ali Efendi meydana ulaşır. Ali Efendi ne için toplandıklarını sorduğunda, isyancılar ne istediklerini soran jandarma yazıcısını, “*sen git kumandanın gelsin*” diyerek gönderirler. Yazıcı Ali Efendi aldığı cevapla olay yerinden uzaklaşır. Olay sırasında evinde bulunan Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Fahri Bey’e haber verilir. Jandarma kumandanı haber aldıktan sonra tek başına Belediye meydanına gelir. Yüzbaşı Fahri Bey kalabalıktan hemen dağılmalarını ister. Fakat asiler jandarma kumandanını dinlemez, tekbirlerle şeriat ilan edeceklerini söylerler (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25,D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.76).

İlçedeki jandarma birliği böyle bir olaya müdahale edecek donanıma sahip değildi. İlçedeki jandarma birliğindeki asker sayısı ise sadece dört kişiden ibaret idi. Askerlerin büyük kısmı cezaevinin korunması ile görevliydi. Cezaevindeki askerler kullanılarak olaya müdahale edilirse cezaevinde güvenlik zafiyeti oluşabilirdi. Çünkü cezaevinde çıkacak bir isyanla kaçacak mahkûmlar asilere katılabilir, durum daha da kötüleşebilirdi.

Eylemcileri ikna edemeyen Yüzbaşı Fahri Bey olay yerinden uzaklaşarak hükümet konağındaki odasına gider ve olayı hemen Menemen Kaymakamı Cevdet Bey’e bildirir. Kaymakam Cevdet Bey ilçeye yeni atanmıştır. Meclis tutanakları ve gazete arşivlerine göre genç ve deneyimsiz kaymakam olayları doğru yönlendiremeyip yetersiz kalmıştır (TBMM,ZC,CİLT1,D.4,2.İnikat,5 Mayıs 1931,s.24). Olayların kontrolden çıkacağına kanaat getirerek Menemen’de bulunan 43. Alay komutanlığından telgrafla yardım ister. Olayı telgrafla öğrenen 43. Alay Kumandanlığı Kubilay’ın komuta ettiği bir manga askeri olay yerine gönderir (Bkz.TBMM, ZC,C.25, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.76).

Kubilay, asıl mesleği öğretmenlik olan, genç bir asteğmendir. Belediye meydanına geldiğinde askerlerine süngü taktırıp mevzi aldırır. Kubilay asilerin yanına tek başına giderek dağılmaları yönünde onları ikna etmek ister. Kalabalığın içine sokulan Kubilay Giritli Derviş Mehmet’in yanına gider. Kubilay, Derviş Mehmet ve bir adamının kollarından çekerek dağılmalarını söyler. Halkı kışkırtmaktan vazgeçmelerini ve silahlarını teslim etmelerini ister. Kubilay ve Giritli Mehmet arasında kısa süreli bir boğuşma yaşanır. Boğuşma esnasında Kubilay’ın ayağı kayar ve yere düşer. Bu esnada kalabalık arasından ateşlenen silah ile göğsünden vurulur (Bkz.TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.76).

Kubilay ile birlikte olaya müdahale etmeye gelen askerler silah sesini duyunca korkuya kapılıp olay yerinden kaçarlar. Kubilay aldığı kurşun yarası ile sürünerek canını kurtarmak için 30 metre mesafedeki Gazez Cami avlusuna gider. Asi gurubun başı Giritli Mehmet de hemen arkasından cami avlusuna giderek Kubilay’ı yakalar. Elinde Ali Oğlu

Hasan'ın (Giritli Küçük Hasan) çantasından çıkarıp verdiği bıçak vardır. Giritli Mehmet elindeki bıçakla Kubilay'ın başını gövdesinden ayırır. Giritli Mehmet Kubilay'ın kesik başını eline alarak tekrar meydana gelir. Asiler Kubilay'ın kesik başını meydana diktikleri yeşil sancağın ucuna bağlamak için ip isterler. Yetmiş seksen metre ötedeki bir dükkandan Yanyalı Yusuf Oğlu Arnavut Kamil koşarak ip alır ve Giritli Mehmet'e verir. Giritli Mehmet bu iple Kubilay'ın başının da takılı olduğu sancağı elektrik direğine bağlar (Bkz. TBMM, ZC, CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58,2 Şubat 1931, s.76).

Yaşanan bu olaylara henüz müdahale edecek bir kuvvet ortalıkta yoktur. Silah seslerini duyan Bekçi Hasan silahını alarak meydana gelir. Ziraat Bankası yanına siper alarak eylemcilere atış açar. Ateş ettiği eylemcilerden birini yaralar. Eylemcilerden açılan karşı ateşle Bekçi Hasan vurularak öldürülür. Aynı şekilde diğer mahalle bekçisi Şevki de olaya müdahale eder. Olaya müdahale esnasında o da eylemciler tarafından açılan ateşle öldürülür. Eylemcilerin ellerinde uzun menzilli ve etkili atış yapabilecek silahlar vardır. Alaydan ikinci olarak gönderilen takviye birliğin meydana varması uzun sürer. Takviye birlikler gelene kadar Kubilay'dan sonra mahalle bekçileri Hasan ve Şevki öldürülür (Bkz. TBMM, ZC, CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58,2 Şubat 1931, s.76-77-78).

Alaydan gönderilen diğer müfrezeler meydana ulaşır. Takviye birliğin sayısı tam olarak bilinmemekle beraber tahminen bir bölük askerdir. Birliğe komuta eden komutan kalabalığa dağılmalarını söyler. Komutan asileri de teslim olmaları konusunda iki kez uyarır. Uyarının dikkate alınmaması üzerine komutan ateş emri verir. Açılan ateşle üç eylemci olay yerinde ölür. İlk ateşle ölenler; Giritli Mehmet, Şamdan Mehmet ve Bozalanlı Sütçü Mehmet adlı asilerdir. Diğer bir eylemci 28 yaşındaki Emrullah Oğlu Mehmet açılan ateşle yaralanıp yere düşer (Bkz. TBMM, ZC, CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58,2 Şubat 1931, s.76-77-78).

Asilerden Nalınca Hasan ve Ali Oğlu küçük Hasan kargaşadan yararlanıp kaçarlar. Yaralı ele geçirilen Mehmet Emin daha sonradan sorgulanınca kaçan iki kişinin kimliği tespit edilir. Kaçan bu iki asi daha sonra Manisa'nın Ahiler köyünde yakalanarak Menemen'e getirilirler (Bkz. Cumhuriyet, 26-28 Aralık 1930, s.1)

Olay günü İzmir valiliği iki açıklama yaparak kamuoyunu bilgilendirir. Birinci açıklamada; olay anlatılıp teslim ol çağrısına uymayan ve ateşle karşılık veren asilerden üçünün ölü, birinin ise ağır yaralı olarak ele geçirildiği söylenir. Akşam yapılan ikinci açıklamada ise; Manisa'dan gelen asilerin bertaraf edildikleri ve aziz şehitler için yarın büyük bir merasim yapılacağı söylenir (Bkz. Anadolu Gzt. 24 Aralık 1930, s.1).

Menemen Olayı olduğu yıl, Dâhiliye Vekili (İçişleri Bakanı) Şükrü Kaya idi. Şükrü Kaya Atatürk'e Trakya gezisinde refakat ediyordu. İzmir valisi ise Kazım Dirik Paşa idi. Olay

sonrası İzmir valisi Kazım Dirik Paşa, Vali Yardımcısı Sait Bey'i hemen Menemen'e gönderir. Onları takiben resmi ve sivil polis memurları ile adli personel de Menemen'e hareket eder (Bkz.Vakit, 24 Aralık 1930,s.1). Daha sonra İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya ve Sıkıyönetim Komutanı Fahrettin Paşa Kubilây Beyin şehit edildiği olay mahallini bizzat tetkik etmişlerdir. Kaymakamın ihmali görüldüğü ve jandarma kumandanının da vazifesini yapmadığı kanaatine varmışlardır. Menemen hâdisesi hakkında tahkikatta bulunan İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya Anadolu Ajansı'na verdiği beyanatında demiştir ki: *“Jandarma Bölük Kumandan'ı Fahri Bey'in vazifesinin gereğini yapmadığı anlaşıldığından tevkif edilmiştir. Menemen kaymakamı Cevdet Bey ise olay esnasında vazifesini ihmal ettiği görüldüğünden Vekâlet emrine almıştır”*(Bkz.Cumhuriyet,29 Aralık 1930,s.4).

Atatürk Menemen Olayı yaşandığı sırada Trakya gezisinde bulunuyordu (19-25 Aralık 1930). Edirne ve Kırklareli'nde memleketin durumunu gözlemliyor ve halkın arasında sorunlarını dinliyordu. Edirne Belediyesi'nde olduğu sırada telgrafla yaşanan olay kendisine bildirilmiştir. Gazi Hazretleri ertesi gün Edirne'den ayrılıp Babaeski'ye oradan da trenle İstanbul'a döner(Bkz. Cumhuriyet, 26 Aralık 1930, s.1). Olayın ardından Başvekil (Başbakan) İsmet İnönü ve Fevzi Paşa'da İstanbul'a gelirler(Bkz. Cumhuriyet 27-28 Aralık 1930, s.1).

Dolmabahçe'de Mustafa Kemal Atatürk başkanlığında bir toplantı yapılır (27 Aralık 1930). Dolmabahçe'de yapılan bu toplantıya; Dâhiliye Vekili (İçişleri Bakanı) Şükrü Kaya, İkinci Ordu Müfettişi Fahrettin Altay ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi (Başkanı) Kazım Özalp Paşa katılmışlardır. Toplantının ardından Fahrettin Altay Paşa ve Şükrü Kaya Menemen'e hareket ederler. İsmet Paşa ise iki gün daha İstanbul'da kaldıktan sonra Ankara'ya döner(Bkz. Cumhuriyet, 28 Aralık 1930, s.1).

İsmet Paşa Ankara'ya gelir gelmez parti grubunu toplantıya çağırır (30 Aralık1930). Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya ve İkinci Ordu Müfettişi Fahrettin Altay'dan alınan bilgilerle olay değerlendirilir. Yapılan toplantı sonucunda örfi idare (sıkı-yönetim) ilan edilmesi kararlaştırılır. Hükümet tarafından 1 Ocak 1931 tarihinde hazırlanan tezkere Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülür(Bkz. TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, İnikat 17, Cilt 24, 1 Ocak 1931, s.1-9). Mustafa Kemal Paşa 6 Ocak 1931'de tekrar Ankara'ya döner (Cumhuriyet 7 Ocak 1931,s.1). Ertesi gün Çankaya Köşkü'nde bir toplantı gerçekleştirilir. Toplantıya; Mustafa Kemal Paşa, İsmet İnönü, Meclis Başkanı Kazım Paşa, Dâhiliye Vekili (İçişleri Bakanı) Şükrü Kaya, Milli Müdafaa Vekili (Milli Savunma Bakanı) Zekayi Bey ve Sıkıyönetim Komutanı Fahrettin Paşa katılırlar (Cumhuriyet 7 Ocak 1931,s.1).Toplantıda görüşülecek konular Fahrettin Paşa ve Şükrü Kaya'nın tuttuğu notlarla şekillenir. Görüşmeler sonucunda bu olayın Kazım (Karabekir) Paşa'nın başkanı olduğu kapatılmış Terakkiperver

Cumhuriyet Fırkası'yla irtibatının olup olmadığının ortaya çıkarılması; olaydan kısa bir süre önce kapatılmış olan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Menemen'de yaşananlarla ilişkisinin olup olmadığının araştırılması varsa ilişkilerin tespit edilmesi; bu iki partinin Nakşibendîlik ile olan yakınlık ve irtibatının olup olmadığının araştırılıp ortaya çıkarılması; bu partileri destekleyen basın yayın organlarına gözdağı verilmesi; sorumlulara verilecek cezaların sert olması ve hemen infaz edilmesi konuları görüşülmüş ve karara bağlanmıştır (Üstün, s. 57).

Menemen Olayı sonrası durum ise şöyledir; Menemen'de olay duyulur duyulmaz hemen birtakım önlemler alındı. Yaşanan olay, bütün yurttan ve Menemen'de büyük bir infiale yol açtı. Gazeteler olayı ilk sayfadan ve ayrıntılı yazılarla verdiler. Halk arasında olaya verilen tepki oldukça yüksektir. Devletin en üst kademesi ve Genelkurmay Başkanlığı olayı en sert şekilde kınadılar. Ayrıca olay resmi sivil bütün kurum kuruluş ve kişiler tarafından da kınandı(Cumhuriyet,29 Aralık1930,s.1)

Menemen'deki hadiseyi ilk olarak telgraf memuru Nail Bey aracılığı ile İzmir vilayeti öğrendi. Daha sonradan komşu kaza ve vilayetler öğrendi (TBMM, ZC, D.4, C.3, Fevkalade İçtima, 31. İnikat, 19 Temmuz 1931 Pazar, s.209). İzmir Vilayeti hadiseden haberdar olunca Vali Kazım Paşa Menemen Kaymakamı Cevdet Bey ile temasa geçerek icap eden tedbirleri aldırır. Vali Muavini Saip Bey Müddei Umumi (Savcı) Hidayet Bey, Muavinlerden Suat ve Cevdet Beyler otomobillerle Menemen'e geldiler. Jandarma Bölük Komutanı Fahri Bey ile birlikte tahkikata başladılar (Anadolu Gazetesi,24 Aralık 1930,s.1).

Bütün Menemen çarşısı meydana gelen olay sebebi ile kapalıdır. İnsanlar endişe ve korku içinde olayı anlamaya çalışmaktadırlar. Hükümet olay karşısındaki tepkisini sert şekilde gösterir. Bölgede denetimi sağlamak amacıyla sıkıyönetim ilan edilir. Daha sonra da olayla bizzat ilgilenmesi ve olayı soruşturması için İçişleri Bakanı Şükrü Kaya görevlendirilir (Halk Dostu, 28 Aralık 1930,s.1).Hükümet ve devlet kademesinin olaya çok sert tepki gösterdiği sıkıyönetim mahkemesi tarafından verilen idam cezalarından anlaşılmaktadır. İdam cezasına çarptırılan sanıkların infazları Menemen sokaklarında gerçekleştirildi. İdam edilenlerin cesetleri halka ibret olması için uzun süre teşhir edildi. Basının fotoğraf çekmesine de izin verildi (Son Posta,5 Şubat 1931,s.1).

Menemen'de yaşanan olayı hükümet laik Cumhuriyete karşı bir ayaklanma girişimi olarak algıladı. Böyle algılandığı için de olaya verilen tepki de çok sert oldu. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, yaşananlardan Edirne'de haberdar oldu ve tepkisi sert oldu. 27 Aralık'ta Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı Kazım Özalp, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve İkinci Ordu Komutanı Fahrettin Altay Paşa, İstanbul'a gidip

Dolmabahçe’de Mustafa Kemal’e yaşananlarla ilgili detaylı bilgi verdiler (Cumhuriyet 28 Aralık 1930 Pazar, s.1). Mustafa Kemal Paşa olay sırasında Menemen halkının tepkisiz kalmasını ve bir kısım Menemenli’nin bu insanları destekler şekilde alkışlanmış olmasından acı duymuştu (Vakit, 28 Aralık 1930,s.1).

Mustafa Kemal Paşa tepkisini su sözlerle ifade eder:

“Bu ne haldir? Mürteciler hükümet meydanında ordunun subayını din adına boğazlayabiliyorlar. Binlerce Menemenliden kimse çıkıp mani olmuyor. Yunan idaresi altındayken bu hainler neredeydiler? Onların namusunu ve dinini kurtaran ordunun bir subayına reva gördükleri bu saldırının cezasını yalnız hainler değil, hepsi en ağır şekilde çekmelidir. Bundan bütün Menemen sorumludur. Menemen artık lanetli şehir(ville modite) ilan edilmeye müstahak olmuştur. Kasaba halkı şehir dışına çıkarılmalı, aileler birer ikişer memleketin diğer şehirlerine dağıtılmalıdır. Boşaltılan kasaba tümüyle yakılmalıdır. Bugünkü ve yarınki nesillere ibret olmak üzere, Hükümet meydanına büyük bir siyah sütun dikilmelidir. Derhal harekete geçmeliyiz.” (Vakit, 28 Aralık 1930,s.1).

Sükûnet sağlanınca durumu tekrar değerlendiren Mustafa Kemal Paşa bir daha lanetli şehir ifadesini kullanmamıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa, 28 Aralık 1930’da orduya hitaben yayımlanan başsağlığı bildirisinde isyancılara ve onlara alkış tutanlara karşı kızgınlığını şu sözlerle dile getirir:

“Menemen’deki gericilik olayında Yedek Subay Asteğmen Kubilay Bey’in görev yaparken uğradığı akıbetten ötürü, Cumhuriyet Ordusu’na başsağlığı dilerim. Kubilay şehit olurken gericilerin gösterdiği vahşet karşısında Menemen’deki halktan bazılarının alkış tutarak olayı uygun gibi belli etmeleri Cumhuriyetçi ve vatanseverler için utanılacak bir durumdur. Menemen’de ahaliden bazılarının hataları bütün milleti müteallim etmiştir. İstilanın acılığını tatmış bir muhitte genç ve kahraman zabıt vekilinin uğradığı tecavüzü milletin bizzat Cumhuriyet’e karşı bir suikast telakki ettiği ve mütecasirlerle müşevvikleri ona göre takip edecekleri muhakkaktır. Hepimizin dikkati bu meseledeki vazifelerimizin icabatını hassasiyetle ve hakkıyla yerine getirmeğe matuftur. Büyük ordunun kahraman genç subayı ve Cumhuriyetin mefkûreci öğretmen topluluğunun kıymetli üyesi Kubilay’ın temiz kanı ile Cumhuriyet, canlılığını tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktı” (Cumhuriyet 28 Aralık 1930, Pazar, s.1).

Mustafa Kemal Paşa'nın orduya gönderdiği başsağlığı bildirisini Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak Paşa, bir tamim ile orduya tebliğ eder:

"Zabit Vekili Kubilay Beyin feci bir surette vuku bulan şahadeti münasebet ile Reisicumhur Hazretlerinin ordumuza taziyetnameleri sureti aynen yukarıya derce edilmiştir. Bütün kıtaat ve müessesatta umum zabıt ve neferler muvacehesinde merasimi mahsusa ile okunmasını tamimden tebliğ ederim. Yüksek ordumuz hakkında her vakit izhar buyurudan ve bu defa da pek âli bir surette tecelli eden bu muhabbet ve hissiyatı âliye ye karşı ordumuzun lâyezal rabita ve şükranları Reisicumhur Hazretlerine bizzat arz olunmuştur. Bu kahraman arkadaşımızın şahadetinden dolayı teessürlerimi ifade ederken, bu aziz şehidin ruhunu tebçilin zati taziyetlerimin de bütün ordu arkadaşlarıma iblâğını ayrıca rica ederim." (Bkz. Cumhuriyet 29 Aralık 1930 Pazartesi, s.3).

Hükümetin yaşanan olaya karşı nasıl tavır takınacağı ve alınacak tedbirlere dair önerge ile konu 1 Ocak 1931'de TBMM gündemine getirildi:

(YÜKSEK REİSLİĞE) "Menemen'de tahaddüs eden irtica vaka'sı Meclisilerin teessürlere gark etmiş ve hadisenin doğrudan doğruya cumhuriyete müvecceh bir suikast olduğu anlaşılmakta bulunmuştur. Kahraman bir zabitimizin maruz kaldığı feci akıbet, haydutların bir kaç serseri veya esrarkeşten ibaret olmayıp mürettep ve şümüllü ve irtica hareketi olduğu kanaatini vermiştir. Binaenaleyh Meclis büyük bir hassasiyet ve katiyetle vazifesini ifaya hazırdır. Evvelâ Hükümetçe hadise hakkında şimdiye kadar yapılan tahkikat safahat ile netayicinin neden ibaret olduğu ve ne gibi tedbirler alındığı ve alınacağı hakkında Başvekil Paşa'nın Mecliste şifahen izahat ve malûmat vermesi için işbu sual takririmiz takdim kılındı efendim" (Bkz. TBMM. ZC, D.3,İçt.4, Cilt.24, 1Ocak 1931,s.2).

Menemen Olayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de bir kısım milletvekilleri tarafından tepki ile karşılanmıştır. İsmet İnönü başkanlığındaki hükümete sorular sorarak alınacak önlemler hakkında izahat istemişlerdir. Başbakan İsmet İnönü, Meclisi bilgilendirmek adına bir konuşma yapmıştır. Başbakanın konuşmasının ardından, Denizli Milletvekili Mazhar Müfit Bey, İzmir Milletvekili Kamil Bey, Kars Milletvekili Ahmet Ağaoglu ve Urfa Milletvekili Saip Bey söz almış, Menemen Olayı ile alakalı görüşlerini bildirmişlerdir (Bkz. TBMM. ZC, D.3,İçt.4, Cilt.24, 1Ocak 1931,s.2).

1 Ocak 1931'de Meclis'te soru önergeleriyle ilgili olarak Başbakan İsmet İnönü Paşa bir konuşma yapar. İsmet Paşa Kubilay Bey'in şahadetinden dolayı yaşadığı derin üzüntüyü

dile getirir. Konuşmasında dinin siyasete alet edilmesinin ne kadar sakıncalı olduğundan söz eder:

Kânunuevvelin 23. Günü Menemen'de hadise vukua geliyor. Bu hadise hakkında aldığımız ilk raporlar, dökülen kanlar için bize şiddetli bir teessür(üzüntü) ve vakanın mahiyeti itibarı ile üç dört bedbahtın devlet kanunlarına karşı çulginca hareketi ve derhal cezalarını görmeleri fikrini uyandırdı. Müteakip raporlar Kubilay Bey'in yaralandıktan ve dermansız kaldıktan sonra sonra şerirler(kötü kişiler) tarafından tecavüze uğradığını- eleminizi tahrik etmeyeyim, tahsilatını hepimizin bildiği tarzda- vahşiyane muamele gördüğünü bildirdi.....

İşte arkadaşlar; Menemen Hadisesi münasebeti ile hükümetin hal için ve ati(gelecek) için vaziyeti nasıl mütalaa ettiğini arz etmiş oldum. Şehit Kubilay ailelerimiz içerisinde, hatıralarımızda, Cumhuriyet için başlı başına hizmet etmiş bir fedakâr olarak olarak yaşayacaktır. Ordunun verdiği bu aziz kurbanın bize ilham ettiği vazifeleri hepimiz dikkatle yerine getirmeliyiz” (Bkz. TBMM. ZC, D.3,İçt.4, Cilt.24, 1Ocak 1931,s.3-4-5-6).

Başbakan konuşmasını bitirdikten sonra önergeyi veren Denizli Milletvekili Mazhar Müfit Bey söz alarak konu ile alakalı şu konuşmayı yapar:

“Fevkalade ahvalde tabi ve normal zamanlar için yapılan kavanin(kanun) acaba kâfi midir, değil midir? Eğer arkadaşlarım, tabii zamanlar için yapılan kanunlar bütün vakayı ve hadisatta fevkalade ahvalde de kâfi gelseydi, vazı kanun, ekseri devletlerde kendi esasi kanunlarında ve bizimde teşkilat-ı esasiyemizde olduğu gibi fevkalade vakayı için bir idare-i örfiye ve fevkalade mahkemeler tesisi lüzumunu hissederek kaydetmezdi, demek oluyor ki fevkalade vakayı için behemehâl(kesinlikle) fevkalade kavanine(kanun) ihtiyaç vardır. Neden efendiler? Bazı böyle fevkalade vakayı ve ceraim vardır ki onların mütecasirleri, onların şefleri, onu idare eden seri ellere derhal, seri olarak derhal fakat adilane olmak şartı ile tahkik edilip te cezaya çarptırılması şarttır ki ibreti umumiye temin olunabilsin.

Efendiler, idare-i mülkiye ve bilhassa zabitanın en büyük mahareti ve liyakati fiilin vukuundan sonra faili tutmak değil, maharet, o fiilin vukuundan evvel lazım gelen vazifeyi yaparak o fiile meydan vermemektir. Zabıtai mâniayı(engel) mükemmel işlemektir” (TBMM. ZC, D.3, İçt.4, Cilt.24, 1 Ocak 1931,s.6).

Böylelikle Mazhar Müfit Bey, olay sırasında gerekli müdahaleyi yapmayarak önlem alamayan Menemen'deki yerel güvenlik görevlileri ile hükümet görevlilerini suçlamıştır. Mazhar Müfit Bey, konuşmasına devam ederek geleceğimizin güvenliği için bazı önlemlerin alınması gerektiğini, bunun için de idare-i örfiyenin ilanının zorunlu olduğunu, gelecekte bir daha böyle bir olayın yaşanmaması için şimdiden önlem alınmasını ve bir kanun yapılmasını önermiştir. Yapılmasını istediği kanunla ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

Efendiler, bu kanuna, bendenizin kanaatince en ziyade kurtulacak şeyler muhakeme usulüne taalluk(ilinti-ilgi) eden şeylerdir. Çünkü bu emsali cürümler hakkında yine kanuni cezadaki cezalar kâfi ve vafidir. Binaenaleyh benim ceza kanunu için hiçbir itirazım yoktur. Fakat bunun gibi fevkalade ahval için muhakeme usullerimizde bazı esasat vardır ki ahvali adliyede o merasime riayet olunmak ne kadar lazım ise ahvali fevkalade için de merasimden sarfınazar edilmek de o kadar lazımdır. Mesela bizim bir Hıyanet-i Vataniye kanunumuz vardır. Onun ceza kısmı tamamen ceza kanununa girmiştir. Fakat onun hususi muhakeme usulleri vardır. Mesela o kanunun dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci maddeleri çok mühimdi. Bu maddeler muhakeme usulüne taalluk ediyordu.

Bu çıbanların çaresini bulduk fakat esas olan bünye marazının tedavisi bu günün, yarının meselesi değildir. Tedavisi senelere muhtaçtır. Mesela bundan talim ve terbiye kısmı var, bunda propaganda kısmı var, neşriyat kısmı vardır ki bunlara hükümetimiz zaten ehemmiyet vermiştir ve bir kat daha sarfi mesai edeceğinde şüphe yoktur. Heyeti celileniz de zannederim buna iştirak ederler (Bkz. TBMM. ZC, D.3, İct.4, Cilt.24, 1 Ocak 1931,s.6).

Mazhar Müfit Bey, Menemen Olayı'nda dikkat edilmesi gereken önemli bir noktanın daha olduğunu söyler. Türk'ün bir ananesinin, bir şiarının bulunduğunu, bununda sokakta kavga edenlerin başkaları tarafından, ayrılmalarının gerektiğidir. Fakat bu durum Menemen Olayı'nda yerine getirilmemiş ve Türk gelenekleri çiğnenmiştir. Menemen halkına karşı tepkisi sert olan Mazhar Müfit Bey, Kubilay Bey'in katledilmesi olayına tepkisini şu açıklamalarda göstermiştir;

Göz önünde yirmi iki yaşında bir zabıt vekili, bir genç ordunun cüz-ü ifayı vazifeye gidiyor, vuruluyor. Bununla da iktifa etmiyorlar. Yirmi dakika uğraşarak kör bir bıçakla muhterem şehidin başını gövdesinden ayırıyorlar. Bunun karşısında binlerce halk lal olup kalmışlar. Belki korkmuşlardır diyelim ve bir an için bunu kabul etmiş olalım. Fakat efendiler, o avazei takdis ve tahsin ve o alkışlar ne demektir? Bunu insanın havsı alması almıyor ve bundan anlıyorum ki

Cumhuriyet, inkılâba ne kadar gayızları varsa bu feci ve hünrizine hareketleri ile muhterem ordumuza karşı kin ve gayızları o derece hainenedir. Bu kara kuvvet ve melun kuvvet bilmelidir ki bizde yeni bir vatan temin eden bu ordu daima Cumhuriyetin ve inkılâbın nigahbanıdır ve daima olacaktır.

Bütün vatandaşlar müsterih olsun ki Cumhuriyet rejimi ve inkılap, tevkif edilemez, yürüyecektir efendiler.

Menemen Olayı ile alakalı olarak konuşma yapan bir diğer kişi, Kars Milletvekili Ahmet Ağaoğlu'dur. Ağaoğlu yaptığı konuşmada olayın insan olan herkesi bir şekilde etkilediğini söylemiştir. Hükümetin almış olduğu tüm önlemlere katıldığını vurgulamıştır. Bu olayı yapanların biran önce cezalandırılması gerektiğini söyleyerek, Türk Milleti'nin batılılaşarak modernleşmesinin gerici olayların meydana gelmesinde önemli bir unsur olduğunu söylemiştir. Ona göre önemli konulardan biri Menemen'deki olaya tepkisiz kalan halkın durumudur. Ağaoğlu bu durumu şöyle açıklamıştır:

“ Hakikaten bu o kadar feci bir haleti ruhiyedir ki ve o kadar adi bir şeydir ki insan bunu duyduğu zaman şahsen mahcup bir vaziyette kalıyor, yerin dibine girmek istiyor. Çünkü biz hepimiz bu memleketin adamıyız, bu memleketin içinde, bir şehrinde bir adam boğazlanıyor. O da kim? Zabit, muallim yani memleketin maddi ve manevi inkişafı vazifesi üzerine alan bir genç, o kadar izdihamin ortasında boğazlanıyor. Yirmi dakika boğazı kesiliyor da müdahale edilmiyor. Hatta tasvipkar olanlar bile çıkıyor. Efendiler, korkmak lazım gelen asıl bu hadisedir. Halkta, kütlei nasta mevcudiyeti bu gün keşfedilen bu haleti ruhiyenin karşısında, ben kendi nefsim, kendimi çok küçülmüş bir vaziyette gördüm ve bu kitle mesuliyetini bir kısmının da bana geldiğini hissettim...”
(TBMM. ZC, D.3, İçt.4, Cilt.24, 1Ocak 1931, s.8-9).

Ahmet Ağaoğlu Cumhuriyet sisteminin aydınlar ve kendileri tarafından halka iyi anlatılmadığını, aydın kesimin, düşünürlerin, bilginlerin, öğretmenlerin, yazarların ve gazetecilerin üzerlerine düşen görevleri yapmadıklarını söylemiştir. Ağaoğlu bu durumu ise şöyle açıklamıştır:

Efendiler, Cumhuriyet, inkılâp baştanbaşa bir dindir, bir imandır. Bu dinin, bu imanın bir kitabı olacaktı, bir ibadeti olacaktı, dâhileri olacaktı, müminleri olacaktı, Cumhuriyet faziletlerini, fikirlerini cemaat arasında geceli gündüzlü çalışarak neşri tamim edecek, bu cahil cemaati yürütecek adamlar olacaktı. İşte bu sahadaki vazifelerimizi görmedik. Bu sahada mesuliyetimiz vardır. Evet, mesuliyetimiz bu sahadadır. Bunu eğer biz burada ve o mübarek şehidin ruhu

önünde itiraf eder ve günahımızı itiraf ettikten sonra teyakkuza, intibaha gelirsek ve Cumhuriyet ve laiklik imanına karşı her münevver(aydınlatılmış) kendi üzerine terettüp eden vazifeyi ifa ederse Mazhar Müfit Bey'e derim ki o gencin o yüksek adamın kanı hedere gitmemiştir.Bu başların birini kesersek öteki çıkar, asıl mesele devî, o menhus(uğursuz) ruhu öldürmektir. Bunu öldürecek hükümet değildir, muallimdir, muharrirdir, şairdir, mütefekkindir, ediptir” (TBMM. ZC, D.3, İçt.4, Cilt.24, 1Ocak 1931, s.8-9).

Menemen Olayı ile alakalı Meclis sıkıyönetim kararını onaylayarak Korgeneral Mustafa Muğlalı Paşa'nın başkanı olacağı bir askeri mahkemenin kurulmasını da uygun gördü. Ayrıca 7 Ocak 1931'de Çankaya Köşkü'nde Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlık ettiği ve Başbakan İsmet Paşa, Meclis Başkanı Kazım Özalp Paşa, Sıkıyönetim Komutanı Fahrettin Altay Paşa, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ve Milli Savunma Bakanı Zekâi Apaydın'ın iştirakleri ile bir toplantı gerçekleştirildi. Yapılan toplantıda Menemen Vakası tüm yönleriyle ele alındı (Cumhuriyet 7 Ocak 1931, s.3).

İzmir Valisi Kazım Dirik Paşa Dâhiliye Vekâletine yazdığı raporda Menemen Olayı'na ait ilk bilgileri vermiş, olayın ayrıntılarını anlatmıştır. T.C Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğü Antetli ve Vali Kazım İmzalı Belge üzerinde Menemen 24.12.1930 Tarih ve saat 17/40 notları düşüldü:

“Asilere karşı kullanacak kuvvetini görmeyen jandarma kumandanı Yüzbaşı Fahri Bey bizzat meydana atılmış ve müsellaah şakilerin yanına kadar gelmiş, dağılmalarını istemiş, ihtar ve nasihat etmiş, işin fenalaşacağını görmüş o esnada sekiz sokak ağzı olan bu meydana yavaş iş güç adamları ve rençper gelmeye başlamıştır. Mevki kumandanlığı telefonla aranarak haberdar edilmiştir. Kaza Kaymakamına da bizzat haber gönderilerek posta ve telgraf müdürü dahi hem kaymakamın evine hem de yakın bir nizamiye tabur kumandanının hanesine koşarak bizzat gördüğü vaziyeti haber vermiştir.

Bütün Mebuslara Cumhuriyet Halk Fırkası ve İzmir Belediyesi ve Türk ocağı ile maarif zümresi namına heyetler ve çelenkler geldi İnkılâp ve Cumhuriyetin fedakâr şehidi olan Zabıt Vekili Kubilay Bey ile iki bekçinin cenaze merasimini hürmetle terviç olundu efendim.(belge no:13) (Aktaran Özengin, 2013, s. 82-83).

2.2.3. Günümüzde Menemen

Menemen'e giderek sözlü tarih çalışması, gözlem ve yine Menemen'de bulunduğum sürece hadiseye tanıklık etmiş kişilerin yakınları, esnaf, yazar ve gazetecilerle söyleşiler yaptım. Bu bölümde Menemen'de edindiğim izlenimleri yazarak konunun daha iyi anlatılacağını umuyorum. Halkın olaydan dolayı yaşadığı toplumsal travma, Menemen'de konuştuğum insanların çoğunda bir ürkeklik meydana getirmiş.

Olayın yaşandığı Gazez Cami karşısında gezerken tam da olayın yaşandığı yere yakın bir konumda esnaflık yapan Manifaturacı İbrahim ile tanıştım. Menemen Olayı üzerine sohbet etme fırsatı buldum. Manifaturacı İbrahim ilk konuşmada ürkek bir tavır sergilerken daha sonradan komşu esnaflarında katılımı ile Menemen Olayı konulu sohbetimiz başladı. Manifaturacı İbrahim'den, hadisenin yaşandığı 1930'lu yıllarda 19 yaşında olan babası Mümin Bey ve 9 yaşında olan annesinin olaya dair anlattıklarını kendisinden dinleme fırsatı buldum. Manifaturacı İbrahim'in dükkânında, çay getiren kahvehaneci de dâhil olmak üzere yoldan geçenlerin de katılımıyla hararetle bir söyleşi yaptık. Söyleşiye katılanların hepsinin bu olayla ilgili bir mağduriyet anısının olması dikkate değer bir ayrıntıydı.

Manifaturacı İbrahim, olayın yaşandığı gün meydana yakın bir kahvede babasının oturduğunu anlatıyor. Meydandan kahvehaneye doğru koşarak gelen askerleri görmüş. Askerler korku ve dehşet içinde kahvehanedekilerden ellerindeki silahları saklamalarını istemişler. Daha sonra silahları kahvehanenin önüne atıp oradan uzaklaşmışlar. Babası her şeyin bir anda olup bittiğini anlatmış. Kimse müdahale edememiş ve olayın heyecanı ile kalabalık bir anda dağılmış.

Yine olayın hemen sonrasında Menemen'de tam bir süreklilik başlamış. Yaşanan olayla ilişkilendirilen birçok kişi yakalanmış. Suçlu olduğuna kanaat getirilen kişiler, hızlıca yargılanıp darağacı kurularak asılmışlar. Olay sonrası sıkıyönetim ilan edilmesi Menemenli'lerin hayatını olumsuz etkilemiş. İnsanların yaşanan bu süreci korku ve endişeyle izlediği yine bu anlatılanlardan anlaşılmaktadır. Yine Manifaturacı İbrahim'in olayın gerçekleştiği yıllarda 9 yaşında olan annesinin anlattıklarına göre bu olaydan sonra Menemen'de hayat durma noktasına gelir. Olayın ardından Menemenliler gündelik işlerini bile yapamazlar. Alınan bu önlemler yüzünden eğitim durur, kimse okula gidemez. Uygulanan bu sıkıyönetim yüzünden annesi de okula gidemez, günlerce dışarı dahi çıkamazlar.

Olayın etkilerini konuşurken, söyleşiye katılan Menemenli bir şoför yıllar geçmesine rağmen yaşanan olaydan ötürü kendisinin de kötü etkilendiğini anlattı. İsmi söylemek

istemeyen bu şoför askerlik görevini yaptığı sırada sırf Menemenli olduğu için dayak yemiş, azarlanmış hatta kendisine küfür edilmiş. Tesadüfen karşılaştığımız bu adam onur kırıcı muamelelere maruz kaldığını ve bunun kendisinde psikolojik etkilerinin olduğunu da söyledi. Kim ile konuşma fırsatı bulsam aslında Menemen ve Menemenliler ile pek ilgisinin olmadığını söyledikleri bu olayın asıl mağdurunun Menemenliler olduğunu söylediler.

Olayın yarattığı mağduriyet söyleşi sırasında bu insanların ruh hallerinden, çekingen davranışlarından ve asabi konuşmalarından anlaşılıyor. Yine olay hakkında kahvehane, berber, yerel basın ve ulusal basın temsilcileri, matbaalar, konakladığımız sosyal tesis çalışanları, dolmuş şoförleri ile söyleşiler yaptım. Bu insanlar da yine olayın bahsini duyduklarında çok çekingen ve ürkek davrandılar. Samimi olduğumuzu ve olay hakkında bir tez hazırladığımızı duyduktan sonra samimi davrandılar. Olay hakkında bildiklerini benimle paylaştılar. Olay hakkında bilgi belge ve olaya tanıklık etmiş kişilerin yakınlarını bulabilme umuduyla girdiğim kahvehanelerden birinde bir taraftan ikram edilen çayımı içerken bir taraftanda kahvede oturanlara, şu soruyu sordum. Menemen Olayı nasıl olmuştur? Olay hakkında bildikleriniz nelerdir? Sorduğum soruya verilen cevaplar genelde aynıydı, yaşanan olayın Menemen ve Menemenliler ile hiçbir alakası yoktur olamaz. Olayı yapanlar zaten dışardan gelmişlerdi. Menemenliler vatanına milletine bağlı insanlardı böyle bir barbarlık yapacak insanlar değillerdi. Olaydan hemen sonrada mevcut otorite bunu anlayamamış olayın ceremesini Menemenliler çekmiş ve ençok onlar madur edilmişti. Yine Menemen’de traş olmak için bir berber dükkanına girdim, berberlerin toplumun nabzını tutan insanlar ve toplumun herkesiminden insanlarla diyalogları olması münasebetiyle traş olurken berbere olayın nasıl yaşandığı hakkında sorular sordum. Aslında verilen cevaplar genelde hep aynı, yaşanan olayda Menemenliler’in zerre kadar suçu yok. Berber söyleşi esnasında hanımının dedesinin olay hakkında anlatıklarından bahsetti. Olay yaşandığı sırada yaşı küçük olmasına rağmen unutamayacağı kadar sıkıntılı günler geçirmişler. Menemen’de olay sonrası tam bir kaos ortamı olduğundan bahsetmiş. Yaşanan bu kaos ortamı yüzünden günlerce evden çıkamamış. Öyleki korkudan esnaf dükkan açamamış, okullarda eğitim durmuş, Menemen’e giriş ve çıkışlar güçleşmiş ve uzun bi süre kimse akraba, dost ziyaretleri dahi yapamamış. Berberdeki söyleşimiz bittikten sonra, size yarar bilgileri olabilir diye yönlendirdiği, yerel ve ulusal gazeteler adına muhabirlik ve gazetecilik yapmış doksan yaşına merdiven dayamış Ali Rıza Kemer ile tanıştım. Olaya dair bildiklerini ve duyduklarını anlatmasını rica ettim. Ali Rıza Kemer olaya dair duyduklarını ve bildiklerini benimle paylaştı.

Ali Rıza Kemer, Menemen’i değişik zamanlarda ziyaret etmiş siyasi liderler; Süleyman Demirel, Deniz Baykal ve Bülent Ecevit ile röportajlar yaptığını, konuyla alakalı

onları aydınlattığını, zamanında çok popüler bir gazeteci olduğunu söyledi. Kemer, liderlerle yaptığı röportajların resimlerini göstermeyi ihmal etmedi. Olaya tanıklık etmiş kişilerden birkaçıyla ölmeden önce görüşmüş ve ilk ağızdan yaşananları onlardan dinlemiş. Kemer günümüzde olaya tanıklık etmiş kimsenin artık yaşamadığını üzümlere anlattı. Menemen gibi güzel şirin bir ilçenin böyle üzümlere bir olayla anılması, konuşma imkanı bulduğu görgü tanıkları gibi kendisini çok üzmüş. Olaya dair aslında Menemenliler'in anlatacak mağduriyet anısı hayli fazla. Kemer, yaşananların onlarda yaşattığı dışlanmışlık ve suçlanma psikolojisinin heryerde karşılımlara çıkması yüzünden olayla alakalı sorulan sorulara ilk etapta gergin ve kızgın cevaplar verebildiklerini bunun da normal olduğunu söyledi.

Ali Rıza Kemer, gazeteci olduğu için birçok kişi ile yaşanan olay hakkında birçok kez söyleşiler yapmış, ilerleyen yaşına rağmen anlatılanlar hafızasında yer etmiş. Bu söyleşilerde anlatılanlara göre, olaydan hemen sonra Menemen'de sokağa çıkma yasağı ilanı, çok zor günler geçirilmesine sebep olmuş. Bu süreç Menemenlilerin "hafızasında yasaklarla, yargılamalarla ve acılarla hatırlanan yıllar" olarak yer etmiş. Olay dolayısıyla topluca cezalandırıldıkları kanaati hakim olmuş. Olayda suçlu bulunup asılanlar teşhir edilerek, bu durumdan ibret almaları beklenmiş. Suçu olduğuna kanaat getirilenler, Gazez Camii ve kavak pazarına, oradan istasyon meydanına kadar sıra sıra asılmışlar. Menemenlilerin bir kısmı asılanlar arasında suçsuz insanların da olduğunu ifade ettiler. Olaylar sırasında, siyancılara sigara verdiği ip sattığı için yargılanıp suçlu bulunanlar olmuş (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.84).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MENEMEN OLAYI HAKKINDAKİ YAYGIN GÖRÜŞLER SIKI YÖNETİM TUTANAKLAR YARGILAMALAR ve İDAMLAR

3.1. Menemen Olayı ile Alakalı Yaygın Görüşler

3.1.1. Menemen Olayı İle Alakalı Birinci Yaygın Görüş İrtica Hareketi

Menemen Olayı, cumhuriyet rejimine ve onun getirdiği inkılâplara karşı çıkarılmış bir isyan hareketidir. O dönemde, cumhuriyeti ve inkılâpları içine sindiremeyen ve şeriat isteyen bir grup tarafından tertiplenmiştir (Cumhuriyet 25 Aralık 1930,s.1).

Manisa'da doğup büyüyen Yakup Kadri, Menemen Olayı'na şöyle değinir:

“Bu adamın Menemen'e olağanüstü bir tasavvuf cazibesi içinde geldiği muhakkaktır. Gerçekten zannederimsiniz ki normalde herhangi bir adam, etrafına silahlı altı yedi kişi toplayıp böyle zor bir maceraya atılabilir? Her gittiği yerde sözü dinlenir? Yardım ve muhabbet görür? Hayır! Derviş Mehmet, etrafındakilere, hidayete erdiğini, bütün manevi kuvvetleri kendinde topladığını, Hak tarafından kurtarıcılık risaleti aldığını, yetmiş bin meleğin kendine yardıma hazır olduğunu söylerken hiç şüphesiz kendisi de bunlara inanıyordu. Eğer inanmıyor olsa inandıramazdı...”(Bkz. Öz, İstanbul, 2007, s.75)

Menemen Olayı'nı irticai bir ayaklanama olarak nitelendiren bu görüşe göre; yaşanan olaydan bir ay önce köy köy dolaşan bir gurup, halkı rejim ve hükümet aleyhine kışkırtır. Bu grup daha da ileri giderek halife ordusunun şehrin kapılarına dayandığını söyler. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün öldürüldüğünü hatta İsmet Paşa'nın da öldürüldüğünü söylerler. Kendilerine katılmak istemeyenleri ise halife ordusu tarafından cezalandırılacakları yalanıyla korkutup kandırırlar.

İsmet Paşa'ya göre bu vahşi hareket birkaç çılgının yapacağı iş değildir. Ona göre;

“Kezalik tahkikat, bu hadisenin fiilen ikasına on gün evvel ve fevren üç dört kişi tarafından deruhte edilmiş bir teşebbüs olmayıp daha evvel Manisa'da iki üç aydan beri bir takım içtimalar neticesinde kararlaştırılmış, büyük şehirlerarasında gidiş-gelişlerle tanzim olunmuş, sonra bizzat Menemen şehri içinden bu çetenin geleceğini bilen ve onlar gelince kendilerine müzaheret için bir takım ashap hazırladıklarını söyleyen adamlar bulunduğudur”

(TBMM. ZC, D.3, İçt.4, Cilt. 24, 10cak 1931, s.3).

Yine bu görüşe göre, din elden gidiyor vurgusu olaya karışanların temel argümanlarından biridir. Din elden gidiyor söylemi, cumhuriyetin ilanından sonra devrimlere karşı kalkışma hareketi gösteren kesimlerin silah olarak kullandıkları bir argüman olmuştur. Dinin elden gittiği fikri, her fırsatta dile getirilir. Din olgusu, Menemen hadisesinde Şeyh Sait isyanında olduğu gibi kullanılmıştır. Devrin hükümeti yeni inkılâplarla ülkedeki yerini sağlamlaştırmaya gayret ederken bir taraftan da rejim aleyhtarı bir zihniyete karşı tehditleri bertaraf ediyordu. Türkiye Cumhuriyeti Devleti içte rejim karşıtlarına karşı amansız bir mücadele verir. Devlet aynı zamanda dışarıdan gelecek tehditlere ve istismarlara karşı da kendini müdafaa etmektedir.

Cumhuriyete ve onun inkılâplarına karşı planlı bir şekilde düzenlenmiş bu hareketler her fırsatta huzursuzluk unsuru olmayı sürdürmüştür. Bu planlı hareketler Doğuda Şeyh Sait isyanı, Batıda Menemen isyanı şeklinde gerçekleşir. Bu isyanların temel amacı dine dayalı yönetim şeklinin tekrardan getirilmesi arzusudur.

Denizli Mebusu Mazhar Müfit Bey yaşanan olayla alakalı olarak meclise şu sözlerle seslenmiştir:

“22 yaşında bir zabıt vekili göz önünde vuruluyor. Bununla iktifa etmiyorlar, yirmi dakika uğraşarak kör bir bıçakla muhterem şehidin başını gövdesinden ayırıyorlar. Bunun karşısında binlerce ahali lal olup kalmışlar. Belki korktuklar diyelim ve bir an için bunu kabul edelim. Fakat Efendiler o avaze-i takdis ve alkışlar ne demektir? Cumhuriyet inkılâbına ne kadar gayzları olursa olsun bu kara ve melun kuvvet bilmeli ki, bu ordu daima Cumhuriyetin ve inkılâbın nigahbanı olacaktır” (TBMM. ZC, D.3, İçt.4, Cilt.24, 10cak 1931, s.4).

Kubilay Beyle birlikte bekçiler Şevki ve Hasan, “caniler” tarafından acımasızca şehit edilmekten kurtulamamışlardır (Cumhuriyet, 25 Aralık 1930, s.4). Halk sayıca az olan askerlerin ve ellerindeki süngü takılı silahların acizliği karşısında çaresiz kalmış ve kaçmıştır. Mehdinin askerleri olduğunu iddia eden bu asiler kendilerine kurşun bile işlemeyeceğini düşünmekteydiler. Yanlarında esrarlı sigaralar taşıyan asiler olaydan öncede bu esrarlı sigaralarından içmişlerdi. İçtikleri bu esrarlı sigaralar, isyancılara cesaret vermiş programladıkları amacı bir an önce gerçekleştirmek için yoğun bir istek uyandırmıştır (Bkz. TBMM, ZC,CİLT 25, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.10-11-14-47-75-90).

Yunus Nadi Bey, Cumhuriyet gazetesindeki baş makalesinde olay hakkındaki görüşlerini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Perde arkasında Derviş Mehmetler ve mehdi iddiasıyla gördüğümüz fecaatleri hazırlayan günahkârlar ve özendiriciler vardır. Ve ilk harekette bu acı

gerçek tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır. Bundan dolayıdır ki Menemen faciası vahamet peyda etmiş ve ona gerektiği şiddette karşılık vermek zorunlu olmuştur. Şimdi bu örnekten ibret alınarak, benzerlerinin yinelenmesi olasılığına karşı daha şiddetli önlemler bile alınacaktır. Menemen halkının hepsine fenadır demek tabii mümkün değildir. Fakat bu temaşagerlerin sükûtundaki cinayeti ve hele onların içinden memnun olanların vahşetini inkâra imkân var mıdır? Bugün ordu müteessir, Millet Meclisi müteessir ve bütün milleti heyecanda olmasından daha tabii bir şey olabilir mi? Millet böyle bir vahşeti kabul edemez. Onun için hükümetin alacağı tedbirlerin ona göre katî ve kahir olması elzemdir, zaruridir” (Bkz. Cumhuriyet 28 Aralık 1930 Pazar, s.4).

Bu görüşe göre, elde edilen deliller ve yapılan tüm soruşturmalar insanları sadece bir gerçeğe yönlendirmiştir. Bu asiler, laik Türkiye cumhuriyeti devletini yıkıp, yerine din esaslarına dayanan gerici bir yönetim oluşturmak arzusuyla hareket etmişlerdir. Elde edilen bütün bulgu ve belgeler ışığında bu insanlar ulusun içinde olduğu sıkıntılı durumu fırsat bilmişlerdir.

Cumhuriyet Gazetesi Yazarı Aka Gündüz, (Cumhuriyet, 25 Aralık 1930, s.3) “*Kara ve Beyaz Kuvvet*” başlıklı yazısında yaşananlar ile alakalı olarak;

Yapılan büyük devrime karşı büyük çıkışlara hazır olunmalıdır. Ama on yıl önce belki büyük kitleleri arkalarından sürükleyebilecek bu harekete Menemen halkının karışmamış olması sevindiricidir. Bu bir keşif hareketidir. Onun için bu olayın bir mevzi hareketi kabul edilmesi gerekir” demiştir.

Gündüz’e göre zamanla büyük bir isyan başlatıp köklü bir değişiklik yapacakları hissiyatına kapılan isyancılar Menemen sokaklarında bunu başarabileceklerini zannediyorlardı. İçtikleri esrarlı sigaraların verdiği sarhoşlukla kendilerine engel olmak isteyen bir subayı şehit etmişlerdir. Halkın destek bulacaklarını ve kendilerine katılacaklarını zannetmişlerdir. Beklide kısa süre önce muhalif partinin seçimlerde kazanmış olduğu başarı onları cesaretlendirmişti.

Yine olaydan üç gün sonra Yunus Nadi’nin Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan baş makalesinde:

“Olayın şimdi bilinenden daha geniş boyutları vardır. Bütün bunlar hükümetin ihmal ve müsamahası önünde hürriyetlerin alabildiğine suiistimal edilmesinden kaynaklanıyor. Çünkü şeriat istemenin bir dayanağı yoktur. Cumhuriyetteki yegâne farkı dinin devlet işlerinden ayrılmasıdır. Halkın bu

güruhun yaygarasına katılmamış olması sevindiricidir. Türk inkılâbının çelik muhafızları vardır ve milletin akliselimi kolay kolay yıkılmayacak kadar kuvvetli ve uyanıktır” (Bkz. Cumhuriyet, 26Aralık 1930, s.1).

Türk Ocağı Reisi Hamdullah Suphi'nin Menemen Olayı ile alakalı olarak yaptığı konuşması Türk Yurdu dergisinde yayınlanmıştır. Hamdullah Suphi, Ünlü Maarif Nazır'ı Abdullatif Suphi Paşa'nın oğludur. (1886-10 Haziran 1966) Numune-i Terakki ve Galatasaray Türkçe bölümünden mezun olmuştur. Rüştüyeler ve Darülfünun'da edebiyat ve sanat tarihi dersleri verdi (1913). Türkocağı'nın kuruluşunda görev aldı. Son Osmanlı Meclisi'ne Antalya mebusu seçilen Hamdullah Suphi, 23 Nisan 1920'de TBMM'ne katıldı. Türk Ocakları'nın kapatılması üzerine Bükreş büyük elçiliğine atandı. Hamdullah Suphi bu konuşmasında şöyle der:

“Meçhul küçük zabıt; Anadolu'nun uzak mekteplerinde, ilmini, telkinini gezdiren mütevazı mektep hocası; Türk Ocaklarının defterine ismini, mihrabına kalbini veren isimsiz ocaklı. Ölümüyle çok güzel olan, feci olduğu kadar güzel olan ölümüyle, bizim için hem bir hicap mevzuu, hem bir ümit kaynağı oldu. Şehit Kubilay kesik başıyla Türk gençliğine, etrafında toplanmaya başladığımız mübarek bir bayrak bıraktı. Bu içtimamıza riyaset eden odur, hepimizi buraya getiren, ölümden kurtulmak için yalvarmayan, “Vatana ihanet etmeyiniz!” diye kendisi vatana hıyanet edemeyeceği için gözleri dimdik, hakkından emin, ölüme doğru yürüyen bu genç oldu.

Türk Milleti dini hamiyetten milli bir hassasiyete geçmiştir. Türk Milleti bundan elli sene evvele gelinceye kadar, her nevi milliyet hissinden mahrum dini bir cemaatten, ümmetten başka bir şey değildi. Türkiye'de mürtecilerin felaketi, saltanat ve hilafetin inkırazı, milli vicdanın doğması ile başlar. Hanedana izafe edilmiş sunu ve izafe edilmiş suni ve siyasi bir milliyetçilikten kurtularak, engin Türk tarihine Türk münevveri kendini bağladığı günden beri, hilafet ve saltanat ehemmiyetini kaybetmeye mahkûmdu. Türk milliyetperverliği her şeyden fazla şeriatçılığın düşmanı olarak çıktı. Türk milliyetperverliğinin karşısında, eski şeriatçılar, hala ümitlerini kaybetmemişler, köşelerinde ruhların dağınık saatlerini, içerden ve dışarıdan gelecek felaketlerin kuvvetimizi kıracağı zamanı bekliyorlar”(Bkz. Baydar ve Tanrıöver, İstanbul,1968, aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s,230-231-232).

Birinci yaygın görüşe göre bu bir irticai isyan girişimidir ve böyle mukabele etmeyi

gerektirir. Dönemin Nakşibendî tarikatı tarafından organize edilip, cumhuriyeti ve onun getirdiği yenilikleri ortadan kaldırmak için çıkarılmıştır.

3.1.2. Menemen Olayı İle Alakalı İkinci Yaygın Görüş Cumhuriyetçi Kompl

Menemen Olayı ile alakalı ikinci yaygın görüşe göre ise, Menemen Olayı dönemin hükümeti ve yöneticileri tarafından hazırlanıp uygulamaya konulmuş bir komlodur. Yaşanan ekonomik ve siyasi sıkıntılar, üzerine toplumda yaşanan huzursuzluk hali olumsuz etkilere neden olur ve mevcut hükümeti iyice zor durumda bırakır. Ayrıca tam bu yıllara denk gelen 1929 dünya ekonomik buhranının patlak vermesi tüm bu yaşananların üzerine tuz biber eker. Birbiri ardına yaşanan olumsuz gelişmeler parti içi muhalefette kıpırdanmalara yol açmış ve mevcut hükümeti demokrasi konusunda hamleler yapmaya mecbur bırakmıştır (Bkz.Demirel, 2013, s.40).

Yıl 1930'lara geldiğinde muhalefet partisi kurmak için iktidar partisine sadık birkaç milletvekili ile Serbest Cumhuriyet Fırkası adı altında güdümlü bir muhalefet partisi kurulmuştur. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuda görev verdiği kişi de o günlerin Paris Büyükelçisi Fethi Okyar'dır (Bkz. Kocahanoğlu, 2018, s,158). Kurulan muhalefet partisi istedikleri gibi sonuç vermemiş, halkın bu partiye olan ilgisi ve teveccühü işi hiç umulmadık bir noktaya getirmiştir. Bütün engelleme ve çıkarılan zorluklara rağmen Serbest Cumhuriyet Fırkası o yıl yapılan belediye seçimlerine katılmış ve beklenmedik bir başarı kazanmıştır. Partinin kurucusu Fethi Okyar'ın mitinglerine binlerce kişinin katılmış olması ve belediye seçimlerinde kazanılan başarı hükümeti iyice endişelendirmiştir. Bunun üzerine hükümetin güdümünde kurulan bu partiye cephe alınmış ve irtica ile suçlanmıştır. Yaşananlar üzerine 99 günlük bir siyasi yaşamdan sonra Serbest Cumhuriyet Fırkası kendini feshederek siyasal hayattan çekilmiştir. Parti 1930'lu yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu sıkıntılardan bunalan ve ezilen halkın dili olmuştur (Bkz. Mazıcı, 2001, Sayı,90, s.140, aktaran Kocahanoğlu, 2018, s,159).

Bu görüşe göre Ege Bölgesi'nde İzmir iline bağlı bir kasaba olan Menemen'de meydana gelen bu olay devrin hükümetinin imdadına yetişir. Bu olay irtica gibi kurgulanarak, muhalefeti baskı altına almaya gerekçe gösterilmiştir. Muhalefet, basın ve dindar kesimleri sindirmek amacıyla hükümetin aradığı ortam bu şekilde oluşturulmuştur. Bu görev bütün kayıtlarda kendini mehdi olarak tanıtan fakat gerçekte bir esrarkeş olduğundan söz edilen Giritli Mehmet adındaki kişi ve arkadaşlarına verilir. Birkaç kendini bilmez meczup kullanarak, muhalefete, basına ve tarikatlara hükümet komplo tertiplemiştir.

Menemen olayını komplo olarak gören Necip Fazıl Kısakürek, Hasan Basri Çantay ve Erzurumlu Salih Hoca'ya (M.Salih Yeşil) referans verip Menemen Olayı üzerine şöyle bir yazı kaleme almıştır:

“Bu işe gizli ajanlardan biri memur ediliyor. Adam haftalar önce Menemen'e gidip işin mekan,dekor ve yer tarafını tespit ediyor....Jandarma karakoluna karşı meydan , cami ve avlu, hadise için en uygun yer... Sonra Manisa köylerine gidip Mahmut kadroyu tespit ediyor....Bunların sefil, esrarkeş, cahil ve ahlaksız tabakadan olmaları gizli ajanın işini kolaylaştırıyor. Hele din mevzuunda abuk subuk görüşleri, ermişlik cinneti ve Mehdilik özentisi olan Mehmet'i bulunmaz kıymette kabul ediyor ve teklifini ona yapıyor: Menemen'e Aralık ayında erkenden gideceksiniz! Filan yer, falan cami... Namazdan sonra mimberdeki yeşil bayrağı çekip, cami ve avlu kapısını tutacak, Bu bayrağın altına girmeyen kafirdir” diye bağıracaksınız! Halktan ve jandarmadan üzerinize gelen olursa silahla karşı duracak, mutlaka kan akıtacaksınız. Bir kişi olsun kan akıtmak şart. Hadise büyür büyümez hemen başınızı kurtarmayı düşüneceksiniz. Neticede her birinize, sana şu sana bu, sana filan, sana da falan bankadan onar bin lira verilecek. Sizde çekip istediğiniz yere gideceksiniz!” (Bkz. Kısakürek, 1999, s.143-144, aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s.340).

Necip Fazıl'a göre tertibin başı Vasıf Çınar, Şükrü Kaya, Mahmut Esat Bozkurt gibi Cumhuriyet Halk Fırkası mensuplarıdır. Esat Efendi'nin Bursa'daki gövde gösterisi gururlarına dokunmuştur. Menemen Olayı'ndan 5- 6 ay önce, yani 1930 Temmuz'unda Şeyh Esat Efendi Bursa'ya gidip Çekirge Hakkı Paşa Otel'i'ne yerleşmiştir. Tam karşıdaki Adapalas otelinde de Cumhuriyet Halk Fırkalı Şükrü Kaya, Mahmut Esat ve Vasıf Çınar kalmaktadırlar (Bkz.Kocahanoğlu, 2018:s,341).

Necip Fazıl'ın anlatımında, Hakkı Baba Otel'i'nin önü Şeyh Esat Efendi'yi görmeye gelenler yüzünden ana baba günüdür. Şeyhin mübarek yüzünü görme mazhariyetiyle kuyruğa girmişlerdir. Onlar da bu manzara karşısında çok kızar ve intikam almak için tarikatın kökünü kazıma planı yaparlar. Tertibin arka planı içinse bir bağlantı daha gelecektir. Kadın çarşafı giymiş gizli ajan, hadiseyi Menemen Meydanı'nda takip etmiş ve muradına erer ermez, ancak bir erkeğe mahsus sert adımlarla uzaklaşıp gitmiştir. Bu manzarayı aynen görenler de varmış ve onlardan biri de halen hayatta bulunuyormuş, lakin hayatta bulunan adamın kim olduğu belirsizdir (Bkz. Kocahanoğlu, 2018: s. 341).

Necip Fazıl, ayrıca olayın hemen arkasından yakalanan provokatörün varlığından bahseder. İlk önce ölü taklidi yapıp kendini yere atan, yakalandıktan sonra elleri

kelepçelenince şaşırılmış bir şekilde bakan Zeki Mehmet isimli bu ajan, o esnada şöyle bağırmış: “*Hani bize para vereceklerdi? Bu ne iş?*” Necip Fazıl inanmıyacaklar çıkabileceğini düşünerek, bunu dışında başka bir yazısında şöyle demiştir: “*Diyelim ki vesika niteliğindeki bu teşhis ve tahliller sizi gene tatmin etmediyse, o zaman aklınız nerede, eğer bu işte bir tertip yoksa memleket mikyasında bu kadar din adamı niçin toplanıyor?*” (Aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s,342). Necip Fazıl, yazdığı yazılarda Menemen olayına komplo olarak değerlendirmiş ve bu olay bahane edilerek Nakşibendî tarikatının hedef alındığını her fırsatta dile getirmiştir.

Menemen olayına komplo gözüyle bakanlardan biri de Cevat Rifat Atilhan’dır. Ona göre Menemen Olayı, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın başarısını görerek telaşa kapılan ve kabinesindeki birkaç bakanla birlikte Menemen senaryosunu hazırlayan İsmet İnönü’dür (Bkz Atilhan, 1968:s.52, aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s,346).

Cevat Rifat Atilhan’a göre, olay öncesi hükümet, Sovyet elçiliğinin bu konuda uzman olan “Kızıl Çekistler” ile temasa geçmiştir. Bunlar hükümete üç Yahudi’yi tavsiye ederler. Atilhan’a göre, İnönü’nün onayıyla uygulamaya geçirilen plan çerçevesinde, “Siyono-anarşist Tren Tef-Josef ve diğer akrobatlarla yüzlerce dönme ve binlerce cahil ve ücretli ajanlar” harekete geçirilir. Nakşibendî dervişlerinden ‘Derviş Mehmet’i de içlerine alırlar. Köyleri kasabaları geçe geçe Menemen’e gelip bildiğimiz olayı yaratırlar. Bunu fırsat bilen Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya ile İsmet İnönü de hükümet otoritesini harekete geçirerek on binlerce muhalifi, meçhul yerlere sevk edip kitleler halinde imha ederler (Bkz Atilhan, 1968:s.52, aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s,346).

Cevat Rifat Atilhan’ın (1892-1967) analizine göre Nakşibendîler bilmeyerek de olsa siyon-anarşistlerin menfur iradelerine alet olmuş, İnönü’nün yıllarca iktidarda kalmasını sağlamışlardır. Atilhan komplonun gizli maksatlarını ise şöyle yorumlar: (1) Ege Bölgesi’ndeki Serbest Fırka mensuplarını sindirmek ve iktidara serbest yaşama imkânı sağlamak, (2) Mareşal Fevzi Çakmak, Nakşibendî tarikatına mensup olduğundan, ihtilal için bu tarikat mensuplarını kullanarak, Mareşal’i askerlikten uzaklaştırıp enterne etmek ve yetkilerini sınırlamak, (3) Yetişecek genç nesillere dini ve din adamlarını kara kuvvet cephesi olarak tanıtmak ve dini muameleleri pasifleştirip ilga etmek (Bkz. Atilhan, 1968, s.52-53, aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s.347).

Menemen Olayı, Paris’te bulunan rejim aleyhtarları arasında da yankı bulmuştur. Mütareke dönemi Dâhiliye Nazırlarından Mehmet Ali Bey (Gerede) Paris’te yaşıyordu. ‘Zincire Vurulmuş Cumhuriyet’ adı altında dört sayfalık küçük ebatlı bir gazete çıkarıyordu. Gazetenin 15 Şubat 1931 tarihli sayısındaki “*Devrim Terör*” başlıklı yazıyı Mete Tunçay şu şekilde aktarmaktadır:

“Cumhuriyeti yerleştirmek için terörden yararlanan Mustafa Kemal, Türkiye’deki kardeşlik ve özgürlük temsilcilerine karşı darağaçlarını kullandı. Ülkemizdeki Cumhuriyet, bir kesimin Türklerin pasifik ve boyun eğmişliklerini sömüren bir sürünün hırsını perdeleyen bir kelimedir. Artık bu rejim tamamen teröre dayanıyor denebilir.

Bu gün ise Menemen ayaklanması bahane edilerek yeni cinayetler işleniyor. Şimdiden birçok kişi ya idama ya hapse mahkum edildi. Başka ülkelerde ilk sorguları yapıldıktan sonra bırakılacak insanlar, bizim memleketimizde çok ağır cezalara çarptırılıyorlar. Bu tarajik koşullarda yurttaşlarımızın yürekleri acıyla dolu. Bugün artık gerçek Türkler parlamentodan hiçbir şey beklemiyorlar ve anayasal haklarını kurtarmak için sadece kendi çabalarına güvenmek zorunda olduklarını biliyorlar” (Bkz. Tunçay, 1991, s.6, aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s, 351).

Cevat Rifat’ın, Albert Hayon takma adıyla yayınladığı “katil” makalesi, ilgili mahkemenin Menemen ayaklanmasını bir Nakşibendî komplosu olarak görmesini eleştiriyor (Bkz. Atilhan, 1968, s.52-53,aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s,347).

Son seçimde Kemalistleri yenilgiye uğratan liberal görüşlü Serbest Fırka ileri gelenlerinin, olaylar sonrasında Menemen’de asılın Yahudi Mason Yasef Haim’in, son zamanda Edirne ve Bursa olaylarında tutuklanan kızılbaşların Nakşibendî olamayacaklarını söyleyip yargılamaları alaya alır. Gazetenin aynı sayısında ayrıca “Şehitler” başlığı altında iki de haber yer alır. Bu listede, Kemalist rejimin Menemen’de idama mahkum ettiği “kurbanlarının” tam listesini veriyor (Bkz. Atilhan, 1968, s.52-53,aktaran, Kocahanoğlu, 2018, s,347).

Yine bu görüşe göre, yaşanan bu olayların, hükümete muhalefeti bastırmak için aradığı fırsatı verdiği iddia edilmiştir. Bu fırsatı kaçırmayan devrin hükümeti yaşanan olayı muhalefetten kurtulma aracı olarak kullanmıştır. Bu cinayeti bırakın tasavvuf ehli Müslüman’ın işlemlerini basit bir inanca sahip olan Müslüman’ın bile işlemeyeceği iddia edilmiştir. Bu cinayetin faturası aslında dindar kesime çıkarılmak istenmiştir. Olayın ardından sıkıyönetim ilanı ile birlikte Erenköy’de yaşayan Erbilli Esat Efendi olayların baş sorumlusu ilan edilmiştir. Erbilli Esat Efendi, dönemin Nakşibendî tarikatı şeyhidir. Bu olaya karışmış asilerden birinin zamanında şeyhin evinde on gün kaldığını söylemesi olayla ilişkilendirilmesine sebep olmuştur. Erbilli Esat Efendi’nin Bursa kaplıcalarına müritleri ile ziyareti sırasında kendisine olağanüstü bir sevgi seli ve kalabalık bir karşılamanın yapılması hükümeti endişelendirmiştir. Ankara’dan giden Devlet Erkânı’na bile bu şeyhe gösterilen

ilginin gösterilmemiş olması olayın baş müsebbibinin şeyhin olması için yeterli bir sebeptir.

Olaya karışanların da Esad Efendi ile irtibatı mahkeme tarafından araştırılmış ve bir şekilde bulunmuştur. Erbilli Esat Efendi ve olay ile alakası olduğu gerekçesiyle memleketin dört bir yanından yüzlerce kişi tutuklanarak Menemen'e götürülmüşlerdir (Cumhuriyet, 28 Aralık 1930, s.4).

Menemen Olayı'nı irtica ve komplo penceresinden bakanların yanısıra birkaç esrarkeş tarafından çıkarılmış, münferit bir olay diye görenlerde vardır. Ama yine de Menemen Olayı, dönemin hükümeti tarafından kendi politikalarını uygulamak adına suistimal edilmiştir. Hükümet, olayı muhalefet, basın ve cemaatlere yapılacak operasyona dayanak gösterir. Hükümet yaşanan bu olayı önlemek adına yetersiz bir çaba içerisinde olmuştur. Yönetici konumundakilerin ilk andan beri müdahale tarzı eleştiri konusudur. Yaşananlar aslında ekonomik sıkıntılarla boğuşan ve siyasi çıkmaz içinde bulunan devrin hükümeti için can simidi olur. Tüm yanlı ve taraflı yorumlardan arındırılmış şekli ile detaylarını sonradan okuyacağız. Menemen Olayı'na ait tutanak, gazete yazıları, olayın görgü tanıkları ve yakınlarının beyanlarıyla daha iyi bir şekilde tahlil edilebilecektir.

Urfa'dan Milletvekili Ali Saip'in kapatılmasının üzerinden iki ay geçmiş olan olan Serbest Fırka'yı suçlayan ve bir kısım muhalif gazeteci ve gazetelere "hain" dediği oldukça sert konuşma yapar. Konuşmanın ardından Menemen, Manisa ve Balıkesir'de bir ay sürecek sıkıyönetim uygulama teklifi Meclis onayına sunuldu. Yapılan oylama neticesinde teklif kabul edildi. Menemen, Manisa ve Balıkesir Merkez'de 1 Ocak 1931'den itibaren 1 ay süre ile sıkıyönetim ilânına karar verildi (TBMM. ZC,17.İnk,D.3,İçt.4, C.24, 1Ocak 1931,s.9).

3.2. Menemen Olayı İle Alakalı Mahkemeye Atananlar Toplantıda Öne Çıkan Başlıklar Tutanaklar Yargılamalar ve İdamlar

3.2.1.Yargılamalar İçin Görevli Divân-ı Harp Mahkemesi'ne Atananlar

Sıkıyönetim başkanlığına İkinci Ordu Müfettişi Fahrettin Altay Paşa atanmıştır. Sanıkların yargılanmalarını yapmaları için görev verilen Divân-ı Harp Mahkemesi'ne atananların isimleri ise şöyledir: **Mahkeme Reisi;** Birinci Kolordu Kumandanı Vekili Mustafa Muğlalı Paşa, **Aza;** Topçu Alay Kumandanı Miralay Ata Bey, **Aza;** Birinci Kolordu Şube Müdürü Miralay Demirşah Bey, **Aza,** İkinci Kolordu Şube Müdürü Kaymakam Bahattin Bey, **Aza Mülazimi,** Fırka Satın alma Komisyonu Reisi Binbaşı Hüsnü Bey **Aza Mülazimi;** Topçu Alay Tabur Kumandanı Binbaşı Neşet Bey (Bkz. (TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, no.58, 2

Şubat 1931, s.5-35-90).

Sıkıyönetimin başkanlığına getirilen Fahrettin Paşa, görevlendirilmesinden 1 gün sonra, 2 Ocak 1931'da İstanbul'a gelerek Dolmabahçe Sarayı'nda Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştür (Cumhuriyet 28 Aralık 1930, s.1-4). Yapılan bu görüşmede İçişleri Bakanı Şükrü Kaya da bulunuyordu. Mustafa Kemal Paşa, Şükrü Kaya'dan, Menemen'deki irtica hareketi ile birlikte ülkedeki tarikatlar ve bunların mensupları ve bu tarikatların İstanbul, İzmir, Manisa, Alaşehir, Balıkesir ve Antalya'da yoğun faaliyetleri ile alakalı olarak detaylı bir rapor almıştır (Cumhuriyet, 3 Ocak 1931, s.1).

Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan toplantıdan sonra, Mustafa Kemal Paşa, bu sefer Ankara'ya geçmiş ve Çankaya Köşkü'nde olayla alakalı bir toplantı yapmıştır. 7 Ocak 1931'de ki bu toplantıya; Fahrettin Paşa, İsmet Paşa, Şükrü Kaya, Meclis Başkanı Kâzım Özalp ve Zekâi Apaydın katılmışlardır (Bkz. Cumhuriyet 7 Ocak 1931 Çarşamba, s.3).

3.2.2. Çankaya Toplantısında Öne Çıkan Başlıklar

Fahrettin Paşa'nın "kendisine bir talimat olarak" gördüğü için dikkatle aldığı ve anılarında yer verdiği notlarına göre, toplantıda şu başlıklar öne çıkmıştır:

"Vaka, irticai, mürettep ve siyasideir. Umumi ve ya muntıkavi midir? (Bölgesel ya da genel midir? Nazarımız yalnız bir muntıkaya münhasır kalmayacaktır. Alâkası tebarüz edenler tecziye olunacaktır. Kesif muhitler dağıtılarak temizlenecektir. İdam cezaları beklemeksizin kısım kısım derhal tatbik olunmalıdır (Meclis tasdik edecektir). Menemen ve alâkadar köylerin sorumlu ilân edileni ve gayrimeskûn hale konması için hususi kanun çıkartılacaktır.

Şeyhlik ve müritliğe fülen müdavim oldukları sabit olanlar hakkında ceza tatbiki için kanun. Üçüncü maddenin ikinci fırcası için şu manada kanun maddesi ve onun tatbiki lâzımdır: Örfi Divanıharp lüzum gördüğü kimseleri memleketin bir mahallinden diğer mahalline muvakkat ve ya daima olarak tedip eder uzaklaştırır. Mahal tayininde hükümetle mutabık kalır. Son Posta, Yarın, Köroğlu, Hür Adam, Yeni Asır gibi gazetelerin tesir dereceleri aranmalı ve ona göre muamele yapılmalıdır. Kâzım (Karabekir)'in Hür Adam'a makale yazması şayanı dikkattir" (Bkz. Cumhuriyet 7 Ocak 1931, s.3).

Mustafa Kemal Paşa ile Fahrettin Paşa İstanbul'da bir görüşme gerçekleştirirken, Divan-ı Harp Başkanı Mustafa Paşa ise bir heyetle 6 Ocak'ta Menemen'e geldi. Divanı Harp Heyeti, Menemen'de, Zafer İlkokulu'na yerleştirildi (Bkz. Cumhuriyet, 7 Ocak 1931, s.3).

İdare-i Örfi Kararnamesi 7 Ocak'ta yayımlandı..Yayımlanan bu sıkıyönetim belgesine göre bütün sivil memurlar görev ve yetkilerini ordu mensuplarına devrettiler (Bkz. Cumhuriyet, 8 Ocak, 1931, s.1). İlan edilen İdarei Örfi Meclise sunulan Başvekalet tezkeresi ile bir ay daha uzatılmıştır; Menemen kazasile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarındaki örfi idarenin bir ay temdidi hakkında Başvekâlet tezkeresi;

Hadisei irticaiye dolayısile Menemen Kazasile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında 1 kânunusani 1931 tarihinden itibaren bir ay müddetle ilân olunan idarei örfi iyenin derdesti tetkik ve tahkik bulunan işler ve idarei örfiye olmiyan mahallerden celbolunmakta bulunan maznunların muhakemelerinin bitirilmesi için hitamından itibaren bir ay müddetle temdidine Meclisi Âlinin müsaade buyurmasını teşkilâtı esasiye kanununun 86 inci maddesi mucibince arz ve istirham eylerim efendim.

Başvekil tsmet Reis — Malûmu âliniz Menemenle bir kaç yerde bir ay müddetle idarei örfiye ilân edilmişti. Hükümet temdidini talep ediyor. Hitamından itibaren bir ay müddetle temdidini kabul edenler... Etmeyenler... Hitamından itibaren bir ay müddetle temdidi kabul edilmiştir (TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, 25.İnikat,1.Celse, 2 Şubat 1931, s.3).

3.2.3. Menemen'de Uygulanacak Olan Sıkıyönetim Şartlarının Belirlenmesi

Olayın yaşandığı Menemen'de vatandaşların gece sekizden sonra dışarı çıkmaları yasaklanmıştır. Alınan karar, vatandaşlara tellâllar aracılığı ile duyurulmuştur. Menemen'e girişler kaymakamlığın vereceği bir resmi evrak ile sağlanacaktır. Menemen'den dışarı çıkmak da yine kaymakamlıktan alınacak bir resmi evrakla mümkün olacaktır. Manisa ve Balıkesir illerinde de yine giriş ve çıkışlar bu şekilde sağlanacaktır. Sansür talimatnamesine nazaran muhaberat, para, emanet irsalâtı sansüre tabidir (Akşam, 9 Ocak 1931 Cuma,s.1) İstasyon postanesi ilga edilmiştir. Mektuplar kısa yazılacak, postaya açık verilecektir. Türkçeden başka bir dil kullanılarak mektup yazılmayacaktır. İfadelerde işaret ve şifre olmayacaktır. Bu yasaklara uymayanlar hakkında işlem yapılacaktır (Bkz. Cumhuriyet, 9 Ocak 1931 Cuma, s.1) .

Akşam sekizden sonra tüm yerler kapanacaktır. Devriyeler haricinde sokaklarda hiç kimse gezmeyecektir, dışarıda gezerken görülenler ve dur ihtarına uymayanlar kurşuna dizileceklerdir. Sünnet, düğün, doğum gibi nedenlerle bile olsa hiçbir şekilde toplanılmayacaktır. Sansürün uygulanmasına bugünden sonra başlanmıştır. İstasyonlarda

görevli polis memurları hem gelen hem de giden yolcuların nüfus tezkerelerini mühürleneceklerdir (Bkz. Cumhuriyet, 9 Ocak 1931 Cuma, s.1-3) .

Divân-ı Harp Başkanlığı ilk olarak yargılanacakların olaya doğrudan karışmış olan kişiler olmasını yerinde görmüştür. Yargılamalara, 15 Ocak 1931’de başlandı. İlk gün Emrullah oğlu Mehmet Emin, Nalıncı Hasan, Küçük Hasan, Çoban Ramazan ve Tatlıcı Hüseyin yargılandı (TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.5).

Yargılama sırasında ifadeleri alınan sanıklar birbirine benzer ifadeler vermişlerdir. Genel olarak ifadelerde, Mehdi Mehmet denen şahsın kendilerini kandırdığını, esrar içtiğini ve esrar içirterek onları kontrol edebildiğini söylemişlerdir. Bu şahsın Cumhuriyet’e düşman olduğunu, kendilerinin de Mehdi Mehmet’in yönlendirmesiyle olaya karıştıklarını ve asıl sorumlunun Mehdi Mehmet olduğunu söylemişlerdir. Hem mahkemenin sorduğu sorularda, hem de sanıkların vermiş oldukları cevaplarda başka öne çıkacak bir konu bulunmamaktadır. Ayrıca iddianamede yer aldığı haliyle, İstanbul’da ikamet eden Erbilli Şeyh Esat Efendi’nin Menemen’deki dini ve tasavvufi faaliyetleri yürütmek için görev verdiği şahıs Laz İbrahim Hoca’dır. Manisa’da hastane ve tabur imamlığı görevleri yapan Laz İbrahim Hoca, görev yaptığı süre zarfında Manisa’da taraftarlar toplamış. Cami de yaptıran Laz İbrahim Hoca, burada vaazlar vererek daha fazla taraftar toplama imkanı bulmuştur. Emeklilikten sonra, sadece Manisa’da faaliyet göstermemiş Karadeniz sahili, Bursa, Kayseri, Balıkesir ve Bergama’ya kadar gitmiştir (TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.77-78).

Laz İbrahim Hoca ile Şeyh Esat Efendi arasında bir irtibat olduğunu gösteren iki mektup da iddianameye eklenmiştir. Divân-ı Harp Mahkemesi, 15-24 Ocak 1931 tarihleri arasında olayla alakalı gerekçesiyle 105 sanığın yargılamasını yapmıştır. 24 Ocak 1931’de, Divân-ı Harp Mahkemesi Savcısı Ali Fuat Bey hazırlanmış olan esas hakkında iddianameyi, karar verilmesi adına mahkeme heyetine takdim etmiştir (TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.4-9-12-79-80-82).

3.2.4. İdam İdama Bedel Hapis Cezası Alanlar ve İnfazların Yapıldığı Yerler

3.2.4.1. İdam ve İdama Bedel Hapis Cezası Alanlar

Manisa’dan Kahveci Çırağı Mustafa (İdam), Manisa’dan Terzi Talat (İdam), Manisa’dan Topçu Hüseyin (İdam), Manisa’dan Tatlıcı Mustafa Hüseyin (İdam), Manisa’dan Eskici Hüseyin Ali (İdam), Manisa’dan Keçeli Köyü’nden Himmet oğlu Süleyman (İdam), Manisa’dan Paşa Köyü’nden Kahya Ahmet oğlu

İsmail (İdam), Manisa'dan Mutfak Süleyman (İdam), Manisa'dan Manifaturacı Osman (İdam), Manisa'dan Hafız Cemal (İdam), Manisa'dan Tabur İmamı İlyas Hoca (İdam), Manisa'dan Ali Paşazade Ragıp Bey (İdam), Manisa'dan Şeyh Hafız Ahmet (İdam), Manisa'dan Giritli İbrahim oğlu İsmail (İdam), Menemen'den Bozalan'dan Koca Mustafa (İdam), Menemen'den Bozalan'dan Hacı İsmail (İdam), Menemen'den Bozalan'dan Hacı İsmail oğlu Hüseyin (İdam), Menemen'den Bozalan'dan Göriceci Adbülkerim (İdam), Menemen'den Cum'ai Balalı Ramiz (İdam), Menemen'den Çıtaklı Molla Süleyman (İdam), Menemen'den Yahya oğlu Hüseyin (İdam), Menemen'den Çingene Memet oğlu Ali (İdam), Menemen'den Hayim oğlu Jozef (İdam), Menemen'den Şımbıllı Ali Osman oğlu Memet (İdam), Menemen'den Arnavut Yusuf oğlu Kamil (İdam), Menemen'den Selim oğlu Boşnak Abbas (İdam), Menemen'den Kerim oğlu İbrahim (İdam), Ala Şehir'den Şeyh Ahmet Muhtar (İdam), Esat'ın oğlu Mehmet Ali (İdam), Manisa Hastanesi İmamlığından mütekait Laz İbrahim Hoca (İdam), Manisa'dan Emrullah oğlu Memet (İdam) (TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.2).

İdama bedel hapis cezasına çarptırılanlar;

Manisa'dan Nalıncı Hasan İdama bedel (24) sene hapis, (20) yaşında Manisa'dan Çoban Ramazan İdama bedel (24) sene hapis,(20) yaşında Manisa'dan Giritli Küçük Hasan İdama bedel (24) sene hapis, (17) yaşında Menemen'den Harputlu Ömer oğlu Mehmet İdama bedel (24) sene hapis, (65)'i mütevaciz İzmir'den Laz Mehmet Ali Hoca İdama bedel (24) sene hapis, (65)'i mütevaciz Erbilli Şeyh Esat İdama bedel (24) sene hapis (TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.2).

On Beş Yıl Ağır Hapis Cezası Alanlar;

Horoz Köyünden Selahattin Oğlu Naşit, Horoz Köyünden Yakupoğlu Ali, Horoz Köyünden Muhittin Oğlu Ali Koç, Horoz Köyünden Hasan Oğlu Ahmet, Horoz Köyünden Necip Oğlu Mevlüt, Horoz Köyünden Ragıp Oğlu Osman.

Üç Yıl Hapis Cezası Alanlar;

Süleyman Oğlu Murat Mustafa, Kara Ahmet Oğlu Ali, Hasan Oğlu Ayan Mehmet, Paşaköyü'nden Mehmet Oğlu Abdurrahman, Hoca Hasan Oğlu Hüseyin, Ramazan Oğlu Bekir, Şerif Ahmet Oğlu Eyyip, Bozalan'dan Hacı İsmail Oğlu Hasan, Muhtar Ahmet Oğlu Mustafa, Aza Mehmet Oğlu İsmail, Aza Mehmet Oğlu İbrahim, Aza Halil Oğlu Hasan, Bekçi Ahmet Hüseyin, Rahmanlı Köyünden Hacı

Hafız Ali

Bir Yıl Hapis Cezası Alanlar;

Manisa'dan Şeyh Hacı Hilmi, Horoz Köyünden Ömer Oğlu Ahmet, Ahmet Oğlu İbrahim, Mustafa Oğlu Sadi, Zeno Oğlu Hasan, Arslan Oğlu Şaban, Muslin Oğlu Halit, İbrahim Oğlu Mustafa, Abidin Oğlu Tahsin, Yasin Oğlu Osman, Paşa Köyünden Mehmet Oğlu Ahmet, Sımalı Salih Oğlu Osman, Bozalan'dan Ahmet Oğlu Mehmet, Osman Oğlu Hasan, Hüseyin Oğlu İbrahim, Ak Mehmet Oğlu Mehmet, Simsar Kâtibi Mustafa, Lüle Mehmet Oğlu Ali, Darakçı Hüseyin Oğlu İbrahim Ethem, Kurabiyeci Hacı Hüseyin (TBMM, ZC, D.3, İçt.4, no.58, 2 Şubat 1931, s.2-3).

Beraat Edenler;

Menemen'de Mukim Yanyalı Saffet Hoca, Menemenli Rasim, Bozalan'dan Mustafa Oğlu Mustafa, Bozalan'dan Hacı Ali Oğlu Mustafa, Menemen'den Tütüncü Haydar, Menemen'den Gözlüklü Mehmet Ali, Menemen'den Naşit Oğlu İbrahim, Menemen'den Mazlum Oğlu Ali, Menemen'den İbrahim Oğlu İsmail, Menemen'den Berber Hafız Ahmet, Manisalı Hüseyin Oğlu Süleyman, Fırıncı Mustafa Oğlu Ahmet, Lütfullah Oğlu Halil, Ahmet Oğlu Halil, Ahmet Oğlu Hüseyin Mazlum, Hasan Oğlu Katmerci Mehmet, Tütüncü Hasan Oğlu Hüseyin, Mustafa Oğlu Mehmet, Bıçakçı İdris Oğlu Mustafa, Çulha Ahmet Oğlu Mehmet Çavuş, Horoz Köylü Nurettin, Hacı Ömer Oğlu Hoca Hakkı, Mehmet Emin'in Anası Hasibe, Mehmet Emin'in Kız Kardeşi Halide Fatma, Mehmet Emin'in Kız kardeşi Rukiye, Mehmet Emin'in Karısı Emine (TBMM,ZC,D.3,İçt.4, no.58,2 Şubat 1931,s.4).

3.2.4.2. İdamların Gerçekleştirildiği Yerler

Resmi kayıtlara göre Mustafa Muğlalı Paşa yönetimindeki Divan-ı Harp Mahkemesinde verilen idam kararları 3 Şubat'ı 4 Şubat'a bağlayan gece yarısından itibaren uygulamaya koyuldu. Cellat Kara Ali'nin gerçekleştirdiği idamlar halka ibret olsun diye Menemen'in hemen hemen bütün bölgelerinde gerçekleştirildi. Resmi kayıtlara göre asılan kişiler ve asıldıkları yerler şu şekildedir; (Bkz. Özengin, 2013,s.219.220).

Hükümet Meydanında İdam Edilenler;

Menemen'li Bakkal Hayım Josef, Manisalı Hacı Ali, Manisalı Şeyh Hafız

Ahmet, Manisalı Tatlıcı Hüseyin, Manisalı Hacı Ali Paşazade Ragıp Bey, Manisalı Emrullah Oğlu Mehmet Emin, Erbilli Şeyh Esat'ın Oğlu Mehmet Ali Hoca, Alaşehirli Şeyh Ahmet Muhtar.

Tren İstasyonunda İdam Edilenler;

Menemenli Veli Oğlu Yavuz, Menemenli Yahya Oğlu Yavuz, Menemenli Çingene Mehmet Oğlu Hüseyin, Menemenli Arnavut Yusuf Oğlu Kamil, Manisalı Manifaturacı Osman, Manisalı Giritli İbrahim Oğlu İsmail, Manisalı Emekli İmam Laz İbrahim Hoca.

Tuz Pazarı, Bedesten, Sinema Ve Gazez Camii Önünde İdam Edilenler;

Bozalanlı İbrahim Oğlu Koca Mustafa, Bozalanlı Kasım Oğlu Hacı İsmail, Menemenli Şimilli Mehmet, Menemenli Kerim Oğlu İbrahim, Manisalı Tabur İmamı İlyas Hoca, Menemen Çitaklı Molla Süleyman, Manisalı Hafız Cemal, Manisalı Kahveci Mustafa, Manisalı Mutağ Süleyman, Manisalı Topçu Hüseyin, Manisalı Süleyman Çavuş, Manisalı Mehmet (Bkz. Özengin, 2013,s.219.220).

Menemen Olayını irtcai ve gerici bir ayaklanma olarak görenlerin ve tam tersi yaşananlara koplo penceresinden bakanların görüşleri bu bölümde anlatılmıştır. Ayrıca Menemen ve çevresinde uygulanacak sıkıyönetim kararının alınması ve sıkıyönetim mahkemesinin kimlerden oluştuğuda net olarak yazılmıştır. Bu bölümde yazılanlar konunun anlaşılabilirliği açısından önem arz etmektedir. Çankaya toplantısında alınan kararların sıkıyönetim mahkemesinin kararlarında ve yine idam kararlarının uygulanmasında önemli etkisi olmuştur. İdamların Menemen sokaklarında gerçekleştirilmesi eleştiri konusu olmuş fakat hükümetin kararlı duruşu, uygulanan sıkıyönetim ve zamanın şartlarından dolayı çokça dillendirilememiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BASIN TANIKLIKLAR KUBİLAY ve TARİKAT BAĞLANTISI

4.1. Menemen Olayı'nın Basına Yansımaları Gazetelerde Yayınlanan Yazılar ve Röportajlar

Menemen olayı üzerine ulusal ve yerel basında günlerce haberler yapıldı. Yaşanan olayı kendilerine göre farklı yorumlayan yazarlar makaleler yazdılar. O günlerde Cumhuriyet, Akşam, Vakit, Son Posta, Halk Dostu, Anadolu gibi gazetelerde Menemen haberleri yapılıyordu. Gazetelerin büyük bir kısmı hükümet yanlısı görünürken, muhalif safların görüşlerini aktaran gazetelerin olduğuda anlaşılmaktadır. Hükümet yanlısı gazeteler yaşanan olayı devrim karşıtı ayaklanma olarak nitelerken, muhalif basın yaşananları üzüntüyle karşılamış fakat devrim karşıtı bir hareket ve isyan olarak nitelemek yerine barbarlık, cehalet ve üçbeş serseri esrarkeşin karıştığı olay olarak görmüştür (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4).

Cumhuriyet Gazetesi'nin 28 Aralık 1930 tarihli sayısında, muhalif gazetelerin olayın yaşanmasındaki nedenleri sıralarken doğruları çarpıttığını, İzmir gazetelerinin münakaşası haberiyle vermiştir (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4).

İzmir gazetelerinin münakaşası İzmir 27 (Hususî)— Anadolu gazetesi;

Menemen olayının meydana gelmesi Yeni Asır Gazetesinin "Açlık, sefalet ve yoksullukla halkı susturdular!" tarzında aylardanberi yaptığı yayına hamlederek bir nedene yormuştur. Anadolu Baş muhabiri Haydar Rüştü Bey Yeni Asır Başmuhabiri İsmail Hakkı Bey'i kasederek "dün aziz varlıkları kara top raklara verdiğimiz Aziz Şehitler Yeni Asır muharririnin dediği gibi altı mecnunun kurbanı değil, aylardanberi ümitle canlanan Aziz Millet'in ilelebet yaşıyacak cumhuriyetinin mazlum şehitleridir" demektedir. Hürriyet gazetesi de bu hareketlerde muhalif gazetelerin şuursuz yazılarının etkili olduğunu yazıyor ve "Efendiler, muhalif gazete değil, ayrışma, çözüme, parçalanma beyannamesi yayınlıyorsunuz" diyor. Bu habere istinaden Yeni Asır Gazetesi, " içteki ve dıştaki düşmanlara karşı bütün bir memleketi şüpheli vaziyette göstermek, inkılâbı Türk milletinin hazmedemediği iddiasını ortaya atmak doğru değildir. İnkılâba kanat gerenleri lekelemek niyet edilen, amaçlanan ise ruhlarına sinen ihbarcılığı şimdiye kadar kullandıkları başka vasıtalarla yapabilirlerdi" demiştir (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4).

Menemen Olayı ile ilgili yaşananları ve ve birkısım devlet görevlilerinin yaptığı

ihmalleri Cumhuriyet gazetesi 28 Aralık 1930 yılındaki sayısında okuyucularına şu sözlerle aktarmıştır; (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4).

Manisa 27 (Hususî)— Menemen Olayı'nın yaşanması münasebet ile Manisa Valisi'nin uyanık ve tetikte bulunmadığı tarzın da eleştiriler yapılmıştır. Son zamanlarda bu mürtecilerin(gerici) hayli vakittir esrar kahvelerinde faaliyette buldukları görülmesine ve hatta Vilâyete ihbar edilmesine rağmen Valinin yapılan ihbara önem vermediği, hatta bu olaya karışan şahısların Manisa'dan hep beraber ayrıldıkları da bildirildiği halde harekete geçilmediği söylenmektedir. Hizmet gazetesine göre Manisa emniyet birimleri kurulan irtica tekkesine lâzım gelen ehemmiyeti göstermemişlerdir. Sütçü Mehmet denilen hainin Manisa'dan hareket ederek ortalıktan kaybolması dikkatlerden kaçmayacak derecede bir dedikoduya sebep olduğu halde emniyet güçleri bu hususta da önlem almamışlar ve hareketsiz kalmışlardır. Bu dedikodular hâlâ ehemmiyetini kaybetmemiştir. İrtica faillerinin Manisa'da bir güç alacakları, güvenecekleri noktaları olduğuna, firar eden iki hainin tekrar Manisa'ya gitmek istemelerinin yeterli bir delil meydana getirdiğini de yine Hizmet Gazetesi yazıyor. Manisa'dan bazı İzmir gazetelerine çekilen bir telgrafta olayın faillerine nefret dolu sözler söylenmiş ve Manisa halkının üzüntüleri bildirilmiştir (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4).

Birçok gazetenin başyazarı Menemen Olayı sonrasında olayı yorumlayan ve anlatan makaleler yazmışlardır. Yazılan bu yazılarda yazarlar kendi düşünce yapılarını da ortaya koymuşlardır. Ayrıca çeşitli gazeteler adına röportajlar yapan muhabirler, gazetelerde çıkan yazılarında olayın yaşandığı Menemen'in ve olay ile alakalı herkesin bir şekilde görüşlerini de yansıtmışlardır. Yaşanan olayları başından beri takip edip, aktaran çeşitli gazetelere mensup muhabirler Divan-ı Harp Mahkemesi'nden aldıkları özel izinle mahkûmlarla görüşmüş ve röportajları verilen izinden sonra yapabilmışlardır.

Cumhuriyet Gazetesi Yazarı Yunus Nadi "*din siyasi amaçlara emanet edilemez*" adlı bir yazı kaleme almıştır. Bu makalede cumhuriyetin dini dünya işlerinden ayırdığını ve dinin artık siyasete alet edilmemesi gerektiğini yazmıştır. Bu uğurda ileri gidenlerin kafası ezilecek, ileri götürmek isteyenlerin ise elleri kırılacaktır. Yaşanan üzücü olay Türk Millet'nin namus ve şerefine leke getirmiştir. Yaşananlar hiçbir teessür ve teessüfle geçirilecek bir olay değildir. Yaşanan olayda gösterilen canilik ve vahşet hiçbir şekilde geçirilemez. Birdaha böyle olayların yaşanmaması için çok şiddetli tedbirler alınmalı ve uygulanmalıdır (Akşam, 2 Ocak 1931,s.2).

Necmettin Sadık Akşam Gazetesi'ndeki "*irticaya karşı tedbirler*" adlı yazısında hükümete ne yapması konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Hükümet Teşkilatı Esasi Kanununun kendisine tanıdığı yetkilere istinaden Menemen, Balıkesir ve Manisa'da İdarei

Örfi ilan etmiştir. İlan edilen sıkı yönetimin zorunlu sonucu olarak Divanı Harp Mahkemesi kurulmuştur. Menemen Olayı'nın birkaç serserinin eseri münferit bir cinayet olmadığı ilan edilen İdarei Örfi'den belli olmuştur. Bu yaşananlar düşünülmüş, tertip edilmiş dini ve siyasi bir irtica süikastidir. Suikasti tertip edenlerin aceleci olmaları ve hatalı davranmaları neticesinde olay büyümeden bastırılmıştır. Böyle bir olay karşısında hassasiyet ve ciddiyet göstermeyen hükümetler gaflet uykusunda ve memleketin idaresini elinde tutmaya layık değildirler (Akşam, 3 Ocak 1931,s.1-2).

Uygulanan tedbirlerin mahalli ve geçici olması dini siyasete alet eden arabozuculara, din mutaasıplarına, Cumhuriyet ve İnkılap aleyhine tahrik ve teşfik eden politikacılara cesaret verebilir. Devlet Derviş Mehmet gibi serseriye, cahil politikacı ve namus tacirlerine devleti bir hamlede yıkabilecek cesareti vermemelidir. Devletin bu olaydan sonra dikkati bir kat daha artmalıdır. Meclis ve Hükümet Cumhuriyeti ve İnkılabı korumak için gereken bütün tedbirleri almakta ve uygulamakta hemfikirdir (Akşam, 3 Ocak 1931,s.1-2).

Yine Akşam Gazetesi 9 Ocak 1931 günkü sayısında “*Arap Gazeteleri ve Menemen Olayı*” başlıklı yazısında Bağdat El Irak Gazetesi'nin Menemen Olayı ile alakalı başmakalesini yayınlıyor. Makalede Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu sıkıntıları son derece şiddetle bertaraf edeceği değerlendiriliyor. Gazete bütün Şark Memleketleri'nin Türkiye için en şerefli ve en başarılı hayatı temenni ettiklerini yazmıştır. Türkiye kendi kuvveti ile ne kadar metin, Türk istiklali ne kadar sağlam, Türk siyaseti ne kadar muzaffer olursa izinden giden Şark Milletleri o kadar mutlu olurlar demiştir. Kardeşlik ruhu ile Türkiye'nin bu sıkıntılarını aşması Şark Vilayetleri'nin temennisidir. Türkiye'nin bu sıkıntıları aşmasını bekliyor beklemeklede kalmıyor buna inanıyoruz denmiştir (Akşam 9 Ocak 1931,s.2).

Anadolu Gazetesi'nin 24 Aralık 1930 günkü sayısında “Dünkü hadise ve bir ders” başlığında yazı kaleme alınmıştır. Gazete Menemen'de bir olay meydana geldiğini, kafaları örümcekle birkaç kişinin çıkardığı bu olayın Cumhuriyet kuvvetleri tarafından anında bastırıldığını yazmıştır. Gazete çok şükürki Cumhuriyet kuvvetleri vatandaşın huzur ve güvenine kast eden bu olayı bastırarak güçte ve kuvvettedir demiştir. Vatandaşlarda çok şükürki Cumhuriyeti ve onun nimetlerini idrak etmişler ve Cumhuriyete candan bağlıdırlar. Gazete vatandaşlar eğer cumhuriyete bağlı olmamış olsalardı üçbeş serserinin başlattığı bu hadisenin, memleketi kana bulayabileceğini özellikle belirtmiştir (Anadolu 24 Aralık 1930,s.1). Kararlı ve bilinçli bir soruşturma yürüten Cumhuriyet kuvvetleri bu kana susamış kuklaları oynatan iplerin nerelere gittiğini çok kısa sürede çıkartacaktır. Gazete memleketin emniyetine saldıran budalaların adaletin güçlü pençelerinde ezileceğini yazmıştır. Yazının

devamında muhalefetin hükümete hürriyet ve özgürlük kisvesi altında saldırmasından dolayı aslında asilerin cesareti burdan aldıklarını okuyucularının takdirine bırakmıştır. Gazete Devletin bu olaydan sonra dikkati bir kat daha arttırması gerektiğini, Meclisin ve Hükümetin Cumhuriyeti korumak için gerekli bütün tedbirleri alma konusunda hemfikir olduğunu yazmıştır (Anadolu 24 Aralık 1930,s.1).

Menemen Olayı sonrası bir kısım gazeteler yaşanan olayı şu başlıklarla duyurmuşlardır;

Cumhuriyet Gazetesi; Cumhuriyet Gazetesi olaydan iki gün sonra 25 Aralık 1930 günü sayısında olayın nasıl yaşandığını ve ilk tepkileri okuyucularına aktarmıştır “*Dirilen ve boğulan irtica, Hadise nasıl başladı, nasıl oldu ve nasıl bitti? Maktul Derviş Mehmet bir nakşibendi şehidir!, Menemen'de 25, Manisa'da da 13 kişi tevkif edildi. Mürtecilerden yalnız ikisi hali firardadır, takip ediliyorlar*” başlıklarıyla verir. Derviş Mehmet isminde bir gericinin yanında beş kişi ile Manisa'dan gelerek halk arasında şeriat isteriz diyerek bağırarak halkı isyan ettirmeye çalışmışlardır. Halkın bu harekete katılmamış ancak askeri kuvvetlerle gericiler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Üç gerici öldürülmüş, bir gerici de ağır yaralı olarak ele geçirilmiştir. Yaşanan bu olaylar sonucunda iki mahalle bekçisi ve bir yedek subay da şehit edilmiştir. Gazete ayrıca yaşanan olay ile alakalı olarak hızlı bir çalışma yapıldığını, adliyeye bazı kişilerin sevk edildiğini ve olayda yaşanan kargaşadan yararlanarak kaçan iki asinin de yakalanmasının an meselesi olduğunu okuyucularına aktarmıştır (Cumhuriyet, 25 Aralık 1930, s.1-3).

Vakit Gazetesi; “*Şeriat isteriz*” başlığıyla Menemen'de bir mürteci ile beş adamının halkı isyan ettirmek istediğini, asilerden üçünün ölü birinin ise ağır yaralı olarak yakalandığını okuyucularına duyurmuştur. “*İnna fetahnelake*” yazılı bayrak açan asiler hakkında araştırma ve soruşturmalar yapıldığının altını çizmiştir. Vakit, 25 Aralık 1930 Perşembe günü sayısında “*Menemen hadisesi*” başlığı altında bu işle alakası olan Menemen'de 25 Manisa'da 10 kişinin tevkif edildiğini yazmıştır (Vakit, 25 Aralık 1930,s.1). Ayrıca “*şeriat isteriz*” başlığı altında, Meneme'ndeki yeniçeri usulü tecavüze Türk inkılâbı tahammül edemez yorumuna yer vermiştir. 28 Aralık 1930 günü sayısında ise, “*Reisi Cumhur'dan Büyük Erkânı Harbiye Reisi'ne Mektup*” başlığı atılmış, “*Gazi Hazretleri diyorlar ki*” başlığı altında, “*Menemen'de mürtecilerin vahşeti karşısında bazı Menemenliler'in tasvip kar davranmaları vatanperverler için utanılacak bir şeydir bu bütün milleti müteessir etmiştir*” diye yazmıştır (Vakit, 28 Aralık 1930,s.1).

Halk Dostu Gazetesi; 28 Aralık 1930 Pazar günü sayısında, “*Türk genci Kubilay'ı unutma*” üst başlığını atmıştır. Gazete yine, “*Reisi Cumhur Hazretleri orduyu taziye ettiler*”

başlığı altında Atatürk'ün şu sözlerini aktarmıştır: “*Kubilay Bey temiz kanı ile Cumhuriyet'in hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır*” Dolmabahçe'de gerçekleştirilen toplantı hakkında bilgilerde veren gazete toplantıya katılanların isimlerini yayınlamıştır. Gazete Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın olayla alakalı soruşturma ve kovuşturma yapmak üzere Menemen'e gittiğini ve tahkikata başladığını bildirmiştir (Halkdostu Gazetesi 28 Aralık 1930, s.1).

Anadolu Gazetesi; 24 Aralık 1930 Çarşamba günkü sayısında olayı “*Menemen'de bir irtica hadisesi*” başlığıyla vermiştir. “*Yedi silahlı haydut şeriat isteriz diyerek halkı inkılâp aleyhine tahrik etmek istediler. Fakat halk buna kulak vermedi, cumhuriyet zabıtası tam zamanında yetişerek haydutları derhal sepetlemiştir*”. Gazete, yaşanan olayı Menemen'de takip eden muhabirlerine dayandırdığı haberinde, olayla ilgili kovuşturma ve tutuklamalar yapıldığı bilgisini de okuyucularına aktarmıştır (Anadolu Gazetesi 24 Aralık 1930,s.1).

Anadolu Gazetesi'ne göre Menemen'de meydana gelen olay bir irtica olayıdır ve şeriat isteriz diyen silahlı haydutlar inkılâp aleyhine halkı ayaklandırmaya çalışmıştır. Yaşanan olaylar sırasında bir subayın ve iki bekçinin de şehit edildiğini aktaran gazete, hükümetin gerekli tedbirleri aldığını ve durumun kontrol altında olduğunu yazmıştır. Gazete ayrıca yaşanan olaydan bir ders çıkarılması gerektiğini, güvenlik kuvvetlerinin bu olayı bastırarak güçte olduğunu belirtmiştir. Halkın çoğunluğunun cumhuriyete bağlı olduğunu belirtmiştir. Anadolu gazetesi eğer bu üç beş serserinin karıştığı ayaklanma girişimi bastırılmasaydı, memleketin huzur ve emniyetinin bozulacağını ve kanlı olaylar yaşanabileceğini yazmıştır. Gazete yazının devamında; gericilerin bu cesareti nereden aldıklarını tespit etmenin güç olmayacağını zira muhalefetin konuşma hürriyeti adı altında birkaç ay önceden saldırıya geçmiş ve bu gerici zihniyet bunlardan güç almıştır. Gazete, cumhuriyetçi olma iddiası olan muhalefet eğer bu iddiasında samimi ise böyle karanlık kişileri cesaretlendirecek yayımlar yapmaktan kaçınmalıdır (Anadolu Gazetesi 24 Aralık, 1930, s.1).

Son Posta Gazetesi; Olayda yaralı yakalanan asinin ateşe atılması halinde kendisinin de Hz.İbrahim gibi yanmayacağını söylediğini yazarak, olayın nasıl yaşandığı ve gelişimi hakkında açıklayıcı bilgiler aktarmıştır (Son Posta 26 Aralık, 1930,s.1).

Ayrıca Son Posta Gazetesi'nin 5 Şubat 1931 tarihli sayısında “*Hüküm İnfaz Edildi*” üst başlığı atılmıştır. Gazete ayrıca idam edilenlerin birinci ve ikinci gurup halinde sabaha karşı ikide ve beşte olmak üzere infazlarının gerçekleştiğini yazmıştır. Menemen'deki kanlı hadisenin kapandığı ve asılanların halka teşir için bekletildiği bilgisini vermiştir (Son Posta 5 Şubat, 1931,s.1).

Akşam Gazetesi; Gazete, gerici bir ayaklanma girişiminin yaşandığını Menemen'de

bazı kişilerin halkı ayaklandırmaya çalıştığını fakat ayaklanma girişiminin bastırıldığını yazmıştır. Olayı Nakşibendî tarikatıyla ilişkilendiren Akşam Gazetesi dikkatleri Kubilay'ın ortaya koyduğu kahramanlığa çekmektedir (Akşam 25 Aralık, 1930, s.1). Gazete 2 Ocak 1931 tarihli sayısında “*irtica hadisesi tahkikatı mühim bir safhaya girdi içtimai mevki sahibi bazı kimselerin hadisede alakaları olduğu anlaşılıyor*” başlığı altında; Menemen Olayı sebebiyle yapılan soruşturmalar büyük faaliyetlerle devam etmektedir. Şimdiye kadar elde edilen sonuçlara göre asiler önemli bir şebeke meydana getirmişlerdir. İstanbul'da tutuklanan Şeyh Esat Efendi bu meydana getirilen şebekenin başında bulunmaktadır. Soruşturma ilerledikçe yeni tutuklamalar yapılmaktadır. Şimdiye kadar tutuklananlar Şeyh Esat Efendi'ye körü körüne bağlı cahil bazı kimselerdir (Akşam 2 Ocak 1931,s.1).

4.2. Menemen Olayı Şehidi Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay

Mustafa Fehmi Kubilay 1902 yılında Girit Kandiyе'den İzmir'e göç eden ve çiftçilikle uğraşan Hüseyin Karavana ve Zeynep Hanım'ın oğludur. Kubilay 15 Kasım 1906'da Fatma, Demir ve Ali'nin ardından dünyaya geldi. Aile ekonomik ve daha bir çok nedenden dolayı terkettikleri İzmir'e 1912 yılında tekrardan geri döner. Yine buradan da akrabalarının bulunduğu Aydın'a göç etmek zorunda kalırlar. Kubilay ilk eğitimini Aydın'da alır. 1919 yılında başlayan Yunan işgali ile beraber aile Antalya'ya göç eder. Antalya'ya yerleşmelerinden az bir zaman sonra Baba Hüseyin vefat etmiştir. Antalya Darülmualimin'in kapanmasıyla üçüncü sınıfta iken aile tekrar buradan da ayrılmış İzmir'e yerleşmiştir. Kubilay'da ara verdiği eğitimine İzmir'de devam etmeye başlamıştır.

Kubilay Han'a beslediği hayranlığı ve tarih derslerine duyduğu ilgi sebebiyle arkadaş çevresindekiler Kubilay ismini ile hitap ederler. Böylelikle adı Mustafa Fehmi Kubilay olur. Karıştığı vukuatlı bir olay sebebi ile bir kaç arkadaşıyla beraber Bursa'da ki Muallim Mektebi'ne gönderilirler. Kubilay 1926 yılında buradan mezun olarak diplomasını alır. İlk görev yeri Aydın'ın Sultanhisar Mektebi'dir 1 Eylül 1926'da buraya atanır. İki ay burada görev yaptıktan sonra Aydın'da bulunan Gazipaşa Mektebi'ne tayin olur. Bu okulda görev yaptığı esnada kendisi gibi öğretmen olan Fatma Vedide Hanım'la tanışırlar ve bir süre devam eden ilişkilerinden sonra 1928 yılında evlenirler. Bu evliliklerinden 10 Mayıs 1929 yılında oğulları Vedat dünyaya gelir. Fakat araları bir süre sonra bozulur, geçimsizlik had safhaya ulaşınca Kubilay boşanma kararı alır ve dava açar. Kubilay ve Fatma Vedide Hanım'ın evlilikleri Aralık 1929'da biter. 1 Ekim 1929'da Gazipaşa Mektebi'nden de ayrılması uygun görülür ve buradan ayrılır.

Kubilay Bey tayinle İzmir Gaziemir'e gelir, Vedide Hanım'da aynı şekilde Balıkesir Ayvalık'a tayin edilir. Askere alınmasına müteakip acemi eğitimini bitirerek İstanbul Harbiye Mektebi'ne dağıtım olur ve daha sonra da İzmir ili Menemen ilçesinde bulunan 43. Piyade Alayı'na Asteğmen olarak ataması yapılır. Kısa bir süre sonrada öğretmenlik görevi ifa etmek üzere Zafer Mektebi'nde görevlendirilir ve askerlik vazifesini sürdürür. Kitap okumaktan çok hoşlanan Kubilay asabi ve aceleci bir kişiliktir. Spor yapmayı seven Kubilay, özellikle futbolla ilgilenerek Menemen Türk Ocağı bünyesindeki spor organizasyonlarına her fırsatta iştirak eder. Menemen Olayı yaşandığında olaya müdahale amacı ile gönderilmiştir. Kubilay, aceleci davranarak mühimmat almadan olay mahalline gitmiştir. Yüzbaşı Fahri Bey'le buluşması gerekirken hızlıca olayın yaşandığı meydana yönelmiştir. Beraberinde getirdiği askerlerindeki arkada bırakarak isyancı gurubun yanına tek başına gitmiş ve daha sonra isyancılar tarafından katledilmiştir (Karahan, Şehit Edilişinin 50. Yılında Kubilay, Kültür Yayınları, 1980, s. 84. aktaran, Öz, İstanbul 2015, s.418).

İsmet İnönü 1 Ocak 1931 tarihinde mecliste yaptığı konuşmasında Kubilay için şöyle demiştir; *“Şehit Kubilay ailelerimiz içerisinde, hatıralarımızda, Cumhuriyet için başlı başına hizmet etmiş bir fedakâr olarak yaşayacaktır. Ordunun verdiği bu aziz kurbanın bize ilham ettiği vazifeleri hepimiz dikkatle yerine getirmeliyiz”* (Bkz. TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, İnikat 17, Cilt 24, 1 Ocak 1931, s.6). Yine Denizli Milletvekili Mazhar Müfit'de meclisteki konuşmasında Kubilay için milletvekillerine şu sözlerle seslenmiştir; (Bkz. TBMM, ZC, D.3, İçtima.4, İnikat 17, Cilt 24, 1 Ocak 1931, s.7).

“Efendiler, tasti(sıkmak, baş ağrıtmak) etmeyeyim. Muhterem şehit Kubilây'ın ruhu müsterih olsun, onun ideali, onun mefkûresi olan Cumhuriyet ve inkılâbını kimse tevakkuf ettiremez. O daima yürüyecektir ve daima yürüyecektir. Çünkü efendiler, Kubilay gibi içinde binlerce kişi bulunan ve daima o karayılanın girtlağına sarılacak ve daima ezecek ve zehrini saçamayacak bir hale sokacak bir gençlik vardır. Bütün vatandaşlar müsterih olsun ki Cumhuriyet rejimi ve inkılâp, bu, tevkif edilemez, yürüyecektir efendiler” demiştir

4.3. Tarikatlar ve Halk Arasındaki Etkileşim

Tarikatlar toplum içerisine böylesine yaygın bir şekilde girmişken kültüre, günlük davranış normlarına, ekonomik ve siyasi hayata hiçbir etki etmemeleri neredeyse imkânsızdır (Bkz. Ülgener, 2006, S.92). Tarikatlar, mensuplarını istedikleri gibi yönlendirebilmek için uygun bir zemin oluştururlar. Tarikatların üyeleri üzerinde, hemen hemen bütün dinlerde,

genel olarak da Müslüman toplumlarda birçok kültürel, ekonomik, siyasi ve dini fonksiyonlar yerine getirdikleri anlaşılmaktadır. Tarikatların halk katına yayılması ve yerleşip kökleşmesinde sosyo-ekonomik, politik ve kültürel sebepler de önemli rol oynamaktadır. Bir çok insan için dini gruplara üye olma, yoksunlukların acısını telafi etme yoludur (Bkz. Hökelekli, 2008).

Toplumumuzun dini anlayış, yaşayış ve değerlerinde din anlayışını etkin bir şekilde devam ettirmesi tarikatların varlığını fiili olarak sürdürüyor olmalarını sağlamıştır. Mutlak itaat ve sadakati esas alan yapısı tarikatın bir otorite etrafında birleşilmesini sağlamaktadır. Tarikatlar özellikle ekonomik ve eğitim düzeyi düşük kesimlerde, dini yaşayışın canlılığını sağlamaktadır. Fertleri çoğu zaman kimlik bunalımına kadar götüren sebep, hızlı bir toplumsal dönüşüm ve iletişimin hızlı olduğu bir çağın yaşanıyor olmasının getirdiği bunalımlardan ileri gelmektedir. Sosyal hayatın değişik alanlarında etkinliğini gösteren tarikatlar günümüzde farklı şekillerde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi gibi kırsal bölgelerde daha da aktif bir rol almaktadırlar. Aşiret ve tarikat yapılanması ile özdeşleşmiş bu bölgelerin toplumsal yapılarında ağa, bey, şeyh otoritesi en üst otorite kurumlarıdır. Cemaat olgusu, toplu olarak yerine getirilen dualar ve ibadet uygulamaları, hutbe, vaaz, sohbet gibi öğüt verme şekilleri dini işlem oldukları kadar, aynı zamanda insanları etkileme ve yönlendirme faaliyetleridir (Bkz. Solmaz, 2012, s. 417).

Tarikatların eleştirel düşünceye imkân tanımaması, üyelerinin pasif birer birey haline gelmesine ve tarikata koşulsuz şartsız itaate neden olmuştur. Bireysel kimliğin ikinci plana atılıp grup bilincinin ön plana çıkartılması bireyin ontolojik olarak zayıflaması sorununu doğurabilmektedir. Kendi liderlerinin verdikleri bilgilerle yetinmenin gerekliliği gibi bir düşünce tarikat üyelerinde eğitim alanında eksikliğe neden olmaktadır. Gruba bağlılığın tezahürü olarak, dinî tarikat ve cemaatlerde grup üyelerinin bir mensubiyet şuuru bulunmaktadır. Üye bu şuurla, sadece kendi grubunun samimiyetini, doğruluğunu, üstünlüğünü, başarısını kabul eder. Birey bu şartlarda diğer gruplar ile ilgili her türlü aleyhte davranışa tutuma ve menfi görüşe çeşitli tonlarda da olsa sahip olacaktır. Tarikatlar; “İtaat edin muhalefet etmeyin, uyun ama uydurmayın, temizlenin kirletmeyin ve yakınmayın” şeklinde tavsiyeler vererek, rasyonaliteyi, eleştirel düşünmeyi, bireyselliği ortadan kaldırmaktadır (Bkz. Sarıkaya, 2001, s. 12).

4.4. Menemen Olayında Nakşibendî Tarikatı

Birbirini izleyen devrimler Cumhuriyet’in ilk yılları içerisinde yapılmıştır. Eski

politikacıların dirençleri ve kurtuluş savaşının önderleri arasında çıkan uyuşmazlıklar durumu daha da sıkıntılı bir hale sokmuştur. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması ve İzmir suikastı davası sonunda verilen yargı kararları ile muhalefet etkisiz hale getirilmişti (Bkz. Demirel, 2013, s.33-34). Serbest Cumhuriyet Fırkası macerasında da ülkedeki diğer muhalefet girişimleri başarısız olmuştu. Tarikatların yüzyıllardan beri süregelen faaliyetlerinin olması dolayısıyla, mensupları üzerindeki etkinliği hala sürüyordu. Bunun en güçlü kanıtı ise cumhuriyet döneminde ortaya çıkan kıyafet devrimine karşı yapılmış; Maraş, Çerkeş, Erzurum, Rize olayları ile yine 1925 yılında girişilen Şeyh Sait isyanının Nakşibendî tarikatına mensup oldukları saptanan kimselerce desteklenmiş olduğuna ilişkin bulgulardı. Onun içindir ki; Hükümet tarafından cumhuriyet döneminde son büyük irtica girişimi olarak görülen Menemen Olayı'nın ortaya çıkmasında bu tarikat mensuplarından bazılarının rolü olduğu hususundaki söylentiler, kamuoyu tarafında kolayca benimsemişti. Yeniliklere karşı ödün vermez söylemleri, İslam'ın şeriata uygun davranmayan yönetime karşı olmayı salık veren ilkelerine gönülden bağlılıkları ve müritlerinin şeyhlerine mutlak itaatkârlıkları tartışılmazdı. Nakşibendîler bu özellikleri nedeniyle, haklarında duyulan kuşkuları haklı gösterecek bir konum içinde bulunuyorlardı (Bkz. Anıl, 2007, s.150-151).

4.5. Menemen Olayı failerinden Nakşibendî Tarikatı Şeyhi Esat Efendi ve Oğlu Mehmet Ali

Erbilli Esat Efendi Musul-Kerkük sancağı olan Erbil kasabasında doğmuştur (1847). Babası Nakşibendî Tarikatı Halidi Kolunun Erbilde'ki tekkesinin Şeyhi Muhammet Sait Efendi'dir.

Erbilli Esat Efendi Sultan Abdülhamit tarafından Meclis-i Müşayih üyeliğine atandı. Boşalan Kadiri tekkesi şeyhliği kendisine verildi (1883). Sultan Abdülhamit tarafından Konuşma ve sohbetleri beğenilmeyen Esat Efendi Erbil'e sürgün edildi(13 Haziran 1900). Doğup büyüdüğü Erbil'de Sekiz sene kaldı. sonra 31Mart isyanı çıkmasıyla Sultan Abdulhamid tahttan indirilmişti Sürgün edilerek Erbil'e gönderilen Şeyh Esat Efendi Sultan Reşat zamanında Kelami dergâhının başına getirildi (Bkz. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 11. Cilt, 1995, S.348).

Şeyh Esat Efendi'nin oğlu olan Mehmet Ali 1875 yılında Erbil'de doğdu. 1915'te Bayrampaşa dergâhına Mevlevi tekkesinin şeyhi olarak atandı, ayrıca müderrislik de tevcih edilmiştir. Kelami dergâhı ve Selimiye dergâhı da Sultan Reşat zamanında Esat Efendiye verildi. Babası Esat Efendi buranın şeyhliğini oğlu Mehmet Ali'ye bıraktı. Tekkeler

kapatıldıktan sonra yine Erenköy köşküne çekildiler.

Cumhuriyet Gazetesinin 28 Aralık 1930 günkü sayısında Menemen'de yaşanan olayların başsorumlusu olarak gösterilen Şeyh Esat Efendi hakkında bir yazı kaleme alınmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'ndeki bu yazıda yaşanan olayda Esat Efendi'nin rolü ve faaliyetlerini nasıl yürüttüğü ile birlikte olayları yönlendiren kişinin bizzat kendisi olduğu iddia edilmiştir. Yazıya göre; Şeyh Esat Efendi Türkiye'deki nakşibendilerin en büyüğüdür. Kendisine nakşibendilerin evliyaların en yüksek mertebeye ulaşmış kişisi (Kutbul'aktarı) unvani verilmektedir. Kendisi bütün nakşibendilere başkanlık ve muhabere eder, onlara tavsiyelerde bulunur (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4).

Esat Efendi Şam ve Arabistan'ın diğeri bazı yerleri ile Arnavutluk'taki tekkeler üzerinde de etkilidir. Bulunan belgelerde tutuklanmasının sebebinin, Menemen ve Manisa'daki nakşibendilerin ev ve gizli tekke edindikleri mahallerde yapılan araştırmalar neticesinde Esat Efendinin imzası ile parola tarzında bazı yazışma evrakının ele geçirilmiş olmasıdır. Gazete Menemen'deki irtica hâdisesini yapanlardan Hasan'ın evvelce İstanbul'a geldiğini ve burada Esat Efendi ile konuştuğunu yazmıştır. Yazıda Şeyh Esat Efendi'nin tekkelerin kapatılmasından sonra faaliyetten vaz geçmiş gibi görünerek gene gizliden gizliye çalışmakta olduğu, hemen her gün Erenköy'deki evinde kendisini pek çok kimsenin ziyaret etmekte olduğunu yazmıştır. Esat Efendi'nin Kürt isyanında rolü olduğu, ayrıca gazetenin istihbaratına göre, Şeyh Sait isyanında ve müteakıp Kürt harekâtında da Esat Efendinin ismi geçmiştir. Gazeteye göre Şeyh Sait isyanında Bergama'da bir şeyhin teşviklerinden dolayı tutuklanması ve evinin araştırılması icap etmiş ve yapılan bu araştırmada bazı şifrelere ulaşılmıştır. Bu şifrelerin nereden geldiği sorulduğu zaman Bergama'daki Şeyh: *"Bu şifreler bizim İstanbul'da en büyük şeyhimiz olan Şeyh Esat Efendiden gelmiştir. Onunla görüşmemizi ihtiva eder"* demiştir. Bu konuda o zaman Menemen mahallî hükûmeti ile İstanbul Polis müdüriyeti arasında cereyan eden iletişime ait evrak saklanmıştır. Bütün bunlardan Şeyh Esat Efendi'nin, sonu hüsrarla biten bir irtica hareketiyle ilişkili olduğu delillendirilmiştir (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4). Cumhuriyet Gazetesi'ndeki yazıda ayrıca Şeyh Esat Efendi'nin faaliyetlerini nasıl yürüttüğü konusunda izlediği yolda anlatılmıştır. Şeyhin tekkesi kapatıldıktan sonra faaliyete imkân bulamamış, fakat gizliden gizliye çalışmaya devam etmiştir. Zaten geçmişi bilhassa Şeyh Sait ve Kürt isyanlarında etkisi dolayısı ile şâibelidir. Şeyh Esat Efendi son senelerde ihtiyarlık yüzünden gizli emellerinin tatbikini Hacı Ali ve Mehmet Efendi ismindeki oğullarına bırakmıştır. Babaları kadar irtica hırsı taşıyan bu iki oğlundan biri faaliyetini Irak'ta acıktan açığa yaparken, diğeri İstanbul'da babasının şöhretinden istifade ederek, ziyaretlerine gelen binlerce insanı etkilemiştir. Esat Efendi Halep,

Şam, Irak tekkeleri ile oğlu Mehmet vasıtası ile mektuplaşarak temas kurmuş, her hangi bir durumdan derhal oraları haberdar etmiştir. Hacı Ali Anadolu'daki hareketlerini ve Şeyh Efendi'nin emirlerini müritlerinden bir kaçı ile temin etmiştir (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4). Şeyh Esad güvenlik kuvvetleri tarafından gece yarısı aranan Erenköy'deki köskünde bir çok yabancı adam görülmüştür. Bilhassa Bursa'lı Hacı Ahmet Efendinin bulunuşu oldukça dikkat çekmiştir. Hacı Ahmet Efendi sivil polis memurlarının sorularına cevaben “*eve misafir geldiğini, esasen Bursa'lı olduğunu*” söylemiştir. Şeyhin köşküne arasıra böyle Bursa' dan, Menemen'den, Konya'dan, İzmir' den misafirlerin geldiği ve onların vasıtası ile iletişimin sağlandığı yazılmıştır. Tutuklananların arasında Şeyh Esat Efendi'nin konağında alışveriş işlerine bakan Hüsnü, hizmetçilerinden Nuh, ve Ahmet te vardır. Şeyh Esat Efendi sivil polis memurlarına “*mukaddes hükûmetiniz beni takdir etmeliydi*” demiş ve hiç bir şeyle alâkası olmadığını iddia etmiştir. Gazete istihbarat kaynaklarına dayandığı haberinde, Şeyh Esat Efendi'nin evraklarının arasında Acemce yazılmış ve Kürt aşiret Beylerinden bazısına ait mektuplar bulunmuştur (Cumhuriyet,28 Aralık 1930,s.4).

Menemen'de yaşananlarla alakası olduğu iddia edilen oğul Mehmet Ali ve Esat Efendi beraber Menemen'e getirilerek yargılandılar. Esat Efendi'ye verilen idam cezası yaşlı olması dolayısıyla ömür boyu hapse çevrildi. Oğul Mehmet Ali Efendi'nin ise hakkındaki idam cezası hükmü uygulandı ve infaz edildi. Erbilli Esad Efendi Menemen askeri hastanesinde tedavi gördüğü sırada 1931 yılının 3 Mart'ı 4 Mart'a bağlayan gece vefat etti. Kendisinin zehirlenerek öldürüldüğüne dair bir görüş de vardır. Cenazesi ailesine verilmeyen Esat Efendi resmi memurlar eliyle Menemen'e gömüldü. Kabrinin olduğu yere 1963'te bir cami yaptırıldı. (Bkz. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 11. Cilt, 1995, S.348).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

23 Aralık 1930 günü Menemen’de yaşananları devrin hükümeti Cumhuriyet devrimlerini ve kazanımlarını hedef alan irticai bir ayaklanma, muhalefet ise muhalif gurupları, basını ve tarikatları baskı altına almak için hazırlanmış cumhuriyetçi bir komplo olarak görür. Menemen Olayını her yönüyle anlatmaya çalıştığımız bu çalışmada geldiğimiz noktada sonuç ne olmuştur? Menemen Olayı oluş zamanı bakımından sıkıntılı bir dönemde meydana gelmesi ve gerçekleştiği bölgenin geçmişte yaşanan olayların aksine modern sayılabilecek ve rejimin ulaşabileceği bir noktada yaşanması sebebiyle endişeye sebep olmuştur. Kurtuluş Savaşı’nın başarıya ulaşmasında en büyük emeğe sahip komutanların arasındaki arkadaşlık ve aynı amaç uğrunda çalışma uyumunun bozulması bu insanları ya dargın ya da birbirlerinin muhalifi yapar. Bu dargınlık ve yaşanan fikir ayrılıkları tüm ülkede gergin bir atmosferin oluşmasına sebep olur. Ülke genelinde yapılan köklü değişiklikleri, eski düzeni ve ahengi bozmaktan ibaret algılamakta olan büyük bir çoğunlukta vardır.

Yine bu dönemde inkılapçı dönüşümün gerçekleştirilmek istenmesi toplumun buna henüz hazır olmaması nedeniyle kökten ve radikal tepkilerle karşılaşır. Hükümetin muhalefeti ve basını baskı altına alması sınırlı bir özgürlük havası yaratır. Yapılmak istenen kökten değişimler toplumdaki hazır olmama durumundan dolayı huzursuzluk kaynağına dönüşür. Hükümet’in gücünü ve otoritesini sık kullanması otoriterleşmenin giderek daha da artmasına neden olur. Devlet muhalefet, basın ve rejim karşıtları üzerinde çok büyük bir baskı kurar, muhalif seslere karşı sert tedbirler uygular, muhalif partiler kapatılır ve birçok muhalif isim yargılanarak mahkûm edilir. Tüm bu yaşananlar ülkede tek parti ve otoriterlik olgusu yaratır.

Toplum yapısında ve yaşayışındaki bu değişimlerden kaynaklı olarak birçok insan konumlarını kaybeder. Toplumun ekonomik ve siyasi yönden zor günlerden geçiyor olması, istismara açık hale gelmesine sebep olur. Bütün bunların üstüne devletin korunma içgüdüğü ile uyguladığı güvenlikçi politika, sosyal ve ekonomik hakların iyileşmesine ve tabana yayılmasına engel olur. Yaygınlaşan ekonomik ve toplumsal birtakım unsurlar, rejime karşı güçlü muhalif seslerin yükselmesine sebep olur. Bu olumsuzlukların üstüne birde dünya çapında yaşanan ekonomik buhran eklenince, Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomik ve siyasal yaşantısı çok kötü etkilenir. İşsizliğin endişe verici boyutlara ulaşması ve ekonomik krizle birlikte o dönem toplum sıkıntılı günlerden geçer. Tamda bu sıkıntılı günlerde Menemen’de bu sarsıcı olay yaşanır. Dönemin gazeteleri, Meclis ve mahkeme tutanaklarına göre Derviş

Mehmet ve arkadaşları tarafından Manisa'da bu olay planlanır ve uygulama yeri olarak Menemen seçilir. Olayı gerçekleştirenler, Manisa'daki planlama toplantısına bizzat katılan Giritli Mehmet, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet, Emrullah Oğlu Mehmet Emin, Giritli Küçük Hasan ve Nalıncı Hasan adlı asilerdir. Bu asiler yapacakları eylemin hazırlık safhasını Manisa, Paşaköy ve Bozalan'da gerçekleştirip, Menemen'de halkı hükümet ve rejim aleyhine kışkırtmak isterler. Menemen'deki yerel yöneticilerin olayın vahametini kavramaktan yoksun oluşları ve işlerinin ehli olmayışları olayın kontrolden çıkmasının en büyük sebebidir.

Asiler halkı propaganda amacıyla meydana toplarlar. Olaya müdahale amacı ile alaydan bir manga asker ile birlikte gönderilen Asteğmen Kubilay ve mahalle bekçileri Şevki ile Hasan'da şehit edilir. Alay komutanlığı ve ilçe jandarma komutanlığının koordineli çalışmaması olaya müdahale amacıyla gönderilen müfrezenin hazırlıksız intikaline ve olaya hazırlıksız müdahalesine neden olur. Askerlerin bir kısmının kaçması asileri dahada cesaretlendirirken müdahalede geç kalınması şehitler verilmesine sebep olur. Menemen halkından bir kısmı olayı destekler gözükürken birkısımda tepkisiz kalır. Yine asilerden ve duyulan silah seslerinden korkarak evlerine kapananlarda olur.

Alaydan ikinci defa gönderilen müfrezeler olayı bastırır. Yaşananlar, memleketin her yerinde ve toplumun her kesiminde büyük öfke ve üzüntüyle karşılanır. Devlet'in en üst kademesi, Genelkurmay Başkanlığı, resmi, sivil, bütün kurum ve kuruluşlar olayı kınarlar. Menemen'de yaşananları Hükümet Laik Cumhuriyet'e karşı bir ayaklanma girişimi olarak algılar, böyle algıladığı içinde verilen tepki çok sert olur. Bölgede denetimi sağlamak amacıyla İdare-i Örfiye Kanunu çıkarılarak, Menemen ilçesi ile Balıkesir ve Manisa illeri ve merkez ilçelerinde sıkıyönetim uygulanır. Yargılamalar Menemen'de Mustafa Muğlalı Paşa başkanlığındaki sıkıyönetim mahkemesinde, infazlar ise Menemen sokaklarında gerçekleştirilir. İdam edilenlerin cesetleri ibret olması için uzun süre sokaklarda bekletilerek halka teşhir edilir. Menemen Olayı ile ilişkili olduğu iddiasıyla yurdun her yerinden 2200 kişi Menemen'e getirilerek sorgulanır. Olayla ilişkili oldukları gerekçesiyle yargılanan kişi sayısı 606'dır. Haklarında hüküm verilen 105 kişinin 37'si idam, diğerleri ise çeşitli cezalara çarptırılır. İdam cezası verilen 37 kişiden 28'inin ki infaz edilirken diğerlerinki yaş ve hastalık durumları sebebiyle hapis cezasına çevrilir.

Ekonomik ve siyasi yönden zor günler geçiren dönemin hükümeti yaşananlardan çok tedirgin olur. İçinde bulunulan koşullar gereği Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili bir sistemi kaldıracak olgunluğa hazır olmadığı sonucuna varılır. Yaşananların olumsuz etkileri sebebiyle, Türkiye Cumhuriyeti'nde 16 yıl boyunca başka bir muhalefet partisi kurulamaz. Tek parti hükümetinin yetkileri arttırılır ve otoriterliği güçlendirilir. 25 Temmuz 1931 yılında

çıkartılan Matbuat kanunuyla basın denetim altına alınarak, muhalif yazılar yazan gazeteler ya kendiliğinden kapanır ya da kapatılır. Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili hayatın tesisine, işlemesine, milli iradenin seçimlere yansıtılmasına uzunca bir süre ara verilir. Yine Menemen Olayı'nın bir sonucu olarak 10 Haziran 1935 yılında askeri darbelere zemin hazırlayan Ordu Dâhili Hizmet Kanunu 2771 sayılı 34. madde çıkarılır ve Türk silahlı Kuvvetleri'ne Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevi verilir. Çıkarılan bu kanun daha sonradan düzenlenerek 35. Maddeye dönüştürülür ve 12 Eylül darbesinde Silahlı Kuvvetlerin koruma ve kollama görevine atıf yapılır. Bu atıfta; *“Türk Silahlı Kuvvetleri iç hizmet kanununun verdiği Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma ve kollama görevini Yüce Türk Milleti adına emir ve komuta zinciri içerisinde ve emirle yerine getirme kararını alır ve ülke yönetimine bütünüyle el koyar ”*denilmiştir.

Şehit Kubilay Bey ile Hasan ve Şevki Beyler için 25 Aralık 1930'da inkılap ve Cumhuriyetin fedakâr şehitlerine son görev adı altında cenaze töreni yapılır. Bu törene, İzmir'den gelen milletvekilleri, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ileri gelenleri, İzmir Belediyesi, Türk Ocağı ve eğitim camiasını temsil eden heyetler, gençler, aydınlar, köylüler ve her sınıf halktan oluşan binlerce kişi katılır. Menemen'de yaşanan bu acı olay üzerine birçok ilde mitingler düzenlenir. Ayrıca Türkiye'nin her yerinden gelen telgraflarda olay kınanır. Bu yaşanan olumsuz gelişmelerde hayatlarını kaybeden şehitlerin anısına Menemen'de bir anıt yaptırılır. Yaptırılan anıt, 24 Aralık 1934'te törenle açılır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. (1994). *Serbest Fırka Hatıraları* (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (1930). *Serbest Fırka Hatıraları* (1. Baskı). İstanbul: Nebioğlu Yayınları.
- Altay, F. (1970). *10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922* (1. Baskı). İstanbul: İnsel Yayınları.
- Anıl, Yaşar Ş. (2007). *Menemen İrtica Olayı Davası* (1. Baskı). İstanbul: Kaştaş Yayınevi.
- Algar, H. (2013). *Nakşibendilik* (4. Baskı). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Albayrak, S. (1996). *Son devir Osmanlı Uleması* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Atilhan, Cevat R. (1968). *Menemen Hadisesinin İcyüzü* Aykurt Neşriyat.
- Avşar, A. (1998). *Serbest Cumhuriyet Fırkası* (1. Baskı). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Behnan, E. (1971). *Şapolyo, Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın* Ankara: Güven Matbaası.
- Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002* (8. Baskı) İstanbul: İmge Yayınları.
- Baydar, M. (1968). *Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Hatıraları* (1. Baskı). İstanbul: Menteşe Kitabevi.
- Demirel, A., Taşkın, Y., Akça, İ., Koraltürk, M., Adadağ, İ., Gürboğa, N., Durgun, S., (2013) *Türk Siyasal Hayatı* (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Emrence, C. (2006). *99 Günlük Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Emrence, C. (2005). *Dünya Krizi ve Türkiye'de Toplumsal Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası (1930) Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gözcü, A. (2013). *1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye* (1. Baskı). İstanbul: Libra Kitapçılık.
- Kara, M. (2000). *Din Hayat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler* İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kandemir, F. (2005). *Şehit Kubilay* (1. Baskı). İstanbul: İleri Yayınları.
- Kara, İ. (2012). *Din ve Modernleşme Arasında* (1. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kısakürek Necip, F. (1999). *Son Devri Din Mazlumları* İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, (1. Baskı). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Kocahanoğlu, O. S. (2018). *Menemen ve Kubilay Olayı*, (1. Baskı). İstanbul: Temel Yayınları.
- Kutay, C. (2004). *Mustafa Kemal'in Önlenebilir Demokrasi Girişimi Serbest Cumhuriyet Fırkası* (1. Baskı). İstanbul: İklim Yayıncılık.

- Marguiles, R., Yıldızoğlu E. (2003). *Tarımsal Değişim 1923-1970, Geçiş Sürecinde Türkiye*, (8. Baskı). İstanbul: Belge Yayınları.
- Okyar, O., Mehmet S. (2006). *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye* (8. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Okyar, O., Seyitdanlıoğlu, M. (1997). *Fethi Okyar'ın Anıları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Öz, E. (2007). *Menemen Olayı* (1. Baskı). İstanbul: 47 Numara Yayıncılık.
- Özengin, O.(2013). *Kubılay Olayı Tarihi* (İzmir: 40. Gün Matba Basım Hizmetleri.
- Sakal, F. (1999). *Ağaoğlu Ahmet Bey* (1. Baskı). Ankara: TTK Basımevi.
- Sencer, M. (1971). *Türkiye'de Köylülüğün Maddi Temelleri*, İstanbul: Ant Yayınları.
- Soyak, H. R.(1973). *Atatürk'ten Hatıralar*, İstanbul: (1.Baskı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tabak, S. (2000). *Serbest Cumhuriyet Fırkası* İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Timur, T. (1997). *Türk Devrimi ve Sonrası*, (4. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Timur, T. (1994). *Türk Devrimi ve Sonrası*, Ankara: İmge Yayınları.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Üstün, K. (1997). *Menemen Olayı ve Kubılay*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Zurcher, E. J. (1995). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- .Dinçşahin, Ş. (2012). *Ahmet Emin Yalman ve Türkiye'de Liberal Düşünce* AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(12), 111-136.
- Ekici, Y. (2017). *Türk Demokrasi Hayatında Cumhuriyet Halk Fırkası*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(2), 249-360.
- Ertem, B. (2010). *Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 1(2), 99-116.
- Göktaş, V. (2008). *Esad Efendi (1847/1931) ve Tevhid Risalesindeki Vahdet-i Vücut Görüşü*, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-1), 9(21), 428-444.
- Öz, E. (2015). *Menemen Olayı ve Türkiye'de Mehdiçilik*, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 0(5), 409-440.
- Polat, Ş.(2007). *Cumhuriyet olgusunun temel gelişimi*, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, 9(5), 98-118.

- Taşkıran, C. (1994). *Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 4(14), 256-265.
- Acar, B. (1997). *İzmir Basınında Menemen Olayı*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çakırbaş, E.(2015). *İzmir Basınındaki Yansımaları İle Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi, Aksaray.
- Kurtoğlu, İ. (2000). *Menemen Olayı*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Solgun, S. (2010). *Menemen Olayı Sonrasında İkinci Dünya Savaşına Türkiye'nin İç Güvenliği*, Yayınlanmış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul..
- Yılmaz, M. (1990). *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yüksel, M. (2008). *Serbest Cumhuriyet Fırkasının Araştırılması*, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Menemen'de ki irtica hareketi. (25 Aralık1930). Cumhuriyet Gazetesi, s.1-2-3.
- Mürtecilerin hepsi yakalandı. (26 Aralık1930). Cumhuriyet Gazetesi, s.1.
- Gazi Hazretleri'nin riyasetlerinde. (27 Aralık1930). Cumhuriyet Gazetesi, s.1.
- Dolmabahçe'de dünkü tarihi içtima. (28 Aralık1930). Cumhuriyet Gazetesi, s.1-2-4.
- Mühim kararlar arefesindeyiz. (29 Aralık1930). Cumhuriyet Gazetesi, s.1-2.
- Fırka gurubu bugün toplanıyor. (30 Aralık1930). Cumhuriyet Gazetesi, s.1.
- Meclis İdare-i Örfiye'yi tasvip etti. (2 Ocak1931). Cumhuriyet Gazetesi, s.1-2.
- Gazi Hazretleri Ankara'ya vasıl oldular. (7 Ocak1931). Cumhuriyet Gazetesi, s.1-2-3.
- İkinci İdare-i Örfiye kararnamesi. (8 Ocak1931). Cumhuriyet Gazetesi, s.1.
- Menemen'de bir beyanname neşredildi. (9 Ocak1931). Cumhuriyet Gazetesi, s.1.
- İrtica hadisesi tahkikatı mühim bir safhaya girdi. (2 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2-3.
- Yeni tevkifat yapılacak mı?. (3 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.
- Divanı Harp filen işe başladı. (4 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.
- İdare-i Örfiye sahasında. (6 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2-3.

Divan-ı Harp işe başlıyor. (7 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1.

Müterciler Manisa ve havalisinde nasıl çalışıyorlardı?. (8 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.

Divan-ı Harp işe başlıyor. (9 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2-3.

Divan-ı Harp heyeti yarından itibaren işe başlıyor. (11 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1.

Yeni bir tarikat keşfedildi. (12 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.

Menemen hadisesi muhakemesi. (13 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.

Divanı Harp aleni olacak. (14 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2-3.

Yeni bazı tevkifler yapıldı. (15 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2-3.

Divanı Harp Reisi'nin mühim beyanatı. (16 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.

Bugün Şeyh Esat ve Oğlu İbrahim dinlenecekler. (18 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1.

Şeyh Esad'ın çok mühim bir mektubu ele geçirildi. (20 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.

Divanı Harpte Maznunlar itiraflara başlıyor. (21 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.

Menemen Divanı Harbinde karar günü yaklaşıyor. (22 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2-3.

Divanı Harp yarın kararını verecek. (26 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2-3.

Karar bugün bildirilecek Mürcimler korku içinde. (28 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2.

Mevkuflar arasında bir saat. (31 Ocak 1931). Akşam Gazetesi, s.1-2-3.

Türk genci Kubilayı unutma.(28 Aralık 1930). Halk Dostu Gazetesi, s.1.

Menemen'de bir irtica hadisesi .(24 Aralık1930 sayısı). Anadolu Gazetesi,s.1

Hüküm infaz edildi. (5 Şubat 1931).Son Posta Gazetesi,s.1.

Menemen hadisesi .(25 Aralık 1930). Vakit Gazetesi,s.1

Reisicumhur'dan Büyük Erkanı Harbiye Reisi'ne mektup .(28 Aralık 1930).Vakit Gazetesi,s.1

Türkiye Büyük Millet Meclisi. Saltanat'ın kaldırılması. Gizli Celse Zabıtları, Devre 1, Cilt 3, İçtima Senesi 3, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www.Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (18 Kasım 1922).

Türkiye Büyük Millet Meclisi.Saltanat'ın kaldırılması. Gizli Celse Zabıtları, Devre 1, Cilt 3, İçtima Senesi 3, <http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar> (18 Aralık 1922).

Türkiye Büyük Millet Meclisi. Takriri Sükün Kanunu. Kırkıncı İnikat, Devre 3, Cilt 9, İçtima Senesi 2, <http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar> (4 Mart 1929).

- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Onaltıncı İnikat, Devre 3, Cilt 23, İçtima 4, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www.Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (29 Aralık 1930).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Onyedinci İnikat, Devre 3, Cilt 24, İçtima 4, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (1 Ocak 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Onsekizinci İnikat, Devre 3, Cilt 24, İçtima 4, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (3 Ocak 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Ondokuzuncu İnikat, Devre 3, Cilt 24, İçtima 4, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (8 Ocak 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Yirmibeşinci İnikat, Gizli Celse, Devre 3, Cilt 25, İçtima 4, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (2 Şubat 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Yirmi altıncı İnikat, Devre 3, Cilt 25, İçtima 4, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (5 Şubat 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Otuzuncu İnikat, Devre 3, Cilt 25, İçtima 4, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (26 Şubat 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Otuzbirinci İnikat, Devre 3, Cilt 26, İçtima 4, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (2 Mart 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. İkinci İnikat, Devre 4, Cilt 1, İçtima Fevkalade, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (10 Ekim 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Yirmi ikinci İnikat, Devre 4, Cilt 3, İçtima Fevkalade, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (5 Temmuz 1931).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Menemen Olayı. Otuzbirinci İnikat, Devre 4, Cilt 3, İçtima Fevkalade, [http://www. Tbmm.gov.tr/ tutanaklar](http://www. Tbmm.gov.tr/tutanaklar) (19 Temmuz 1931)

EKLER

Ek.1. Menemen Olayı Fotoğrafları

(Kubilay Anıtı Arkadan Görünüş)

(Kubilay Anıtının Olduğu Tepeden Menemen)

(Anıtın Ön Yüzünde Kubilay'ın Adı, Doğum Yeri ve Tarihi)

(Anıtın Yan Tarafın da Şehit Edilen Bekçi Şevki Adı, doğum yeri ve tarihi)

(Anıtın Yan Tarafın da Şehit Edilen Bekçi Hasan Adı, doğum yeri ve tarihi)

(Kubilay Anıtının Önden Görünüşü)

(Olayın Yaşandığı Gazez Camii Avlusu)

(Olayın Yaşandığı Gazez Camii Avlusu)

(Olayın Yaşandığı Gazez Camii Yandan Görünüş)

(Olayın Yaşandığı Gazez Camii Yandan Görünüş)

(Olaya Tanıklık Eden Kişilerle Röpörtaj Yapan Gazeteci Ali Rıza Kemer)

(Gazeteci Ali Rıza Kemer'in Basın Kartları)

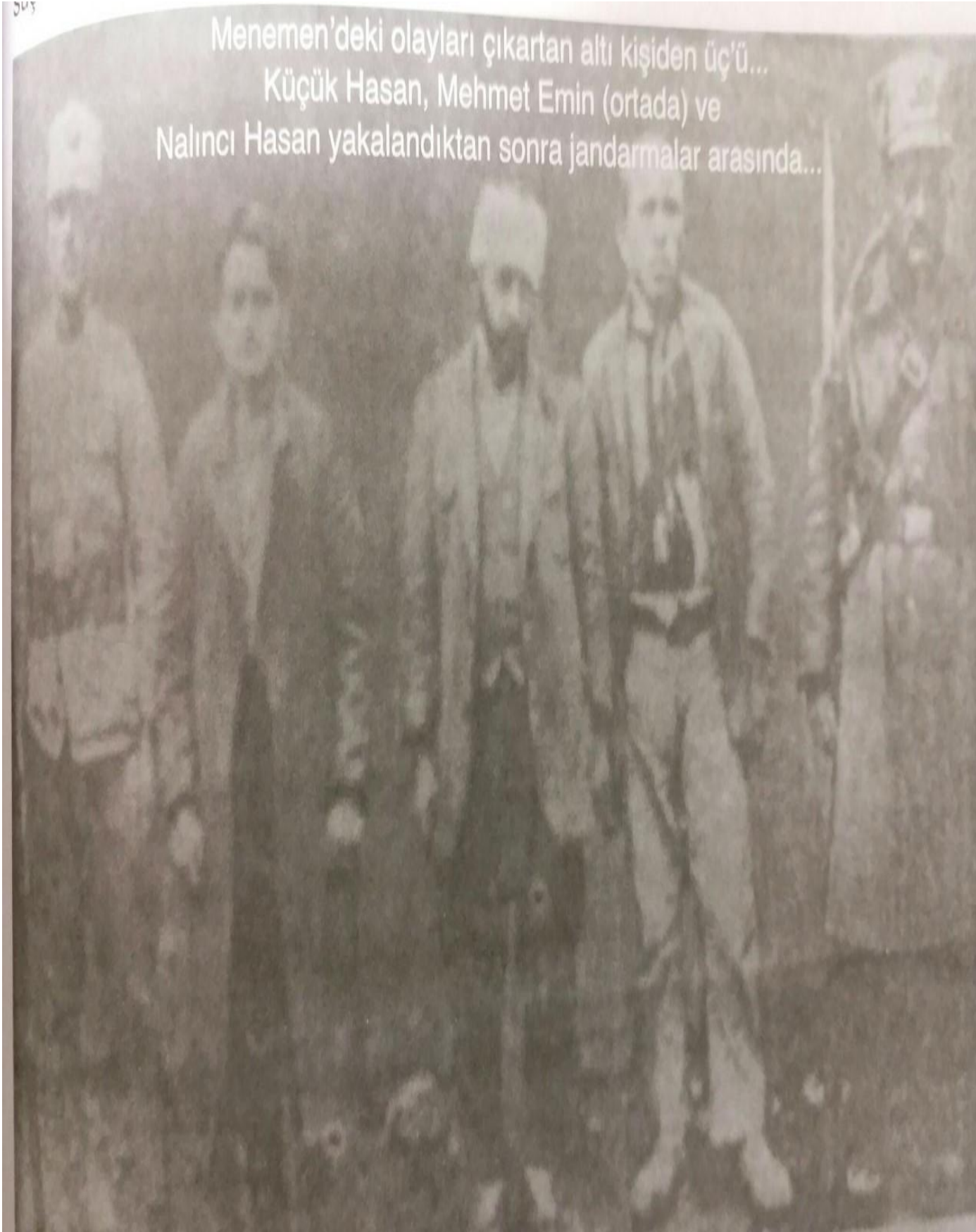
(25 Aralık 1930 Tarihli Cumhuriyet Gazetesinden Bir Resim)

(Menemende ki Olayları Çıkaran Altı Kişiden Üçü Küçük Hasan Mehmet Emin Ve Nalıncı Hasan)

503

Menemen'deki olayları çıkartan altı kişiden üç'ü...
Küçük Hasan, Mehmet Emin (ortada) ve
Nalıncı Hasan yakalandıktan sonra jandarmalar arasında...

(Olayda Şehit Edilen Bekçi Şevki)

جزودان مقامنه قائم هويته ورقه سيدر		مکمل کتبيسى	
معاينه انباشه			
صنوف عسکر به دن ها برسه	الويريشلى اولدينى	توقه	
بياره		فدويه و ملا و ارباب	
خسته لنى و باعدم قابليتى حقد	اطبانك ايشاحاقى	مردم ايشاحاقى	
مهاجران		توقه	
سلاحلى و باسلاحمى اولدينى		معاينه انباشه	
موسى		222	
اولدينى		او قور يازار اولوب اولمادى	
سنة آتیه به ترك و باخراب		درجه تحصيلى	
موسى		موسى	
معمل مرتب و تاريخ سوقى		موسى	
فرعه نومروسى		محتاج معاونت اقاربى	
72		موسى	

MENEMEN'DEKİ OLAYDA MUSTAFA FEHMİ KUBILAY VE BEKÇİ HASAN İLE BİRLİKTE ŞEHİT EDİLDİ OLAN BEKÇİ ŞEVKİ BEY'E AİT NÜFUS CÜZDANI. ŞEVKİ BEY ŞEHİT OLDUĞUNDA 27 YAŞINDAYDI.

(Şehit Edilen Bekçilerden Hasan)

Şehit bekçi Hasan

(Olaydan Sonra Öldürülen Derviş Mehmet(Ortada), Şamdan Mehmet ve Sütçü Mehmet Halka Teşhir Edilirken)

(O yıllardaki Menemen Hükümet Konağı)

(Olayı Başlatanların Konakladığı Mehdi amlığı)

(Yargulamaların Yapıldığı Şimdiki Adıyla Kubilay Okulu)

(Gz Altına Alınarak Menemen'e Getirilen Bazı Şüpheliler)

(Eylemcilere Yardım Eden Yusuf Oğlu Kemal'in İfadesi)

EYLEMCİLERE YARDIM EDEN YUSUF OĞLU KAMİL'İN İFADESİ

Zabit Varakası

930 senesi birinci Kanunusani 23 üncü Salı günü sabahı Manisalı Hasan oğlu Mehmet ve rifakatında (beraberinde) beş avanesiyle Menemen Kasabası'na girerek Belediye önünde meydanlıkta ilki etrafına toplayarak Mehdi (*Şii inancına göre yaşamakta ve kıyameti beklemekte olan on ikinci imam) olduğunu beyan ile halkın irticaya iştiraklerini (ortak olma) temin için (sağlamak için) beyanatta bulunması üzerine rafındaki halkın dağıtılması ve tenkilerine (uzaklaştırma) gelen Kırk üçüncü Alay müfreze (kol) kumandanı ihtiyatı bit (yedek subay) vekili Kubilay Efendi'yi mütecasirlerin (kalkışan, cüret eden) derhal kurşunla cerh (yaralama) kafasını keserek çektikleri [inna fetahualeke] yazılı sancağın ucuna şehidin başını takip önlerindeki aletlik reğine mezkür (adı geçen) sancağı bağlamak için mürtecilerin (gerici, şeriatçı) talep ettikleri ipi getirmekle aşının (cesedinin) Menemen'in Hamidiye mahallesinde Yanyalı Yusuf oğlu 25 yaşlarında Kamil derdest unarak (ele geçirilerek) vak'a failleri (olaya neden olanlar) Ali oğlu Hasanla diğer Mustafa oğlu Hasan'a österildikte: Evet bu adam ucuna zabitin (subayın) başı geçirilen bayrağı direğe bağlamak için bize ip getirdi ve o ile sancağı direğe bağladık diye ifadede bulduklarından merkum (adı geçen) Yusuf oğlu Kamil'in ifadesine iuracaat olundukta [o gün ben evvela (önce) evime gidip korkmamaları için tenbihat verdim (uyardım). Sonradan inci defa bunların yanlarına gelip ehalinin (halkın) içine karıştığında biraz evvel ellerinde getirdikleri sancağı radaki direğe bağlamak için ehaliden ip istediler. Ben derhal koştum dükkanımdaki küçük bir ipi alıp silahlılara erdim. Bu iple zabitin başı bulunan sancağı direğin yanına dikip bağladılar. Bu işi kendilerinden korktuğum için aptım] diye ifadede bulunduğunu nakit (beyan eden) Zabit Varakası tanzim ve imza kılındı. (düzenlendi ve nızalandı)

Zabit Varakası (Olay Tutanağı)

930 senesi birinci Kanunusani (Kış mevsiminin 2 nci ayı) 23 üncü Salı günü sabahı Manisalı Hasan oğlu Mehmet ve rifakatında (beraberinde) beş avanesiyle Menemen Kasabası'na girerek Belediye önünde meydanlıkta ilki etrafına toplayarak Mehdi (*Şii inancına göre yaşamakta ve kıyameti beklemekte olan on ikinci imam) olduğunu beyan ile halkın irticaya iştiraklerini (ortak olma) temin için (sağlamak için) beyanatta bulunması üzerine rafındaki halkın dağıtılması ve tenkilerine (uzaklaştırma) gelen Kırk üçüncü Alay müfreze (kol) kumandanı ihtiyatı bit (yedek subay) vekili Kubilay Efendi'yi mütecasirlerin (kalkışan, cüret eden) derhal kurşunla cerh (yaralama) kafasını keserek çektikleri [inna fetahualeke] yazılı sancağın ucuna şehidin başını takip önlerindeki aletlik reğine mezkür (adı geçen) sancağı bağlamak için mürtecilerin (gerici, şeriatçı) talep ettikleri ipi getirmekle aşının (cesedinin) Menemen'in Hamidiye mahallesinde Yanyalı Yusuf oğlu 25 yaşlarında Kamil derdest unarak (ele geçirilerek) vak'a failleri (olaya neden olanlar) Ali oğlu Hasanla diğer Mustafa oğlu Hasan'a österildikte: Evet bu adam ucuna zabitin (subayın) başı geçirilen bayrağı direğe bağlamak için bize ip getirdi ve o ile sancağı direğe bağladık diye ifadede bulduklarından merkum (adı geçen) Yusuf oğlu Kamil'in ifadesine iuracaat olundukta [o gün ben evvela (önce) evime gidip korkmamaları için tenbihat verdim (uyardım). Sonradan inci defa bunların yanlarına gelip ehalinin (halkın) içine karıştığında biraz evvel ellerinde getirdikleri sancağı radaki direğe bağlamak için ehaliden ip istediler. Ben derhal koştum dükkanımdaki küçük bir ipi alıp silahlılara erdim. Bu iple zabitin başı bulunan sancağı direğin yanına dikip bağladılar. Bu işi kendilerinden korktuğum için aptım] diye ifadede bulunduğunu nakit (beyan eden) Zabit Varakası tanzim ve imza kılındı. (düzenlendi ve nızalandı)

(Şehit-Asteğmen-Kubilay)

(Duruşma Satini bekleyen Birkısım şüpheliler)

(Şeyh Esat Efendi)

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

—>>>—<<<—

CİLT : 25

—

YIRMİ BEŞİNCİ İNİKAT

2 - II - 1931 PAZARTESİ

—

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1 — Sabık zabıt hulâsası	2	vekâlet tezkeresi ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	10
2 — Havale edilen evrak	2	3 — Bursa Maarif Müdürlüğü Sicil Kâtibi Süreyya ve hususî muhasebe memurlarından Ekrem Beylerin İstiklâl madalyası ile taltifleri hakkında 3/557 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Millî Müdafaa Encümeni mazbatası	10
3 — Riyaset Divanının Heyeti Umumiyye maruzatı	3	4 — Sabık İstanbul Mebusu Süreyya Paşanın, tapu senetlerinde muharrer kıymetin kıymeti hakikiye olmasına ve istimlakâtın işbu kıymete göre icra edilmesine dair 2/15 numaralı kanun teklifi ve Adliye, Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	10
1 — Menemen kazası ile Manisa ve Bahkesir merkez kazalarındaki örfî idarenin bir ay temdidî hakkında Başvekâlet tezkeresi	3	5 — Sabık İstanbul Mebusu Süreyya Paşanın, belediyelerden yüzde iki nisbetinde merkezî hükümet vergisi alınmasına ve tarîk bedelinin nazım belediyelere ait olmasına dair 2/19 numaralı kanun teklifi ve Nafsa, Dahliye, Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	10
2 — Bahriye mütehasıs zabitanına verilecek zamân hakkında kanun lâyhasının geri verilmesine dair Başvekâlet tezkeresi	3	6 — Sabık İstanbul Mebusu Süreyya Paşanın, ziraat bölükleri teşkilî hakkında 2/22 numaralı kanun teklifi ve Ziraat ve Bütçe Encümenleri mazbataları	10
3 — Mardin Mebusu Nuri Beyin kelebek hastalığının distofajin veya mümasili ilaçlarla imhası ve diğer tufeylât hastalıklarının tedavisi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair takriri	3	7 — Menemen hadisesini ilka ve teşkilâtı esasîye kanununu cebren tağyire teşebbüs edenlerden 37 şahsın ölüm cezasına çarpılmaları hakkında	
4 — Samsun Mebusu Adil Beyin, Maliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisliğine tayininden dolayı mebusluktan istifa ettiği hakkında takriri	11		
4 — Müzakere edilen maddeler	4		
1 — Ankara İstiklâl Mahkemesince 10 sene hapse mahkûm edilen Süleyman Radi Beyin sehî vâziyetinden dolayı geri kalan cezasının affi hakkında 3/559 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	3		
2 — Askerî ve mülkî tekaüt kanununun 58 inci maddesinin tefsirine dair 4/533 numaralı Baş-			

	Sayfa		Sayfa
3/564 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	11	9 — Ölçüler hakkında 1/324 numaralı kanun lâyhası ve İktisat, Dahiliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	11
8 — Eytam maaşı müstahaklarının Devlet hizmetinde bir vasıfeye tayinleri halinde mangalarının kesilip kesilmeyeceğinin tefsiri hakkında 3/529 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	11	10 — Konya Mebusu Tevfik Fikret Beyin, ticaret kanununun 386 ıncı maddesinin tadiline dair 2/139 numaralı kanun teklifi ve İktisat ve Adliye Encümenleri mazbataları	14

1 — SABIK ZABIT HULÂSASI

Nurettin Ali Beyin rıyasatleriyle aktolunarak Niğde Mebusu Ata Beyin vefatı hakkındaki Başvekâlet tezkeresi kıraat ve merhumun hatırasını tazilen üç dakika sükküt edildikten sonra bazı eşhasın ölüm cezasına çarptılmalarına dair mazbatalar kabul olundu, sını mükelleyete vüsulden sonra yapılacak tashihî sin hakkındaki mazbata Millî Müdafaa Encümenine verildi.

Memnu muntakalardaki istimlak bedellerinin sureti

tesviyesine, 1930 bütçesinde münakale ıcrâ ve tahsisatı ferkalâde itasına mütedair kanun lâyhaları dahi müzakere ve kabul edildikten sonra pazartesi günü toplanılmak üzere celse tatil olundu.

Reis Vekili	Kâtip	Kâtip
Nurettin Ali	Yozgat Arni	Denizli H. Rüştü

2 — HAVALA EDİLEN EVRAK

Tezkereler

1 — Heyeti Mahsusaca haklarında Devlet hizmetinde kullanılmamalarına karar verilmiş olan avukatlar hakkında yapılacak muamelelerin tefsiren tayinine dair Başvekâlet tezkeresi (Adliye Encümenine)

2 — Hudut ve Sahiller Şehat Umum Müdürlüğü 1931 senesi bütçesinin 13 üncü faslının 6 ıncı maddesine 6 038 liranın ilâvesi hakkında Başvekâlet tezkeresi (Bütçe Encümenine)

3 — Menemen hadisesini ika ve teşkilâtı esasıye kanununu cabren tağyire teşebbüs edenlerden 37 şahsın ölüm cezasına çarptılmaları hakkında Başvekâlet tezkeresi (Adliye Encümenine)

4 — Millî Hükümet bütçelerine müteallik borçların kayıtlarına ve müddeti muayyenesi zarfında müracaat etmiyenlerin alacaklarının sukutuna dair kanunun tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi (Maliye ve Bütçe Encümenlerine)

Teklifler

5 — İdare Heyetinin, Büyük Millet Meclisi 1930 senesi bütçesinde 1 000 liralık münakale yapılması hakkında kanun teklifi (Bütçe Encümenine)

Mazbatalar

6 — Devletle alâkaları katedilen bilûmum askeri ve

mülki memurlarla zabitan eytam ve eramiline tekaüt aıdatlarının idesine dair kanunun birinci maddesinin tefsiri hakkında 3/445 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Millî Müdafaa ve Bütçe Encümenleri mazbataları (Ruznameye)

7 — Menemen hadisesini ika ve teşkilâtı esasıye kanununu cabren tağyire teşebbüs edenlerden 37 şahsın ölüm cezasına çarptılmaları hakkında 3/544 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası (Ruznameye)

8 — Muhasebei umumiye kanununun 118 inci maddesinin tefsiri hakkında 3/489 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları (Ruznameye)

9 — Ordu, bahriye ve jandarma zabitan ve memurları hakkındaki kanunun 12 inci maddesinin tefsirine dair 3/536 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları (Ruznameye)

10 — Teğviki sanayi kanununun 7 inci maddesinin C fıkrasının tefsirine dair 3/122 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Ticaret ve Bütçe Encümenleri mazbataları (Ruznameye)

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 14,10

Reis — Refet B.

Kâtipler : Haydar Râglü B. (DENİZLİ), Süreyya Tevfik B. (TOKAT)

Reis — Celse açılmıştır efendim.

3 — RİYASET DİVANININ HEYETİ UMUMİYEME MARUZATI

1 — Menemen kazası ile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarındaki örfî idarenin bir ay temdidî hakkında Başvekâlet tezkeresi

B. M. M. YÜKSEK REİSLİĞİNE

Hadise irticaîye dolayısıyla Menemen Kazası ile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında 1 kânunusani 1931 tarihinden itibaren bir ay müddetle ilân olunan idareî örfiyenin derdestî tetkik ve tahkik bulunan işler ve idareî örfiye olmıyan mahallerden celbolunmakta bulunan maznunların muhakemelerinin bitirilmesi için hitamından itibaren bir ay müddetle temdidine Meclisi Âlinin müsaade buyurmasını teşkilâtı esasîye kanununun 86 nci maddesi mücibince arz ve istirham eylerim efendim.

Başvekil
İsmet

Reis — Malûmu âliniz Menemenle bir kaç yerde bir ay müddetle idareî örfiye ilân edilmişti. Hükmüt temdidini talep ediyor. Hitamından itibaren bir ay müddetle temdidini kabul edenler... Etmıyenler... Hitamından itibaren bir ay müddetle temdidî kabul edilmiştir.

2 — Bakriye mütehasıs zabitanına verilecek zaman hakkında kanun lâyhasının geri verilmesine dair Başvekâlet tezkeresi

B. M. M. Yüksek Reislğine

10 - I - 1928 tarih ve 33 - 371 - 733 numaralı tezkerce cevabıdır :

Mütehasıs deniz zabitanına verilecek zaman hakkında Bütçe Encümeninde bulunan kanun lâyhasının iptali, M. M. Vekâletinden yazılan 2 - I - 1931 tarih ve 83/261 numaralı tezkerede istirham edilmektedir efendim.

Başvekil
İsmet

Reis — Alelûsul gönderiyoruz.

3 — Mardin Mebusu Nuri Beyin, keleş hastalığının distofajın veya mümasili ilaçlarla imhası ve diğer tıfeylât hastalıklarının tedavisi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair takrirî

YÜKSEK REİSLİĞE

Keleş hastalığının distofajın veya mümasili ilaçlarla imhası hakkında olup halen Bütçe Encümeninde bulunan kanunî teklifinin hükümleri kanuna mahsusla temin edilmiş bulunduğundan iadesine müsaade buyrulmasını rica eylerim efendim.

Mardin
Nuri

Reis — İade ediyoruz.

4 — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1 — Ankara İstiklâl Mahkemesince 10 sene hapse mahkûm edilen Süleyman Radi Beyin sıhhi vaziyetinden dolayı geri kalan cezasının affi hakkında 3/559 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası [1]

Reis — Söz istiyen var mı?

(Zah etsinler sesleri).

Adliye Encümeni namına Sadık B. (Balıkesir) — Efendim; Ankara İstiklâl Mahkemesince on sene hapse mahkûm edilen Süleyman Radi Beyin sıhhi vaziyetinden dolayı affi için encümene

[1] 51 numaralı matbuza zaptın sonuna varbutur.

müracaatı vardır. Evrakı geliyor, malûmu âliniz Meclisi Âli; malûliyeti daimeden olanı affü refetini gösterir ve zaten hastalığı, iki gözleri görmüyormuş, tıbbî adli raporunda diyor ki, iki gözü görmüyor. Mahbusiyet hayatı ile haricî hayatı arasında bir fark yoktur. Binaenaleyh malûliyeti daim dolayısıyla Adliye Encümeni, Reisiöñhurun salâhiyeti dahilinde gördüğü için o tarikten affolunabilirler.

Akgürsoğlu Yusuf B. (İstanbul) — Salâhiyeti haricî görüyor.

Adliye Vekili Yusuf Kemal B. (Sinop) — Efendim; mazbata muharriri beyefendi diğer bir af meselesi ile bunu karıştırdılar. İşlerin çokluğun-

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 16

Reis — Refet B.

Katıplar : Süreyya Tüfek B. (TOKAT), Haydar Rüştü B. (DENİZLİ)

Reis — Celse açılmıştır efendim.

7 — Menemen hadisesini ika ve teşkilât esasına kanununu cehren tağyire teşebbüs edenlerin 37 zinin ölüm cezasına çarptılmaları hakkında 3/564 numaralı Bayvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası [1]

Reis — Mazbatayı reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

4 — Samsun Mebusu Adil Boyin, Maliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisliğine tayininden dolayı mebuslukta istifâ ettiği hakkında takriri.

Efendim Hazretleri;

Tevdi buyrukların Maliye Teftiş Heyeti Reisliğini deruhde odedeğimden Samsun Mebusluğundaki affım ve bu vesile ile de yüksesk tazimatımı arz ederim efendim hazretleri.

Samsun
Adil

(Allah muvaffakiyet versin sesleri)

8 — Eytam maası müstahaklarının Devlet hizmetinde bir vazifeye tayinleri halinde maşalarının kesilip kesilmeyeceğinin tefsiri hakkında 3/529 numaralı Bayvekâlet tezkeresi ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları [2]

Reis — Bu İlyihanın ikinci müzakeresidir. Maddelere geçiyorum.

3 - VI - 1930 tarih ve 1683 numaralı askeri ve mülki tekaüt kanununun 47 inci maddesine bir fıkra tezyiline dair kanun

MADDE 1 — 3 - VI - 1930 tarih ve 1683 numaralı askeri ve mülki tekaüt kanununun 47 inci maddesine aşağıdaki fıkra tezyil edilmiştir:

Yetim maası almakta olup umumî, mülhak veya hususî bütçelerden ücret alanların yetim maşalarının nafı ve bunlardan maşalı bir hizmete tayin edilenlerin maşasının tamamı kesilir. Bu suretle maşaları kesilen yetimlerin aldıkları maş ve ücretten mahrum kaldıkları takdirde kanunen haklarının sukutuna kadar, muhassas maş-

[1] 58 numaralı matbuza saptın sonuna merbuttur.

[2] Birinci müzakeresi 22 üncü in'icattadır.

larının tekrar itasına devam olunur.

Reis — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Reis — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3 — Bu kanunun iorasına İera Vekilleri Heyeti memurdur.

Reis — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kanunun heyeti umumiyesini reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

9 — Ölçüler hakkında 1/324 numaralı kanun lâyhası ve İktisat, Dahiliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları [1]

Reis — Lâyhanın heyeti umumiyesi hakkında söz istiyen var mı? (Hayır sesleri). Maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ölçüler kanunu

MADDE 1 — Türkiyede kullanılacak ölçüler için metre sistemi kabul edilmiştir. Alelümum mukavvel ve akitlerde fatura, ticaret defterleri, ilân ve sair ticarî evrak ve vesikalarda bu ölçülerden maadâsenin kullanılması memurdur. Bu gibi akit ve vesikalardaki miktarlar metre sistemi ölçülere göre yazılmış olmadıkça muteber değildir. Bu maddenin hükmü sayı ile alınıp satılanlara şamil değildir. Bu kanunda kullanılan ölçü kelimesi tartryı da ifade eder.

Reis — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2 — Her nevi ölçüler bu kanun ahkâmı dairesinde ayarlanmış bulunacaktır. Bu mecburiyet ansl müesseselerde imalât miktarlarını tesbit hususunda kullanılan ölçü ve tartılara ve demiryolu yük vagonlarına ve içi gündeliklerini tesbit için kullanılan nakliye vasıtalarına dahi şamildir.

Reis — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

[1] 46 numaralı matbuza saptın sonuna merbuttur.

**Menemen hadisesini ika ve teşkilâtı esasiye kanununu
cebren tağyire teşebbüs edenlerden 37 şahsın ölüm ceza-
sına çarpılması hakkında 3/564 numaralı Başvekâlet
tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası**

T. C.
Başvekâlet
Muamelât Müdürlüğü
Sayı : 6/341

31-1-931

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Menemen hadisesini ika ve teşkilâtı esasiye kanununu cebren tağyire teşebbüs edenler hakkında Menemen Divanı Harbi Örfisince verilen karara dair M. M. Vekâletinden yazılan 31-1-931 tarih ve 2061 numaralı tezkerenin sureti merbutatı ile birlikte leffen takdim kılınmıştır İdam mahkûmları hakkında teşkilâtı esasiye kanununa tevfikan Meclisi Âlice ittihaz buyrulacak kararın iş'arına müsaade buyrulmasını rica ederim efendim.

Başvekil
İsmet

Yüksek Başvekâlete

1 — Menemen hadisei isyanıyesini tertip ve ihzar ve teşvik ederek ve bu suçu işlemeğe azmettiren Türkiye Cumhuriyeti teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmekten maznun olan eşhastan isimleri merbut listede yazılı (37) şahsın aledderecat müsellehan harekete geçerek ve mehdilik ilân ederek Menemen hadisesini doğrudan doğruya beraber işlemek ve azmettirmek suretleriyle teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs eyledikleri sabit olduğundan hareketlerine tevaluf eden Türk ceza kanununun 64 üncü maddesinin birinci ve ikinci fıkraları delâletile 146 ıncı maddesine tevfikan idamlarına ve ancak işlerinden altı-
sının yaşları dolayısıyla mezkûr kanunun 55 ve 56 ıncı maddeleri mucibince haklarındaki idam cezalarının 15 ve 24 sene ağır hapis cezasına tahviline.

2 — Ve 41 şahsın muttali oldukları isyan hareketini sınıyette Hükûmete ihbar etmemek ve dini alet ittihaz ile halkı devletin emniyetini ihlâl edebilecek harekete teşvik eylemek ve tekkelerin seddine dair olan kanunun mer'iyetinden sonra ayini tarikat icra ve nakşi tarikatine ait hizmetleri ifa etmek suçlarını işlemiş olmalarından dolayı Türk ceza kanununun 151 inci maddesinin birinci fıkrası ve 163 üncü maddesinin birinci fıkrası ve 677 numaralı kanun hükümlerine tevfikan derecatı muhtelifte de hapis ve ağır hapis cezaları ile mücazatlarına.

3 — Ve 27 şahsın beraetlerine dair Menemen Divanı Harbi Örfisinden sadır olan hükümleri havi 25/1/931 tarih ve 4 numaralı karar ve teferruatı leffen arz ve takdim kılınmıştır.

İdam hükümlerinden maadasının tasdik idarei örfiye Âmirinin dairei salâhiyetine dahil olup idam hükümlerinin dahi teşkilâtı esasiye kanununun 26 ıncı maddesi mucibince Meclisi Âlice tasdikî esbabının istikmal buyurulması maruzdur efendim.

M. M. Vekili

İdamlarına ve yaşları dolayısıyla haklarındaki idam cezasının ağır hapse tahviline karar verilenler

- Manisadan Kahveci çırağı Mustafa (İdam)
Manisadan Terzi Talât (İdam)
Manisadan Topçu Hüseyin (İdam)
Manisadan Tathici Mutfak Hüseyin (İdam)
Manisadan Eskici Hüseyin Ali (İdam)
Manisadan Keçeli Köyünden Himmetoğlu Süleyman (İdam)
Manisadan Paşa Köyünden Kâhya Ahmetoğlu İsmail (İdam)
Manisadan Mutfak Süleyman (İdam)
Manisadan Manifaturacı Osman (İdam)
Manisadan Hafız Cemal (İdam)
Manisadan Tabur İmamı İlyas Hoca (İdam)
Manisadan Ali Paşa zade Ragıp Bey (İdam)
Manisadan Şeyh Hafız Ahmet (İdam)
Manisadan Giritli İbrahimoğlu İsmail (İdam)
Menemenden Bozalardan Koca Mustafa (İdam)
Menemenden Bozalardan Hacı İsmail (İdam)
Menemenden Bozalardan Hacı İsmailoğlu Hüseyin (İdam)
Menemenden Bozalardan Öbriceli Abdülkerim (İdam)
Menemenden Cum'ai Balıklı Ramiz (İdam)
Menemenden Çıtaklı Molla Süleyman (İdam)
Menemenden Yahya oğlu Hüseyin (İdam)
Menemenden Çingene Memetoğlu Ali (İdam)
Menemenden Hayimoğlu Jozef (İdam)
Menemenden Şımsızlı Ali Osmanoğlu Memet (İdam)
Menemenden Arnavut Yusufoğlu Kâmil (İdam)
Menemenden Kerimoğlu İbrahim (İdam)
Menemenden Selimoğlu Boşnak Abbas (İdam)
Ala Şehirden Şeyh Ahmet Muhtar (İdam)
« Esat » ın oğlu Memet Ali (İdam)
Manisa Hastanesi imamlığından müteakik Laz İbrahim Hoca (İdam)
Manisadan Enrullah oğlu Memet (İdam)

- Manisadan Nalinci Hasan idama bedel (24) sene hapis (20) yaşında
Manisadan Çoban Ramazan idama bedel (24) sene hapis (20) yaşında
Manisadan Giritli Küçük Hasan idama bedel (24) sene hapis (17) yaşında
Menemenden Harputlu Ömeroğlu Memet idama bedel (24) sene hapis (65) i müteceviz
İzmirden Laz Memet Ali Hoca idama bedel (24) sene hapis (65) i müteceviz
Erbilli Şeyh Es'at idama bedel (24) sene hapis (65) i müteceviz

Derecatı muhtelifede hapis ve ağır hapis cezalarına mahkûm edililer

Horus köyünden Salâhattin oğlu naşit
» » Yakupoğlu Ali
» » Muhittinoğlu Ali koç
» » Hasanoğlu Ahmet
» » Neciboğlu mevlüt
» » Ragıboğlu Osman
» » Mûmtazoğlu Haşim

On beş sene ağır hapis.

65 yaşım mütecaviz olduğundan cezası
bittahfif 12,5 sene ağır hapis

Süleymanoğlu murat mustafa
Kara Ahmedoğlu Ali
Hasanoğlu Ayan Memet
Paşaköyünden Memetoğlu Abdurrahman
Hoca Hasanoğlu Hüseyin
Ramazanoğlu Bekir
Şerif Ahmedoğlu Eyyip
Bozalardan Hacı İsmailoğlu Hasan
Muhtar Ahmedoğlu Mustafa
Âza Memetoğlu İsmail
Âza Memetoğlu İbrahim
Âza Haliloğlu Hasan
Bekçi Ahmet Hüseyin
Rahmanlı köyünden Hacı Hafız Ali
Manisadan şeh Hacı Hilmi
Horus köyünden Ömeroğlu Ahmet
Ahmedoğlu İbrahim
Mustafaoğlu Sadi
Zenoğlu Hasan
Arslanoğlu Şaban
Muslihoğlu Halit
İbrahimioğlu Mustafa
Abidinoğlu Tahsin
Yasinoğlu Osman
Paşaköyünden Memetoğlu Ahmet
Simavlı Salıhoğlu Osman
Bozalardan Ahmedoğlu Memet
Osmanoğlu Hasan
Hüseyinoğlu İbrahim
Ak Memetoğlu Memet
Simsar kâtibi Mustafa
Lüle Memetoğlu Ali
Darakçı Hüseyinoğlu İbrahim Etem
Kurabiyeci Hacı Hüseyin

Üçer sene hapis

Birer sene hapis

Beraet edenler

Menemende mukim Yanyalı Hoca Saffat
Menemeculi Rasin
Bozalardan Mustafa oğlu Mustafa
Bozalardan Hacı Ali oğlu Mustafa
Menemende Tütüncü Haydar
Menemende Gözlüklü mehmet Ali
Menemende Naşit oğlu İbrahim
Manemende Mazlumaki oğlu Ali
Menemende İbrahim oğlu İsmail
Menemende Berber Hafız Ahmet
Mağnisalı Hüseyin oğlu Süleyman
Furuncu Mustafa oğlu Ahmet
Lütfullah oğlu Halil
Ahmet oğlu Hüseyin Mazlum
Hasan oğlu katmerci Mehmet
Tütüncü Hasan oğlu Hüseyin
Ahmet oğlu Halil
Mustafa oğlu mehmet
Pıçakçı İdris oğlu Mustafa
Çalha Ahmet oğlu Mehmet Çavuş
Horus köylü Nurettin
Hacı Ömer oğlu Hoca Hakkı
Mehmet Eminin anası hasibe
Kız kardeşi Halide Fatma
Kız kardeşi Rukie
Karısı Emine
Bozalardan Fatma

T. C.

Menemen

Divanı Harbi Örfi

Rıyaseti

Umumi 4

Menemen

26-I-930

Amiri Örfi ve 2. O Müfettişliğine

Menemen vakai feciasını failleriyle bunlara yardım eden ve kısmen alâkadar olan Manisa, Paşa köy, Bozalan Horoz köy, Eren köy ve Menemen ahalisinden 105 kişinin ilk safha olarak Müddei Umumilik tarafından mahkememize mevdu iddianame ve evrak üzerine icra kılınan aleni muhakeme neticesinde işbu eşhasın tebeyyün eden cürümlerine göre Müddei Umumiliğin son iddianemesile maznunların son müdafaaları dinlenerek ve kısmen tahriiri müdafaaları okunarak heyetimizce icabı ledelmüzakere ittifakla verilen kararı mübeyyin kararnamemiz ve müddei umumiliğin son iddianemesi ve safahatı muhakemeyi gösterir zabıtnameler feffen ayrı ayrı arz ve takdim edilmiştir. Olbapta ki teşkilâtı esasıye kanununun maddei mahsusası ahkamına binaen idam cezalarının Meclisi Millice tasdikine delâlet ve muktazasının ifası hususunda müsaadei Devletlerini arz ve istirham eylerim.

Heyeti Vekilenin 31/XII/1930 tarih ve 10388 numaralı kararnameyi üzerine Menemen Divanı Harbi Örfisi 15/I/1931 tarihinde ilk içtimasını aktetmiştir.

Reis Mustafa Paşa, âza Miralay Ata, Miralay Timur ve Kaymakam Ziya ve Kaymakam Baha Beyefendiler...

Divanı Harbi Örfi Müddeiumumisi Hidayet ve muavini Fuat Beyefendiler...

Zabıt kâtipleri Kemal ve İhsan Efendiler..

Bu gün divanı harbi örfi heyeti yukarıda atları yazılı zevattan müteşekkil olduğu halde Menemen İrtica hadisesiyle maznun bulunan eşhas usulen tevkifaneden getirilerek cümlesi bağlı omaksızın sırasile mevkii mahsuslarına alındıktan sonra ceza mahkemeleri usulü kanununun 236 me' maddesi mucibince açık olarak muhakeme ierasına duruşuldu.

Mezkûr madde mucibince maznun bulunan eşhasın hüvviyetleri reisi mahkeme tarafından soruldu. Maznunlardan Şeyh Esat Efendi sorulan suale karşı:

1 — Esat babası Sait 1259 doğumlu aslan Erbilli olup İstanbulda Erenköyünde mukim evli ve üç çocuklu olduğunu söyledi.

2 — Mehme Ali babası Esat 1291 doğumlu aslan Erbilli olup İstanbulda Erenköyünde mukim evli ve beş çocuklu olduğunu söyledi.

3 — Laz İbrahim Hoca babası Salih Efendi 300 doğumlu aslan Rizenin Karadare Nahiyesinden olup İstanbulda Beykozda Mektep Sokağında 7 numaralı hanede mukim evli 4 çocuklu okur yazar ve müteakıt tabur imamı olduğunu söyledi.

4 — Süleyman babası Rafet 38 yaşında Manisanın Haer Yahya Mahallesiinde mukim evli ve çocuksuz olduğunu söyledi.

5 — Osman babası Hüseyin 298 doğumlu Manisanın Çarşı Mahallesiinde mukim olduğunu söyledi.

6 — Hasan babası İsmail 329 doğumlu Manisanın Ebekuyu Mahallesiinden Bedavaoğullarından bekâr cahil olduğunu söyledi.

7 — Husan, babası Mustafa 326 doğumlu Manisanın Aktar Hoca Mahallesiinden bekâr, cahil, gayri mahkûm olduğunu söyledi.

8 — Mehmet Emin, babası Emrullah 318 doğumlu Manisanın Narlıca Mahallesiinden ve Bozköylüoğullarından evli bir çocuklu okur yazar olduğunu söyledi.

9 — Ramazan, babası Mustafa, 1325 doğumlu Çakıroğullarından Manisanın Keçili Köyünden olup halen Manisanın Aktarhoca Mahallesiinde mukim çobanlıkla müsteğil evli, çocuksuz ve cahil olduğunu söyledi.

10 — Çırak Mustafa, babası çırak Mustafa 1305 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesiinde mukim evli, iki çocuklu ve cahil olduğunu söyledi.

11 — Talât, babası Hacı Ahmet 26 yaşında Manisanın Kara Köyünde mukim bekâr okur yazar ve gayri mahkûm olduğunu söyledi.

12 — Topçu Hüseyin, babası Hafız Memet 1314 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesiinde mukim evli, üç çocuklu okur yazar ve belediye su yolcusu olduğunu söyledi.

13 — Tathır Mutaf Hüseyin, babası İbrahim 1311 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesiinde bekâr, okur yazar ve mahkûmiyeti olmadığını söyledi.

14 — Hüseyin Ali, babası Hüseyin 1313 doğumlu Manisanın Arapalan Mahallesiinde mukim evli bir çocuklu cahil ve eskicilikle müsteğil olduğunu mahkûm olmadığını söyledi.

15 — Süleyman Çavuş, babası himmet, 1292 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesiinde mukim evli iki çocuklu cahil bağcılıkla meşgul ve mahkûmiyeti olmadığını söyledi.

16 — Şeyh Hakkı, Babası Hacı Ali, 276 doğumlu Manisanın Haer Yahya mahallesiinde mukim evli, bir çocuklu, okur yazar, Tatar Camii Hatibi olup mahkûmiyeti, sabıkası olmadığını söyledi.

17 — Hafız Cemal, babası Haydar, 1291 doğumlu, Manisada mukim olduğunu söyledi.

18 — Hacı İlyas, b abası Ali, 287 doğumlu olup Manisanın Karakuyu mahallesiinde mukim olduğunu söyledi.

19 — Hacı Hilmi Ef. babası Hüseyin, 287 doğumlu, aslen Giritli olup manisada mukim, evli, altı çocuklu, okur yazar, sabıkasız.

20 — Rağıp, babası Hacı Ali Paşazade, 297 doğumlu, Manisanın İbrahim Çelebi mahallesiinde evli, üç çocuklu, sabıkası olmadığını söyledi.

21 — Memet Ali Hoca, babası Hüseyin, 1280 doğumlu, aslen Rizeli olup İzmirde Selimiye mahallesinde mukim olduğunu söyledi .

22 — Şeyh Hafız Ahmet, b abası Halli, 300 doğumlu, Hocazade mahallesinden, evli, iki çocuklu, sabıkası olmadığını söyledi.

23 — Şeyh Ahmet Muhtar, babası Memet Sadık, 60 yaşında, aslen Alaşehirli olduğunun, evli mahkûmiyeti olmadığını söyledi.

24 — İsmail, babası kâhya Ahmet, 1317 doğumlu Manisanın Paşa Köyünden bekâr ve cahil sabıkası olmadığını söyledi.

25 — Koca Mustafa, babası Çakır 35 yaşında Menemenin Bozalan karyesinden evli sabıkası olmadığını söyledi.

26 — Haçr İsmail, babası Hasan 1286 doğumlu Menemenin Bozalan karyesinden bekâr ve sabıkası olmadığını söyledi.

27 — Hüseyin, babası Haçr İsmail 1323 doğumlu Menemenin Bozalan karyesinden bekâr ve sabıkası olmadığını söyledi.

28 — Abdülkerim, babası Mustafa, 1305 doğumlu Manisanın Güreçe karyesinden evli sabıkası olmadığını söyledi.

29 — Ramiz, babası Veli, 1298 doğumlu Menemende mukim olup Rumeli muhacirlerinden evli sabıkası olmadığını söyledi.

30 — Molla Süleyman, babası Haçr Mustafa, 1294 doğumlu aslan Çrtak köyünden Menemende mukim evli ve sabıkası olmadığını söyledi.

31 — Hüseyin, babası Yahya 1310 doğumlu Menemende mukim ve belediye arabacısı olduğunu söyledi.

32 — Acem Haydar, babası Ali, 48 yaşında Menemende mukim bekâr ve sabıkasız olduğunu söyledi.

33 — Çingâne Ali, babası Memet, 1300 doğumlu aslan Selânikli olup Menemenin Camikebir Mahallesinde mukim evli iki çocuklu ve sabıkasız olduğunu söyledi.

34 — Memet, babası Ali, 1279 doğumlu aslan Harputlu olup Menemenin Pazarbaşı Mahallesinde mukim olduğunu söyledi.

35 — Yosef, babası Hayim, 1313 doğumlu Menemenin Gaybi Mahallesinde mukim evli üç çocuklu sabıkası yok okur yazar olduğunu söyledi.

36 — Şambalı Memet, babası Ali Osman, 47 yaşında Menemende mukim demirci, evli, çocuklu sabıkasız olduğunu söyledi.

37 — Memet Ali, babası Ali Mazlûm 1302 doğum-

lu Menemenin Ağahadır Mahallesinden olup evli üç çocuklu, mahkûmiyeti sabıkası olmadığını söyledi.

38 — Arnavut Kâmil, babası Yusuf, 23 yaşında Menemende mukim Rumeli muhacirlerinden evli sabıkası olmadığını söyledi.

39 — Hoca Saffet, babası Memet Ali 1295 doğumlu aslan Yanyalı Menemenin Ulucami civarında mukim ve Manisa Vilâyeti vatırı evli, beş çocuklu okur yazar sabıkası olmadığını söyledi.

40 — Rasim, babası Hüseyin, 1307 doğumlu Menemenin Hamidiye Mahallesinde mukim amele, evli iki çocuklu cahil sabıkası olmadığını söyledi.

41 — Abbas, babası Selim, 314 doğumlu Menemenin Kasımpaşa Mahallesinden Boşnak evli, çocuksuz, cahil ve sabıkasız olduğunu söyledi.

42 — İbrahim, babası Kerim, 35 yaşında aslan Bozköylü olup Menemende mukim, evli, çocuklu ve sabıkası olmadığını söyledi.

43 — İsmail, babası İbrahim, 299 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesinde mukim bekâr ve sabıkası olmadığını söyledi.

44 — Baçakçı Mustafa, babası İdris 287 doğumlu Manisanın Hamidiye Mahallesinden evli çocuksuz cahil sabıkası olmadığını söyledi.

45 — Murat Mustafa, babası Süleyman, 314 doğumlu Manisanın Çarşı Mahallesinden evli iki çocuklu cahil sabıkası olmadığını söyledi.

46 — Abdürrahman, babası Memet, 319 doğumlu Manisanın Paşa Köyünde mukim evli bir çocuklu gayri mahkûm.

47 — Memet babası Ak Memet 310 doğumlu Manisanın İlyaskebir mahallesinden evli, cahil, gayri mahkûm.

48 — Firmer Ahmet, babası Mustafa, 312 doğumlu Manisanın Haçr Yahya mahallesinden evli çocuksuz gayri mahkûm.

49 — Hasibe, Emrullah Hoca Karısı ve Asi Memet Eminin anası, 55 yaşında Manisanın Narlıca mahallesinden evli çocuklu gayri mahkûm.

50 — Halide nam diğeri Fatma, Emrullah kızı, 314 doğumlu Asi Memet Eminin kız kardeşi Keçeci Süleymanın karısı üç çocuklu gayri mahkûm.

51 — Emine, babası Ramazan, Memet Eminin karısı 322 doğumlu Manisanın Narlıca mahallesinden evli gayri mahkûm.

52 — Mustafa, Hafız Ali, 315 doğumlu Sımsar Kâtibi Manisanın Aktar Hoca mahallesinden evli, iki çocuklu, okur yazar gayri mahkûm.

53 — Ahmet, babası Memet, 316 doğumlu Ma-

nisanın Paşa Köyünden posta sürücüsü asi maktul Mehdinin bacanağı evli gayri mahkûm.

54 — Rukiye, Osman karısı, 60 yaşında Mehdinin kayın validesi, Manisanın Paşa Köyünden mahkûmiyeti yok.

55 — Ali, babası Kara Ahmet, 304 doğumlu Manisanın Lalapaşa mahallesinden evli cahil, iki çocuklu gayri mahkûm.

56 — Ali, babası Lüle Memet 297 doğumlu Manisanın Lalapaşa mahallesinden evli gayri mahkûm olduğunu söyledi.

57 — Mustafa, babası Ahmet, Bozalan Muhtarı, 301 doğumlu rengber Bozalanda mukim evli, mahkûmiyeti yok.

58 — Mustafa, babası Mustafa, heyeti ihtiyariye âzasından 309 doğumlu rengber evli, üç çocuklu gayri mahkûm.

59 — İsmail, babası Memet, Bozalan âzasından 320 doğumlu, cahil evli, iki çocuklu mahkûmiyeti yok.

60 — İbrahim, babası Memet, 315 doğumlu, Bozalan heyeti ihtiyariyesi âzasından evli, beş çocuklu mahkûmiyeti yok.

61 — Hasan, babası Halil 309 doğumlu Bozalan âzasından evli, dört çocuklu, mahkûmiyeti yok.

62 — Hüseyin, babası ahmet, kır bekçisi, 309 doğumlu Bozalanlı evli bir çocuklu mahkûmiyeti yok.

63 — Keçeci Süleyman, babası Hüseyin, Manisanın Narlıca mahallesinden 305 doğumlu evli bir çocuklu gayri mahkûm.

64 — Hasan, babası Hacı İsmail, 306 doğumlu Bozalanlı evli, 4 çocuklu cahil gayri mahkûm.

65 — İbrahim Ethem, Tarakçı Hüseyin, 311 doğumlu Manisanın Lalapaşa mahallesinden evli cahil, bir çocuklu mahkûmiyeti yok.

66 — Hüseyin, Koca Hasan 315 doğumlu Manisanın Paşa Köyünden aslan Üsküplü evli mahkûmiyeti yok.

67 — Arabacı Bekir, babası Ramazan, Manisa Paşa Köyünden 317 doğumlu Üsküplü evli, mahkûmiyeti yok.

68 — Eyup, babası Şerif Ahmet, 320 doğumlu Manisanın Paşa Köyünden evli gayri mahkûm.

69 — Hasan, babası Osman 30 yaşında Menemenin Bozalan Kariyesinden evli, çocuklu gayri mahkûm.

70 — Memet, babası Memet, 317 doğumlu Bozalan Kariyesinden rengber evli, gayri mahkûm.

71 — İbrahim, babası Hüseyin, 51 yaşında Me-

nemenin Bozalan Kariyesinden evli, rengber mahkûmiyeti yok.

72 — Hacı Hasan, babası Ahmet, 301 doğumlu Manisanın Lalapaşa mahallesinden evli çocuklu gayri mahkûm.

73 — Ayan Memet, babası Hüseyin 313 doğumlu Manisanın Lalapaşa mahallesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

74 — Mustafa, babası Hacı Ali 297 doğumlu Bozalan Köyünden rengber evli, çocuklu mahkûmiyeti yok.

75 — Halil, babası Lutfullah 317 doğumlu Manisanın Tefikiye mahallesinde mukim çocuksuz, mahkûmiyeti yok.

76 — Katırcı Mehmet, babası Hasan 305 doğumlu Manisanın Tefikiye Mahallesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yoktur.

77 — İbrahim, babası Ahmet, 50 yaşında Manisanın Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

78 — Sadı, babası Mustafa, 305 doğumlu Manisanın Horos Köyünden, evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

79 — Tahsin, babası Abidin, 313 doğumlu Manisanın Horos Köyünden evli, çocuklu, gayri mahkûm.

80 — Hasan, babası Zeno, 66 yaşında Manisanın Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

81 — Mehmet Çavuş, babası Çalbacı Ahmet, 304 doğumlu Lalapaşa Mahallesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

82 — Nurettin, babası Sadettin 36 yaşında Manisanın Horos Köyünden evli, mahkûmiyeti yok.

83 — Şaban, babası aslan 282 doğumlu Horos Köyünden evli çocuklu mahkûmiyeti yok.

84 — Ahmet, babası Ömer, 299 doğumlu Manisanın Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

85 — Halit, babası Muslih 294 doğumlu Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

86 — Mustafa, babası İbrahim 22 yaşında Horos Köyünden, evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

87 — Osman, babası Yasim 315 doğumlu Manisanın Horos Kariyesinden evli, mahkûmiyeti yok.

88 — Mevlüt, babası Necip 303 doğumlu Horos Kariyesinden evli, mahkûmiyeti yok.

89 — Osman, babası Ragıp 287 doğumlu Horos Kariyesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

90 — Haşim, babası Muhtar 80 yaşında Horos

Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

91 — Ali Koç babası Muhittin 52 yaşında Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

92 — Ahmet, babası Hasan 298 doğumlu Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

93 — Ali, babası Yakup 28 yaşında Horos Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

94 — Naşit, babası Salâhattin 313 doğumlu Horos Köyünden evli, mahkûmiyeti yok.

95 — Hacı Hafız Ali Osman, babası Abdullah Manisalı Rahmanlı Köyünden 293 doğumlu evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

96 — İbrahim, babası Raşit 305 doğumlu Menemenin Kasımpaşa Mahallesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

97 — Fatma, babası Halil Hasan karısı 35 yaşında Menemenin Bozalın Köyünden mahkûmiyeti yok.

98 — Osman, babası Salih 292 doğumlu Manisanın Paşa Köyünden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

99 — Hasan, babası Hasan 308 doğumlu tütüncü Manisada mukim, evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

100 — Ali, babası Mazlumaki 300 doğumlu Menemende mukim bakkal evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

101 — İsmail, babası İbrahim Menemende mukim 313 doğumlu evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

102 — Halil, babası Ahmet 306 doğumlu Manisanın Lalapaşa Mahallesinde evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

103 — Hüseyin Mazlum, babası Ahmet 317 doğumlu Manisalı evli, mahkûmiyeti yok.

104 — Mehmet, babası Mustafa 298 doğumlu Kırloğulları şöhretli Manisanın Gülhane Mahallesinden evli, çocuklu, mahkûmiyeti yok.

105 — Müezzîn Hafız berber Ahmet, babası Abdullah 299 doğumlu Menemende mukim cami müezzini evli, çocuklu, mahkûmiyeti olmadığını söyledi.

Bu suretle maznunların hüvriyetleri tsayyûn ettikten sonra mahkeme reisi mirliya Mustafa Paşa kararnameyi okunacağını beyanla ceza muhakemeleri usulü kanununun 236 mae maddesine tevfi kan son tahkikatın açılmasına dair olan karar okundu.

Ceza muhakemeleri usulü kanununun 135 inci maddesi mucibince maznunlara isnat olunan suçların mahiyet ve mevzuu makamı riyasetten izah

olunduktan sonra ilk evvelâ sorguya çekilen maznunlardan Mehmet Emin'e ika ettikleri hadisenin mahiyetini anlatması lüzumu ihtar olundu.

Merkum Mehmet Emin ifadesinde Mehdinin iki fikre sahip olduğuna anladım. Birisi kendisine mehdi süsü veren maktul Mehmedin yanına iltihak ettiğimiz zaman bu adamın tarzı hareket ve ıcratından kendisinin iki fikre hizmet ettiğini anlıyorum. Noktaî nazarıma göre merkumun bir fikri bizleri kendi emeline ram edip bizim akidelerimizi zehirlemek yani dervişlik yaptırmak ve esrar içirmek suretile bizi fikren teslim etmek, biride merkumun dini ve tekke ve şeyhliğini iade etmek hulyasile Cümhuriyete karşı suikast eylediğine zahip oluyorduk. Menemen hadisesine te-kaddüm eden zamana kadar bu adamın yanında bulunduğca merkumun bütün ahval ve harekâtından edindiğim malûmata göre merkum Mehdi Mehmet menfi vaziyet ve hareketlerinde Menemende bulunan Şeyh Saffet Efendiye istinat ve mümâileyhten ilham aldığını anlıyordum. Hatta Mehdinin Şeyh Saffete istinat ettiğini de her kes bilir. Bizi mecnun gibi bir hale sokan Mehdi kendi nesdinde bulunduğumuz müddetçe bize daima Allah bana görünüyor, Hazreti Allah kullarına çok zikretmeği emrediyor. Siz de çok zikrediniz böylelikle naili meram olursunuz. Tarikatın mercii Hazreti Peygamberdir. Resulullah Efendimiz böylece zikir ve tevhide riayet etmiş ve böylece Allahın habibi olmak şerefine müyesser olmuştur, gibi bir takım sözler söyler dururdu. Beni nakşibendi tarikine intisap ettirmeğe âmil olan bu Mehdi ile beraber bulunurken Manisa vaizlerinden Hafız Ahmet, Hacı Hilmi, Şeyh Hakkı, Hoca Saffetin vaizlerinde bulunuyorduk. Bunlar mevzilelerinde daima nakşî tarikatın ihyası için daima zikrelemeği tavsiye eyleirdi. Hatta bunlardan Hacı Hilmi namazı müteakip cemaate zikrettirir. Ve Hafız Ahmet te böylece vaiz esnasında «feskürani eskürüküm» gibi ayetler okuyarak bu suretle mumâileyh te çok zikretmeği tavsiye eder dururdu.

Bu defa Mehdi kendisinin Hafız Ahmetle mübahase ettikleri bir sırada Hafız Ahmetten kiyanet günlerinde bir mehdinin çıkacağı her kesge malûmdur. Bu mehdi Beni Adem midir yoksa gâipten mi zuhur edecektir. Sormuş o da bütün peygamberanın Beni Ademden geldiğine göre mehdinin de Adem evlâdından olması lâzım geleceğini söylediğini ve bunun üzerine kendisinin Hafız Ahmede işte o mehdi benim dediğini ve bundan böyle

mehdillği ilan edeceğini söylemesi üzerine Hafız Ahmet te sen bu işi yapabilir misin dediğinde yaparım demiş ve bu vaziyette Hafız Ahmet te Mehdi Mehmedin elini öpüp bu adam hakikaten evliyadır. Siz de buna itikat ediniz diyor. Ve Mehdiye dokunmayın suretinde tavsiyede bulunuyor. Bunu gerek Mehdi ve gerekse merkurun dervişi furuncu Ahmet hikâye eyledi. Biz de böylece işgal edildik. Ve bu maceralara kapıldık. Mehdi Mehmetle müritleri Ramazan, Tathir Hüseyin, Nalmer Hasan, Küçük Hasan ve ben ve daha bazı müritlerle beraber Çırak Mustafanın kahvesinde toplanıyor. Ve orada zikrederek bilâhare hükümet bunu haber aldı kahve kapatıldı ondan sonra Tathir Hüseyinin evinde toplanır ve yine devam eder ve Laz İbrahim, İzmirli Mehmet, Ali Hoca, İmam İlyas Efendi, Şeyh Hakkı ve Hacı Hilmi, Hafız Cemal, Hafız Ahmet, Ragıp Bey de Mutaf Süleymanın evinde içtima eder tarikata ait konuşmalarda bulunurlardı.

S — Mehdi Mehmet ne kadar zikretmenizi tavsiye ederdi?

C — Lâyetenahi zikrediniz diyor ve hatta bize günde ne miktar ismi celâl çekiyorsunuz diyor, bizde 500 ze kadar devam etmekte olduğumuzu söylediğimizden Mehdi bu kadar zikir azdır, daha fazla, daha çok zikrediniz, ne kadar çok zikrederseniz o derece Allaha yakın olmuş olursunuz diyordu.

S — Her müslüman evinde duasını yapar ibadet etmek memnu değildir. Bu toplantılarda bir fenalık yapmak için ne gibi sözler konuşulurdu?

C — Her toplantıda hükümetin maksadı ve her hedefi müslümanları gavur ettirmektir. Mehdi dini iade etmek için bütün emellerini hep bu noktada toplar maksadı aşıkârdır. Cümhuriyeti yıkmak gençliğin mefkûresini sehirlemektir ve bu meyanda Mehdi Mehmet bütün memurlar kâfirdir, ailelerini açık saçık gözdiriyorlar diyerek mütemadiyen hükümet aleyhinde ve tarikat lehinde söz söylerdi. Öyle bir hale gelmişim ki Mehdinin dediklerini yapmamak iradesinden mahrum kalmışım. Adeta bu Mehdiye uymak için büyük bir meyil hissediyo- rum. İşte böylece aldandık, hatta Paşa Hazretleri cümhuriyetin düşmanı olduğunu anladığım Laz İbrahim nakşibendi tarikatının ve bu teşekkül ve bu şebekenin kuvvetli amillerindendir. Bunlar tarikat kisvesine bürünerek din perdesi arkasından büyük oyunlar oynamışlardır. Laz İbrahim İstanbuldan tarikatın neşir ve tamimi için kitaplar getirtti camide vaz ettiği esnada şapka giyenler ga-

vur olur der ve bilâ perva alenen zikrettirirdi. Mehdi Mehmet te Arabistan cihetlerinden dini kurtaracak bir halifenin zuhur edeceğini söyler ve bu zamanın hulûlünü görmek için müritlerini fazla zikrettirirdi ben bu Mehdi Mehmede mürit olmazdan evvel üzüm zamanında beni bağına amele olarak almıştı. Kendisile o vakit tanışmışım işte, o vakit beni nakşibendilik tarikatına intisap ettirmek için tarikatın muhassenatından bahsedirdi. Ben de evvelce de arzettiğim veçhile her nasılsa Mehdinin işfalkâr sözlerine kapıldım ve tarikata girdim. İşte bundan sonra Mehdi müritlerini istihareye yatırır gece gördüğümüz rüyaları uyandıktan sonra bizden sorar ve halledirdi ve tarikata karşı bizim meylimizi daha ziyade artırmak için fazla fazla zikretmemizi söylerdi. Bizi adeta teshir etmişti.

S — Tathir Hüseyinin evinde neler görüşülüyordu?

C — Her akşam zikredilirdi. Son gecelerde idi Mehdi bu evde beni, Küçük Hasan, Nalmer Hasan, Ramazan, ayırarak hep birlikte bir mağaraya gideceğimizi ve orada 15 gün mütemadiyen zikredeceğimizi ve kendisine ilhâm nazil olacağını ve Hazreti Peygambere de böyle ilham nazil olduğuna ve bununla beraber mürşit ve kutbül-aktap Esat Hocanın dünya avcunda olduğunu isterse tufanlar ve fitanalar yaratıp dünyayı alt üst edecek kudrette bulunduğunu söylemiştir. Menemen meselesi Manisada hiç konuşulmadı. Bu bahis esnasında Sütçü Memet evinde bir Fransız filintası olduğunu ve onu alarak Mehdi Memet Sütçü Memet, Şamdan Memet üçü Paşa Köyüne ve bir sonrada ben, Ramazan, Nalmer Hasan, Küçük Hasanla Paşa Köyünde onlara iltihak etmek için yola çıkmamız kararlaştırıldı. Oradan da Bozalana gidilecekti ve bu seyahat esnasında halkı dine davet etmek için kasabalar köyler vilâyetler gezilecek ve Mehdi Arabistana kadar hatta Çine kadar giderek Hazreti İsa ile birleşeceğini ve oradan Avrupaya dönerek Avrupa Devletlerini dahi dine davet edeceğini söylüyordu. Bu seyahat kararlaştırıldıktan sonra Mehdi Memet Şamdan Memet ve Sütçü Memet Paşa Köyüne hareket ettiler ve bizde oraya gelmemizi tenbih ettiler. Bir gün sonrada biz Paşa Köyüne gittik. Orada onlarla buluştuk. Mehdinin bacanağı Ahmedin evine misafir olduk. Bize yemek verdiler Mehdi orada kendisine ve Şamdan Memede birer silâh daha temin etti.

S — Silâhları kimlerden aldılar?

C — Silâhları kimlerden aldıklarını bilmem dedi ve ifadesine devamla: biz bu köyde bir kaç gün kalarak zikrettikten sonra Mehdi orada Mehdiliğini ilân etti ve yanındaki köpeği köylülere göstererek bu mehdinin alâmetidir. Yani kıtmirdir. Her kes bana tabî olacak dedi. Köylülerden bazıları inandı, bazıları seyirci kaldı. O köyden Sütçü Memedin köyü olan Bozalana gitmek üzere yola çıktık. Tam 11 saat yol yürüdüktan sonra sümbüller mevkî denen mahalle geldik. Orada çamlar altında su başında oturduk. Gece idi. Ramazan su dökmek bahanesile ayrıldı ve oradan kaçtı. Hatta Sütçü Memet aramak için gitti bulamadı geldi. On dan sonra Mehdi bizi sıkı bir nezaret altına aldı. Tehdide başladı kaçarsanız sizi vururum dedi. Biz korktuk kaçamadık bu çamlar altında da esrarlı sigaralar içtik ve Bozalana yakınladığımız zaman biz bir dağda kaldık. Sütçü Memet köye gitti ve sabahleyin Sütçü Memedin arkasından Hacı İsmailoğlu Hüseyin gelerek bizi aldı Bozalana gittik Hacı İsmailin bulduğu bir eve girdik orada bir hafta kadar zikrettik. Mehdi orada köylüye gılsanmak için geldiğini söyledi ve orada zikretmekte bir mahzur gördü olacak ki Sütçü Memede biz burada lâyikile zikrimizi yapamıyoruz bize dağda bir kulube yapınlar dedi. Sütçü Memette eniştesi Mustafaya dağda bir kulube yapmasını söyledi. Kulube yaptılar, kulubeye gittik, orada mütemadiyen zikre ve esrarlı sigaralar içmeğe başladık. Mehdi Memet "Süphanellezi esra biab-dihî leylen minelmescidilharum., ayetini okuyarak Hazreti Paygamberde bu esrardan içti ve öylece miraca çıkarak Allah ile görüştü. diyerek bizi mütemadiyen zikrettirdi ve esrar içirdi. Biz orada iken yemeklerimizi Bozalandan Hasan ve Hacı İsmail getirirdi. Bozalanlılar bizi hepsi görmüştü. kulübede iken son günlerde idi Medi Memet Menemeni kimin eyi bildiğini küçük Hasandan sordu. o da Nalmeç Hasanın her vakit Menemen pazarlarına nalın satmak için gidip geldiğinden onun bileceğini söyledi. Bunun üzerine Mehdi Menemene gideceğiz benim tanıdığım Saffet Hocanın evinde bir akşam kalacağız onun vazılarını dinliyeceğiz ve oradan Kuthülaktap Esat Hocaya ve umum şeyhlara telgraflar çekeceğiz Hükümeti işgal edeceğiz tekkeleri açacağız Hükümeti iki ay tatil edeceğiz diyordu.

S — Menemenden başka daha nerelere gidilecekti?

C — Manisa, Ankara ve daha sair vilâyetler işgal edildikten sonra İstanbula giderek halifelîği iade edeceğini ve Menemende Saffet Hocayı Manisada da diğer bir şeyhi ve böylece her memlekete birer şeyh ikame edeceğini söylemişti. Paşa Hazretleri biz meczup ve teshir edilmiş bir vaziyette idik. Ben üç aydan beri yerdemiyim, göktemiyim hiç kendimi bilmiyorum. Kulubeden Menemene gelmek üzere yola çıktık Bozalana kenarında Abdülkerim ve Hoca Mustafaya rast geldik, onlar bizi geçirdiler lâhavle çeke çeke Gediz çayı kenarına geldik, kayıkçıyı uyandırdık kayıkçı bizi diğer tarafa geçirdi, vakit sabaha yakındı, Menemen kenarında bir zeytinliğe oturduk. Orada yine esrarlı sigaralar içtik, ayetülkürsi okuduk. Lâilâhe ilâllah diyerek tekbir ve tehlil ile Menemen içerisine girdik, çarşı içerisinde bir camiyeye geldik, Nalmeç Hasan caminin içinden bir sancağın çıkmasıyla camide bir kaç kişi vardı, sancağın çıkmasıyla zikrede ede bir kaç mahalle dolaştık, Mehdi Memet, Şeyh Saffetle görüşmüş fakat ben görmedim. Ben kendime malik değildim, Şeyh Saffet ile Mehdinin görüştüğünü çocuklar bilir ben görmedim. Paşam: Bu nakşi tarikatı zehirle dolu bir melânet yuvasıdır. Bunların kökünü kazımak lâzımdır, bunların kökü kazanmadıkça Cümhuriyet selâmet bulamaz, Bunları kökünden kazanmasnu isterim Paşa Hazretleri .

S — Asıl Kuplây Beyin başının kesildiği andaki vaziyeti anlatmadım. Ruhlu noktayı geçtin, orasını da anlat bakalım?

C — Esas mesele hükümet meydanında zikredip dönerken sancağı diktik, bu esnada bir jandarma neferi geldi, Mehdinin ne istediğini sordu, o da ben Mehdiyim, biz burada zikrederek halkı dine ve tarikata davet edeceğiz dedi. Jandarma olamaz deyince Mehdi ısrar etti, jandarma gitti. Arkadan jandarma yüzbaşısı geldi. Mehdi onunla da bir şey konuştu, yüzbaşı gitti, biraz sonra askerî yüzbaşısı geçerken Mehdi onu çağırdı ve konuştu. Yüzbaşı bırakıp gitti. Müteakiben de bir genç zabıt müfrezesile gelmiş, Mehdi zabıtın kafasını kesmiş, sancağın ucuna dikmiş, benim bunlardan hiç haberim yok. Ben mütemadiyen sancağın altında kendimden geçmiş bir vaziyette zikrediyordum. Her taraftan ateş başladı. Mehdi, Şamdan Memet, Sütçü Memet vurularak düştüler, ben de yaralandım, düştüm. Paşa Hazretleri: Mehdi, bize Hükümet kuvvetlerinin kendisi ile beraber olduğunu kendilerine silâh atmıyacıklarını, kimseye bir

zararları dokunmayacağına yalnız halkı dine ve şeriatı, davet ile Mehdiliğini ilân edeceğini söyledi, ve bu suretle bizi kandırdı.

Sorguya çekilen diğer maznun, Nalmer Hasan Makamı Riyasetten, Hasan: okunan kararnameyi dinledin, sen Mehdi Memetle ne suretle münasebet peyda ettin ve nasıl tanıştın, hadiseyi baştan nihayete kadar anlat bakalım!

C — Maznun Nalmer Hasan: Efendim, ben bir gün dükânımda çalışırken Mehdi Memetle Şamdan Memet dükânıma geldiler, esasen ben bunlarla tanışmazdım. Dükânda Mehdi ile Şamdan Memedin delâletile tanıştım. Dükânımda bana kahve ısmarlattılar ve bu sırada Mehdi Memet bana ben mehdiliğimi ilân edeceğim. Maksadım dini kurtarmaktır. Beni de mürit olarak ona iltihakımı istedi. Bununla beraber çok zikreden ve dua eden allaha yakın olur bunun için sen de müslümanım buna ihtiyacım var ben bir çok müritlerimle çırak Mustafanın kahvesinde zikrediyorum sen de oraya gel zikre iştirak et dedi ve beni bir çok ayetler okumak suretile kandırdı. Ben de Çırak Mustafanın kahvesine devam ve zikretmeğe başladım. Hükümet tarafından bu kahvede zikrolunduğu anlaşılmış kahve kapatıldı. Müritlerden Tathcı Hüseyin benim evim var evimde de bir çocuğum var benim evde toplanır zikrederiz dedi. Ondan sonra da Tathcı Hüseyinin evinde toplanmaya ve zikretmeğe başladık:

S — Tathcı Hüseyinin evinden başka yerde toplandınız mı?

C — Hayır başka yerde toplanmadık.

S — Tathcı Hüseyinin evindeki toplantılarda neler görüşüldü?

C — Tathcı Hüseyinin evinde toplandı orada bir müddet zikirler yaptıktan sonra Mehdi biz zikrimizi layikile yaymak için bizim bir mağaraya gitmemiz lâzım ve orada zikir yaptıktan sonra Paşa köyüne gider ben orada Mehdiliğimi ilân ederim bütün halkı dine davet ederim dedi ve bir çok ayetler okuyarak tarikatın eyilğinden bahsetmek suretile bizi kandırdı ve bu tarikata intisap ettikten sonra hepimiz sakal bırakmağa başladık esrar içmeğe başladık Mehdinin telkini üzerine günde 1000 ve daha ziyade lâlâhe illâllah diye ismi celâli çekmeğe başladık. Mehdi bizi adeta kendine cehetmişti. İşte bu tarikata girdikten sonra Tathcı Hüseyinin evinde Mehdi tarafından bu seyahat hakkında vaki teklifi kabul ettim. Mehdi Memet, Süteü Memet, Samdan Memet, Paşa Köyüne hare-

ket etmek üzere yola çıktılar ve gittiler. Biz de ben de dahil olduğum halde Nalmer Hasan Küçük Hasan Ramazan Memet Eminle dördümüz bir sonra Paşa Köyüne gittik. Mehdinin hacınağı Ahmedin evine misafir olduk ve onları da orada bulduk 3 - 4 gün orada mütemadiyen zikrettik ve esrar içtik Mehdi orada köylüye hitaben ahır zamanda gelecek olan Mehdi benim dedi ve yanındaki köpeği göstererek bu da mehdinin alâmeti kıtırmıdır dedi ve bu suretle Mehdiliğini ilân etti. Halktan bazıları inandı bazıları inanmadı. Mehdi orada kendisiyle Şamdan Memede birer silâh temin etti. Bozalana gelmeğe kararlaştırdık ve yola çıktık 11 saat yürüdüktan sonra sümbüller mevkiinde çamlar altında bir su başında oturduk gece idi bu sırada Ramazan bir bahane ile kaçtı. Süteü Memet onu aradı bulamadı geldi orada esrarlı sigaralar içtik Mehdi orada ayetlerden bahsetti rüyalarımızı sordu ve halletti, oradan kalktık Bozalana geldik. Süteü Mehdinin kardeşi Hacı İsmailin hazırladığı bir eve gittik. Mehdi orada avlanmak niyetile geldiğini söyledi, orada bir hafta zikrettik, ondan sonra Mehdi burada rahat zikredemiyoruz. Bize dağda bir kulübe yapalım, oraya gidelim, orada zikre delim dedi. Kulübe yaptı bize kulübeyi Hoca Mustafa ile Hasan gösterdiler. 15 gün orada kaldık gece gündüz zikrettik ve esrar içtik Mehdinin tavsiyesi üzerine geceleri 200 000 defa kelime tevhit zikrederdik. Ramazan kaçtığı zaman Mehdi bizi sıkı tazyik altına aldı, kaçarsanız sizi vururum diye korkuttu ve okuduğu ayetlerle de bizi kandırdı ve daha doğrusu bu tarikata intisap ettikten sonra kendimi kaybetmişim.

S — Bu müddet zarfında size bu Mehdi Memet Menemene ne maksatla gelineceğini söyledi mi?

C — Menemene ne için gidileceğini söylememişti. Yalnız Şeyh Saffetin evine gideceğimizi ve hükümet aleyhinde tertibat alacağımızı söylemişti.

S — Kulübedeki toplantıdan sonra ne oldu?

C — Kulübede 15 gün kaldıktan sonra Menemene gelmek üzere yola çıktık, biz kulübede iken Bozalan köylüleri bize yemek getirirlerdi. Menemene hareket etmek üzere Bozalandan çıktığımız zaman Abdülkerim ve daha bir iki kişi bize olanca kuvvetlirile yardım edeceklerini söylediler. Gediz kenarına keldik, kayıkçıyı kaldırdık Mehdi kayıkçıya ben Mehdiyim halkı dine ve şeriatı davete gidiyoruz, bizim paramız yok bizi o bir tarafa geçir biz de seni ileride memnun ederiz dedi. Çay ver-

di, içtik ve Menemen tarafına bizi kayıkla geçirdi. Menemen kenarında bir seyitlik içerisine girdik, orada zikrettik, içtik sabaha karşı idi Mehdi bize ayetülkürsü okuttu, Menemene nasıl gireceğimize dair talimat verdi. İllallah illallah diyerek Menemenin içine girdik. Çarşı içindeki bir camiye geldik. Camiden bayrak Mehdi camide halka karşı mehdiliğini ilân ediyor ve bizim kimse ile alâkamız yoktur. Biz burada zikredeceğimiz maksadımız dini kurtarmaktır diyor. Merkuman bu sözlerini işiden halktan bazıları peki dediler ve bizim arkamıza takıldılar. Tahminen sancağın altında yüz kişi zikrediyorduk. Yüz kişi de seyirci vaziyetinde idi. Mehdi aynı zamanda halka karşı eshabı kehitfen olan kırmirleri sayıp tarif etti ve yanındaki köpeğin de kırmir olduğunu ve kendisinin mehdiliğine delâlet ettiğini söyledi. Zikrederek biz poyraz tarafına Mehdi de gün doğdu istikametine gittik. Mahalleleri gezerken Mehdiyi kaybettik bir sokakta Mehdi ile Saffet Hocayı karşı karşıda gördük. Mehdi elile Saffet hocaya bir işaret yaptı ve beraber konuşular Saffet Hoca evine gitti biz yine belediye önüne geldik zikre başladık, bir jandarma neferi geldi dağılım bu toplantıyı lâğvediyorum dedi. Mehdi dinlemiyerek zikre devam etti. Jandarmalar hükümet içine girdiler ve biraz sonra bir piyade yüzbaşı geldi, Mehdi'nin ne istediğini sordu. O yüzbaşı da gitti. Jandarma kumandanı geldi. Mehdi jandarma kumandanına beş Mehdiyim halkı şeriate davet ediyorum dedi. Jandarma kumandanı da biz de müslümanız haydi dağılım dedi ise de jandarma kumandanı da ayrılmaya etrafa toplanan halk bizi alkışlamaya başladı. Bu sırada bir zabıt emrinde bir asker müfrezesi geldi. Zabıt mehdi'nin yanına yaklaşarak yakasından tuttu teslim olmasını söyledi. Mehdi kızdı zabıtı kaktırdı ve bir silâh atarak zabıtı yaraladı. Zabıt yaralı olarak camiin kapusunun içine düştü. Mehdi ve Şamadan Mehmet zabıtın arkasından gittiler zabıtın kafasını kestiler ve başını alıp getirdiler. Halktan tanımadığım birisi bir ip getirdi Mehdi kelleyi sancağın ucuna dikti, birisi de çukur kazdı amma bilmiyorum bu sırada etraftan silâhlar atılmaya başladı. Mehdi Mehmet, Sütçü Memet, Şamadan Memet, varıldılar ve düştüler.

S — Halkı dine davet etmek için nereye kadar gidecektiniz?

C — Çine kadar gidip bütün yahudileri müslüman ettikten sonra Mehdi kendisinde müslümanla-

rın başına halife olacaktı.

S — Her memleket halkını müslüman ettikten sonra Çine kadar gitmeyi kararlaştırdığınıza göre müslüman ettiğiniz memleketlerde kimi bırakacağınız?

C — Buralarını dine davet ettikten sonra Menemende Şeyh Saffeti bırakıp Mehdi'nin kararı gibi Arabistana kadar gidecektik.

Müddei Umumi Hidayet Bey — Mehdi'nin Menemenden evvelki Şeyh Saffetle olan vaziyet ve mü-nasebetlerini söyleyin.

S — Menemene gelmezden evvel Mehdi başkaca ne vakit Şeyh Saffetle görüşmüştür?

C — Bir cuma günü Şeyh Saffetle Mehdiyi yolda bir çamlık arasında Rumca konuşmaktalar iken tesadüf ettim, bana sigara verdiler içtim. Ve yanlarından ayrıldım ve çekildim biraz yanlardan ayrıldım kenardan Şeyh Saffet ile Mehdi'nin konuşmalarını ve vaziyetlerini takip ettim. Bir saat kadar konuşular ayrıldım gittim, yine bir gün Saffet Hoca bana tesadüf etti. Beni bir zeytinlik içine çekti. Orada cebinden çıkardığı bir defter yaprağına bir şeyler yazarak al şu mektubu Derviş Mehmede ver dedi, ben aldım götürdüm.

Müddei Umumi Hidayet B. — Maznun Nalmer Hasandan sorulsun, kendisi hiç mektup alıp Şeyh Esada ziyarete gitmişmidir?

S — Böyle bir seyyahat yaptım mı?

C — Maznun evet İstanbulla bir mektup ile Şeyh Esada ziyarete gittim. Lâz İbrahim benim orada Şeyh Esat namında bir şeyhim vardır dedi, oturduğu yeri tarif etti, mektubu alarak İstanbulla gitmek üzere İzmir'e gittim. Vapurda Manifaturacı Osmana tesadüf ettim. İstanbulla çıkınca dayım Mavunacı Dadaylı Hasanı aradım bulamadım. Bunun üzerine Laz İbrahim'in dediği adrese Erenköyünde Esat Hocanın köşküne gittim. Vapurda rast geldiğim Osman benden evvel Şeyh Esada gitmiş onu orada gördüm bir kaç gün sonrada Laz İbrahim Hocada İstanbulla geldi. Şeyh Esadın köşkünde ben 11 gün kaldım bir gün Laz İbrahim manifaturacı Osman Şeyh Esat ve daha bir kaç kişi ve ben orada oturup konuşuyorduk bana dışarı çıkmamı ihtar ettiler. Ben oradan dışarı çıktım. Fakat içeriden konuşulan şeyleri dinledim. Laz İbrahim yakında şapkalar atılacak, fesler geyilecek halifeler gelecek, tekkeler, yeniden açılacak diyor ve Hükümet aleyhinde söyleniyordu. Yine bir gün İstanbulla Laz İbrahim Hoca ile beraber gezerken denizde iki tane zirhlı vardı. Laz İbrahim bu zirh-

luları görünce işte bunları görüyorsunuz bunların içinde Sultan Hamidin oğulları vardır. Nerede ise halifelik avdet edecek demişti.

S — Sen başka daha ne vakit İstanbula gittin?

C — Ondan bir sene evvel yine bir defa gitmiştim.

S — İmam İbrahim Efendi ne vakit İstanbuldan dönmüş?

C — Menemen hadisesinden bir ay evvel Manisaya döndü ve Manisada tekkelerin yine açılacağını filân söyler dururdu.

S — İstanbuldan sen mi daha evvel geldin yoksa İbrahim Efendi mi?

C — Ben daha evvel geldim. İmam İbrahim Efendi benden üç 4 gün sonra geldi ve yine camilerde halifelerin geleceğini tekkelerin açılacağı hakkında vaizlerde bulunurdu.

S — Yalnız Manisada mı vaiz veriyor, köylere gitmiyor mu idi?

C — Köylere de gidip tarikat lehinde halka nahişatlerde bulunup ahaliyi nakşibendi tarikatine intisap etmeleri için teşvik ederdi.

S — Köylerde seyyahatı esnasında gizli cemiyetler teşkil ediyor mu idi?

C — Gizli cemiyet teşkil ettiğini bilmem yalnız camilerde her vakit namazdan sonra resmen cemaati zikrettirirdi ve hiç korkmayın hükümet bizim zikrimize mani olamaz derdi.

S — Sen ne vakit nakşibendi tarikatine intisap ettin?

C — İki sene evvel.

S — Sen bu zikirle ne nasıl iştirak ediyordun?

C — Bir defa Laz İbrahimin cemaate hitaben istiyen gitsin biz zikredeceğiz dedi. Oturup zikrettik. Biz ondan sonra Laz İbrahimin evine gittik. Bizi evinde zikrettirdi.

Bana Şeyh Esat için şeyhimizi hiç bir vakit unutmama derdi. İşte bunların bu yoldaki tarikata mütedair teşvikat yaptıkları itikatla işime atış gibi bir şey düştü en nihayet ben de tarikate sülûk ettim. Mesele bundan ibarettir. Ben tarikat şebekesinin bütün icraat ve faaliyetini baştan nihayete kadar anlattım. Hiç bir şey saklamıyorum. Evvel ve ahir hadiseyi bütün mahiyet ve şumulile söyledim. Hatta müstantıklara da verdiğim ifade bu yoldadır.

Sorguya çekilen diğer maznun Küçük Hasan makamı riyasetten :

S — Hasan sen de anlat bakalım? Mehdi Memedin yanında bulunduğunuz müddetce ne zibi

hareketlerde bulundunuz. Menemene gelip buradaki hadisenin sonuna kadar geçen safahatı anlat?

C — Paşam Hazretleri! Mehdi Memet dedikleri adam yedi senedenberi şeyhlik yapıyormuş. Bunun yanında bir çok devriş ve müritleri de varmış. Bir defa pederime nasıl senin çocuklar camiye gidiyorlar mı, namaz kıyıyorlar mı? dedi ve banada ahir zamanda bir mehdi çıkacaktır, biliyor musun dedi. Ben de evet biliyorum dedim. Öyle işte o Mehdi benim dedi ve beni kendisine mürit olmağa davet etti ve bana nasıl zikir yapılmak lâzım geleceğini öğretti. Tarif ettiği duaları okudum bu adam beni de kandırdı. Bir gün toplandığımız Çıracak Mustafanın kahvesinde tebib ile bana 500 defa lailâbeillâllah ismi celâlini gececeksin dedi. Bunun da tarif ettiği minval üzere yaptım. Mehdi Memet ve Sütçü Memet nakşibendi tarikatının ihyası için teşkilât yapıyorlarmış ve her vakit Mehdi Memedin tarif ettiği gibi zikre devam ediyordum. Çıracak Mustafanın kahvesi Hükümet tarafından kapatıldıktan sonra müritlerden Tathici Hüseyinin teklifi üzerine onun evinde akşamları toplanmağa ve zikretmeğe başladık. Tathici Hüseyinin evinde Mehdi yapılan teşkilât etrafında gidecekleri yer kararlaştırıyor.

ve maksadı da Türkiyede bütün vilâyetlerde kasabalarda köylerde halkı dine davet ettikten sonra Avrupa Devletlerini de bu minval üzere dine davet edecek ve Türkiyede kapanan tekkeleri yeniden açmak için çalışacağını söylediler. Bu maksadın husulü için Hazreti Peygamberin zamanında nasıl bir yol tutup din uğrunda çalıştığandan ve ne suretle dini islâmı neşrettiğinden anlarla misaller getirerek bizi ikna etmek için hazreti peygamber de böyle zikir ve tehlil ve tevhitlerde bulunup hak yolunu kazanmış idi diyordu. Bu toplantılar da Menemen lâfi olmadı. Yalnız silâh olmadığından karakolların basılıp silâh temin edilmesi bahsî geçmiş idi. Mehdi Memet bana İsmaille git benden selâm söyle bir tüfenk versin al gel dedi. Ben de gittim İsmaille Mehdi Memedin selâmını söyledim ve silâh istediğini anlattım.

İsmail çoval içerisine bir silâh koydu ben de silâhı alıp çovala koydum. Mehdi Memede götürdüm. Mehdi Memet Manisada Koca Mustafada da bir beçak temin etmiş Tathici Hüseyinin evinde kararlaştırdığımız veçhile Mehdi, Sütçü Memet Şamdan Memet nezdine bir gün evvel Paşa Köyüne hareket ettiler. Biz de bir gün sonra orada onla-

ra iltihak ettik. Köyde Mehdinin bacanağı posta sürücüsü Ahmedin evinde misafir olduk. Üç dört gün bu suretle orada zikrettik ve beni çok tehdit ederdi .

S — Senin daha başka kardeşlerin olduğuna göre neden Mehdi Memet seni kendisine mürit yapmağı intihap ediyor. Madamki seni korkutuyor. Sen Mehdiden gördüğün tehditlerden babanı neder haberdar etmedin ?

C — Paşam Hazretleri. Beni çok korkuttu. Duvarlarla aklımı aldı. Babama söylemedim. Nedenise kendisine mürit yapmağı beni seçmiş. Reis Paşa : İfadene devam et :

Mazmun Küçük Hasan, bu münval üzere Paşa köyünde Mehdi Memedin kayın validesinin evinde üç dört gün kaldık. Mehdi oradaki halka evvelâ av maksadile geldiğini sonra da Mehdi olduğunu ilân etti ve maksadını anlattı. Bozalana gelmek üzere yola çıkarken köylülerin bazıları gitmeseniz eyi, olur diyordu.

S — Mehdinin kayın validesi kendisine böyle bir teşebbüsten vaz gegmesini söylemedi mi ?

C — Kayın validesi gitme, der fakat Mehdi Memet dinlemezdi.

S — Ondan sonra ne oldu.

C — Bu münval üzere Paşa Köyünden yola çıktık tam 11 saat yol yürüdük. Sünbül mevkii ile çamlık altında bir su başında oturduk. Ramazan oradan bir bahane ile kaçtı Sütçü Memet aradı, bulamadı, bundan sonra Mehdi bizi daha fazla lazyık altma almağı başladı. O su kenarında da esrar içtik. Bozalın Köyünün yakınında da bir dere ile biz kaldık yalnız Sütçü Memet köyle geldiler. Jecce idi. Sabahleyin Haç İsmailin küçükkoğlu Hüseyin gelerek bizi de aldı Bozalana gittik. Haç İsmailin büyükkoğlu Hüseyin bunlara iki silâh daha emîn etti ve Haç İsmailin evine misafir olduk. Bize yemek verdiler. Bu köyde bir hafta kadar zikrettik. Esrarlı sigara içtik. Burada da Mehdi Memet Mehdiliğini ilân etti ve bizim için de bunlara eshabı kehidendir dedi. Bu sözler üzerine köylü elhamdulillah Mehdinin yüzünü gördük terlerdi. Bununla beraber Mehdi Memet ben mehdiliğimi ilân etmeğı çıkıyorum. Halkı dine davet edeceğim. Muvaffak olduktan sonra da size birer emuriyet veririm dedi. Mehdi daima esrar içtirir e kendi amaline hizmet ettirmek için böylece bizi bir takım kayıtlar altında tutardı. Bizi budala yapmıştı. Bizi istihareye yatırır. Rüyalar görür onları allederdi. Neler yapmazdı Paşam. Meğer maksa-

dı ne imiş Paşam Hazretleri bu münval üzere bu köyde bir hafta kadar dua ve zikrettikten sonra Mehdi Memet, Sütçü Memede biz burada zikrimizi rahat yapamıyoruz. Bize dağda bir kulübe yap-sınlar oraya gidelim dedi. Sütçü Memet eniştesine söyledi ve bize dağda bir kulübe yaptı. Oraya gittik orada 15 gün kadar zikrettik esrar içtik yemeklerimizi Bozalın köylüleri getirirdi. Bu münval üzere burada zikrederken Mehdi Memet benden Menemeni eyi bilirmisin diye sordu. Ben de Nalınca Hasan dah neyi bilir dedim. Bundan sonra Menemende kaç jandarma vardır dedi. Bir kaç jandarma olduğuna söylendi. Kulübeden çıktık. Bozalın kenarına geldiğimizde Mehdi Abdülkerime rast geldi. Mehdi ona Menemene doğru gidiyoruz orada Mehdiliğimi ilân edeceğim dedi. Abdülkerim Hüseyin ile beraber Mehdiye beni unutmaya cenabı hak size yardımcı olsun inşaallah muvaffak olursunuz, siz gidin biz de buradan sizin hareketinizi takip edeceğiz. Buradan Menemene bakacağız Menemende bir silâh patlarsa silâhlarımızı alarak geleceğiz dedi ve bize birer sigara verdi. Oradan geldiz çayı kenarına geldik. Kayıkeriyi kaldırdık ve beri tarafa geçtik. Menemen kenarında bir zeytinliğe gelmiştik.

Sabah yakındı. Zeytinlikte oturarak esrar içtik, şafak sökmek üzere idi. Menemenin içerisine girdik «Bozalandan hareket ederken Mehdi bana da bir tabanca vermişti. Fakat ben onu hiç kullanmadım» Menemenin içerisine girmezden evvel Mehdi bize ayetülkürsîyi okutmağı başlandı. Menemenin içerisine tekbirlerle girdik. Çarşı içerisinde bir cami yanına geldik, silâhlılar caminin etrafını sardılar Nalınca Hasan camiye girerek bir sancak aldı o vakit camide iki kişi vardı bir insan da ezan okumak üzere idi. Mehdi Camide bulunanlara ben ahır zamanda gelecek olan mehdiyim deyince camidekiler şehadet getirmeğı başladılar. Sancakla caminin önündeki meydanlığa geldik, orada bir az zikrettikten sonra Mehdi Menemenin içerisini mahallelerini gezmek istedi. Ve orada hazır bulunan tanımadığım birisine bize mahalleleri gezdir dedi. O tanımadığım adam bizimle beraber mahalleleri zikrederek dolaştık bir yere geldik Mehdi bizden ayrılmıştı. Mehdiyi kaybettik, dolaşırken bir sokakta mehdiyle Saffet Hocayı karşı karşıya gördük. Saffet Hoca evine girdi. Pencereyi kapattı biz oradan tekrar belediye meydanlığına geldik yine zikre başladık bir çok halk toplanmıştı. Sancakçı yere dikmek istedik, tanımadığım bi-

risi bir çukur kazdı, sancak oraya dikildi. Etrafımıza tahminen 100 kişi toplanmıştı. Bunların hemen hepsi zikre iştirak ediyorlardı. Mehdi Mehmet mehdiliğini ilân etmişti. Ve etraf 70000 bin evliya ile sarılmıştı. Herkes öğleye kadar sancağın altına gelsin, gelmiyenlerin kafası kesilecektir dedi. Bu sırada bir jandarma yanında dört beş jandarma ile gelerek Mehdiye ne istiyorsun dağdım dedi, Mehdi ona ben mehdiiyim halkı şeriate ve dine davete geldim. Etraf sarılmıştır. 70000 bin kişi vardır dedi. Ve silâhını jandarmalara karşı kaldırdı. Jandarmalar kaçarak hükûmete girdiler. Zikir yine devam ediyordu. Müteakiben bir jandarma yüzbaşısı gelerek Mehdi ile konuştu. Ve Mehdiye biz de müslümanız dağılım dedi. Ve jandarma yüzbaşısı da hükûmete doğru gidince halkın bir kısmı Mehdiyi alkışladılar. Yine bir askerî yüzbaşısı geldi. O da döndü. Arkadan bir genç zabıt kumandasında süngü takılı bir müfrezeye geldi. Zabıt Mehdinin yanına gelerek yakasından tuttu. Mehdiye teslim ol dedi, Mehdi zabiti kaktırdı ve silâhla vurdu. Zabıt yaralı olarak emlin yanına gelince düştü. Şamdan Mehmet giderek zabıtın kafasını kesti, getirdi sancağın ucuna dikti. Baş orada durmayınca ahali den birisi ip verdi. Baş sancağın ucuna bağladılar. Ve yine bu vaziyette meydanlıkta tekbire başladık. Süngü takılı askerler kaçmışlardı. Zikir esnasında her taraftan silâhlar patlamağa başladı. Mehdi, Sütçü Mehmet, Şamdan Mehmet vuruldular. Mehmet Emin de yaralandı. Biz Nalmer Hasan ile Manisaya kaçtık, üç gün sonra bizi Manisada tuttular. Mesele bundan ibarettir Paşam Hazretleri.

S — Mehdi Menemenden sonra nerelere gideceğini söylemiş midir?

C — Mehdi Bozalandan hareket ettiğimiz zaman Menemeni işgal ettikten sonra bir şeyh bırakacağını, Manisayı, Ankarayı, her tarafı işgal edeceğini, oradan Şama giderek Hazreti İsa ile buluşacağını demişti. Ben yerdemiyim, göktemiyim, nerede olduğumu bilmediğimden daha doğrusu Paşa Hazretleri biz meczup bir halde olduğumuzdan hiç bir şey deymiyorduk.

Diğer maznun — Ramazan sorguya çekildi. Paşa Hazretleri. Ben Manisada Sütçü Mehmetle kendisinden süt aldığımdan tanıştım. Ben de bu nakşibendi tarikatına beş ay evvel intisap ettim. Mehdi ile beni Sütçü Mehmet tanıttırdı. Paşa Hazretleri ben cahilim, Mehdi ile böylece tanıştıktan sonra bir gün Mehdi bana dua ve zikrediyor

musun dedi. Ara sıra zikir ve dua ediyorum dedim. Çok dua ve zikir bu yapan müslümanlar Allaha yakın olurlar diye kandırdı. Ben de bunlarla bir kaç akşam Tathir Hüseyinin evine giderek zikrettim. Tarikata ilk girdiğim zaman Mehdiyi tanımadım. Onun daha bir çok müritleri varmış. Ha Paşam beni evvelâ Sütçü Mehmet Mehdi için onun arkasında 70000 bin melâike vardır, onun müridi ol gelmezsen senin için fena olur, her halde onun müridi olmalısın demişti. Ben de bunların toplandıkları Tathir Hüseyinin evine gittim, iki defa bulundum. Orada bunlar mütemadiyen Mehdilik meselelerini konuşuyorlardı. Sütçü Mehmet Manisada İsmailden bir silâh aldı. Bir gün sonra postaya binerek Paşa Köyüne gittik. Oradan da Bozalana giderken bana cebren yürüyorlardı, Küçük Hasanla biz diğerlerine nisbeten daha geride idik. Yolda su dökmek bahanesiyle kaldım ve kaçtım. « Paşa Köyünde iken Mehdi ile Şamdan Mehmede silâh geldi ».

S — Manisada Mehdiden başka hangi şeyhler tanırısın?

C — Manisadaki şeyhleri tanımam.

S — Mehdi Mehmet kendisine derviş bulmak için başkasına ne için müracaat etmemişte sanıyor, demek sen bir meyil göstermişsinki oniltihak etmişsin.

C — Başkasına teklif etmeyipte bana teklif ettiğini bilirim.

S — Mehdi Mehmedin daha bir çok müritler olduğunu söylüyorsun, halkı dine davet etmek için diğer dervişlerine neden teklif etmemiş te, san etmiş?

C — Bana teklif etti diğer müritlerine neden teklif etmediğini bilmem.

S — Mehdi Mehmedin müritleri kimlerdir.

C — Benim tanıdığım Mehmet Emin, Sütçü Mehmet Şamdan Mehmet, nalmer Hasan, küçü Hasan, tathir Hüseyindir. başkalarını bilmem.

Bu sırada Memet Emin ayağa kalkarak kendiliğinden iltihak etmiştir. hatta bize et bile vermişti. Maznun Ramazan: Ben korktum korkundan et verecek oldum. Fakat almadılar.

S — Mehdi sizi nerelere götüreceğini söyledimi?

C — Hayır söylemedi.

S — Madamki söylemedi böyle silâhlar olara yola çıkıyorsunuz oradaki köylerden bu adam böyle nereye götürüyor deye soramazmıdın.

C — Silâhlar gelince bize mehdi hemen kalk

gidelim dedi ben köylüden bizi nereye gönderiyor deye sormağa vakit bulamadım.

S — O esnada ne kadar kaldınızki sormağa vakit kalmıyor.

C — Bir çeyrek saat kadar kaldık.

S — Daha fazla kalmışsınız.

C — Belki bir saat kadar kalmışsızdır. Reis Mustafa Paşa: Mehmet Emin bu köyde ne kadar kaldınız. Memet Emin: silâhlar geldikten sonra köyde bir veya bir buçuk saat daha kaldık dedi.

Maznun tatlıcı Hüseyin sorguya çekildi.

S — Reis Mustafa Paşa, sen söyle bakalım tatlıcı Hüseyin?

C — Maznun tatlıcı Hüseyin efendim benim evimde kat'iyen toplantı olmamıştır. İsbat etsinler, cezama razıyım.

S — Sen Mehdi mehmet ve arkadaşlarını hiç bir yerde görmedinmi?

C — Kahvede falan gördüm.

S — Mehmet Emin ve iki Hasanın mahdi ile kendilerinin senin evine gelip toplandıgınızı söylüyorlar.

C — Hayır efendim evime gelmediler.

S — Mehdi Mehmedi nasıl bir adam olarak tanırın.

C — Kızık bir adamdır. Vururum, keserim, kırarım der durur.

S — Mehdi'nin kızık bir adam olduğunu nereden biliyorsun.

C — Kasap Hasan namında birisile evvelee eşkiyalık yapmış, sonra seferberlik sıralarında, askerlik münasebetile kendisini tanırım. Ben İstanbulda sanayide askerdim. Mehdi Mehmet habaset

sahibi bir adamdır. Ondan dolayı bunu kızık vururum, keserim, deyen aksi bir adam olarak tanırım.

Maznun topçu Hüseyin: Toplantı falan yapmadık, yalandır. Fırkasılık meselesinden bana bunlar muğberdir deyerek cürmünü inkâr etti.

Müddei umumi Hidayet Bey: Tatlıcı Hüseyin oturdugu ev kendisinin mülkümüdür?

S — Reis Paşa: Ev kendininmidir? Maznun tatlıcı Hüseyin ev kendininmidir? Müddei umumi Hidayet Bey. Tatlıcı Hüseyin, Mehdi Memet ve buradaki olan arkadaşlarının evine gelip toplantı yapılmadığını söyledi. Halbuki Mehmet Emin ve iki Hasanın tatlıcı hüseyinin evinde toplantı yapıldığını müttelihiden söylüyorlar. Şu halde Memet Emin ve Hasanlardan tatlıcı Hüseyinin evinin dahil taksimatını tarif etsinler dedi. Reis Paşa: Küçük Hasana Hasan tarif et bakalım?

Küçük Hasan, sokak kapısı iki kanatlıdır içeriye girilince avlusu çukurdur. Ev iki katlıdır. Alt katta merdiven altında sol tarafta küçük bir odada oturduk. Hatta odada bir karyola vardı. Etrafında da kanepeler vardı.

Nalmet Hasan evet evin taksimatı Hasanın tarif ettiği gibidir dedi. Mehmet Emin ve Ramazan: evet paşa hazretleri, evet taksimatı böyledir dedi. İsbat düşünüldü. Vaktin hulûlüne mebni duruşmanın 17 kânunusani 931 cumartesi saat ona talikine müttefikan karar verildi. 15-I-931

Reis	Âza	Âza	
Mustafa	Demir	Ata	
Âza	Âza	Kâ.	Kâ.
Ziya	Baha	Kemal	İsmail

Reis: Mustafa Paşa, Âza Miralay Ata, Demir Ali, Kaymakam Yusuf Ziya ve Baha Beyefendiler. Müddei Umumi muavini Fuat Bey

Zabukâtibi Kemal efendi.

Bu gün muayyen olan vakitte heyetî hâkime yukarıda adları yazılı zevatan müteşekkil olduğu halde maznun bulunan mevkûflar usulen getirilerek bağılı olmaksızın mahkeme huzuruna çıkarıldılar. Ber subuk ve alenen muhakeme icrasına duruşuldu.

Reis Mustafa Paşa maznunlardan Tatlıcı Hüseyine sual irat etti.

S — Tatlıcı Hüseyin sen geçmiş celsei muhakemede Mehdi Memet ve arkadaşlarının katiyen evine gelmediklerini söylemiştin. Halbuki Memet Emin ve iki Hasan senin evinin bütün taksimatı lahiliyesini bütün teferrüatle söylediler. Vaziyetin inkâra tahammülü yoktur, doğru söyle?

C — Efendim, evvelee ailem ölmüştü. O sebeble evime gelmişlerdi. Aynı zamanda Nalmet Hasan evimde amelilik etmiştir. Bu sebeple evin vaziyetini bilirler fakat başka suretle evimde toplantı olmamıştır dedi.

S — Reis Mustafa Paşa: maznun Topçu Hüsey-

ne sual irat etti.

— Topçu Hüseyin sen de söyle bakalım. Tatlıer Hüseyinin evinde toplanmışsınız?

C — Toplanmadık efendim. Garaz ediyorlar.

S — Ne mecburiyetleri varda sana garaz ediyorlar?

C — Fırkacılık meselesinden efendim.

S — Sen hangi fırkaya mensupsun?

C — Ben Halk Fırkasından bulunuyorum onlar ise muhalif fırkadan oldukları için bana böyle bir şey buluşturmak istiyorlar.

Reis Mustafa Paşa : Maznun Keçili Süleyman Çavuşa sual irat ettiler.

S — Süleyman Çavuş sen de söyle Tatlıer Hüseyinin evindeki toplantı nasıl oldu.

C — İftiradır efendim toplanmadık.

S — Memet Emin ve Hasanları tanıyor musun?

C — Tanırım efendim?

S — Yalnız bunları mı tanırın?

C — Onları ve bütün mahallenin çocuklarını tanırım.

Reis Mustafa Paşa : Maznun Topçu Hüseyine sual teveh ettiler.

S — Topçu Hüseyin bu toplantı meselesine ne diyeceksin?

C — Toplanmadık efendim.

S — Memet Emin ve Hasanları tanıyor musun?

C — Tanırım fakat toplanmadık. Yalan söylüyorlar efendim.

Buara maznun Memet Eminden soruldu.

Maznun Memet Emin : Paşa Hazretleri! Süleyman Çavuş ve Topçu Hüseyin Mehdi Memedin dervişleridir. İnkâr ediyorlar, doğrusunu söylemiyorlar, binlerce tesbihler çektii, zikirler edildi hepsinden malûmatları vardır.

— Süleyman Çavuş : ben tesbih ne bilirim efendim. Toplantı olmuş ise isbat etsinler cezama razıyım. Böyle bir şeylerden haberim yoktur yemin ederim dedi.

Reis Paşa maznun posta sürücüsü İsmaille sual irat etti.

S — İsmail sen de Mehdi Memet ve arkadaşlarını arabaya bindirmiş götürmüşsün?

Maznun İsmail — Hayır efendim. Ben bindirmedim. Onlar Çallinin Süleyman dedikleri adamın arabasına binmişler.

Maznun Küçük Hasan doğru söylüyor efendim. Biz bunun arabasına binmedik dedi.

Reis Mustafa Paşa — Maznun Posta Sürücüsü İsmaille bunları arabaya bindirmiş olsaydın ne olur-

du. Kira ile öteye beriye gitmiyor musun,

Maznun İsmail : Kira bulursam her yere giderim fakat bunları götürmedim efendim.

Bu sırada Memet Emin ayağa kalktı. Paşa Hazretleri bunun yalnız evinde oturduk arabasına binmedik doğrudur dedi.

Maznunlardan asi ve maktul Memedin bacanağı Ahmede sual soruldu.

Mustafa Paşa — Ahmet sen de bunları evine kabul etmişsin, beslemişsin ve Hükûmete de haber vermemişsin?

C — Mehdi Memet ve müritleri kendi kayınvalidesinin evinde toplanmışlar.

S — Bundan senin haberin yok mu idi?

C — Ben saat ikide. Üçte geldim o vakit haber aldım.

S — Ne için geldiklerini haber vermedin?

C — Efendim ben ne için geldiklerini ne bileyim. Kayın validesihnden sordum. Budağa geldiler dedi. Zaten Mehdi Memetle bir miras meselesinden dolayı dargımız, evime gelmez dedi.

Asi maznunlar Memet Emin ve iki Hasanlardan soruldukte: Süleymanın evinde yemek yedik, gerçi orada Ahmedi görmedik, fakat biz oraya silahlarla geldik bu kadar zikirler yaptık hiç haberi olmaz olur mu dediler.

Reis Mustafa Paşa : Maznun Posta Sürücüsü İsmailden sordu.

S — Bunlardan köye ne için geldiklerini sormadın mı?

C — Küçük Hasandan sordum efendim. Budağa gidiyorum diye cevap verdi.

Maznun Küçük Hasan — Mehdi bizim oraya ne maksatla geldiğimizi ve nereye gideceğimizi söylemişti. Bu İsmail o vakit gitmezseniz daha iyi olur dedi idi.

Asilerden — Diğer Mehmet Emin ve Nalınçı Hasan da İsmail yalan söylüyor dediler. Maznunlardan asi ve maktul Mehdi Mehmedin Kayın Validesi Rukiye sorguya çekildi.

S — Reis Mustafa Paşa Rukiye Hanım : Sen de damadın Mehdi Mehmetle ve arkadaşlarını fena maksatla geldiklerini bildirdiğin halde hükûmete haber vermiyorsun ve üstelikte bunları evinde muhafaza etmişsin. Ve beslemişsin.

Maznun Rukiye — Efendim, bir akşam evime geldiler, damadım Mehmet yanında ikide müsafir var dedi. Odaya girdiler yanlarında bir de it vardı. Ben de ava geldiklerini zannettim. Hatta o akşam ben evde kalmadım. Kızıma gitmiştim. Eve

geldiğinde bunlar tüfeklerini bırakıp bir tarafa gitmişler, bilâhare geldiler. Yukarı aksara doğru ava gideceğiz diyerek ayrıldılar. Ben de bunların yanlarında köpek olduğu için hakikaten ava gidiyorlar diye aldandım.

S — Orada senin damadın Mehmet mehdiliğini ilân etmiş nasıl olurda bilmiyorsun.

C — Hayır efendim orada mehdiiyim falan demedi.

Maznun İsmail Mehmedin Mehdiiyim dediğini duymadık efendim dedi.

Bu sırada maznun Mehmet Emin ayağa kalkarak efendim, Mehdinin mehdiliğini koca bir Menemen duyuyorda küçük bir köy nasıl olurda duymaz. Bunların hepsi yalan söylüyorlar. Mehdi Mehmet Saffet Hocanın vasıtasile hükûmeti devirmek maksadile hareket etmiştir. Mehdi Mehmet cahil herifin birisidir. Bu kadar esmaları, zikirleri nereden öğrendi, bu ilhamları nereden aldı dedi.

Maznun Hacı İsmail sorguya çekildi.

Reis Mustafa Paşa — Hacı İsmail. Sen de Mehdi Mehmet ve arkadaşlarını evine kabul etmişsin, bunları beslemişsin.

C — Bunlar bana 4 kişi geldiler köye kaç kişi geldiklerini bilmiyorum ne maksatla geldiklerini bilmem.

Maznun Koca Mustafa sorguya çekildi.

Reis — Sen de Mehdinin köyünüze gelip mehdiliğini ilân ettiğini bildiğin halde hükûmete haber vermemekle maznunsun ne diyeceksin?

S — Sütçü Mehmet ve Mehdi Mehmetle diğerleri kardeşimin evine gelmişlerdi. Bunları görünce yalnız hoş geldiniz dedim. Altı kişi idiler. Yanlarında köpek vardı. Ben de ava geldiklerini zannettim. Her sene böyle ava gelirlerdi.

S — Her sene böyle altı kişi mi gelirler?

C — Her sene altı kişi gelirlerdi efendim.

S — Altı müsellâh köyünüze geliyor. Bunların hallerinden hiç bir şey hissetmediniz mi, ava geldiklerine nasıl inandınız?

C — Bunlarda silâh falan görmedim, yalnız kendilerini gördüm efendim.

Maznun Hacı İsmailden soruldu.

C — Bunlar evime geldiler fakat silâhlarını görmedim.

S — Hiç birisinde de mi silâh görmedin?

C — Hiç birisinde görmedim.

Nalınca asi maznun Hasan: Hatta bu Hacı İsmailin evine gittiğimizde silâhlarımızı alıp odanın

köşesine dayadık dedi.

Reis Hacı İsmail: Bunlar senin evine geldiklerinde nereden geldiniz, nereye gidiyorsunuz diye hiç bir şey sormadın mı?

C — Sormadım efendim. Her vakit böyle gelirlerdi dedi.

S — Sütçü Mehmet senin neyindir?

C — Kardeşimdir.

S — Serseri vaziyette gelen bu adamların hallerinden hiç bir şey sezmedin mi?

C — Vaziyetlerinde böyle bir serserilik hali yoktu. Akılları bağında idi efendim.

Maznun asi Mehmet Emin: Yazıklar olsun size köyünüzde bu kadar tesbih çektik zikrettik, neden inkâr ediyorsunuz dedi.

Maznun Mehmetoğlu Mehmet sorguya çekildi.

Reis: Mehmet sen de Mehdi Mehmedin arkadaşlarıyla birlikte gelip orada mehdiliğini ilân ettiğini bildiğin halde hükûmete haber vermemekten maznun bulunuyorsun.

C — Bunlar altı kişi oldukları halde geldiler. Yanlarında Sütçü Memet vardı. Köyünüzde hocanız yokmu dediler. Fakat Sütçü Memetten gayrisinin isimlerini bilemiyorum. Başka bir şeyden haberi yoktur efendim.

Maznun Hacı İsmailoğlu Hasan sorguya çekildi.

Reis: Sen ne diyeceksin?

Efendim bunlar köye geldiklerinde Sütçü Mehmet kardeşim geldi falan dedi. Yanlarında bir köpek vardı. Bu vaziyette ben de ava geldiklerini zannettim, kendilerini bir defa gördüm başka defa görmedim dedi.

Reis — Hacı İsmail sen bu mehdilere kulübe yaptırmışın öylemi?

C — Hayır efendim kulübeden falan haberi yoktur.

Asi Nalınca Hasan: Kulübeyi bunlar yaptı Paşa Hazretleri. Hatta Hacı İsmailin oğlu Hüseyin kulübeye direk dikti dedi.

Maznun Hüseyin: Hayır efendim dikmedim dedi.

Reis: Maznun Hasan ve Ahmede sual teveih ile: Siz bu mehdilere karakolları basın, jandarmaları öldürüp silâhlarını alın demişsiniz.

C — Demedik.

S — Emiralem karakolunda jandarma azdır, karakolu basın demişsiniz.

Maznun Ahmet: Emiralem karakolunun nerede olduğuna bile bilmiyorum.

Maznun Hasan: İftiradır efendim isbat etsinler, oezama razı olurum.

S — Köyünüze altı silâhlı geliyor neden Hükümeti haberdar etmediniz?

C — Aveyrız dediler. Onun için haber vermedik dedi.

Maznun Abdülkerim sorguya çekildi.

Reis — Sen de Mehdi'nin silâhlı olarak arkadaşlarıyla köyünüze geldiğini bildiğin halde Hükümete haber vermekten maznunsun ne diyeceksin?

C — Hacı İsmail'in evinde onları altı kişi oldukları halde gördüm. Oraya misafireten gittim. Fakat bunlarda silâh falân görmedim.

S — Oradan ne vakit ayrılmışlar?

C — Bilmiyorum efendim.

Âsi Nalınacı Hasan: Biz çardağa gittikten sonra Mehdiyi görmek üzere bu Abdülkerim geldi. Hatta bize makarna getirdi. Bir defada bunu yolda gördük dedi.

Abdülkerim — Yalan efendim makarna vermedim.

Âsi Nalınacı Hasan — Paşa Hazretleri bu Abdülkerim ve Hacı İsmailinoğlu birer merkep getirdiler. Gideceğimiz zaman bunlar biz sığın arkanızdan bakarız icap ederse size iltihak etmek üzere geliriz. Hiç merak etmeyin dediler.

Abdülkerim ve Hasan inkâr ettiler.

Maznun: Hacı Alioğlu Mustafa sorguya çekildi.

Reis — Sen de bunları Hükümete haber vermekten maznunsun.

C — Benim böyle bir şeyden haberim yoktur. Köyde düğünümüz vardı. Sütçü Memedin karısı Keziban geldi. Bizim adam gitmiş görmedim mi diye sordu. Ben de görmedim dedim.

Maznun küçük Hasan ve Nalınacı Hasan biz de bu adamı görmedik dediler.

Maznun Mustafa ifadesine devamla: Bu mehdilerin geldiklerini görmedim. Öyle fena bir maksatla gelmiş olduklarını haber alsaydım derhal Hükümete haber verirdim. Esasen ben evvelce muhtarlık yaptım. Böyle işlerin ehemmiyetini takdir eder bir insanım dedi.

S — Köylü bu adamların geldiklerini söylemedi mi?

C — Söylemediler efendim. Bunların fena maksatla geldiklerinden haberim olsaydı değil Hükümete haber vermek hatta bunları vururdum.

S — Sütçü Memedin karısı bir arada oturuyorlar mı?

C — Keziban: Evinde oturur. Sütçü Memet te

ayrı bir yerde oturur.

S — Keziban kocasının gittiğini ne münasebetle sana söylüyor?

C — Kocam işlemeğe gitti gördünmü dedi.

Bu sırada Makamı Riyaset Canibinden Kezibanın Mehdi Memet ve arkadaşlarıyla toplanışta bulunmadıklarını söyleyen maznun Paşa Köylülerin cümlesinin ayağa kalkması ihtar olundu.

Reis Mustafa Paşa — Memet Emin. Sen şu ayağa kalkanlardan siz hangilerini gördünüz ve hangilerini görmediniz. Göster bakalım.

Maznun Nalınacı Hasan: Paşa Köyden Ahmet Kâhyaoğlu İsmail, ve Şerif Ahmetoğlu Eyyup, Hasanoğlu Hüseyin, Ramazanoğlu Bekir, ve Rukiyeyi orada gördüklerini ve onların da kendilerini gördüğünü ve köyden Memetoğlu Abdürrahman Şimavlı Salıhoğlu Osman ve Memetoğlu Ahmedî irae eyledi. Bunları görmediğini söyledi.

Küçük Hasan: Evet paşam diyerek yine Nalınacı Hasanın gösterdiği beş kişinin kendilerini gördüğünü diğerlerinin görmediğini şahıslarını göstererek söyledi.

Diğer maznun âsi Mehmet Emin dahi: aynen: Nalınacı Hasan Küçük Hasanın ifadesini teyit etti.

Reis Mustafa Paşa Bozalanlıların ayağa kalkmasını emretti. Derhal Bozalan köylüleri ayağa kalktılar.

S — Bozalanlıları göstererek maznunlardan Nalınacı Hasana hitaben:

Bunlardan hangilerini gördünüz ve hangileri sizi gördüler ve hangilerini görmediniz? göster bakalım.

Maznun Nalınacı Hasan: Bozalandan Koca Mustafa ve Hacı İsmail, Hüseyinoğlu Hacı Hasan, Hacı İsmailoğlu Hasan ve Bekiroğlu Hüseyin, Ahmetoğlu Mehmet, Osmanoğlu Hasan, Güreceden Mustafaoğlu Abdülkerimi bilirim. Merkumu gördüklerini ve onların da kendilerini gördüğünü tehis suretile tayin etti ve Hacı Alioğlu Mustafa, Mehmet Ali Çavuş, Mehmetoğlu İbrahim ve molla Ahmetoğlu Mustafa, Mustafaoğlu Mustafa, Mehmetoğlu İsmail, İbrahim ve bekçi Hasanı irae ile bunları da görmediklerini söyledi.

Diğer suçlu Küçük Hasan ve Mehmet Emin: Evet diyerek Nalınacı Hasanın ifadesini teyit ettiler.

Reis Mustafa Paşa: Maznun bekçi Hüseyine sana bu silâhı kim verdi, ne için verdiler?

Maznun bekçi Hüseyin: Hükümet verdi vazifem köye nit araziyi zarardan muhafaza etmek,

yabancı ve şüpheli kimseler gelirse bunları arayıp sormak ve hükümete haber vermektir.

S — Hükümete karşı gelen altı mücellih şahıs geliyorsa, bunları nasıl görmedin?

C — Görmedim, görseydim haber verirdim.

S — Nerdeyinki görmedin?

C — Köye tahsildar Ömer Efendi geldi, tahsilât için beni de yanına aldı, bu suretle vazifede bulunduğumdan görmedim.

S — Kaç gün tahsildarla kaldın?

C — Bir gün kaldım.

S — Şakiler köyünüzde 14 gün kaldığı halde nasıl görmedin?

C — Tahsildarın yanından ayrıldıktan sonra kömür satmağa gittim.

S — Kömürde kaç gün kaldın?

C — İki gün kaldım. Sonra köye geldim. Üç gün de köyde kaldım.

S — Muhtar Mustafadan tahsildarların o vakit köyde olup olmadığı soruldu.

C — Evet, tahsildar köyde idi. Fakat şakiler o vakit köyde yok idi.

S — Maznun Bozalın Köyü âzasından Mustafadan: sen de mi geldiklerini görmedin?

C — Evet görmedim. Çift sürmekle meşgulüm zaten sabah tarlaya gider akşam gelirim kimse ile konuşmak için vakit bulamam.

Reis Paşa: Şakiler 7 kânunnevel 1930 tarihinde Paşa Köyünden Bozalana geliyorlar 14 gün köyünüzde kalyorlar. Nasıl oluyorsa haberiniz olmuyor muhtar?

C — Muhtar Mustafa: Paşa Hazretleri, ben yeni muhtar oldum. Daha köye yabancı idim. Eksen o vakit yabancılar odasına gittim, orada sekiz gün kalmıştım. Tahsildar geldi. Onunla da tahsilât için beraber gezdim ve ondan sonra da Menemene mahkemeye geldim, şakileri görmedim paşam.

S — Aynı sual. Köy âzalarından İbrahim, Mustafaoğlu Mustafaya irat olundu.

C — Merhumun da görmediklerini görseydik hükümete mutlaka haber verirdik dedi.

S — Bekçi Hüseyinden: Bu şakilerin köyünüze geldiğine haber almadın mı?

C — Haberim yok idi efendim.

S — Haber almak vazifen değil midir?

C — Köyde bulunduğum zaman onlar yok idi.

S — Âza İbrahimden: Sen de mi geldiklerinden haber almadın?

C — O esnada ben hasta idim. Bilûhare yani

zak'adan sonra müfrezeler geldi o vakit bunların köye geldiklerini anladım.

S — Hacı İsmail: Şakiler senin evine gelmişti. Şu halde senin evine bunlardan kimin evi yakındır?

C — Âzadan Mustafanın evi.

Âza Mustafa: Gerçi Hacı İbrahimin evi benim evime yakındır. Fakat ben köyün üst başında otururum ve zaten o vakit biraz rahatsızdım. Bütün gün evde çocuklarımla eğlenirdim. Dışarı çıkmazdım.

S — Bekçi Hüseyinden: Senin evin yakını mıdır, uzak mıdır?

C — Çok uzaktır paşam.

S — Köyünüzde cami var mı, varsa cuma namazında bunların geldiği hakkında kimseden bir şey işitmedin mi?

C — Cami vardır. Yabancı geldiği hakkında bir şey işitmedim.

S — Haliloğlu Hasandan: Sen şakilerin geldiklerini gördüğün halde neden haber vermedin ve bunlardan şüphelenmedin mi?

C — Bu şakilerin köye geldiklerini gördüm bunlar bir sene de yine av için gelmişlerdi. Bu sefer de av için geldiklerini zannettiğim için vaziyetlerinden şüphelenmedim ve haber vermedim.

S — Maznun Fatımadan bu şakileri sen de görmedin mi?

C — Ben çalışmak üzere gitmiştim Keziban geldi. Ben o sıralarda bir şey işitmedim.

S — Sen Manisaya gitmedin mi?

C — Gitmedim. Keziban köyde iken gelmişti. Hacı Alioğlu Mustafa ile konuşmuş fakat ben görmedim.

S — Keziban: sen de hiç bir şey sormadın mı?

C — Keziban benden hiç bir şey sormadı hattı Hacı Alioğlu Mustafa da vardı. Benden bir şey sormadığını ondan da sorabilirsiniz dedi.

Maznun Hacı Alioğlu Mustafa. Evet öyledir. Keziban kocası süteği Memedi benden sordu fakat ben görmedim dedim.

S — sonra Keziban kocasını aramağa gitmiş mi?

C — Bilmem Manisaya gitmiş.

Maznun: asi nalmec Hasan ve küçük Hasan kendileri köyde Fatmayı görmediklerini söylediler.

Maznun asi nalmec Hasandan soruldu. Kulübeye gelenler H. İsmail ve oğulları Hüseyin ve Hasandır. Köyde bulunduğumuz bütün köylü bilir zaten bunlar süteği Mehmedin akrabasıdır. Namazdan sonra bizim önümüze düşüp yol gösteren yani bozalana

ilk def'a doğdan alıpta götürün Hacı İsmailoğlu Hasandır.

S — Küçük Hasandan sorulduktaki. Bunlar on kişi kadar vardı fakat ben deli gibi olmuştum. Bunların hangileri olduğunu tayin edemedim. Bu sırada makamı riyasetten Kublay Beyin asiler tarafından öldürülmesi hâdisesinden izahat vermesi

Maznun: nâline Hasandan sorulduktaki: hükümet meydanlığına geldiğimiz sırada bizi "maznunlardan Ramizi iras ile," bu dolaydı. Dolayırken Saffet hoca bir sokakta evinden çıktı idi.

S — Saffet hocanın evden çıktığını o evardaki evlerden gören oldumu.

C — Karşısındaki evlerin pencereleri kapalı idi. Mehdi şeyh Saffeti görünce işaret etti. Saffet hoca bizim arkamızdan geldi. Mehdinin elinde mavzer olduğu halde cephesi Saffet hocaya karşı idi. Saffet hoca evine girdi.

S — Asi maznun Memet Eminden sorulduktaki. Ben dolayma esnasında deli gibi olmuştum. Ben ne olduğumu bilmiyordum. Bu sırada maznunlardan şeyh Saffet Efendi sorguya çekildi.

Reis Mustafa Paşa: Saffet hoca siz de bu mehdi Memedin fillerine iştirakten dolayı maznun bulunuyorsunuz. Mahkemeye karşı söyleyeceğiniz sözler bir hakikat olmalıdır. Hiç bir şey saklamayacakmışız. asilerin faaliyetine dair olan safahatli birer birer bize anlatacakmışız.

C — Paşa Hazretleri; benim bu menfur hadise de hiç bir dahilüştirakim olmadığımı isbat etmek için evvel emirde heyeti âlinize karşı mazimden ve tercümei halimden biraz izahat vermek isterim. Müsnade buyurunuz paşa hazretleri dedi ve devamla.

Bendeniz, istıpdadın en koyu zamanlarında daima hürriyetin müdafii ve istıpdadın yıkılması için çalışmış bir ferdim. Yanyaya vaiz olarak gittim. Bir çok mektep müdüriyet ve muallimliklerinde bulundum. Bütün mesaim ve sayıgayretim memleketin selâmet ve saadeti için idi vazifemi faziletin icap ettirdiği dürüsti ile ifa ettim. Hükûmete karşı hiç bir zaman leima bir fikir taşımış değilim. Hatta istiklâl harbi sıralarında pek muhterem Kemalettin Sami Paşa ve Esat Paşalarla birlikte cephelelerde çalıştım. Manisaya geldiğimde maarifte bir çok evlâdı vatanı memlekete nafi birer uzuv olabilmeleri için ilmi tedris ettirirdim dedi.

S — Siz ne vakit Yanyadan Türkiyeye hicret ettiniz.

C — Balkan harbini müteakip İzmir'e geldim. Merhum Maarif Vekili Necati Beyle birlikte İzmirde şark mektebinde muallimlik ettim. Merhum dahi meskûr mektebin müdürü bulunuyordu. Hatta bunu pek muhterem Vasıf Beyefendi de bilirler. Yunan işgalinde açıkta kaldım. İstirdatta da bir çok paşalarla görüştüm. Miralay Hüsnü Bey çok samimi arkadaşımıdır. Menemende bulunduğum müddetçe işgal esnasında bu zat bütün ihtiyaçlarımı temin etmişti. İstirdadı mesudu müteakip açıkta bulunduğum için müracaat ettim. Manisa vaizliğine tayin ettiler. İstirdatta da müdafaa hukuk cemiyetinde âza bulunuyordum. Vaktaki bu cemiyet Halk Fırkası namı mübeccelini aldı fırkaya intisap ettim. Diyanet işleri riyasetinin camilerde vaiz ve nasihat tarz ve mahiyeti hakkında çizmiş olduğu program ve vermiş olduğu talimat dairesinde vazifemi ifa ettim. Vaizlerimde Hükûmeti Cumhuriyenin aleyhinde en küçük bir sözümler sebketmemiştir. Derslerim çok sarıh ve muayyen idi.

S — Vaizliğe ne zaman başladınız?

C — Vaizliğe istirdadı mesudu müteadik başıyordum. Zaten ordu hizmetinde muvazzaf bulunuyordum. Yine aynı maaşla vaizliğe tayin edildim.

Bu sırada Reis Mustafa Paşa — Saffet Hoca Efendi. İfadelerinizden parlak bir maziye sahip olduğunuzu görüyorum. Fakat bu mazinin Mehdi Memet hadisesi ile lekeleniği söyleniyor. Siz kendinizi bu isnattan kurtarabilecek istinat ettiğiniz noktalar hakkında bize izahat veriniz. Onu diliyeceğiz.

C — Paşa Hazretleri. Bendeniz tahtı zanda bulunuyorum. Tabii bu lekeden tenzih edecek maruzatta bulunacağım. Lâtfen istima buyurunuz.

Mehdi Memet, dedikleri, adamla değil böyle şeni bir hadisenin ihzarı için konuşmak hatta onun ismini bilen bir adam olduğum tebeyyün ettiği takdirde Hükûmeti Cumhuriyenin yüksek mümeasill olan mahkemei devletinizin vereceği adillâne karara munkat olurum. Pek Muhterem Paşa Hazretleri, böyle bir irtica şebekesinde zerre kadar alâkam olmadığını isbat saadedinde yüksek mahkemenize her türlü mukni maruzatta bulunmağa hazır olmakla beraber temiz nasiyeme sürülmek istenen bu mülevves şaibeden muarra olduğumu bunların mukaddesatı milliyeye ve diniyeme yemin etmek suretiler de teyit ederim. Arzettiğim şekilde mevizelerin suretiler irası hakkında Diyanet İşleri Riyasetinin vermiş olduğu talimatlardan asla inhihaf etmiş değilim ve zaten etmek fikrini taşımış

değilim. Çünkü Cümhuriyeti idarenin en har ve samimî bir taraftarıyım. Devri saltanatda bile telif ettiğim eserlerin eski harflerin ve milletin saltanatla idare edilmesinin aleyhindedir ki, bu dediğim eserlerin babı meşihatın evrakı arasında mahfuzdur. Hükümeti mutlaka zamanında hürriyet ve Cümhuriyet aleyhinde kitap telif eden bir kimsenin artık onun tahakkukuna beklediği böyle bir günde Cümhuriyet idare aleyhinde bulunmasına imkân tasavvur buyrulur mu?

Paşa Hazretleri: Bundan yirmi sene evvel hıızr yoktur, son zamanda Mehdinin çıkacağı yalandır, Mehdi yoktur. Bunlar hırafattır, Böyle esatire uydurmalara kulak asmayınız diye halka karşı bağıra bağıra vaiz ve telkin eden işte bu Saffettir. Bu sözlerim sırf kendimi müdafaa için müstenidatsız ortaya atılmış değildir. Paşa Hazretleri.

Aynı zamanda hırafatın aleyhinde bulunduğum mevent risale ve eserlerimle de müeyyettir.

Reis Mustafa Paşa Hazretleri, Saffet Efendi biz sizin geçmiş messinizi inkâr edecek değiliz. Şimdi mevzubahs olan Menemendeki malûm irtica hadisesidir. Burada vatanın bir yavrusu ordunun kıymetli bir uzvu feci bir surette öldürülmüş bulunuyor. Bu şakilere zahir olduğunuz müsterek bulunduğunuz iddia ediliyor. Muhakeme safahatını dinlediniz. Mehdi Memedi hiç görmediniz mi?

Maznun — Haşa Paşa Hazretleri, ne gördüm ne tanırım ve ne de ismini bilirim. Aleyhimdeki isnatları dinledim. Bunların hiç birisi vaki değildir. Musanna ve müretteptir efendim.

Reis Mustafa Paşa — Maznun Nalınçı Hasana Hasan Saffet Hocanın Mehdi ile olan temas ve münasebetlerini tekrar söyle dediler.

Maznun Nalınçı Hasan — Paşa Hazretleri, pazarda nalın satmak üzere gelmiştim. Avdette yolda Saffet Hocaya tesadüf ettim. Benden nereye gidiyorsun diye sordu. Ben de Manisaya gidiyorum dedim. Şeyh Memedi tanır mısanı tanırım dedim. Bir mektup yazdı bana verdi. Bu mektubu şeyh Memede ver dedi. Ben de aldım götürüp Mehdi Memede verdim. Yine bir defa da Menemen hadisesinden üç hafta evvel Saffet Hoca ve Mehdi Memet Manisada belediye bahçesi önünde rumca konuşurlarken gördüm. Ben parmaklık arasından baktım, bunların konuşmaları bir saat kadar sürdü.

S — Memet Emin sen de söyle?

Maznun — Paşa Hazretleri bu Mehdi Memet üç hoca ile temas eder. Bunlardan ilham alır. Mehdi Memet bana sende ne kadar şaki bir ruh vardır.

Eğer sen tarikata iman etmezsen çeşnegir camisinde git Saffet Hocanın vaizlerini dinle derdi. Mehdi hep bunların öğütlerini takip ederdi dedi.

Maznun — Küçük Hasandan soruldu .

Paşa Hazretleri ben yalnız Saffet Hocayı Manisada gördüm. Fakat Mehdi Memetle temas ettiklerini hiç görmedim dedi.

Maznun Ramizden soruldu .

Maznun — Hâdisе sabahı dükânımı açmak üzere geldim. Jözeף te gelmişti. Hükümet önündeki meydanlıkta bir takım kimseler bayrak altında toplanıp dönüyorlardı. Onlardan bir ihtiyar silâhlı olduğu halde yanıma geldi. Sen yahudimisin nesin dedi. Ben de türküm dedim. Öyle ise şu sancığın altından geç Mehdi geldi. Öyleye kadar müsaade vardır. Geçmiyecek olursanız Menemenin etrafını 70000 arap sarmıştır. Sonra hepimiz kesileceksiniz dedi. Kayserili Hasan namında birine sordum. Bunlar serserilerin biridir. Şimdi nerede ise tutarlar dedi. Bu sanekli adamlar yürüyorlardı. Ben de nereye gidiyorlar diye bakmak üzere arkaları sıra gittim. Vasiyetlerinden şüphe ettim, düz yola çıktılar.

S — Sen bunların yanında mı gidiyordun ?

C — Otuz adam arasından arkalarından takip ettim.

S — Ne için arkalarını takip ediyorsun ?

C — Memlekete bir fenalık yapmasınlar diye takip ettim.

S — Sen bunların hallerinden ne diye şüphe ettinki arkalarını takip ediyorsun ?

C — Hallerinden eşkiya olduğunu anladım.

S — Madamki bunların hallerinden eşkiya olduklarını hissettin. Madamki bunlardan memlekete bir fenalık geleceğini sezdin. Ne için gidip karakola haber vermedin ?

C — Karakola haber vermek aklıma gelmedi. Aynı zamanda bunların tespitini bırakıp ayrılışaydım belki kaçarlardı sonra jandarmadan korktum. Ne için kaçırıldım diye bir tekdire uğramıyayım diye korktum. Takip etmekteki maksadım nereye gidiyorlar, diye görmek ve kendilerini kaçırmaktı. Yanlarına sokulmadım. Uzaktan uzağa takip ettim dedi.

Asi Nalınçı Hasan: Bu da arkamızdan gelirdi dedi.

Maznun Ramiz devamla: Bu asiler belediye reisinin sokağına gittiler. Mehdi dedikleri adam çeşmenin başında Saffet Hocayı gördü. Sen ne durursun sancığın altından geç dedi. Saffet Ho-

ca da boynunu eğerek gitti, fakat nereye gittiğini bilemiyorum. Sonra Memhdi bunların yanına gitti, asilerin üçü ayrı bir sokağa gitmişlerdi dedi.

S — Bu vaziyetleri evlerden, pencerelerden gören olmadı mı?

C — Pencerelerden bakan yoktu. Taşraya çıkan da kapıyı kapayıp içeri kaçıyordu.

S — Asilerin hepsi bir arada geçil midiler?

C — Evvelâ ayrı ayrı idiler. Sonra birleştiler. Her keşi sancak altından geçmek üzere davet ediyorlardı. Ben dükânımı açacak oldum. Biri mani oldu?

S — O mani olan adam kimdir?

C — İsmi hatırlamıyorum.

S — Başka ne oldu?

C — Asiler belediye önüne gelip meydanlıkta bayrak diktiler.

S — O vakit sen nerede idin?

C — Dükânımın yanında kaldım. Meydanlığa gitmedim. Bunlar dükânları açtırmıyorlardı. O sırada doktoru ve Tefvik Efendiyi gördüm. Bunları jandarmaya haber vermediniz mi dedim Ettik. dediler. O esnada jandarma Ali Efendi asilerin yanına gelince kendisine bu asilerin nasıl gelip ve nerede dolıştıklarını söyledim. Jandarma da bunlardan sordu. Sonra jandarma Ali Çavuşu da haber vermek üzere gitti. Arkasından jandarma kumandanı da gelip asilerden bir şeyler sordu. Yanlarından ayrıtıp dönünce bir el şakırtısı oldu.

S — El şakırdatanlar kalabalık mı idi?

C — Ben orada iken o kadar kalabalık yoktu. Sonradan toplanmışlar. Ben eve gittim, jandarma kumandanı ve jandarma Ali camii avlusunun içine girdiler.

S — Ondan sonra asiler ne yaptılar?

C — Bilâhare ben evime kaçtım oturdum. O esnada müfreze gelmiyordu.

S — Evime kaçtığına göre müfrezenin gelmediğini nasıl gördün?

C — Evim camiiin aralığındadır. O sebeple gördüm.

S — Evine kaçtıktan sonra ne yaptın?

C — Kapımı kapadım, evde oturdum.

S — Bir daha evden dışarı çıkmadın mı?

C — Evde iken silâhlar atıldı o vakit asileri vurdular dedim. Ondan yarım saat sonra çıktım.

S — Jöjef ne oldu, ne yaptı idi.

C — Jöjefi sabahleyin dükân önünde bıraktım.

Bir daha kendisini görmedim.

Maznun Jöjef sorguya çekildi.

S — Reis Mustafa Paşa: Jöjef! Sen de asiler o zabitin başını keserken el çırpınak suretile alkaşlamışsın. Mesele nasıl oldu aynen söyle.

Maznun, Paşa Hazretleri, o sabah dükânıma açmak üzere çıktım. Yolda tesadüf ettiğim birisi Menemenin etrafını 70000 bin evliya sarmış dedi. Ben de ona Menemende evliyanın ne işi var, evliyalar buldu buldu da burayama gelecek aldırmadım. Yalandır dedim, dükâna gittim. Meğer hükümet meydanlığına bayrakla bu asiler gelmiş. Jandarma Ali Efendi bunların yanına sokulup bir şeyler sordu. Silâhlı bayraklı bu kimseleri görünce bunlar iyi bir hayıra delâlet etmiyor dedim ve hemen dükânımı kapayıp evime gittim ve dışarı çıkmadım.

S — Sen bildayetinden sonuna kadar orada bulunmuş ve el çırpınmışsın.

C — Hayır Paşa Hazretleri kat'iyen yalandır. El çırpınmadığım gibi işin sonuna kadar da bulunmadım. Bu dedikleriniz sabit olursa cezama razıyım, kendileri de burada söylesinler. Ben söylediğim vaziyette bunları görünce evime gittiğimi, Tahsin ve Mehmet Efendilerle ispat ederim. Bunlarla birlikte evde oturduk. Bunlarla beraber korktuk kaçtık.

S — Tahsin ve Mehmet Efendilerin kendi evleri yok mu, ne için senin evine kaçıyorlar?

C — Bizim ev daha yakın olduğu için paşam.

S — Sonra içeriden dışarıya çıkmadın mı?

C — Silâhlar atıldı o vakit çıktık. Hatta o esnada ölüleri muayene ediyorlardı. O vakit her kes dükânını açıyordu, biz de açtık.

S — Sabahleyin dükânıma açmağa çıkarken asilerden kimseye yolda tesadüf etmedin mi?

C — Hayır Paşa Hazretleri görmedim. Yalnız Aşureci Ethem Efendinin dükânında kırakları vardı.

S — Asilere neye geldiniz diye sormadın mı?

C — Sormadım Paşa Hazretleri. Benim işime girmez. Hükümet onların cezasını verir.

İcabi düşünöldü. Vaktin hulûlüne mebni ma-badi muhakemenin ögleden sonraya talik kılın-dığı tefhim olundu. 17/1/1931

Reis	Âza	Âza	Âza
Mustafa	Demir	Ata	Ziya
Âza	Kâtip	Kâtip	
Baha	Kemal	İhsan	

Reis Mirliya Mustafa Paşa, Âza Miralay Ata, Miralay Demir Ali, Kaymakam Ziya, ve âza mülâzımı Binbaşı Hüsnü Beyler.

Müddei Umumi Muavini Fuat Bey.

Zabıt Kâtibi Kemal ve İhsan Efendiler.

Celsei sabıkada mahkemenin evrak ve ifadatin tetkiki için talikine karar verilmiş ve bu bapta icra kılınan tetkikatt müteakip makamı iddiası esas hakkındaki mütaleanın serdi ve maznunların müdafaa-larının itmamı için eelsenin bu gün için ağırlması muvafık görülmüş olmakla mahkeme heyeti yukarı-da atları yazılı zevattan müteşkil olduğu halde usulen getirilen maznunlar bağlı olmaksızın mah-keme huzuruna çıkarıldıktan sonra her sabık ve alenen muhakeme icrasına duruşıldı.

Reis — Hazır bulunan maznunlara hitaben :

Bu gün hepinizi çağırılmaktan maksadım biliyır-sunuz ki mahkemenin ilk gününde hepinizi mahkeme huzuruna toplamış ve sonra da parça parça sizi celbederek istievap yapmıştık, şimdiye kadar yapılan muhakeme hakkında Müddei Umumilik esas hakkındaki mütalealarını serdedecektir.

Biliniz ki bu safhai muhakeme mahkemenin kararı değildir. mahkememiz bundan sonra da icap eden tetkikatta bulunup yine sizi dinledikten sonra kararını verecektir. Şimdi bu iddianameyi dinleyi-niz. dedi.

Bu sırada söz alan Müddei Umumi Muvini Fuat Bey esas hakkındaki mütalealarını sert ve ityan et-tikten sonra tahriri olarak mahkemeye takdim edip mezkûr mütaleaname aynen dosya meyanına koyul-du. Yine mezkûr mütaleanamenin okunmasını müte-akip Reis Mustafa Paşa maznunlara hitaben Müd-dei Umumi Bey hakkınızdaki iddianamelerini oku-dukları sırada dikkat ettim ve gördüm ki hepiniz bu mütaleayı kemali sükûnetle dinlediniz. Fakat yine daha evvel de söylediğim gibi bu iddianame mahke-menin kararı değildir. Ancak hadisenin bidayetin-den ve muhakemenin geçirdiği safahat üzerinden şimdiye kadar Müddei Umumi Bey kendisi edindik-leri kanaati ve intibalarını söylemişlerdir. Görüyo-rum ki bu iddianamenin okunması esnasında sizde bariz bir huzûn ve elem vardır. Yine biliniz ki Tür-kün öz kanile yağrulmuş bu toprakların payidar olması için geöesini gündüzünü bu uğurda hasreden hükümet kendi aleyhine hareket ettiği sabit olanları bu mahkemede tecziye edecek ve masumiyeti tebey-yün edenler de yine hüriyetlerine kavuşacaklardır. Sizi yine yarın da o bir günde dinliyeceğiz her bire-rinize atfedilen cürme karşı bizim karardan evvel tet-kikatımıza esas olmak üzere ister tahriri ister şifahi müdafaaalarımızı dinliyecek ve okuyacağız. Bu gün

dediler.

Bu sırada söz alan maznun Şeyh Saffet efendi.

Reis Paşa hazretleri: Müddei umumi Beyefen-dinin mutalealarını irat buyurdıkları sırada bende-nize ait olan mezkûr iddianamedeki ittihamin mahi-yet ve mefadını dinledim. Deniyor ki, bendeniz bir çamlık arasında maznun Nalme Hasanı gördüğümde "farisülîbare,, bir mektup yazıp mehdi Memede göndermişim bendeniz öyle bir çamlık arasından geçtimse ezama razıyım. Malûmu âlinizdirki bu hususta muhterem huzurunuzda iştah edilen şahitler şahadetlerinde bendenizi öyle bir çamlık arasında görmediklerini söylemiştir. Bendeniz o zamanlarda İzmirde idim ve mutemetlerin evinde bulundum. Yine bu iddianamedeki aleyhimdeki deliller tadat edilırken bendeniz kendime atfedilen cürme karşı evvelâ inkâr ve sonra da müevvel ikrarda bulunmu-şum, halbuki bendeniz her safhada sorguya çekil-dikçe hadise günü dükkânıma gitmek üzere evden çıktığım zaman cami civarında bir şahsı meğhul tehevvrle dur dedi bendenizde bir hırsızın karşı-sında olduğumu idrak ederek durmayıp doğruca yürüdüm ve yine dönüp evime girdim. Bu nokta da şahitlerin şahadetleriyle sabit olmuştur. Şeha-detle tektzip edilen bu delillerle bendenizin hadi-sede zimethal olduğum iddia edilmektedir.

Halbuki bendenize medarı ittiham olarak gös-terilen o delillerin ademi sahhatı her veçhile ta-hakkuk etmiştir. Artık bu vaziyette bendeniz için bütün mukadderatımı yüksek adâletinize tevdi edeceğim. Zira kendim müdafaa hakkın-dan tamamen mahrum bulunmaktayım. Çünkü irade ve ihtiyarına hâkim değilim. İsnat pek ağır-dır. Arzettiğim veçhile hadise günü bilâhare meh-di olduğu şuyu bulan o şahsı meğhuldür. ki mehdi ile yoldaki tesadüfünden başka kendisile temasta bulunmadığım sabit olursa kanun ve onun yüksek

lerine ve adil kararına münkadım. Derviş Memet bendenize resmi selâm yapmış imiş, halbuki maznun mevkiinde bulunan asiler bile mustantıklıktaki ifadelerinde hadise günü Saffet Hoca boyunu eğerek evine girdi demişlerdir. Aleyhimde gösterilen, Saffet mehdiye, götürmek üzere mektup verdi, çamlıkta görüştü. Camiin önünde söz söyledi gibi isnatların hiçbirisi vaki değildir. Evvel ve ahir arzettiğim veçhüzere bütün mukadderatını adalet üzerine müesses olan mukaddes Cümhuriyetin muazzes Heyeti Muhteremesine tevdi ediyorum. Bu isnatlar tamamen müfteriyattan ibarettir dedi.

Reis — Yine tekrar ediyorum ki rehberimiz muhakkak adalet ve kararımız tamamen hak ve adalete makrun olacaktır. Mahkememizin adaletinden emîn bulunmalısınız, dedi.

Söz alan maznun Bozalan Muhtarı Molla Ahmetoğlu Mustafa müdafaasında, Paşa Hazretleri ben çift sürüyordum. Vasiliğe müteallik bir mahkeme meselesi için Menemene gelecektim O esnada tahallât için köye tahsildar gelmiş. Bekçi gelip beni Menemene mahkeme için gideceğimi söyledim ve muhakemenin kâğıdını gösterdim. Tahsildar öyle ise git dedi, geldim, işimi ikmal edip köye döndüm, köylü tarafından odun kat'ı için tezkere almak üzere orma memuruna müracaat ettim. Fen memuru burada yok, avdetinde rahsat vereceğim dedi. Tahsildar Hafız Ömer Efendi köyde üç gün tahsildatta bulundu. Yine jandarma karakol kumandanı beni çağırıp köyde askerlikle alakası olan bir iş için malûmat almak üzere bendenizi çağırıcı, gittim. Sonra Şakir isminde birinin mensup olduğu alayın adresini tahkik edip yanıma terfik ettiği jandarmaya verdim. Bir de köy heyeti toplandı, Hacı İsmail ve Hüseyin geldi. Sütçü Memedin damadını sorup bilmiyoruz dedik, hatta tutulan asilere bizi mustantıklıkta gösterdikleri zaman bunlar yoktu dediler. Benim bu mehdilerin ne geldiklerinden ve ne de geleceklerinden haberim var. Hiç bir taksiratım yoktur. Adaletinizi bekler beratımı isterim efendim dedi.

Maznun Menemende mukim Harputlu Memet:

Reis Paşa, Menemende mehdilerin faaliyetleri sırasında güya benim de onların yaptıkları işi tasvipkâr bir surette el çırptığım iddia ediliyor. Bu hususta şehadet eden Hacı Hasan bana garez ve iftirada bulunmaktadır. Bir ramazan günü idi. Dükânımda oturup rakı içiyordum, bendeniz

gördüm ve kendisine nasihat yollu başka defalarda ziyarı yok bari mübarek ramazan gününde şunu içme diye ikaz ettim, Mumaileyh bu yüzden mugber oldu. Aramızdaki bu münakaşadan dolayı böyle şehadette bulunuyor. Halbuki ben gözü görmez, kulağı işitmez bir ihtiyarım, böyle şey benim elimden gelmez 60 senedir Hükûmetime sadık kalmış bir insanım. Üç dört asinin hareketlerini alkışlamak benim kâr ve harem değildir. Masumum, adaletinizi bekliyorum, dedi.

Maznun Manisalı Ali Çavuş:

Paşa Hazretleri; Mustantıklıkta da sordular, bunlar buraya geliyor mu dediler, asiler de bilmiyoruz cevabında bulundular. Benim toplantıdan haberim yoktur masum ve bi günahım. Bigayri hakkın mevkuuf bulunuyorum. Biz o vakit şahit Ahmetoğlu Halil ile Kemal Beyin yanında işliyorduk. Orada alıştık. Tam 11 sene bu Devlet ve millete askerlik yaptım. Hükûmete karşı hiyanetlik yapmadım, masumum, adaletinizi bekler beratımı isterim dedi.

Maznun Memetoğlu Halil: Mustantık benden bunlar kahveye gelip ne yapıyordu dedi. Ben de bilmiyorum dedim. Birisinden haberim yokken tevkif kesip buraya gönderdi. Hiç kabahatım yoktur. Beratımı beklerim dedi.

Maznun Ahmet Efendi: Bendeniz asileri asla tanımam, fakat Reis Paşa Hazretleri bendeniz müdafaasını yapmak için meramımı ifade edemeyeceğim Çünkü halimde bir irtiaş vardır. Şu yazdığım kâğıdı müdafaai şifahiye makamına takdim ediyorum, lütfen okuyunuz, dedi.

Reis — Bu verdiğiniz müdafaanameyi ben yine evrakı tetkik ederken okuyacağım alıkoyuyorum. Başka diyeceğin varsa söyle dinliyelim.

Maznun: Bundan başka diyeceğim yoktur. Yüksek adaletinizin tecellisine irtizar ediyorum efendim.

Maznun: Gözlüklü Ali Efendi.

Paşa hazretleri benim vak'ada hazır bulunmadığımı ve o sırada ailemle birlikte süt sağmakta bulunduğumuz sırada silah patlaması üzerine süt tenceresi elimizde olduğu halde komşumuz molla Süleymanın evine iltica ettiğimizi ve oradan dışarı çıkmadığımızı isbata amadeyim bendeniz Halk Fırkası ocak âzası bulunuyorum. O sırada fırka mücahdelerinden mütehaddis bir arbedenin vuku bulduğunu zannettiğimden dolayı ve kendim fırkanın âzasından bulunmaktığım hasebile dışarı çıkmadım, korktum. Huzuru âlinizde dinlenen şahitler buda

hadisede vardı demediler ondan evvel de mektep avhısında üç dört kişi muvacehe edildi. Yine bendenizin orada olduğundan bahsetmediler. Esasen böyle bir mel'unane harekâtın terası sırasında hazır bulunmak benim sıfatıyla mütenasip değildir. Bi günah bulunuyorum, adaletinizi beklerim dedi.

Maznun Şeyh Esat Efendi oğlu Memet Ali efendi.

Bendeniz pederimden ayrı bulunuyorum. kendilerile münasebetim yoktur tekkeler kapandıktan sonra sanatıyla işigal ettim. İddianamede benderlerini de müşavir diye buyurdular, halbuki ne zikirlerden ne ayinlerden haberim var. Hükümetin men ettiği bir işle meşgul olmam çünkü seviyemiz buna müsait değildir. Pederim benim amirimdir. Ben ona karşı hiç bir zaman bir şey diyemem. İbrahim hoca ise benim sözlerimi dinlemez. Son defalar Manisaya gideceğim dedi, bendeniz de oralarda tarikat işlerine mütedair bir harekette bulunur düşünceyle gitmesem eyi olur. Tarikatla alakadar olursun sonra ihtiyar paderim için bir zarar getirirsin dedim. Dinlemedi, bendeniz Cibali fabrikasında enfiye mütehassıyım. İstikamet ve dürüstü yegâne hedefimizdir. Mezmumlarla kat'iyen alakadar olmam evlâdı ayalime otuz bin liralık servet temin ettim. Bana dervişlik, şeyhlik zarardan başka bir faide temin etmez. Ben Nalmet Hasan namında kimse tanımam, böyle bir adamla da kat'iyen temasım yoktur. Masumum paşa hazretleri adaletin tecellisine intizar ediyorum dedi.

Nalmet Hasan: Esat hocanın köşküne Memet ve Osman Efendilerle gittik orada konuştuk dedi.

Memet Ali Efendi: Nalmet Hasana ben seninle bir şey konuştum mu dedi?

Nalmet Hasan: Hayır yalnız köşke gittiğimde Memet Ali Efendiyi orada gördüm fakat kendisiyle konuşmadım dedi.

Memet Ali Efendi: İşte söylüyorlar. Fakat yine ben bu adamı tanımam helki köşke bir kimselerle gelmiştir. Fakat bunun nasıl ve ne suretle geldiğini bilmiyorum ve böyle birisini de hatırlamıyorum. Ben bu adamla hiç temas etmedim dedi.

Söz alan: İbrahim Efendi.

Paşa hazretleri: Memet Ali Efendi bizi dinlemedi gitti dediler. Fakat bu hususta bendenizden sual sormadınız. Ben Manisaya gitmiş isem ne yapacakmışım, kendisinden sorunuz söyleyinler dedi.

Memet Ali Efendi: Sizin taşrada ne yaptığınızı ben ne bilirim.

Laz İbrahim hoca Efendi: Ne fenalığım varmış

onu anlıyalım.

Memet Ali Efendi: Tabur imamı bulunduğu sırada tekaüde sevk edilmesini arzu ediyordu. Ben de tekaüt olmayız dedim. Sözümü dinlemedi.

İbrahim hoca: Hastalandım 60 gün yattım malûliyetim tebeyyün etti. Kendi arzumuyla tekaüt olmadım doktorun raporu vardır.

Söz alan: Bozalan köyünden Memetoğlu İbrahim.

Mehdiler köye geldiklerinden ve gittiklerinden hiç haberim yoktur. Ben kendi iş ve gücümle meşgulüm bir defa köy muhtarı İbrahim seni jandarmalar istiyor dedi. Ben de o vakit mehdilerin köye geldiklerini duydum. Hiç bir taksirim yoktur mahkemenizin adaletini bekliyorum dedi.

Simsar kâtibi maznun Mustafa.

Müdafaaımı tahriri olarak takdim ediyorum dedi ve ibraz ettiği mezkûr müdafaaanamesi alınarak bilâhare okunmak üzere dosya meyanına kondu.

Tütüneü maznun Haydar Efendi:

Ben el çırpmaşım diye iddia ediliyor. Halbuki böyle bir şeyden kat'iyen haberim yoktur. Vak'a zamanında kendi dükkânımda idim böyle ihbaratta bulunan ya benim bir alacaklım veya rakibimdir. Ortalık karıştığı zaman evime gittim evde olduğuma dair şahitler gelin söylesin dedi.

Maznun Hacı Yahya Mahallesinden Mustafa oğlu Ahmet: Ben güya müteaddit içtimalarda bulunmuşum. Halbuki ben onları hiç tanımam. İftiradır. O evlerdeki toplantılarda bulunduğumu ve beni tanıdıklarını söylerlerse bana razıyım.

Manifaturacı Osman Efendi: Bu adam benim evime gelmemiştir dedi.

Nalmet Hasan: İçtimalarda bu yoktu dedi.

Mustafaoğlu Ahmet Müddei Umumi Bey hakkında fazla ittiharıda bulundu dedi.

Asi Memet Emin: Bu Ahmet Hafız Ahmedin dervişidir, kahveye gelir tesbih çeker dervişlikten buhseder dedi.

Maznun Ahmetoğlu Hacı Hasan: Müddei Umumi Bey benim için Osman ve Cemal Efendilerle toplantıda bulunduğumu söylediler. Halbuki, ben bunları tanımam. beni buraya derviştir diye getirdiler. Ben camide müezzimin gündüzünde kurabiye satardım. işimle meşgulüm. Altı evlâdım aç ve bi ilâhtır. Hiç bir taksiratım yoktur, adaletinize intizar ederim dedi.

Maznun Jojef: Paşa Hazretleri mahkemeye el çırpıştığımın sevk edilmişim, halbuki bu hususta şahadette bulunan bile benim el çırpıştığımı söylememiştir. Böyle şeyden haberdar değilim. Bir kaba-

hatim yoktur. Vak'a sırasında dükkânımın önünde iken evime gittim, dışarı çıkmadım. Bizim Hükûmete sadık kalmaktan başka bir şey elimizden gelmez. Beraetimi isterim dedi.

Paşa Köyünden Memet Ali Abdürrahman: Ben mer'ada bulunuyordum. Mehdilerin köye geldiklerinden haberim yoktur. Derviş Memet bacanağımıdır. Fakat bir senedir kendisiyle görüşmem. Kayın pederin tarlasında kavga ettik. Ondan sonra bir daha görüşmedim. Temasım yoktur. bigünahım adalet beklerim ve beraetimi isterim dedi.

Maznun Simavlı Osman: Paşa Hazretleri biz Mehdi Memetle beş bacanağız bu adam hepimizle dargındır. Biz bunları görmedik. Bir şeyden haberimiz yoktur. bigünahız gördük derlerse cezama razıyım. Beraetimi isterim dedi.

Paşa Köylü maznun Memetoğlu Ahmet: İftiradır Paşa Hazretleri. Bir taksirim yoktur. Beraetimi isterim dedi:

Diğer Paşa köylü Keçeci İsmail: Benim Mehdileri araba ile götürdüğüm söyleniyor halbuki yalandır. Manisadan ve köyden birisi söylerse cezama razıyım. Benim taksiratım yoktur beraetimi isterim dedi.

Asıl Memet Emin: Paşa Hazretleri, yanlış olmuştur. Ben bunu yanlış söylemişim o vakit meczuptum. Bunun evinde kaldık fakat arabasile gitmedik dedi.

Küçük Hasan bir saat kadar bunun evinde kaldık dedi.

Geçeci İsmail: Misafir makamına geldiler, fakat kendilerinin maksat ve niyetlerini bilmiyorum dedi.

İzmirde mukim Memet Ali Hoca: Benim toplantılardan haberim yoktur. Lax İbrahim Efendi benim hemşehrimdir. Kendisinden sorun beni tanır mı? Ben iki gece Manisada kaldım ve yine döndüm. Bağa bin altı yüz lira istediler pazarlık uymadı döndüm ben İbrahim Efendinin kendisini tanımam. babasını ve amcasını tanırım. Kendisiyle yalnız İzmirde görüştük dedi.

Reis — İbrahim Efendi İstanbuldan Manisaya gelmek üzere İzmirde indiğinde o vakit görüştünüz öyle mi?

Maznun Ondan evvelde bir defa görüştük fakat tarikat meselesi yoktur. Bu görüşmede hemşehri olmak münasebetinden dolayı benim tarikatle alakadar olmaktığım ya def'i mazeret ya cerri menfaat için olabilir. Bendeniz bu sinde ne yapabilirim. Tarikatle ne diye alakadar olayım. Yunanlılar zamanında otuz bin liralık malim mahvolup

gitti. Milyonlerce dayak yedim. Yunan mezaliminde gadre uğramış bir adamım, artık bende Hükûmeti Cumhuriyenin kadir ve kıymetini bilmezsem yakıklar olsun. Cürmüm tebeyyün ederse cezama razıyım. Halbuki bir günahım yoktur. Masumum. Adaletinizin tecellisine intizar ediyorum dedi.

Reis — Bizde onun için şimdiye kadar dava üzerinde çok uzun tetkikatta bulunuyoruz. Türk kanile yağurlan bu aziz vatanı karşı hainlik edenleri tesbit edip onlara ceza vereceğiz. Masumlar kurtulacaktır. Bunu size her fırsatta söyliyorum dediler.

Maznun İşte Paşa hazretleri! ben de bu aziz vatana ihanetim olmadığını arz etmek istiyorum.

Reis — Bunun için müsterih olunuz. Biz Devlet ve millete zarar yapmak isteyenlere ceza vereceğiz İhanet edenleri tesbit etmek ve meydana çıkarmak lazımdır. Artık Devletin buna tahammülü kalmamıştır. İkide bir isyanlar irticaî hareketler vukubuluyor. Ecnebler bize gülüyorlar, nedir bu hal! Biz işte bu mühim nokta üzerinde çok hassas davranıyoruz. Hakikate vassıl olmak için uğraşyoruz.

Maznun: Bizde vatana hainlik edenlerin ceza görmesini şiddetle arzu ederiz. Ben masumum ve masumiyetinden emin olduğum için hakkımda ki adil kararınızın teselli edeceğine kanim dedi.

Bozalardan Haer Alioğlu Mustafa:

Efendim, Mehdilerin bizim köye geldiklerinden ve gittiklerinden haberim yoktur. Oğluma düğün yapıyordum. Manisaya gittim. Böyle bir şey İbrahimioğlu Mustafa söylemiş. Halbuki benim hiç bir günahım yoktur.

Maznun İbrahimioğlu Mustafa.

Benim Mehdileri gördüğümü Koca Mustafa söylemiş, halbuki ben mehdilerin geldiklerinde işlerinde tanıdığım Sütçü Mehmeti gördüm ve hoş geldiniz dedim, diğerlerini tanımam, onların köye ne maksatla geldiklerini bilmiyorum. Bilseydim hükûmeti haberdar ederdim. Beraetimi isterim dedi.

Maznun Şimbalı Mehmet.

Efendim, ben asilere karşı el çırpmadım, bunu söyleyen Tütüneçi Çolak Hasan beni gündeliğe yollamak istedi. Ben de fakir olduğum için beş on kuruş fazla para nerde bulursam oraya giderim. Fazla yevmiye buldum oraya gittim onun için bana garaz ediyor, kabul etmem beraetimi istiyorum.

Maznun Hafız Ahmet Efendi.

Bendeniz katiyen içtimalarda bulunmadım, masum ve bi günahım adaletinize iltica ederim dedi.

Esas hakkındaki iddianame

Reis Paşa Hazretleri:

Türk Cümhuriyetine ve onun tarihine lekeli bir sahife ilâve eden irticai hadisenin en muhim muhakeme devresi bugün, hitam safhasına dahil olmuştur. Mutaleamı şerdederken evvelâ müpahasıran menemen hadisesini ika eden maznunların Manisadan hareket ettikleri günde tatlıcı Hüseyinin evindeki içtimalarından başlayacağım; sırasile Paşaköy, Bozalandaki vaziyetlerini ve bu vaziyetlerinin köylerdeki şekli tezahurunu gösterdikten sonra buralarda kendilerine zahir olan maznunların hadisedeki rollerini teşrih edeceğim, ondan sonra fecaat arzeden Menemen hadisesinin şekli cereyanını göstereceğim, ve psikolojik noktadan basitten mürekkebe doğru yürüyerek Menemen vak'asının menşei hakikisine intikal ve bundan tatlıcı Hüseyinin evirdeki içtima takaddüm eden zamanlarda muhtelif mahallerde yapılan içtimalara ve bunda Erenköy kâşanesinin oynadığı rolire geçerek hadisenin mahalli olmayıp şümüllü ve vasi saha üzerinde cereyan ettiğini göstererek maznunlar şebekesini çıkaracağım ve bunların Devlet hayatiyeti üzerindeki maksatlarının tecelliyatını ve delâli ile ve anasırı cürmiyesile tetkik ve tahlil ederek vasi cürmilerini ortaya koyacağım, ondan sonra cezaî mes'uliyetlerinin temas ettiği mevaddı kanuniyeyi göstereceğim. Şöylece: tahkikat safahatı hakkında takip edeceğim mutaleamın seyredeceği ana hatları üzerinden yürüyerek iddianamemin bir krokisini çizmiş oldum. Şimdi evvelâ maznunların Manisadan Menemene kadar olan safhasını dört noktada tetkik ve mutalea edeceğim.

1 — Maznunların Manisada ve Manisadan hareket ve Paşaköyünde ikametleri: Maznunların Manisada dört gündendenberi içtima ettikleri tatlıcı Hüseyinin evinde son olarak 6 kânunuevvel 930 cumartesi akşamı (kendisi de dahil olduğu halde, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet; Emrullahoğlu Mehmet, Alioğlu Hasan, nalıncı Hasan ve Çakıroğlu Ramazan, çırak Mustafa topçu Hüseyin; keçili Süleyman çavuş papuççu Hüseyinoğlu Ali) huzurile bir içtima yapılmıştır. Bu içtimada vak'a hakkında müzakere cereyan etmiş ve bu müzakerede hadisenin sureti cereyanı ve siahların sureti tedariki kararlaştırıldıktan sonra Giritli Memet evvelâ sabahleyin kendisi şamdan Memet, sütçü Memetle Paşa köyüne hareket edeceğini ve bir gün sonrada Paşa köyünde Emrullahoğlu Memet, Alioğlu Hasan, nalıncı Hasan, çakıroğlu Ramazanın kendilerine iltihak edeceğini söyledikten ve talimat verdikten sonra orada hazır bulunan topçu Hüseyin, çırak Mustafa tatlıcı Hüseyin, keçili Süleyman çavuş, papuççu Hüseyinoğlu Ali de bilahara arkalarından siahlanarak geleceklerini vedetmişlerdir. Sabahleyin kararın tatbikatına geçen Giritli Mehmet yanına sütçü Memetle şamdan Memedi ve Manisada Giritli İsmail ve piçakçı Mustafanın çuval icinde verdikleri iki silahla alarak ve kendi bacanağı posta sürücüsü kâhya İsmailin arabasıyla paşaköyüne hareket eylemiştir ve muvaselette analığı Rukiyenin evine misafir olmuştur. Rukiye keyfiyeti köyden Giritli Memedin bacanağı Semavi Osman ve bakkal Memetoğlu Abdürrahmana anlatmıştır.

Talimat veçhile bir gün sonra hareket edecek olan Emrullahoğlu Memet Emin, Valdesi Hasibe, karısı Emine, kız kardeşi Halidenin malûmatı altında ve hatta bu meyanda maznunlardan Hafzoğlu sınırsar Mustafaya da alacağı olan paranın karısına ve anasına verilmesini tenbih ettikten sonra Alioğlu Hasan, nalıncı Hasan, çakıroğlu Ramazanla birlikte araba ile Paşaköyüne gitmiş arabacı bunları Giritli Memedin bacanağı Ahmedin evine götürmüştür. Burada Ahmet bunlara yiyecek çıkarıp yedirdikten ve çantalarına yemek koyduktan ve tam muvaseletlerinden yarım saat sonra Rukiyenin evinden aldıkları silâhlarla ve yanlarına aldıkları katmir dedikleri köpeklerle beraber hep birlikte gece yarısı paşa göyünden çıkıyorlar Bozalna hareket ediyorlar

2 — Bozalna yolunda : Maznunlar onbir saat yürüdüktan sonra Sünbüller köyü yolunda bir çamlıkta su kenarında geceyi geçiriyorlar burada çakır oğlu Ramazan vaziyetin vahametini anlayarak kendilerinden ayrılıp habersiz kaçıyor ve Manisaya avdet ediyor

Bozalana girerken : Su kenarında uykudan kalkan maznunlar , arkadaşlarının birisini kaybettikten sonra yürüyerek Bozalna köyünün kenarına geliyorlar. (bu köy sütçü Memedin

köyüdür) sütçü Memet, köye girip akrabasına haber veriyor sütçü Memedin damadı koca Mustafa bunları köy kenarında istikbal ederek evvelden hazırladığı bir boş odaya alıyor;

3 — Maznunlar Bozalanda : Bu eve her gün hoca Mustafa da dahil olduğu halde sütçü Mehmedin kardeşi hacı İsmail ve oğlu Hüseyin ve diğeroğlu Hasan her üçü beraberce girip çıkıyorlar yemek getiriyorlar. Burada Giritli Memet mehdiliğini ilân ediyor. Köyde işitmedik kimse kalmıyor bu meyanda köy hey'eti ihtiyariyesi (Muhtar molla Ahmet oğlu Mustafa, âza hacı Mustafa oğullarından Mustafa oğlu Mustafa âza Memetoğlu İsmail, âza Memet oğlu İbrahim âza Haliloğlu Hasan, bekci Ahmet oğlu Hüseyin) bile haberdar oluyor ve köyden Osmanoğlu Hasan ve Memetoğlu Ahmet maznunlara hitaben Emiralem karakoluna uğrayıp orada bulunan iki jandarmayı öldürüp silahlarını almalarını ve kendileride arkalarından Menemene gelip yardım edeceklerini söylüyorlar.

Bir heyet : Bir hafta kadar Bozalanda kalıp orada mehdiliğini ilân eden Giritli Memet vaziyetten hükümetin haberdar olup olmadığını anlamak üzere Hacı İsmailin hemşiresinin kızı Fatma ve hacı Alioğlu Mustafayı güya cihaz tedariki bahanesile Manisaya gönderiyor bunlar Manisadan sütçü Memedin karısı Kezibandan vaziyeti anlayıp avdet ediyorlar.

Bir kulübe : Hükümetin haberdar olduğu havadisi getirilince Giritli Memedin emri ile köy civarında çamlıkta Hacı İsmail ile Hoca Mustafa tarafından bir kulübe inşa ediliyor burada bir hafta Esrar içmek suretile zikre devam eden maznunlar 23 kânunuevvel 1930 salı gününü Menemene girmeyi kararlaştırıyorlar, nihayet;

Menemen Yolunda : Salı gecesi kıtmirlerle beraber yola çıkıyorlar, evvelden haberdar edildiği için Görece karyesinin berisinde kömür ocağında Hacı İsmailoğlu Hüseyin tarafından yakılan ateşte ısandıktan ve oraya yine evvelden haberdar olan Göreceli Abdülkerimin getirdiği yemek yendikten sonra bunların rehberliği ile yollarına revan oluyorlar.

Geçit : Hasanlar geçidine geldikten sonra orada kayıkçı Memedin kayığı ile beri tarafa geçiyorlar ve Menemene yollanıyorlar.

4 — Menemene girerken ve Menemende fecaat: Maznunlar Menemen kenarına geldiklerinde zeytinliklerde bir az tavakkuf ettikten ve burada Giritli Memet maznunların hepsine çifte çifte esrarlı cigara verdikten sonra hepsi sarhoş kafalarla Menemene dahil oluyorlar. Saat altıyı yirmi geçe Müftücamiline geliyorlar, bu caminin maznunlardan nalıncı Hasan (İnna fetahnaleke) suresi yazılı bayrağı alıyor, hep birlikte cami içinde bekliyorlar ve camiye girenleri Mehdi dine davet ediyor ve mehdi olduğuna dair nişanesi olan kıtmiri kendilerine gösteriyor. Namazdan sonra cemaati bayrak altına davet ve buna icabet eden isimleri meçhul bazı eşhas bunlarla belediye meydanlığına geliyorlar, oradan ayrılıyorlar. İçlerinden Abdullahoğlu müezzin hafız Ahmet maznunların camiye geldiğini görmüş Hükümete haber vermediği hatırına getirip getirmiyerek maznunlar gittikten sonra minareye çıkmış ve kendi ifadesine göre etraftan gelecek yetmiş bin kişiye bakmıştır.

Belediye meydanlığında ve mahallâta : Belediye meydanlığında maznunlar bir az kaldıktan sonra bayraklarını omuzlayarak hep birlikte tekbir getirerek şehri dolaşmağa başlıyorlar ve rast geldiklerine müslüman mısınız? mehdiye itikadınız varma? diye soruyorlar ve kendilerine bayrak altına girmelerini aksi takdirde hepsi kılıçtan geçeceğini ortada hükümet olmadığını herkesin dükkanlarını kapayarak kendilerine iltihak etmelerini ve arkalarından yetmiş bin kişinin gelmekte olduğunu top, tüfek, bütün kuvvetin mehdi huzurunda duracağını bağıarak bütün mahallâtı dolaşıyorlar.

Hoca Saffet Efendinin evi önünde : Hoca Saffet Efendinin evi önüne geldiklerinde tavakkuf ediyorlar maznunlar arkalarından gelen Mehdi Memedin burada anide tegayyüp ettiğini ve bir az sonra Hoca Saffet Efendi ile temaslarını, birbirine bakışıklarını görüyorlar ve hocanın tam evine gireceği anda Mehdi Memedin bir işaretile maznunlar Saffet Hocaya resmi selâm ifa ediyorlar ve önlerinde Menemenden iltihak eden maznun Abbas tabanca atmak suretile icrayı şadümani ederek ve diğer Menemen halkından Ramiz, Harputlu Memet, Şımbılı Memet te bunlara iltihak ve tekbir alarak belediye önüne avdet ediyorlar.

Belediye önünde : Bayrak burada Menemenlilerden Arabacı Hüseyin tarafından meydanağa açılan bir çukura rekediliyor. Yine burada maznunlar tekbirler ve yukarıda arzettiğim şekilde nidalara başlıyorlar ve ellerinde silâh olduğu halde sancak etrafını dolaşıyorlar. Bir kısmı da yerden aldığı toprağı etrafa serpiyor.

Jandarma yazıcısı Ali Ef. : Bu sırada Jandarma yazıcısı Ali Efendi haberdar edildiğinden arkadaşları dört nefer jandarmaya silâhlarını almalarını tenbih edip kendilerini beklemeden doğruca Mehdinin yanına giderek ne istediklerini sormuş, Mehdi Giritli Mehmet buna hitaben git kumandanına haber ver. O gelsin bana top kurşun işlemez, demiştir. Bunun üzerine geri dönen Ali Efendi keyfiyetten bölük kumandanı Fahri Beyi haberdar etmiştir.

Fahri B. : Evinde haber alan Fahri B. doğruca asilerin yanına geliyor tam bir asker tavrıyla ve Hükümetin şerefine yakışacak surette Mehdiye hitaben: Ne istiyorsunuz buradan dağılınız diyor. O da: ben Mehdiyim, şeriatı ilân ediyorum, bana kimse mukavemet edemez, çekil diyor. Bu söz üzerine asiler orada toplanan seyirci Menemen halkının bazıları tarafından el çırpılmak suretile alkışlıyor. Vaziyetin vehametini anlayan kumandan tedabir almak üzere oradan çekiliyor. Ve Hükümete gelip bu gibi ahvalde kanunun icabatına tevessülle alaydan asker ve kuvvet istiyor, ve telefon başında buna intizar eden Fahri B. askerle gelen Kublay Beyden bihaber.

Kublay B. : İhtiyat Zabıt Vekili Kublay B. süngülü askerini belediye meydanağındaki kahve önüne bıraktıktan sonra kendisi öne atılarak asilere dağılmasını söylüyor ve Mehdi Giritli Mehmedi kolundan tutup çekiyor ve askere süngü tak emrini veriyor. Buna Mehdi silâh atmamak suretile mukabele ediyor ve ağır bir surette yaralıyor. Yaralanan Kublay Bey tam bir metin asker tavrıyla oradan ayrılıyor arkasından ikinci defa atılan kurşun isabet etmeden Hükümetin arkasındaki avluya kendini atıyor, fakat aldığı birinci kurşun yarısından kaçamıyarak oraya düşüyor.

Maznunların honharane hareketi ve Kublay Beyle iki bekçinin şehadeti: Kublay Beyin, orayı gören, her nasılsa haber alan mehdi Giritli Mehmet askerinin kaçmasından ve halkın el çırpılmak suretile kendisine müzaheretinden ve sigara ikramından cür'et alarak ortalağa bir dehşet salmak için bu anda cinai bir rol yapmak istiyor, derhal maznunlardan Alioğlu Hasanın torbası içindeki bıçağı aldıktan sonra şamdan Memetle beraber Kublayın yanına gidiyor, bıçağı boynundan keserek kellesini alıyor, bu suretle ordunun bir zabiti ve asil türk evladı Kublay tam bir canavarca hisle şehit ediliyor. Bununla kanmıyan Mehdi kafayı saçlarından tutarak orada bulunan üstüvane şeklindeki taşa vuruyor ve etrafını biraz gezdikten sonra getirip bayrağın üzerine takıyor. Bu fecaat karşısında seyir ve Menemen halkından bazıları tarafından ikinci bir alkış tufanı başlıyor, bayrak eyi dikilmemiş olacaktır ki düşüyor. bittabi kafada düşüyor Mehdi Memet bayrağı elektirik direğine bağlamak için ip istiyor; bir ip halk arasından Yusufuğlu Kâmil tarafından koşarak getiriliyor ve sancak direğe bağlanıyor. bu sıralarda alaydan yetişen diğer müfrezeler ve aynı zamanda namuslu iki bekçi ile asiler arasında cereyan eden müsademede Mehdi Memet ve şamdan Memet ve sütçü Memet maktul ve Emrullahoğlu Memet Emin mecruh bu meyanda iki bekçi de şehit düşüyor. asilerden nalinci Hasan ile Alioğlu Hasan da halk arasından kaçıyor ve Manisada yakayı ele veriyor.

Bu hadisede vasfi cürüm ne olacaktır: Vak'anın sureti cereyanına ve maznunların halka hitaben vaki hezeyanlarına ve halkı bayrak altına davet etmelerine ve maksatlarının husulü için vaki müdahaleye silahla mukabele ederek Hükümet kuvvetlerine karşı gelmelerine, en nihayet canlı bir kuvvet olarak hükümet yoktur demelerine ve aşağıda arzedeceğim veçhile tarikati teşkildeki gayenin Hükümetin tebdili ve saltanatın iadesi gibi hususattan ibaret olduğunun her türlü içtimalarında mevzubahis ve müridana bu suretle telkin eylemelerine nazaran muhtevası itibariyle bu suç tam anasını tekâmül etmiş ve türk ceza kanununun 146 ncı maddesindeki suçtan ibarettir.

Manisada başlayarak Menemende hitam bulan ve bir irticai hareketi tam manasile ifade eden şu safhada arzettiğim şu hadise sureti cereyanım ve uğradıkları yerlerdeki maznunların rollerini saraheten bize anlatan maznun Emrullahoğlu Memet Emin, nalıncı Hasan, Alioğlu Hasan kendi ikrarları ve bütün maznunları teşhisen birer birer göstermiş olmaları ve diğer bütün maznunların kendi hareketleri hakkında kısmen sarih ve kısmen müevvel ikrarları ve bu meyanda asi Memet Eminin eniştesi maznun keçeci Süleymanın Manisada silahların sureti tedarikine ve hareketlerinden akrabasının ve bu meyanda maznunlardan Hafızoğlu sımşar kâtibi Mustafanın haberdar olduğuna dair çok açık ikrarı ve aynı halden maznun bulunan Bozalan heyeti ihtiyariyesinden inkârları hilâfında köyde bulduklarına ve maznunların geçtiklerinden haberdar olduklarına dair içlerinden Halil oğlu Hasanın ikrarı ve bütün köylünün işitmiş olmalarından dolayı kendilerinin haberdar olmadıkları iddiasının gayri varit görülmesi ve keza Bozalandın Manisaya gönderilen iki kişilik hey'etin ifadeleri ve kayıkçı Memedin şehadeti ve maznun müezzin Abdullah oğlu hafız Ahmedin yetmiş bin kişiye bakmak için minareye çıktım yolundaki kısmen müevvel ikrarı, zikretmek, silah atmak, ip vermek, çukur kazmak , sigara vermek , halkı bayrak altına davet etmek gibi harekâta içtisar edenler hakkındaki kuvvetli şehadet en nihayet Menemen hadisesini ifade eden asıl maznunların ikrarları ve buna munzam kuvvetli şehadet, doktor raporu , maznunların ikrarları arasındaki vasfı müşterek noktasından bulunan esaslı mutabakatlar ve bunların sari olduğu diğer maznunların ikrarlarıyla [mavakaa mutabakati tasdik edilmiş olması gibi yekdiğerini demirleyen zencirleyen delillerle anlaşılmaktadır. Bu safhadaki maznunlar sırasında hoca Saffet Ef. üzerindeki delillerde bir az tevekkuf edeceğim:

Her ne kadar Saffet Ef. Menemen vak'ası failleriyle alakası olmadığını ve Cümhuriyetçi bir fert ruhile yaşadığını bize ifade etmekte isede aleyhindeki delillerimiz (1 - Manisada çamlıkta bir saat kadar Giritli Mehdi Memetle temasını söyleyen nalıncı Hasanın ifadesi; 2- yine Menemende istasyon tarafında zeytinliklerde Saffet hocaya tesadüf ettiğinde Giritli Mehdi Memede verilmek üzere farisice yazılmış bir mektup verdiğini ve bu mektubu muhatap Giritli Memede Manisada verdiğini söyleyen keza nalıncı Hasanın ifadesi; 3- Bozalan volunda gelirken Giritli Memedin bütün maznunlara Menemene girdiğimizde bize Hoca Saffat efendi müzaheret edecektir yolundaki hitabının maznunlar tarafından müttelifan beyan edilmesi. 4 - Menemende başka yol takip edilmeden maznunların doğruca hoca Saffet Efendinin evi tarafına tevcih etmeleri ve evi önüne muvasalatlarında maznunların arkasından Giritli Memedin anide gaybubet ve bir az sonra meydana çıkan Giritli Memet ile hoca Saffet Ef. nin bir birine baka baka araları mesafeli geldiğini söyleyen küçük Hasanın ifadesi. 5 - Hoca Saffetin eve gireceği anda Mehдинin emrile hoca Saffete karşı asi avenenin resmi selâm ifa eylemesi. 6 - Nihayet hoca Saffet Ef. nin Mehdi ile temasını ifade eden şehadet bize aksini ifade etmekte ve kendisinin şeriki cürm olduğunu meydana çıkarmaktadır. Bilhassa Nalıncı Hasanla muvacehelerinde verdiği ifade Manisada çamlık tarafı yokuş olduğundan kalp hastahğı dolayisile bu yolu takip etmediğini ve Giritli Memedi katliyen tanımadığını söylemiş bu meyanda şayam kayıt olan bir nokta varsa o da evi önünde maznunların bayrakla durdukları ve geçtikleri ve dükân önünde kendisine Mehдинin mülâki olduğu şehadette teyyüt etmişken istintakta bunları da kabul etmiyerek gömmediğini ve tanımadığını söylemek suretile inkâr vadisine sapması ve muhakemede mehdiye rast geldiğini ve konuşmaksızın geçtiğini söylemek suretile müevvel ikrarı ve muvacehedeki bütün deliller psikolojik tesirler bize bu hocanın hadisede methaldar bulunduğunu ve Menemende bu faaliyeti idare edecek yegâne elemanlardan olduğunu sarahatan meydana koymuştur.

Maznunların şuçtaki veziyetlerine temas ettiği maddei kanuniyeye gelince: Hadisede teşrih ettiğim rolleri itibarile şamdan Memet ve Giritli Mehdi Memet ve sütçü Memet ve Emrullah oğlu Memet Emin ve Alioğlu Hasan ve nalıncı Hasan filin esas unsurunda iştirak ettiklerinden ve fiili doğrudan doğruya işlemiş olduklarından hadisede hemfiildirler. İçtimade hazır bulunan tathıcı Hüseyin, çırak Mustafa, topçu Hüseyin, keçili Süleyman Çavus, Pabuççu Hüseyinoğlu Ali bir taraftan azim olmak itibarile hemfiil diğer taraftan 65 inci maddenin birinci ve

ikinci bentlerinde mevzu bahis cürmün işleneceğine dair talimat vermelerine ve arkalarından silâhlamp geleceklerini vadetmelerine nazaran fer'an zimethal bulunmaktadırlar. Maznunları araba ile getiren Giritli Memedin bacanağı posta sürücüsü kâhya İsmail ve Paşaköyünde evinde misafir eden Giritli Mehmedin bacanağı Ahmet ve Giritli Mehmedin analığı Rukiye ve yemek veren ve kulûbe tesis eden Bozalanda sütçü Mehmedin damadı koca Mustafa ve kardaşı Hacı İsmail ve Hacı İsmailoğulları Hüseyin ve Hasan ve maznunlar Bozalanda buldukları sıradaki hareketleriyle müzaheret vadinde bulunan yine aynı köyden Osmanoğlu Hasan, Mehmetoğlu Ahmet, Bozalandan Manisaya giden iki kişilik heyetten rolleri itibarile maznunlarla iştirakleri olan Hacı İsmailin hemşiresinin kızı Fatma, Hacı Alioğlu Mustafa ve Görece köyünden Abdülkerim ve Menemenden müezzin Abdullahoğlu Hafız Ahmet ve Menemenden asiler içine katıldığı ve mahallâtı dolaştığı anlaşılan Ramiz ve keza asilere karışıp zikrederek sancak altına giren Harputlu Mehmet ve Şümbüllü Mehmet ve tabanca atmak suretile icrayı şadumani eden Abbas, halkı bayrak altına davet eden Rasim, bayrak için çukur kazan arabacı Hüseyin, şehit zabitanın kellesini bayrak üzerinde durdurmak için sancak direğini elektrik direğine bağlamak için ip getirmek suretile maddeten iştirak ettiği anlaşılan Yusuf oğlu Kamil, asilerin bütün efalini tasvîpkâr bir surette el çırparak alkışlamak suretile suçlarına iştirak ettikleri anlaşılan Menemen halkından İbrahimoğlu İsmail, çıtaklı Süleyman ve çingene Ali ve bakkal Ali Mazlumaki ve musevi Jozef ve gözlüklü Ali ve tütüncü Haydar ve Hacı Kerimoğlu İbrahim fiilde feran zimethaldirler. Diğer maznun hadisenin elemanlarından olan Hoca Saffet Ef. oynadığı rolle fiilde azım olmak dolayısıyla faili aslidir. Bu saydığım otuz altı maznundan hemfiil olanların hareketi türk ceza kanununun 146 ıncı maddesinin birinci fıkrasına, feran zimethal olanlar da yine mezkûr maddenin ikinci fıkrasına ve şehit Kublay Beyle iki bekçinin öldürülmesinden dolayı da içtima ceraim ahkâmı nazara alınarak 449 uncu maddenin ikinci bendine ve diğer maznunlardan olup asil maznunlarla fiilde iştirakleri tespit edilemeyen ve yalnız silâh verdikleri anlaşılan Manisada Giritli Mazlumaki, İbrahim, İsmail, ve bıçakçı Mustafanın 150 inci ve evvelce maznunlara iştirak ederek giden maznun Çakıroğlu Ramazan yoldan kaçarak kastelediği fiilin ef'ali icraiyesinden ihtiyarile vaz geçtiğinden 61 inci maddenin son fıkrası delâletile kendisine tamam olan kısım için ceza verileceğinden bunun hareketi sui niyetle fesat heyetini haber vermemekten ibaret kalmaktadır. (Çünkü 146 ıncı maddedeki teşebbüs tabiri gerek nakıs olsun ve gerek tam olsun müsavidir. Vazii kanun bu teşebbüs icrai ve fiili teşebbüs manasında almıştır. Binaenaleyh; kendi ihtiyarile vaz geçtiğinden nakıs teşebbüs halinin de husule gelmemiş olmasına göre ortada mezkûr maddede mevzu bahis teşebbüs hali yoktur olsa olsa müstakil bir suç mevcuttur ki o da vaki hareketine göre kanunun 151 inci maddesinde mevzu bahis olan suçtan ibaret kalmaktadır) ve bunun da 151 inci maddeye maznunların köylerine geldiğini ve uzun müddet kaldıklarını ve kulûbe tesis ettiklerini bildikleri ve maksatlarını tabiatile öğrendikleri halde hükûmete haber vermemeleri fiildeki sui niyetlerine bir delil teşkil eden Bozalan heyeti ihtiyarilesinden Muhtar Ahmetoğlu Mustafa, âzadan Mustafa oğlu Mustafa, Memetoğlu İsmail, Memetoğlu İbrahim, Haliloğlu Hasanla bekçi Ahmetoğlu Hüseyin kanunun 279 uncu maddesi delâletile memur olduklarından 251 inci madde nazara alınarak yine 151 inci maddenin birinci fıkrasına ve maznunları sui niyetle haber vermiyen Bozalandan Hüseyinoğlu İbrahim, Ahmetoğlu Memet, Manisadan Keçeci Süleyman, Hafızoğlu samsar kâtlibi Mustafa ve Paşa köyünden Şimavlı Osman, bakkal Memetoğlu Abdurrahman ve arabacı Bekir, Ahmetoğlu Eyyup ve Koca Hasan oğlu Hüseyin ve Menemenden vak'adan iki gün evvel haberdar olduğu şehadetle anlaşılan Raşitoğlu İbrahim Çavuşun da keza 151 inci maddenin birinci fıkrasına uygundur. Bu maddelere göre ve yaşları nazarı itibara alınmak şartile cezalarının tayinini istiyorum. ve fiilde ittifak ettikleri ve hükûmeti sui niyetle haberdar etmedikleri anlaşılamıyan maznun Memet Eminin validesi Hasibe ve karısı Emine ve kız kardeşi Halide Fatmanın da beraetlerini istiyorum.

Paşa Hazretleri;

Bu safhaya hitam verdikten sonra asıl bu safhanın menşesine evveliyatına doğru çıkacağım. Bu safhayı hazırlayan yani Menemen faillerini yetiştiren ve tarikat perdesi arkasında faaliyete geçerek halkı iğfal eden ve nakşibendi tarikatı namile ortaya sürdükleri bir tarikata halkı bağlayan ve nihayet bu suretle zahiren, ismen, dini bir tarikat, aslan ve ruhan onun gizli olmak vasfında mündemiş gizli ve muzır bir teşekkül ile çalışmağa başhyan hadisenin elâmanları mazmunlar şebekesine ve bunların tarzı faaliyetine intikal ediyorum:

• Aşağıda delâilini birer birer serdedeceğim bu şebekenin başında sabık Manisa Askerî Hastanesi İmamlığından müteakıt imam İbrahim Efendi vardır. Bu adam Erenköyünde Şevki Paş köşkünde oturan şeyh Esada merbuttur. Birde bunun oğlu Memet Ali Ef. vardır. Bunlardan şeyh Esat Ef. köşkünde oturur, tarikat mensubini arasında (kutbülaktap) veya (kutbuazam) namıyla yadedilir. Ve bütün mensubininin perestîşkârı olan bir şeyhtir. Oğlu Memet Ali Ef. de şeyhzadedir, Ve babasının müşayiridir. Laz İbrahim da halifeler halifesi olarak tanınmaktadır. Bu laz İbrahim kutbülaktap tarafından ortaya sürülen mahiyeti malum nakşibendi tarikatının tamim ve teksirine memurdur. tarikatın veshi mümüyyizi gizli kalmak ve şekli haricisi itibarıyla salikini sakallı olmaktan ve Şeyh Esada iman etmekten ibarettir. Bu tarikat mensubininin İstanbul haricinde bulunanlar Şeyh Esat tarafından nakşibendi mührile basılmış fermanlarla nasbedilen ve silsilei tarikata ve tertibi zikri nakşibendi tarikatı namındaki talimatla mücehhez Şeyh ve halifelere mensupturlar. Bu halifelerin Şeyh Esatla rabitasım tesis eden halifeler halifesi unvanını taşıyan İmam İbrahimidir. Laz İbrahim evvelâ Manisada hastane imamı iken bu teşkilâta başlamış, orada muhitin hazırlamış ve muhitin temin ettiği mümaşatkâr vaziyetlerden istifade ederek merkezi faaliyetini Manisaya hasretmiş ve hemen hemen bütün faaliyetini oraya teksif etmiş. Barada kendisine haylice taraftar kazanmış ve muhiti faaliyetini tevşle çıkararak Horos Köyüne kadar gitmiş, bu köyün hemen yüzde seksenini de tarikata koymuştur. Orada bu uğurda bir cami bile yaptırmıştır. Fikri fesadım bu camide akıtan Laz İbrahim bir aralık haleti ruhiyesinin bir ifadesi olmak üzere inkılâp aleyhinde bulunmuştur ve bütün vazılarını da bu vadiye yürütmüş ve inkılâbın hakiki düşmanı olduğunu göstermiş ve burada halkı mürteci fikirle yetiştirmeğe çalışmıştır. Horos Köyünde ve avdetle Manisada muayyen eşhasla içtimalar yaparak bu tarikatın Türkiye dahilinde neşri tamimine uğramıştır. Laz İbrahim Ef. Manisada tabur İmamlığından tekaüde sıvkenildikten sonra serbest hayata atılmasından istifade ederek Anadolunun hemen her tarafını dolaşarak ezdimle; Karadeniz sahili, Kayseri, Bursa, Bahkesir, Bergama ve Manisa havalsini dolaşarak bu tarikatın kök salmasına ve teşkilâtını demirlemeğe çalışmıştır. Türkiyenin her tarafından gelen nakşibendi şeyhleri ve bunların evlerinde çıkan vesaik ve Laz İbrahim'in bütün icraatını ifade eden ve Bursa seyahatındaki faaliyetini gösteren şeyhe yazdığı mektup ve Şeyh Esadın halen hakikate tahkikat yapılmakta olan Karahisar sabık müftüsü Hacı Ali Efendiye yazdığı (Hadimülfakir Esseyyidi Mehmet Esat) imzalı mektup keza buna yegâne bir delildir. Şeyh Esadın evinde çıkan ve dosya meyamında bulunan evrakı arasındaki bütün mektuplar, vesaik meselâ bunlardan, Evradı Esadiye, Mektubat nam. eseri, nakşi bendiye ait mühür ve laz İbrahim'in evinde çıkan şeyhliğe ait defter ve yine Laz İbrahim'in bu sahada faaliyetini gösteren uzun ve muvassal Bursa seyahatından bahis yazdığı mektup, nakşi bendi tarikatına ait sualler ve bu vadiye tevabiünden olan şeyhlerin evlerinde çıkan mektuplar, en nihayet bu defa oğluna hitaben yazdığı vasiyetnamesinde hizmeti şeriat ve tarikatı size ve sizi de allaha tevdi ediyorum, yolundaki ifadesi bütün bunları inkâr eden ve şeyh olmadığımı iddia eden Şeyh Esadın bu tarikat yolunda takip ettiği siyasetin mahiyetini bize pek güzel ifade etmektedir. Laz İbrahim propagandasını yaparken Erenköy kâşanesinin kutsiyetinden ve kuş tüyleri içinde oturan şahsın ilminden, fazlından bahsederek ona ilâhî bir kudret hissini veriyor ve buna kânan bir sürü insanlarda tarikatına girdikleri şeyhlerini görmek üzere aldıkları müsaadei mahsusa ile İstanbula kadar gidip kâşanede züvvar için sureti mahsusada yaptırılmış müsafirhanede günlerce kalarak kuş tüyleri içinde şeyhlerinin elini öpmek suretile arzı ubudiyet etmektedirler. Netekim, yine Karahisar sabık müftüsü Hacı Ali Efendinin

930 tarihli Şeyh Esada yazdığı mektup bunu ifade eder.

Şöylece: Tarzı faaliyetini ve muhiti faaliyetini ve mahiyetini muhtasaran gösterdiğim bu tarikatın siyasi bir teşekkül olduğunu umumi surette arzettikten sonra son hadisenin bu teşekkülden çıktığını maddeten göstermek isterim. Tarikatın halifesi Laz İbrahim son Manisaya gelişinde bundan iki üç ay evvel İzmirden bugün maznunlar arasında bulunan Laz Mehmet Ali hocayı da yanına alarak Manisaya gitmiş, orada askeri tabur imamı İlyas, hatip Cemal, manifaturacı Osman, Ragıp Efendilerin evlerinde toplantılar yapmıştır. Bu toplantılarda bugün Menemen failleri arasında bulunan nalıncı Hasan da hazır bulunmuştur. Yine geçen seneki Kutbuazamı görmek üzere bu nalıncı Hasan manifaturacı Osmanla beraber İsta.abula gitmiş laz İbrahim de beraber olduğu halde köşkte kalmıştır.

A — İmam İlyasın, hatip Cemal, manifaturacı Osman, Ragıp Efendilerin evlerinde içtimalarda ev sahibi Mutaf Süleyman, İmam İlyas, çirak Mustafa, hatip Cemal, papuççu Hüseyinoğlu Ali, Laz İbrahim, keçili Süleyman Çavuş, Laz Hoca Memet Ali, manifaturacı Osman, bacanağı Murat Mustafa, topçu Hüseyin, Ragıp B. , nalıncı Hasan, Hoca Hakkı, Hafız Ahmet Efendiler bulunmuşlardır. Bu içtimaların vuku bulduğu Mutaf Süleymanın çok sarih ikrarı ve bu ikrarında bilhassa İmam İlyasın evindeki içtimada nalıncı Hasanın bulunduğu ve evvelce de nalıncının buraya gelip gitmekte olduğunu söylemesi ve bunu müeyyit nalıncı Hasanın (bir defa değil defaatla, hatta Horoz köylülerin Laz İbrahimi İmam İlyasın evinde ziyarete geldikleri günlerde hazır bulunduğunu söylemek suretile) vaki ikrarı ve İzmirde ikamet eden Laz Hoca Memet Ali Efendinin, Laz İbrahimle beraber Manisaya gittiklerini, İmam İlyasa müsafir olduklarını ve orada mezkûr eşhasla beraber görüştüklerini ve manifaturacı Osman, Ragıp, hatip Cemal Efendilerin evlerinde toplantılar yapıldığını, fakat bu toplantılarda tarikatın dini mahiyetinden bahsedildiğini ve başka birşey konuşulmadığını, yalnız Laz İbrahimin cemaate hitaben zikirleri gizli yapmalarını Şeyh Esadın irade buyurduklarını sarahaten söylemesi, ve manifaturacı Osmanın bacanağı Muradın aynı mahiyetteki ikrarı ve İmam İlyasın bu içtimaların olduğuna, tarikata mensup olduğuna, ve Şeyh Esadın İstanbulda ziyaret ettiğine dair ikrarı, ve papuççu Hüseyinoğlu Alinin, Hoca Hakkı Efendinin Ragıp ve çirak Mustafa Efendilerin vaki ifadeleri ve manifaturacı Osmanın istintaktaki çok sarih ikrarı en nihayet Laz İbrahimin şeriat yolunda şayam dikkat açık ikrarı ve diğerlerinin müevvel ifadeleriyle anlaşılmıştır.

B — Manisada yine içtima mahallerinden birisi olan Tevfikiye mahallesinden katmerci Hasan Hüseyinoğlu Memedin evinde yapılan bir içtimada da aynı eşhas bulunmakla beraber Lütfi dedenin Halil ile yine nalıncı Hasan da burada hazır bulunmuştur. Bu içtima kendi ifadeleri ve şehadetle anlaşılmıştır.

C — Hadiseden dört beş ay evvel maznunlardan Hafız Ahmet Efendinin Giritli maktul Mehmedi Mehdi olup olmadığını anlamak için imtihan yapmak üzere kendi dervişleri maznunlardan furuncu Mustafa oğlu Ahmet , tarakçı Hüseyinoğlu Etem , çulha Memet çavuş ve kurabiyeci Ahmetoğlu Hacı Hasan ile Kısık Camiine davet ederek dervişleri huzurunda Giritli Mehmedi imtihan etmiştir. Bunu maznun Memet Emin ve Alioğlu Hasan ifadelerinde söylemektedirler. Şayam dikkat olan bu toplantıların ve Memet Emin , küçük Hasan , nalıncı Hasanın tarzı ikrarlarının ve imtihanın ve bütün toplantıları ifade eden diğer maznunların bize verdiği neticeye göre:

1 — Bu toplantılarda bulunan maznunlar arasında Menemen vak'asını hazırlayan faillerin son içtimanın olan tatlıcı Hüseyinin evinde hazır bulunan çirak Mustafa , topçu Hüseyin , keçili Süleyman çavuş, ve bilhassa nalıncı Hasanın bulunması.

2 — ve bunlardan Hafız Cemal Efendinin Manisada laz İbrahimin vekili olduğunu nalıncı Hasanın söylemesi

3 — İçtimalarda bulunan şeyh Hakkı Efendinin hadisede teşviki olduğunun maznunlardan Memet Emin tarafından ifade edilmesi

4 — Nalıncı Hasanın basmacı Osmanla on gün kadar köşkte kaldıklarının anlaşılması, ve bu suretle bunu inkâr eden basmacı Osmanın nalıncı Hasanı köşke getürdüğüünün tahakkuk etmesi ve bunu ifade eden Düzcüli saatçi Memedin dinlenen ifadesi

5 — Bütün Menemen vak'ası faillerinin bilâistisna bu hadisede maznun hocaların alâkadar bulduklarını müttelifikan beyan etmeleri

6 — İhtimalardan sonra laz İbrahimin, laz hoca Memede imam İlyas ve Rağıp Efendilerle Horoz köyüne ve Muradiyeye kadar gitmeleri

7 — Her toplanışda muayyen eşhasın hazır bulunması

8 — Hepsinin aynı tarikata mensubiyetleri ve zikri beraber ve gizli yapmaları

9 — Maznun hoca hafız Ahmet Ef. tarafından Giritti Memedin Mehdilik imtihanının yapılması ve bu suretle hadisenin hocalarla alakası olduğunun anlaşılması

10 — Maznunlardan bilhassa basmacı Osmanın sık sık İstanbula giderek şeyh Esatla temas etmesi

11 — Tarikatın gayesi hükümeti yıkmak, eskisi gibi tekkeleri açıp aleni zikir yapmaktan ve sultanları getirmekten ibaret olduğunun maznunlar tarafından müttelifikan beyan edilmesi.

12 — Nalıncı Hasan köşkte iken bir gün şeyh Esadın oğlu Memet Ali ve Laz İbrahimin yanlarına bir Meb'us gelerek bir aralık kendisini dışarı çıkardıklarını ve kapı aralığında dinlediğinde sultanların avdetini konuştuklarını işitmiş olduğunun merhum tarafından ifade edilmesi.

13 — Yine Lâz İbrahim, Horoz köyünde inşa ettiği camide tarikat mensubinine yaptığı bir vazında teceddüdün, asriliğin aleyhinde bulunması.

14 — Ve yine Lâz İbrahimin, Horozköyünde tarikate intisap ettirmek istediği şahit Recep Halil oğlu Bekir çavuşa gel, bu tarikate gir, kendini kurtarırsun, aksi taktirde eyi olmaz suretindeki şayam dikkat ve tehditkâr ifadesi.

15 — Horozköyünde bu tarikata intisap edenler arasında daimi surette Araplarla sultanlar gelecek, fes giyeceğiz suretinde çıkan sözlerin şehadetle sıhabat kesbetmesi ve hassatan bu sözlerin tarikat mensubini arasında konuşulması.

16 — Şeyh Esat Efendinin, İmam İbrahimin, Anadolu dahilindeki hararetli faaliyetinden kuşku kullanarak sen ilâm istiklâl ettin, yolunaki şeyh Esadın oğlu Memet Ali Efendinin bir hitabına cevaben yazdığı İmam İbrahimin Bursa faaliyetinden bahis mektubunda ben ilâm istiklâl etmedim. Bütün faaliyetimde sizin nam ve hesabınıza hareket ediyorum iradeniz veçhile vazifemi yapıyorum bütün faaliyetimde bir dakika olsun Efendimizden ayrılmış değilim, halkın aşk ve muhabbetini size tevcihe çalışıyorum. Tarikata alacağım eşhasa evvelâ beni görüp görüştükten sonra efendimizi görmeğe mezun bulduklarını söylüyorum yalnız vazifemin sahhar ve cazip tesirleri altında bazen kendimi unutuyorum. Efendimizin kapsımın kölesiyim, ilâm istiklâl etmek aklımdan bile geçmez, mealindeki mektup. Burada maznun İbrahim Ef. zikrettiğinden dolayı şeyh Esat Ef. bana kızmıştır. Onan için aî yolunda ben bu mektubu yazdım iddiasında bulunuyor. Halbuki bu iddiasında hiçte samimi değildir, mektup münderecat bu iddiasını sarahaten reddeder. Çünkü iddia ettiği gibi şeyh Esat Ef. kendisine zikrettiğinden dolayı kızmış olsaydı hiç şüphesiz mektubunda tarikat faaliyetinden bahsetmez ve edemezdi. Halbuki mektubunda bütün hararetile tarikattan bahsetmiştir.

17 — İmam İbrahim Efendi tarafından gönderilen diğer bir mektupta Hafız Ali Osman ve emsali hareketimizi tasvip ediyorlar, size bu cesaret nereden geldi, yolundaki Şeyh Hafız Ahmet Efendiye yazdığı mektup münderecatı.

18 — Siirtte Fırka 2. Alay 1. Tabur 2. Kumandan Vekil Kıdemli Yüzbaşı Nihat imzah Hafız Ahmet Efendiye gönderilen mektupta şark isyanından bahsediliyor, bunun sebebi bir kaç eçkiyamn derebeylik sevdasına düşmelerinden ibarettir, denildikten sonra bu isyan şeriat yolunda falan değildir, yolunda şayam dikkat yazış.

19 — Akhisar Şeyhi Celil Ef. zade Hüseyin Fehmi imzalı maznunlardan Hacı Hilmi

Efendiye yazılan mektupta, tarikatın tamim ve tevsii tavsiye edilmekte ve hassaten zarar iras etmemek kaydının bulunması.

20 — Anadolunun bir tarafında bulunan bir şeyhin diğer bir tarafta şayanı itimat bulduğu bir şahsa tarikat yolunda faaliyette bulunması için mektuplar göndermesi.

21 — En nihayet Şeyh Esadın oğlu Mehmet Ali Efendinin mahkeme huzurundaki ifadesinde İmam İbrahime karşı bu adam serkeştir. ne yaptığını bilmez, ben bunun tuttuğu yolun vehametini takdir ettim. Babama bu adamla temas etme bile demiştim, yolundaki çok sarih ikrarı gibi deliller bize Menemen faciasını doğuran esas failerin başında Kutbülazam olduğu halde oğlu Mehmet Ali ve laz İbrahim ve laz İbrahim'in muhiti faaliyetine aldığı aynı tarikata mensup yukarda isimlerini arzettiğim mazmunlardan mürekkep bir şebeke tarafından yetiştirildiğini maddeten ortaya koymaktadır. Binaenaleyh bu şebeke bu delâille asileri bünyesinden çıkarmış ve ortaya atmıştır. ve tarikatte takip ettikleri siyasi maksatlarını bu ortaya attıkları zümrenin mürteciâne hareketlerle bize pek güzel ifade etmiştir. Bu şebekenin başında halife olmak sevdasına düşen ve bu yolda akıttığı zehirli tohumundan yetiştirdiği ağacına dal budak veren Şeyh Esat, bu ağacının zehirli meyvesini huzuru adaletinizde nasıl yemelidir. ve etrafına topladığı şu mazmunlara olan borcunu nasıl ödemelidir. Bugün bile birisine maaş tahsis etmek, vaizlik, imamlık, hatiplik, tevcih etmek ve her birisine ilmi bir paye vermek suretile bünyesinde yaşatan ve mazinin mülevvesatını atarak millete eyi bir istikbal hazırlayan genç Cümhuriyet Hükûmetine karşı şu hocaların hareketini nankörlükten başka bir kelime ile ifade edemeyeceğim. Filde azim olmaktan ibaret olan mazmunlardan şeyh Esat ve oğlu Memet Ali ve laz İbrahim ve İmam İlyas ve Rifatoğlu mutaf Süleyman ve hatip Cemal ve hoca laz Memet Ali ve manifaturacı Osman ve bacanağı Murat Mustafa ve Ragıp B. ve noca Hakkı ve hafız Ahmet ve katımerci Hasan Hüseyinoğlu Memet lütfi dedenin Halil ve furuncu Mustafa oğlu Ahmet tarakçı Hüseyinoğlu İbrahim Etem ve çulha Memet çavuş ve kurabiyeci Ahmetolu hacı Hasan Hoca Esat ve laz İbrahimle sıkı teması olduğu ve manisa ile köşk arasında muhabereyi temin ettiği ve nahıncı Hasanın üzerinde çıkan ve Talât imzasını taşıyan mektuptan nahıncı Hasanla teması olduğu anlaşılın terzi Talât ve saatçi Hüseyin ve nahıncı Hasan tarafından Giritli Memedin şeyhi olduğu söylenen ve maktul Giritli Memedin üzerinde Ahmet muhtar imzalı muskası çıkan ve Ala şehirden Manisaya geldiğinde uzun müddet Mehdinin evinde müsafir kaldığı anlaşılın Alaşehir şeyhi Ahmet Muhtar ve yine şeyh Esat ve laz İbrahimle teması olduğu ve bunların siyasi maksatlarının husulüne çalıştığı laz İbrahimin Menemene gelirken kendisine yazdığı şayanı dikkat mektupla ve şehadetle anlaşılın Manisamn Rahmanlı köyünden hacı hafız Ali Osman ve Akhisar şeyhi hacı Halit Ef. oğlu hacı Hüseyin Felminin kendisine yazdığı mektuptan teşkilâta dahil olduğu anlaşılın Şeyh Hacı Hilminin hareketleri Türk Ceza kanununu 146 ncı maddesine ve diğer mazmunlar olup yalnız tarikatlara mensubiyetleri anlaşılın Manisadan Hasanoğlu ayan Mehmet, kara Ahmetoğlu Ali, Memetoğlu Ali, Ak Memetoğlu Memet, Ahmetoğlu Halil, Kırılı oğullarından Mustafa oğlu Memet, Bektaşî Bekir mahallesinden Hatuniye Camii Müezzini Hasanoğlu Hasan, Muradiy Köyünden Aslanoğlu Şaban, Çerkes Köyünden Ömeroğlu Ahmet ve Horos Köyünden Sadettinoğlu Nurrettin, Muslıhoğlu Halit, Horoz Köyünden İbrahimoğlu Mustafa ve Horos Köyünden Mustafaoğlu Sadî ve aynı köyden Abidinoğlu Tahsin ve aynı köyden Yasinoğlu Küçük Osman ve aynı köyden Zenooğlu Hasan ve aynı köyden Ahmetoğlu İbrahim ve aynı köyden Necipoğlu Mevlut ve Ragıpoğlu Osman ve Muhtaroğlu Haşim ve Muhittinoğlu Ali Koç ve Midillili Hasanoğlu Ahmet ve Yakupoğlu Ali ve Salâhattinoğlu Naşidin tekâya ve zevayamın seddine dair olan kanuna muhalefetle tarikata intisap ederek şeyhlik, müritlik, halifelik yaptıkları şehadet, evlerinde zuhur eden vesaik ve ikrarları ve zabıt varakaları münderecatile anlaşılınmış olduğundan bunların hareketi de mezkûr kanunun birinci maddesinin ikinci fıkrasına uygundur.

Hepsinin yaşları nazara alınarak mezkûr maddelere tevfikân cezalarının tayinini talep ederim efendim

24 - I - 1931

Divan Harbî Örfî
Müddeiumumî M.

A. Fuat

Divan Harp Örfî Riyaseti, Âliyesine

Çok Muhterem Paşa Hazretlerine:

Beş yavrumla birlikte takdim ettiğim şu istirhamnamemin lütfen mütalesasını göz yaşlarınıza zamîmeten rica ediyoruz. O istirhamname ki hayatını vatanımızın saadet ve selâmetine vakfetmiş hal ve mazisi temiz kocam Saffet Efendiye sürülmek istenen namertcesine lekeyi silmeğe medar olabilirse ne saadet? Evet Paşa Hazretleri; Heyeti Âliyenizin çok yüksek vicdanından asla ve bir dakika olsun şüphe etmedik. Vazifenizin ülviyetini idrak etmiyecek insanlardan da değiliz. Asrıldanberi buyurduğunuz veçhile şu vatan ve milletin çektiği elem ve keder artık nihayete ermelidir. Cihanşümûl olan inkilâp ve gözle görülen fevâit ve muhasenatına göz dikecek gözler ve uzadılacak eller ve kafalar bilâ merhamet çıkarılıp koparılmalıdır.

Bu itibarla kutsî vazifeniz bir kat daha iktisabı ehemmiyet ediyor demektir. Haklıyı haksızdan ayırmak vazifei mukaddesesile mükellef olan Heyeti Aliyelerini kocam hakkında nazarı dikkatinizi müsaadenizle celbedeceğim. O bîğare ve masum kocam ki ilâhî meşrutiyetten akdem ve sonra daima hayatını vatanın itilâsına hasretmiş; efkâr ve itikadâtı batıla ile mücadele etmiştir. Ef'âl ve âsarı bunu ispat eder. Vatanın huzur ve saadet ve selâmetine sui kast eden hainlerin kocama fırlatmak istedikleri çirkâp serapa yalan ve iftiradır. Kocam on beş günde bir resmî vazifesini ifa için uumaları Manisaya gidip gelmektedir. Kürsüdeki mevizesini halktan manda pek çok resmî memarın da dinlemiştir. Cümhuriyetin fevâit ve fezailinden, halkın fikren ve iktisaden yükselmesinden başka hiç bir suretle telkinatı vaki değildir. Bunun her zaman tahkiki mümkündür. Bu zamanlardan gayrisinde çoluk çocuklarının nefakasını temin için dükkânından ayrılmamakta ve görüştüğü insanlar ancak memleketin münevver tabakasını teşkil etmektedir. Seciye ve hüviyeti ahlâkiyesi bunlardan da kabili tahkiktir. Nasıl olurda kocam; emiyeti görülmüş, redâeti ahlâkiyesi tebeyyün etmiş kimselerle hembesim olabilir? Haftada, on beş günde bir Manisaya gittiğine göre bu namert cânî ile nasıl mektup gönderebilir? Hem kime gönderilmiş? Mazisi ahlâksızlıkla dolu; düşmanla teşriki mesai ederek öz vatanına ve büyük milletine Çerkes Etem haini ile birlikte kurşun atmış kara cahil olduğu ahiren tahakkuk eden Mehdi taslağı Mehmet namındaki maktule! hem de nasıl? Parisise. Denaet ve iftiranın şah eseri olmağa ciddetle sezadır. Zaten kocam da arz etmiştir, islâm dininin esaslarından başka hiç bir şeye itikâat etmez. Mehdiliği münkirdir, hatta bu bapta risalesi de mevcuttur.

Vak'a sabahı gûya evimizden geçerken uğradıkları ve kocamla görüştükleri de yalandır. Bağırıp çağırarak sokağımızdan geçerken bütün komşularımız bu mel'unları görmüş ve kocam o sırada dükkânına gittiği ve orada bulunduğunu yine komşuların hepsi bilirler. Tahkik ve tamikini çok rica ederim. Bu alçak ve cani insanlarla asla alakası olmıyan kocam ancak olsa olsa Manisada aleni olarak emide ve her kesin huzurunda yaptığı vaiz ve nesayihden belki de tanurlar. Fakat kocam bunları tanımadığı gibi bizzat ve bilvasıta hembesim olmağa da tenezzül etmiyeceği edna bir tahkikle de anlaşılabilir.

Muhterem Paşa Hazretleri; vatanını seven her fert, dahili ve harici düşmanları hakkında müteyakkız bulunmak vazifesile mükellef olduğuna şüphe yoktur. Her inkilâbatta buna aleyhtar zümrelerin ve hasis menfaatlari muhtel olmuş eşhasın mevcudiyetleri de kabili inkâr değildir. Müte-rekkibi fırsat olan bu eşhasa karşı rahmü şefkatla muamele etmek, vatanın huzur ve selâmetini

ikide bir ihlâl meydan vermek demektir. İncip ederse bu uğurda yüz binlerce eşhas mahvetmek ve Devlet ve milletın saadet ve selâmetini temin etmek esaslı bir vazifemiz olmalıdır. Du yüksek ve necip vazifeyi deruhde eden Heyeti Muhteremelerinden yegâne istirhamım; kavi olarak temin buyrulduğu üzere bu hususta merhametsiz davranmakla beraber masum ve bigünahları ayırmak ve bu meydana her suretle ve haiz bulunduğunuz yükseselâhiyet ve iktidar ve ulvi viedân ve asaletinize istinaden kocam Saffet Efendinininle zimethal bulunmadığı hadiseyi menfure ve irticaiyede alâkası bulunmadığını natık nezih viedanımızın eseri olan beraet kararile tevşih etmek, ve ahlâksızlıkları ve denaeti ruhiyeleri müsbet müfteri canilerinmüfteriyatlarını surasalarına çarpmağı dilerim.

Muhterem Paşa Hazretleri; tamik ve tahkik ediniz; kocam vevvki hadisei irticaiyede ve buna mümasil rejim aleyhine en ufak ve hatta kalbi bir meyli olduğuna yüksek viedanımız razı ve kani ise asla tereddüt etmeyiniz, vatanın refah ve selâmeti yegâne arzunuzdur muhterem heyetinizi yüksek ve şuurlu inkilâp ve Cümhuriyetimiz namına selâmlamakla mübahiyim. Vatan ve adalet ve onun necip müdafileri var olsun Paşa Hazretleri.

25 - I - 1931

Saffet Efendi Zevcesi
Fikriye

Divanı Harp Reisi Muhterem Paşa Hazretlerine

Efendim,

Kardaşım Jozef, vatan ve millet halni mürteceleri göya alkışladığından dolayı mevkuf bulunuyor ve müddeiumurı bey dahi cezalandırılmasını istiyor. Her ne kadar kendisi lüzım gelen müdafaasını yapmış ise de şu maruzatımın da nazarı dikkate alınmasını çok istirham ederim:

Biz Museviler; bu vatanın minnettar evlâtlarıyız. Vatanımızın refah ve saadeti bizim refah ve saadetimizdir. Sırf vatanda huzur ve aşayışın tamamile vücuduna bütün kalbile istiyen bir unsur varsa o da biz Musevileriz. Her zaman da bu vatana faydeli olmağa çalıştık, hiç bir vakit siyasi işlere karışmadık. Kardaşım da bu zümredendir. Ticaretinden başka hiç bir işe karışmaz. Bütün kasaba ahaliisi bunu tasdik eder. Burada cinayet işleyen ve hükümeti cümhuriyeye isyan eden ahlâksız ve seciyesiz adamlarla kardaşım ne manen ve ne de maddeten ve hatta ne de dinen ve mezheben bir alâka ve rabtası ve menfaati yokki bunlara kalen veya maddeten muzahir olsun. Bunu hiç bir zaman ne akıl ve ne de Heyeti Âliyenizin yüksek viedanı kabul edemez. Kardaşımın o sırada evde bulunduğunu bütün komşular bilir. Yalan ihbarda bulunanın ahlâki hüvviyeti memleketten sorulur ve aynı zamanda kardaşımın gösterdiği şahitlerle muvacehe yapılırsa ve maruzatımla da mukayese yapılırsa hakikat meydana çıkacaktır. Adaletinizden emin olarak istirhamatımın nazara alınmasını ve dolayısıyla tahliyesini göz yaşlarımla istirham ederim Muhterem Paşa Hazretleri.

25 - I - 1931

Jozef hemşiresi
Rajel Biton

T. C.
Menemen
Divanı Harbi Ürfi
Riyaseti
Umumî 4

Divanı harp kararnameesi

Müddel Umumiliğin iddianamesi ve evrakı dava serapa okunduktan sonra icabı tezekkür olundukta :

Türkiye Cümhuriyeti teşkilâtı esasıye kanununu tagyire cebren teşebbüs ettikleri ve bunlara muzaheretle buldukları ve Mehdi Mehmedin Mehdiliği için harekete geçtiğini bildikleri halde zamanında Hükümete haber vermedikleri ve tekkelerin seddinden sonra ayını tarikat icra ettikleri iddiasile maznunu aleyhien (Erbilli olup İstanbulda Erenköyünde mukim 1259 doğumlu Sait oğlu Esat, ve aslan Erbilli olup İstanbulda Erenköyünde mukim 1291 doğumlu Esat oğlu Mehmet Ali; aslan Rizenin Karadere nahiyesinden olup İstanbulda Beykozda Mektep sokağında 7 numaralı hanede mukim mütekait tabur imamı 300 doğumlu Salih oğlu İbrahim hoca; ve Manisanın Hacı Yahya mahallesinde mukim 38 yaşında Rafet oğlu Süleyman (Mutaf); Manisanın Çarşı mahallesinde mukim 298 doğumlu Hüseyin oğlu Manifaturacı Osman; Manisanın Ebe kuyu mahallesinden 329 doğumlu Ali oğlu Hasan ; Manisanın Aktar Hoca mahallesinden bekâr326 doğumlu Mustafaoğlu nahıncı Hasan; ve Manisanın Narlıca mahallesinden 318 doğumlu Emrullah oğlu Mehmet Emin; Manisanın Keçili köyünden olup halen Manisanın Aktarhoca mahallesinde mukim çobanlıkla müsteğil 325 doğumlu Çakar oğullarından Mustafaoğlu Ramazan; Manisanın Lalapaşa mahallesinde mukim 305 doğumlu çırak Mustafaoğlu Mustafa; Manisanın Karakuyu mahallesinde mukim 26 yaşında Hacı Ahmetoğlu terzi Talat; Manisanın Lalapaşa mahallesinde mukim 314 doğumlu Hafız Memetoğlu su yolcusu Topçu Hüseyin ; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 311 doğumlu İbrahimoğlu Tathcı Mutaf Hüseyin ; Manisanın Arabalan mahallesinden 307 doğumlu Hüseyinoğlu Eskiçi Hüseyin Ali; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 292 doğumlu Himmetoğlu Süleyman; Manisanın Hacıyahya mahallesinden 276 doğumlu Hacı Ömeroğlu Şeyh Hakkı; Manisadan 290 doğumlu Hüseyinoğlu Hafız Cemal; Manisanın Karakuyu mahallesinde mukim 287 doğumlu tabur imamı Ali oğlu Hoca İlyas; ve aslan Giritli olup Manisada mukim 287 doğumlu Hüseyinoğlu Hoca Hülmî; Manisanın İbrahimçelebi mahallesinden 297 doğumlu Hacı Ali paşa zade Ragıp; İzmirde Seliniye mahallesinde mukim aslan Rizeli 1280 doğumlu Hüseyinoğlu Memet Ali Hoca; Manisanın Molla Şaban mahallesinden 300 doğumlu Haliloğlu Şeyh Hafız Ahmet; aslan Alaşehirli olup 60 yaşında Memet Sadıkoğlu Şeyh Ahmet Muhtar; Manisanın Paşa köyünden 317 doğumlu Kâhya Ahmetoğlu İsmail; Menemenin Bozalan karyesinden 35 yaşında Çakıroğlu Koca Mustafa; Menemenin Bozalan karyesinden 286 doğumlu Hasanoğlu Hacı İsmail; Menemenin Bozalan karyesinden 323 doğumlu Hacı İsmailoğlu Hüseyin; Manisanın Oörece karyesinden 305 doğumlu Mustafa oğlu Abdülkerim; Rumeli muhacirlerinden Menemende mukim 298 doğumlu Veli oğlu Ramiz; aslan Çitak köyünden olup Menemende mukim 294 doğumlu Hacı Mustafa oğlu Molla Süleyman; Menemende mukim belediye arabacısı 310 doğumlu Yahya oğlu Hüseyin; Menemende mukim 48 yaşında Alioğlu Acem Haydar; aslan Selânikli olup Menemenin Camiikebir mahallesinde mukim 300 doğumlu Memetoğlu Çingene Ali; Aslan Harputlu olup Menemenin Pazarbaşı mahallesinde mukim 279 doğumlu Ömeroğlu Memet; Menemenin Gaybi mahallesinde mukim 313 doğumlu Hayimoğlu Jozef; Menemende mukim 47 yaşında Ali Osmanoğlu Şambalı Memet; Menemenin Ağahızır mahallesinden 302 doğumlu Ali Mazlumoğlu gözlüklü Memet Ali; Rumeli muhacirlerinden Menemende mukim 23 yaşında Yusuf oğlu arnavut Kâmil; Aslan Yanyalı olup Menemenin Ulucami civarında mukim Manisa Vilâyet vaizi 295 doğumlu Memet Alioğlu Hoca Saffet; Menemenin Hamidiye mahallesinden 307 doğumlu Hüseyin oğlu Rasim; Menemenin Kasımpasa Mahallesinden Boşnak muhacirlerin-

dan 314 doğumlu Selimoğlu Abbas; Manisanın Lâlîpaşa mahallesinde mukim 299 doğumlu İbrahitmoğlu İsmail; Manisanın Hamidiye mahallesinde mukim 287 doğumlu İdrisoğlu bıçakçı Mustafa; Manisanın Çarşı mahallesinden 314 doğumlu Süleymanoğlu Murat Mustafa; Manisanın Paşaköyünde mukim 319 doğumlu Memetoğlu Abdurrahman; Manisanın İlyaskebir mahallesinden 310 doğumlu Ak Memetoğlu Memet; Manisanın Hacıyahya mahallesinden 312 doğumlu Mustafaoğlu furuncu Ahmet; Manisanın Narlıca mahallesinden Ası Mehmet Eminin anası 55 yaşında Emrullah Huca karısı Hasibe; Manisada mukim Ası Mehmet Eminin kız kardeşi keçeci Süleyman karısı 314 doğumlu Emrullah kızı Halide namı diğeri Fatma; Manisanın Narlıca mahallesinden Ası Memet Eminin Karısı 322 doğumlu Ramazan kızı Emine; Manisanın Aktarhoca mahallesinde Simsar Kâtibi 315 doğumlu Hafız Alioğlu Mustafa; Manisanın Paşa köyünden posta sürücüsü Ası maktul Mehdinin bacanağı 516 doğumlu Memetoğlu Ahmet; Manisanın Paşa köyünden Ası ve maktul Mehdinin kayın valdesi 60 yaşında Osman karısı Rukiye; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 304 doğumlu çoban Kara Ahmet oğlu Ali; Manisanın Lalapaşa mahallesinde 297 doğumlu lüle Memet oğlu Ali; Bozalanda mukim muhtar 301 doğumlu Ahmet oğlu Mustafa; Bozalan Heyeti ihtiyariyesi âzasından 309 doğumlu Mustafa oğlu Mustafa; Bozalan Heyeti ihtiyariye âzasından 320 doğumlu Mehmet oğlu İsmail Bozalan Heyeti ihtiyariyesinde 315 doğumlu Mehmet oğlu İbrahim; Manisanın Narlıca mahallesinden keçeci Hüseyinoğlu Süleyman (305); Bozalan Heyeti ihtiyariyesinden 309 doğumlu Haliloğlu Hasan; Bozalanlı 309 doğumlu kır bekcisi Ahmetoğlu Hüseyin; Bozalanlı 306 doğumlu hacı İsmailoğlu Hasan; Manisanın Lala mahallesinden 311 doğumlu Tarakçı Hüseyin oğlu İbrahim Etem; Manisanın Paşa köyünden aslan Üsküplü 315 doğumlu Koca Hasanoğlu Hüseyin; Manisanın paşa köyünden 317 doğumlu Ramazanoğlu arabacı Bekir; Manisanın Paşa köyünden 320 doğumlu Şerif Ahmetoğlu Eyyup; Bozalan kariyesinden 30 yaşında Osman O. Hasan; Bozalan kariyesinden 317 doğumlu Memetoğlu Ahmet; Bozalan kariyesinden 51 yaşında Hüseyinoğlu İbrahim; Manisanın Lala paşa mahallesinde 301 doğumlu Ahmetoğlu Hacı Hasan (kurabiyeci); Manisanın Lala paşa mahallesinden 313 doğumlu Hüseyinoğlu Ayan Mehmet; Bozalan kariyesinden 297 doğumlu Hacı Ali oğlu Mustafa; Manisanın Tefikiye mahallesinde 317 doğumlu Lütfullohoğlu Halil; Manisanın Tefikiye mahallesinden 305 doğumlu Hasanoğlu katmerci Mehmet; Manisanın horoz köyünden 50 yaşında Ahmetoğlu İbrahim; Manisanın Horoz kayından 305 doğumlu Mustafa oğlu Sadi; Manisanın Horoz köyünden 313 doğumlu Abidinoğlu Tahsin; Manisanın Horoz köyünden 66 yaşında Zenne oğlu Hasan; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 304 doğumlu Çulhacı Ahmetoğlu Memet çavuş; Manisanın Horoz köyünden 36 yaşında Sadettinoğlu Nurettin; Manisanın Horoz köyünden 282 doğumlu aslan oğlu Şaban; Manisanın Horoz köyünden 299 doğumlu Ömeroğlu Ahmet; Manisanın Horoz köyünden 294 doğumlu Muslihoğlu Halit; Horoz köyünden 313 doğumlu Neciboğlu Mevlut; Horoz köyünden 287 doğumlu Rağıboğlu Osman; Horoz köyünden 80 yaşında Muhtaroğlu Haşim; Horoz köyünden 55 yaşında Muhittinoğlu Ali Koç; Horoz köyünden 298 doğumlu Hasanoğlu Ahmet; Horoz köyünden 58 yaşında Yakuboğlu Ali; Horoz köyünden 313 doğumlu Selâhattinoğlu Naşit; Manisanın Rahmanlı köyünden 293 doğumlu Abdullahoğlu Hacı Hafız Ali Osman; Horoz köyünden 52 yaşında İbrahimoğlu Mustafa; Horoz köyünden 315 doğumlu Yasinoğlu Osman Manisanın Kasımpaşa mahallesinde 305 doğumlu Raşitoğlu İbrahim; Bozalan köyünden 35 yaşında Hasan karısı Halil kızı Fatma; Manisanın Paşa köyünden Simavlı 292 doğumlu Salihoğlu Osman; Menemende mukim 300 doğumlu Mazlumaki oğlu Giritli Ali; aslan Bozköylü olup Menemende mukim 35 yaşında Kerimoğlu İbrahim; Menemende mukim 313 doğumlu İbrahimoğlu İsmail; Menemende mukim cami müezzini 299 doğumlu Abdullahoğlu Hafız Berber Ahmet; Manisanın Lalapaşa mahallesinden 306 doğumlu Ahmetoğlu Halil; Manisalı 317 doğumlu Ahmetoğlu Saatçi Hüseyin Mazlum; Manisanın Gülhane mahallesinden 298 doğumlu Mustafa oğlu Memet; Manisada mukim 308 doğumlu Hasanoğlu Hasan;)

Haklarında alenen icra kılınan muhakeme neticesinde mazmunlardan Nalınca Hasan; Emrullahoğlu Memet; Giritli Küçük Hasan; Çoban Ramazan; Kahveci Çırağı Mustafa;

Terzi Talat; Topçu Hüseyin; Tathcı Mutaf Hüseyin; Eskici Hüseyin Ali; Keçeli köylü Himmetoğlu Süleyman nam şahısların Menemen hadisesinin tarihi vukuu olan 23-XII-930 tarihine tekaddüm eden günlerde çrak Mnstafanın kahvehanesinde ve tathcı Hüseyinin hanesinde müteaddit içtimalar yaparak mehdilik ilâm suretile Türkiye Cümhuriyeti teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs için müzakereler icra ve kararlar ittihaz eyledikleri ve bunlardan Ali oğlu Hasan; nalıncı Hasan; Mehmet Emin çakır Ramazanın diğerk maktul üç arkadaşlarıyla birlikte harekete geçerek Menemen hadisesini meydana getirdikleri , bunlardan Alioğlu Hasan nalıncı Hasan , Mehmet Eminin vak'ının sureti ceryanını hikâye sadedindeki ihbaratı ve diğerk maznunların bu ihbarata kısmen müeyyet ifadatı delaletleriyle sabit olmasına;

2 - Ve Paşa köyünden kâhya Ahmet oğlu İsmailin mehdilik iddiasile harekete geçen isimleri malum yedi kişiyi evine kabul ve bunları iki gün işe ve ibate ederek ve fikirlerine , müzakerelerine ve kararlarına iltihak ve bu suretle merkumunun teşkilâtı esasiye kanununun tağyire cebren teşebbüs filine iştirak eylediği maznunlardan Alioğlu Hasan , nalıncı Hasan , Mehmet Emin, çoban Ramazanın, mavaka'a mutabakatına kanaati kâmile hasıl olan mazbut beyanatile tezahür eylesine;

3 - Bezalandan koca Mustafa, Hacı İsmail, Hacı İsmail oğlu Hüseyin Göricali Abdülkerimin Mehdilik davasıla meydana çıkan derviş Mehmet ve rüfekasını köylerine vurutlarında istikbal ve ikametlerine müstakil bir ev tahsis ettikleri ve köyde kaldıkları on beş gün müddet içinde kendilerini işe eyledikleri ve mehdinin emri üzerine sakin ve asude bir yer olmak üzere intihap olunan kır mahallinde kulûbe inşa eyledikleri ve buradada merkumunu işe ettikleri ve şu suretle merkumunun mehdilik bahanesile teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek filine iltihak ve iştirak ettikleri ismi yukarıda geçen üç asinin ihbaratı ve kendilerinin bu ihbaratı müeyyet ve müevvel ikrarları ve diğerk fiillerden maznun Bozatan köylülerinin sureti beyanatile nûmayan bulunmasına;

4 - Ve Cuma'ibalâh Ramizin asilerin Menemene girişini müteakip kendilerine rehberlik ederek mahallatı birlikte dolıştı ve şu suretle altı asinin teşkilâtı esasiye kanununu ilğaya cebren teşebbüs etmek fikrine iştirak eylediği kendisinin ikrarı ve şahitlerin şehadetile anlaşılmış ve her ne kadar merkum asilerin arkasından hareketlerini kontrol edip neticeyi Hükûmete haber vermek üzere dolıştım müdafaaten ityan eylemekte isede merkumun altı asi ile birlikte dolıştı esnada yareketi isyaniye esasen Hükûmetçe haber alınarak tenkil tedbirlerine tevessül edilmiş ve bu cihette merkum Ramizin malûmu bulunmuş olması itibarile müdafaatı vakia şayanı kabul görülmemiş olmasına;

5 - Ve Çatalı Molla Süleymanın altı asinin Menemende icrayı faaliyet ettikleri sırada daima yanlarında bulunmak ve hatta bir aralık asilerden biri ile reis Mehdi Memede sigara ikram eylemek ve arabacı Hüseyinin isimleri malûm asileri belediye meydanına bayraklarını dikmek için lâzım gelen çukuru kazmak ve hazırlamak, ve çingene Memetoğlu Ali, Harputlu Ömeroğlu Memet, Hayimoğlu Jozef, Şımpılı Ali Osmanoğlu Memedin Mehdi ve arkadaşları belediye meydanında zikir ve tekbirlerle meşgul oldukları sırada yanlarına gelen Jandarma Yzb. Fahri Ef. nin asilerin reisile konuşup ayrılmasını zabıta amirinin asilerin kevveti karşısında ricata mecbur kaldağı şklinde kabul ederek bu hareketi alkışlayarak asilerin hareketi isyaniyelerini idameye teşvik eylemek ve arnavut Yusuf oğlu Kâmilin Kublay Beyin şehadetini müteakip başını direğe bağlamak için asiler Reisi Mehdiye kendi arzusile ip vermek ve hareketi isyaniyenin müddeti devamınca asilerin yanında emirlerine âmade bir halde ahzı mevki etmek, ve Kerim oğlu İbrahimin asilerin tedibi için mahalli vak'aya asker geldiği sırada kaçışmak isteyen halka hitaben (kaçmayınız bunlar evliyadır kurşun işlemiyor) demek; ve Selimoğlu Boşnak Abbasın altı asinin belediye meydanında icrayı habaset ettikleri sırada bunlardan Mehdi Mehmedin silâh atmasını müteakip mahallat arasında silâh atarak halkı bu harakâtı isyaniyeye teşvik etmek suretleriyle altı asinin teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs filine iltihak ve iştirak eyledikleri dinlenen şahitlerin ifadatı mesbukası ve kendilerinin bu şehadatı müeyyet ve müevvel ikrarları delaletleriyle tahakkuk eylesine;

6 - Erhâli şeyh Esat, oğlu Mehmet Ali, Laz İbrahim Hoca, mutaf Süleyman, manifaturacı Osmanın nakşilik tarikatını neşir ve tamim için faaliyete geçerek ve muhtelif yerlerde halifelik müritlik namı altında hafi bir teşkilât yaparak bir çok kimseleri bu teşkilata idhal ederek faaliyetlerinin hududunu tevsi ve bu meyanda Mehdinin arkadaşlarından nahıncı Hasan tarikatlarına intisap ettirdikleri ve merkumu Menemen hadisesinden 15-20 gün evvel Erenköyünde Şeyh Esadın evine celp ve orada 13 gün ahkoydukları ve bu müddet zarfında merkuma devrişlikve mehdilik hakkında zabıtnamede bertafsil yazılı olduğu veçhile telkinatta buldukları ve şu suretle Mehdi ve arkadaşlarını nahıncı Hasan vasıtasile teşkilatı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek fiiline azmettirdikleri nahıncı Hasanın ifadatı ve Şeyh Esadın ve oğlu Memet Ali ve laz İbrahimin bu ifadatı müeyyit ikrar ve itirafı ve Şeyh Esadın evini aramasında zuhur eden mektuplar münderecatı delaletleriyle tebeyyün eylesmesine;

7 - Hafız Cemal, İlyas Hoca, Ali Paşa zade Ragıp, Laz Mehmet Ali Hocanın Lâz İbrahim vasıtasile şeyh Esattan telâkki ettikleri emirler ve talimat dairesinde muhtelif zamanlarda ve muhtelif yerlerde nakşilik tarikatının intişar ve tamimi için vazırları ve propağandaları ile Mendi ve arkadaşlarında nakşilik ve mehdilik fikirlerinin ve binnetice cürüm ikai kararının uyanmasına ve canlanmasına sebebiyet verdikleri ve şu suretle asilerin teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek fi'line azmettirdikleri Memet Eminin ifadatı sarıhası ve Lâz İbrahimle diğer asilerin bu ifadatı müeyyit beyanatın delaletleriyle teayyün eylemiş olmasına;

8 - Manisadan şeyh Hafız Ahmedin Mehdi Memet ve Memet Eminin mehdiliğe teşvik ve hatta derviş Memede mehdilik hareketinde muavenetini de esirgemeyeceğini beyan etmek suretile merkumu mehdilik ilâm zımında teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüt etmek fiiline azmettirdiği Memet Eminin ifadatı mazbutasile sabit idûğüne;

9 - Şeyh Ahmet Muhtarın nakşi tarikatına intisap ettirdiği ve eline kendi imzasını muhtevi muska vermek ve mehdilik hakkında merkuma telkinatı mütemadiyede bulunmak suretile mehdi Memedi keza teşkilâtı esasiye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek fi'line azmettirdiği Memet Eminin beyanatı ve Mehdinin üzerinde Ahmet Muhtar imzah muskanın zuhuru (ve Ahmet Muhtarın vak'aya takaddüm eden tarihlerde mehdinin evinde üç ay misafireten kaldığının subut bulması) delâletleriyle anlaşılmuş bulunmasına;

10 - Manisad mukim Giritli İbrahimioğlu İsmailin asilere silah ve mühimmat tedarik ve ita eylediği ve kendileriyle beraber gitmeğe talip ve azim olduğu kezalik asilerin ifadatı mazbuta ve kendisinin müevvel ikrarile teayyün eylesmesine binaen bunlardan nahıncı Hasan ; giritli alioğlu Hasan; Manisalı Emrullah oğlu Mehmet Emin; çoban Ramazan; tathıcı Hüseyin; kahveci Mustafa; terzi Talat; tapçu Hüseyin; eskici Hüseyin Ali; keçeli Himmetoğlu Süleyman çavuş; Kâhya Ahmetoğlu İsmail ; koca mustafa hacı İsmail ; hacı İsmailoğlu Hüseyin apdülkerim ; velloğlu Ramiz; çıtaklı molla Süleyman ; Yahyaoğlu Hüseyin ; çingene Mehmetoğlu Ali; Harputlu Ömeroğlu Mehmet; Hayım oğlu Jozef; Şimbıllı Mehmet; arnavut kâmil ; boşnak Abbas Kerim oğlu İbrahim; Manisadan giritli İbrahimioğlu İsmail; Türk ceza kanununun 64 maddesi delaletile 146 ncı maddesinin birinci fıkrasına;ve laz İbrahim Mustafa Süleyman Hüseyinoğlu Osman ; Hüseyinoglu hafız Cemal ; tabur imamı İlyas ; hacı Ali ; hacı Ali paşa zade ragıp ; şeyh hafız Ahmet; şeyh ahmet muhtar ; mehmet Ali hoca ; şeyh Esat ; ve O. Mehmet ; alinin 64 inci maddenin 2 inci fıkrası delaletile 146 inci maddenin birinci fıkrasına tevfikan idamlarına; ancak bunlardan Ali O. hasanın hini ikai fiilde 15 yaşını bitirerek 18 ini ikmal eylemediği evrak meyanındaki hüviyet cüzdanının tetkikinden nümayan olmasına mebni 55 inci maddenin 1 inci fıkrasına tevfikan hakkındaki idam cezasına mukabil 15 sene ağır hapis cezasile icrayı mücazatına ve nahıncı Hasanın cürüm işlediği sırada 18 yaşını bitirip 21 yaşını ikmal etmediği keza evrak meyanındaki hüviyet cüzdanının tetkikinden anlaşılmasına binaen 56 inci maddenin fıkrâi mahsusasına tevfikan hakkındaki idam cezasına bebel 24 sene ağır hapis cezasile tecziyesine ve çakır Ramazanın kezalik hini ikai fiilde 21 yaşını ikmal eylemediği anlaşılmakla hakkındaki idam cezasına bedel merkumunda 56inci maddenin fıkrâi mahsusasına

tevfikan 24 sene ağır hapis cezasile icrayi mahkûmiyetine ve Harputlu Mehmet ve İzmirde mukim Rızeli Hoca Mehmet Ali ve Şeyh Esadın cürmün vukuu ve hüküm zamanında 65 yaşını bitirmiş oldukları evrak meyanında mevcut hüviyet cüzdanı ve müzekkerei cevabiyeler mün-derecatile anlaşıldığında haklarındaki idam cezasına bedel 56 ıncı maddenin fıkrai mahsusası hükmünce 24 der sene ağır hapis cezasile tecziyelerine;

11 - Süleymanoğlu Murat Mustafa, Kara Ahmetoğlu Ali, Hasanoğlu Ayan Memet, Paşa köyünden Memetoğlu Abdurrahman; Hoca Hasanoğlu Hüseyin, Ramazanoğlu Bekir, Şerif Ahmetoğlu Eyyup; Bozalanda Hacı İsmailoğlu Hasan, Muhtar Ahmetoğlu Mustafa, aza Memetoğlu İsmail; aza Memetoğlu İbrahim; aza Haliloğlu Hasan; Bekçi Ahmet Hüseyinin mehdi ve arkadaşlarından mehdielik zımında teşkilâtı esasıye kanununun tağyire cabren teşebbüslerini bildikleri halde zamanında sui niyetle Hükûmete haber vermedikleri tahkikatı carıye ile tehakkuk eylemiş bulunmasına binaen merkumunun cümlesinin Türk ceza kanununun 151 inci maddesinin birinci fıkrasına tevfikan üçer sene; ve Paşa köyünden Memetoğlu Ahmet, Simavlı Salıhoğlu Osman, Bozalanda Ahmetoğlu Memet, Osmanoğlu Hasan, Hüseyinoğlu İbrahim, Ak Memetoğlu Memet, Simsar kâtibi Mustafa, Lüle Memetoğlu Ali, Tarakçı Hüseyinoğlu İbrahim Ethem, Kurabiyeci Hacı Hasanın mehdi ve arkadaşlarının hareketi isyankârlarına muttali oldukları halde sui niyetle Hükûmete ihbarı madde eylemedikleri tahkikatı mevcude ile anlaşıldığından cümlesinin Türk ceza kanununun 151 inci maddesinin birinci fıkrasına tevfikan birer sene müddetle hapislerine;

12 - Horoz köyünden Selâhatinoğlu Naşit, Yakuboğlu Ali, Muhittinoğlu Ali Koç, Hasanoğlu Ahmet, Neciboğlu Mevlut, Ragıboğlu Osman, Mümtazoğlu Haşimin dini alet ittihaz ederek halkı devletin emniyetini ihlâl edebilecek harekete teşvik eyledikleri sureti cereyan muhakeme ve vak'aya takaddüm eden zamanlarda Şeyh Esadı müçtemian ziyaret ederek nezdinde kalmış bulunmaları ekseri zamanlar Horoz köyünde Laz İbrahimle toplanarak zikrile meşgul olarak Hükûmet aleyhinde gizli içtimalar yaptığı anlaşıldığından hareketlerine muvafık olan türk ceza kanununun 163 üncü maddesinin birinci fıkrasına tevfikan ve takdiren onbeşer sene ağır hapis cezasile icrayı mücazatlarına ve bunlardan Mümtazoğlu Haşimin hini ikai fiilde ve hüküm zamanında 65 yaşını ikmal ettiği anlaşıldığından 56 ıncı maddenin fıkrai mahsusası veçhile altda birinin bittenzil on iki sene altı ay ağır hapsine;

13 — Manisadan Şeyh Hacı Hilmi, Horoz köyünden Ömeroğlu Ahmet, Ahmetoğlu İbrahim, Mustafaoğlu Sadi, Zenooğlu Hasan, Aslanoğlu Şaban, Muslihoğlu Halit, İbrahimioğlu Mustafa, Abidinoğlu Tahsin, Yasınoğlu Osman, tekkelerin seddine dair olan kanunun meriyetinden sonra ayını tarikat icra ve nakşi tarikatına ait hizmetleri ifa eylediklerin cari muhakematla anlaşıldığından 677 numaralı kanunun birinci maddesine tevfikan birer sene hapislerine ve Rahmanlı köyünden Hacı Hafız Ali Osmanın aynı e'ali irtikâpla fazla olarak daña faal bulunması sebebi şiddet addile aynı madde ahkâmına tevfikan üç sene hapsine;

14 — Hoca Saffet, Menemenli Rasim, Bozalanda Mustafa oğlu Mustafa; Bozalanda Hacı Ali oğlu Mustafa; tütüncü Haydar, gözlüklü Mehmet Ali, Naşitoğlu İbrahim, Mazlumaki oğlu Ali, İbrahimioğlu İsmail; berber Hafız Ahmet, Manisah Hüseyinoğlu Süleyman; fırıncı Mustafa oğlu Ahmet, Lutfullahoğlu Halil; Ahmetoğlu Hüseyin mazlum; Hasanoğlu Katmerci Memet; tütüncü Hasanoğlın Hasan; Manisadan Ahmetoğlu Halil; Mustafaoğlu Memet; bıcağcı İdrisoğlu Mustafa; Çulha Ahmet oğlu Mehmet çavuş; horoz köylü Nurettin; hacı ömer oğlu hoca Hakkı Mehmet eminin anası Hasıbe; Rukiye; kız Kadaşı Halide Fatma; karısı Emine; bozalanda; Fatmanın mabehüzahı olan e'ali işledikleri hakkında temini kanaata kafi delil mevcut olmadığından bunlarında beraatlarına ve ağır hapisle tecziye edilenlerin mahkûmiyetleri müddetince mahcuriyet halinde kalmalarına ve hapis ile ağır hapse mahkûm edilenlerin müddeti mahkûmiyetlerinin Hükûmetçe tensip edilecek hapisanelerde ikmaline ve mahkûm edilen maznunların suçları işlemediklerine dair olan müdafaalarile Müddei Umuminin karara muhalif iddiası tahkikatın

sureti cereyanına ve muhakemeye nazaran gayrı varit görüldüğünden redlerine ittihakla karar verilerek tefhim kılındı.

25/1/1931

Örfi Divaniharp Reisi
Mirliva
Mustafa

Áza
Miralay
Ata

Áza
Miralay
Demir

Áza
Kaymakam
Ziya

Áza
Kaymakam
Baha

Adliye Encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Adliye Encümeni
Karar № 22
Esas № 3/564

Yüksek Reisliğe

Menemende vukua gelen isyan ve irtica hadisesini teşvik, ihzar ve tertip etmek ve bu cürmü işlemeye azmettiren teşkilâtı esasıye kanununu tağyire cebren teşebbüs etmek ve silâhla hareyete geçerek askerî tenkil kavveti kumandanı Kublay Beyi canavarca öldürmek ve diğer eşhası da katletmek fiillerinden maznuhen Menemen Divanı Harbi Örfisi tarafından muhakemeleri icra kılınan eşhasın ölüm cezasına mahkûm edilen otuz bir şahıs hakkındaki cezanın Meclisi Álice infazına karar verilmesi zımında iktiza edan muamelenin Masına müte-dair Milli Müdafaa Vekâleti tezkeresile merbutu Divanı Harp kararı ve muhakeme zabıtnamesi ve müteferri sair evrak Başvekâletin 31-1-1931 tarih ve 6/341 numaralı tezkeresile Adliye Encümenine tevdi edilmekle tetkik ve müzakere olundu.

Divanı Harbi Örfi kararla muhakemenin cereyanını gösteren zabıtname münderecatının hulûsasına nazaran; tekkelerin kapatılmasına ve alelumum tarikatlere şeyhlik ve dervişlik ve müritlik ve saire gibi unvan ve sıfatların kullanılmasının memnuiyeti hakkındaki kanun hük-müne mugayir olarak nakşî tarikati namı altında ve din perdesi arkasında faaliyette bulunup halkı iğfal ve geniş teşkilât vücuda getirerek halife unvanını verdikleri bir takım eşhas marifetile hususî içtimagâhlarında toplanmak ve halka mevizalarda bulunarak Cümhuriyet kanunlarının hükümlerini tenkit ve dinsizlikle ittihâm ve binnetice Teşkilâtı Esasıye kanununu cebren tağyire teşebbüs gibi fiillere içtisar ve bu faaliyet cümlesinden olarak Giritli Memet namında biri kendisini Mehdi ilân ederek başına topladığı malûmülesamî eşhas ile Manisadan hareketle Paşaköyü ve Bozalanda esrar içerek ve zikirler ederek günlerce kaldıktan sonra Menemene mivasalat edip camiden üzeri ayet yazılı bayrağı alarak filen isyan yaptıkları ve maksatlarını anlamaya gelen ve dağılmaları hakkında vesayada bulunan Jandarma kumandanının emrini işga etmiyerek temerrüt ve nihayet tecemmüdü dağıtmağa gelen askerî kıtası kumandanı Kublay Beyi silâhla yaralamak ve sonra da bıçakla başını keserek ve kanını içerek ellerindeki bayrağa bağlamak suretile cürüm ika etmekle mazmun eşhasın yukarıda yazılı hareketlere temas eden Türk ceza kanununun 64 ücû maddesi delâletile 146 ıncı maddesine tevfiikan ölüm cezasına mahkâm edilen:

- 1 — Manisadan kahveci çırağı Mustafa
- 2 — Manisadan Topçu Hüseyin
- 3 — Manisadan Tathcı Mustafa Hüseyin
- 4 — Manisadan Eskici Hüseyin Ali
- 5 — Manisadan Keçeli köyünden Himmetoğlu Süleyman
- 6 — Manisadan Emrullahoğlu Memet
- 7 — Bozalandan Koca Mustafa

- 8 — Bozalardan Hacı İsmail
- 9 — Bozalardan Hacı İsmailoğlu Hüseyin
- 10 — Menemenden Cumai Balâh Ramiz
- 11 — Menemenden Cıtağlı Molla Süleyman
- 12 — Menemenden Yahyaoğlu Hüseyin
- 13 — Menemenden Çingene Memetoğlu Ali
- 14 — Menemenden Hayımoğlu Jozef
- 15 — Menemenden Şımbılı Ali Osmanoğlu Memet
- 16 — Menemenden Arnavut Yusuf oğlu Kâmil
- 17 — Menemenden Kerimoğlu İbrahim
- 18 — Menemenden Selimoğlu Boşnak Abbas
- 19 — Menemenden Şıyh Esadın oğlu Memet Ali
- 20 — Manisa Hastanesi imamlığından müteakıt Lâz İbrahim
- 21 — Manisadan Mutaf Süleyman
- 22 — Manisadan Manifaturacı Osman
- 23 — Manisadan Hafız Cemal
- 24 — Manisadan Tabur İmamı İlyas Hoca
- 25 — Manisadan Ali paşaoğlu Rağıp
- 26 — Manisadan Şeyh Hafız Ahmet
- 27 — Alaşchirde Şeyh Ahmet Muhtar
- 28 — Manisadan Qiritli İbrahim oğlu İsmail

Haklarındaki ölüm cezasının Encümenimizce tahvil ve tahfifini müstelzim bir sebep görülmemiş olmasına binaen mezkûr cezaların infazi ve ölüm cezasına mahkûm edilen Manisadan terzi Talat ve paşa köyünden kâhya Ahmet oğlu İsmailin cezalarının ikişer sene hapis cezasına tahvili madelete muvafık olacağı ve vefatı haber alınan ölüm cezası mahkûmlarından Qöreceli Abdülkerim hakkında da tetkikata mahal kalmadığı ittifakla kararlaştırılmış olmakla teşkilâtı esasıye kanununun 26'ncı maddesine tevfi kan keyfiyet Heyeti Umumiyenin tasvibine arz olunur.

Ad. E. Rs.	M. M.	Kâ.	Âza	Âza	Âza
Manisa	Kocaeli	Balıkesir	Aptalya	Ankara	Balıkesir
<i>Mustafa Fevzi</i>	<i>Saldıhattin</i>	<i>Sadık</i>	<i>Ahmet Saki</i>	<i>A. İhsan</i>	<i>Osman Niyazi</i>
Âza	Âza	Âza	Âza	Âza	Âza
Kayseri	Manis	Kocaeli	Zonguldak	Mardin	Çorum
<i>Rağip</i>	<i>Kemal</i>	<i>Rağıp</i>	<i>Nazif</i>	<i>İ. Ferit</i>	<i>Münür</i>
					<i>H. Hayri</i>

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

ON ALTINCI İN'İKAT

29 - XII - 1930 PAZARTESİ

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1 — Sabık zabıt hülkaası	50	2 — Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlü-	
2 — Sualler	50	ğünün 1930 senesi bütçesine 9 000 liralık mun-	
1 — Denizli Meh'usu Mazhar Müfit Bey ve 43 ar-		zam tahsisat verilmesine dair 1/758 numaralı ka-	
kadağının Menemendeki irtica vak'ası dolayısıyla		nun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası	52,54,55
Hükümetin hâdise hakkında ve gibi tedbir ald-		3 — Müstafi zabıttandan nisbeti askeriyeleri	
ğına ve alınacağına dair Başvekâletten şifahi sual	50	katedilmiş olanlara tekaüt aidatlarının reddi lâzım	
3 — Havale edilen evrak	50	geliş gelmiyeceğinin tefsiri hakkında 3/488 nu-	
4 — Riyaset Divanının Heyeti Umumiyyeye ma-		maralı Başvekâlet tezkeresi ve Milli Müdafaa,	
ruzatı	51	Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	52
1 — Milli Müdafaa Vekâletine Nafza Vekili		4 — Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlü-	
Zekâi ve inhilâl eden mezkûr vekâlete de Adana		ğü 1930 senesi bütçe kanununun 5 inci maddesiyle	
Meh'usu Hilmi Beylerin tayini hakkında Cümhuri-		sarfına mezuniyet verilen 500 000 liranın 672 000	
yet Riyasetinden gelen telgraf	51	liraya iblâğı hakkında 1/769 numaralı kanun lâyi-	
2 — Malatya Meh'usu Mahmut Nedim Boyin,		hası ve Bütçe Encümeni mazbatası	52,54,57
Ankara Şehri İmar Müdürlüğü tarafından inşa		5 — Milli Müdafaa Vekâleti 1930 senesi kara	
edilen hal hakkındaki kanun teklifinin geri veril-		bütçesinde 10 000 liralık münakale yapılması hak-	
mesine dair tahriri	51	kında 1/768, 1930 senesi bütçesinin bazı fasılları	
5 — Müzakere edilen maddeler	51	arasında 350 000 liralık münakale yapılması hak-	
1 — İstanbul Darülfünunu 1926 senesi hesabı		kında 1/775 ve Umum Jandarma Kumandanlığı	
kat'ini hakkında 1/759 numaralı kanun lâyihası ile		ve Maliye Vekâleti 1930 senesi bütçelerinde 446 000	
İstanbul Darülfünununun 1926 senesine ait muta-		liralık münakale yapılması hakkında 1/776 num-	
bakat beyannamésinin takdim kılınacağı hakkında		ralı kanun lâyhaları ve Bütçe Encümeni mazba-	
3/380 numaralı Divan Muhasebat Riyaseti tezke-		tası	52,54,60
resi ve Divan Muhasebat Encümeni mazbatası	51		

1 — SABIK ZABIT HULASASI

Refet Beyin riyasetleriyle aktedilerek, Saracoğlu Şükri Beyin istifası ile inhihâl eden Maliye Vekâletine Milli Müdafaa Vekili Mustafa Abdülhalik Beyin naklen tayin ve Milli Müdafaa Vekâletinin vekâleten ve muvakkaten müşarileyhin uhdesine tevdi edildiğine dair Riyaseti Cümhur telgrafnamesi okunduktan sonra Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğünün borcuna, bazı devair bütçelerinde münakale icrasına dair kanunlar ile mülga mehkûbat komisyonlarının mukarreratına mü-

tedair mazbata müzakere ve kabul edildi.

Manşatın tevhit ve teadülü kanununun 13 üncü maddesindeki bir rakamın tashihine, 295 numaralı kanunun 13 üncü maddesinin ilgasına müteallik kanun lâyhalarının dahi birinci müzakereleri yapıldıktan sonra pazar-tesiye toplanılmak üzere celse tatil edildi.

Reis Vekili	Kâtip	Kâtip
	Yozgat	Tokat
Refet	Avni	S. Tevfik

2 — SUALLER

1 — Denizli Meb'usu Mazhar Müfit Bey ve 43 arkadaşının Menemendeki irtica vak'ası dolayısıyla Hükûme-

tin hâdisi hakkında ne gibi tedabir aldığına ve alacağına dair şifahi soru takriri Başvekâlete havale edilmiştir.

3 — HAVALE EDİLEN EVRAK

Lâyhalar

1 — Adliye Vekâleti 1930 senesi bütçesinde 11 100 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

2 — İktisat Vekâleti 1930 senesi bütçesinde 40 000 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

3 — Rûsumu bahriye kanununa merbut tarifinin 5 inci maddesinin tadiline dair kanun lâyihası (İktisat, Maliye ve Bütçe Encümenlerine)

4 — Seyrisefain İdaresi 1930 senesi bütçesinde 1 811 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

5 — Türkiye Cümhuriyeti ile Yunanistan Hükûmeti arasında aktedilen dostluk, bitaraflık, uzlaşma ve hakem müşahedanesi ile merbutu bahri kuvvetlerin tahdidine mütedair protokolün tasdıkı hakkında kanun lâyihası (Milli Müdafaa ve Hariciye Encümenlerine)

6 — Türkiye Cümhuriyeti ile Yunanistan Hükûmeti arasında aktedilen ikamet, ticaret ve seyrisefain mukavelenemesinin tasdıkı hakkında kanun lâyihası (İktisat ve Hariciye Encümenlerine)

Tezkereler

7 — Askerlik mükellefiyeti kanununun bazı maddelerinin tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi (Milli Müdafaa Encümenine)

Mazbatalar

8 — Askeri şubalar tarafından işlenen suçların af ve tecili hakkında 1/746 numaralı kanun lâyihası ve Milli Müdafaa ve Adliye Encümenleri mazbataları (Ruznameye)

9 — Çaldıran Mercedes Köyünden Zilâloğullarından Sâferoğlu Pehlivanın ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/491 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası (Ruznameye)

10 — Dört Yolun Ocaklı Köyünden Hacı Abdürrahmanoğlu Kavalak Mustafanın ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/492 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası (Ruznameye)

11 — Gerzenin Sarıyar Köyünden Tonkaloğullarından Şakiroğlu Rasımın ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/521 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası (Ruznameye)

12 — Şilenin Manşar Köyünden İmamoğullarından Kara İbrahimoğlu Süleymanın ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/522 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası (Ruznameye)

13 — Villiyetler umumî İdaresi kanununun muaddel 140 ncü maddesinin tefsiri hakkında 3/509 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Dahiliye Encümeni mazbatası (Ruznameye)

14 — Zilanın Şeyhkölu mahallesinden Abdürrauf oğullarından Nurioğlu Ömerin ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/523 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası (Ruznameye)

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

CİLT : 24

ON YEDİNCİ İNİKAT

1 - I - 1931 PERŞEMBE

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1 — Sabık zabıt hulâsası	2	İarından Şakiroğlu Rasim'in ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/521 numaralı Bağvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	10
2 — Havale edilen evrak	2	5 — Şilenin Mangar Köyünden İmamogullarından Kara İbrahimoglu Süleymanın ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/522 numaralı Bağvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	10
3 — Riyaset Divanının Heyeti Umumiyyeye maruzatı	2	6 — Zilenin Şeyhoku Mahallesinden Abdürraufogullarından Nuroğlu Ömerin ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/523 numaralı Bağvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	10
1 — Menemen Kazası ile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında idareî örfiye ilâm hakkında Bağvekâlet tezkeresi	2	7 — Maliye Vekâletile Dünyusu Umumiye 1930 senesi bütçelerinde münakale yapılması hakkında 1/765 numaralı kanun İyihası ve Adliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	10,12
4 — Sualler ve cevaplar	2	8 — Askeri Şahıslar tarafından işlenen suçların af ve tecili hakkında 1/746 numaralı kanun İyihası ve Millî Müdafaa ve Adliye Encümenleri mazbataları	11
1 — Denizli Meh'usu Mazhar Müfit Bey ve 43 arkadaşının, Menemendeki İrtica vak'ası dolayısıyla Hükümetin hâdisce hakkında ne gibi tedabir aldığına ve alacağına dair sualine Bağvekâlet İsmet Paşanın cevabı şifahi	2	9 — Devlet memurları manşatının tevhit ve teadülüne dair kanunun 13 üncü maddesindeki yanlışlığın tashihi hakkında 1/751 numaralı kanun İyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası	12
5 — Müzakere edilen maddeler	10	10 — Tömbekilerden istihlâk vergisi alınıp alınmayacağına dair tefsiri hakkında 3/504 numaralı Bağvekâlet tezkeresi ve İktisat, Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	12
1 — Vilâyetler umum idaresi kanununun maddel 140 nıncı maddesinin tefsiri hakkında 3/509 numaralı Bağvekâlet tezkeresi ve Dahiliye Encümeni mazbatası	10		
2 — Çıldırım Meredis Köyünden Zilâlogullarından Saferoğlu Pehlivanın ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/491 numaralı Bağvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	10		
3 — Dörtiyolun Ocaklı Köyünden Hacı Abdürrahmanoglu Kavlak Mustafanın ölüm cezasına çarptırılması hakkında 3/492 numaralı Bağvekâlet tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	10		
4 — Gerzenin Sarıyar Köyünden Tonkaloğlu-			

1 — SABIK ZABIT HULASASI

Refet Beyin riyasetlerle aktolunarak Milli Müdafaa Vekâletine Nafia Vekili Zekâî ve inhihli eden mezkûr Vekâlete de Adana Meb'usu Hilmi Beylerin tayini hakkında Cümhuriyet Riyaseti tezkeresi okundu.

İstanbul Darülfünununun 1926 mali senesi hesabı kat'isine, Hudut ve Sahiller Sahhat Umum Müdürlüğü'nün 1930 senesi bütçesine tahsisatı münazama itasına, mezkûr müdürlüğün 1930 senesi bütçesindeki meblâğın tezyidina, bazı devairin 1930 senesi bütçelerinde mün-

kale yapılmasına mütedair kanun lâyhaları ile müstafi zabıttandan nisbeti askeriyeleri katedilmiş olanlara tekküt aidatlarının reddi lâzım gelip gelmeyeceğinin tefsiri hakkındaki mazbata müzakere ve kabul edildikten sonra perşembe günü toplanılmak üzere celse tatil edildi.

Reis Vekili	Kâtip	Kâtip
	Tokat	Yozgat
Refet	S. Tevfik	Avni

2 — HAVALE EDİLEN EVRAK

Mazbatalar

1 — Maliye Vekâletile Düyunu Umumiye 1930 senesi bütçelerinde minakale yapılması hakkında 1/765 num-

ralı kanun lâyhası ve Adliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları (Ruznameye)

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 14,10

Reis — Kâzım Paş.

Kâtipler : Süreyya Tevfik B. (TOKAT), Haydar Rüşdî B. (DENİZLİ)

Reis — Meclis in'ikat etmiştir efendim ;

3 — RİYASET DİVANININ HEYETİ UMUMİYEYE MARUZATI

1 — Menemen kazası ile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında idareci örfiye ilânı hakkında Başvekâlet tezkeresi

Reis — Başvekâletten bir tezkere geldi, okunacaktır.

B. M. M. YÜKSEK REİSLİĞİNE

Teşkilâtı Esasiye kanununun 86 nci maddesinde Vatan ve Cümhuriyet Aleyhinde kuvvetli ve filî teşebbüsat vukuunu müheyit kat'î emarat görüldükte İera Vekilleri Heyeti müddeti bir ayı tecavüz etmemek üzere umumî veya mevzil idareci örfiye ilân edebilir,, denilmiş olmasına ve Men-

emende 23 - XII - 1930 tarihinde irtikâp edilen eürmün hazırlık tahkikatında bu eürmün Cümhuriyet aleyhinde şümüllü bir tertip olduğu hakkında kat'î emareler görülmüş bulunmasına binaen Menemen kazası ile Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında 1 kânunusani 1931 tarihinden itibaren bir ay müddetle idareci örfiye ilân olunmasına İera Vekilleri Heyetinin 31 - XII - 1930 tarihli iğtimasında karar verilmiştir.

Keyfiyeti Büyük Meclisin tasdikına arzeyeirim efendim.

Başvekil
İsmet

4 — SUALLER VE CEVAPLAR

1 — Denizli Meb'usu Mешar Müfit Bey ve 43 arkadaşın Menemendeki irtica vak'ası dolayısıyla Hükümetin hâdisi hakkında ne gibi tedbir aldığına ve alacağına dair sualine Başvekil İsmet Paşanın şifahi cevabı

Reis — Efendim ; bu mesele hakkında bazı arkadaşların bir de sual takriri vardır. Şimdi bu sual takririni de okuyalım. Sual takriri okunduktan sonra Başvekil Paşa Hazretleri suale cevap

verirler. Ondan sonra sual sahiplerinden arzu eden arkadaşlar da sözlerini söylerler.

YÜKSEK REİSLİĞE

Menemende tahaddüs eden irtica vak'ası Meclisi derin teessürlere garketmiş ve hadisenin doğrudan doğruya cümhuriyete müveceh bir sulkaat olduğu anlaşılmakta bulunmuştur. Kahraman bir zabıttimizin maruz kaldığı feci akıbet, haydutların bir kaç serseri veya esarkeştin ibaret olmayıp

mürettep ve şümüllü bir irtica hareketi olduğu kanaatini vermiştir. Binaenaleyh Meclis büyük bir hassasiyet ve kat'iyetle vazifesini ifaya hazırdır. Evvelâ Hükümetçe hadise hakkında şimdiye kadar yapılan tahkikat safahatle netayicinin neden ibaret olduğu ve ne gibi tedbirler alındığı ve alınacağı hakkında Başvekil Paşanın Mecliste şifahen izahat ve malûmat vermesi için işbu sual takrimimiz takdim kılınıd efendim.

Denizli	İzmir	Manisa
Mazhar Müfit	Enver	Dr. Saım
Konya	Artvin	Aydın
Zühtü	M. Ali	Emin Fikri
Edirne	Van	Kütahya
Zeki Mes'ut	Hakkı	İ. Hakkı
Ordu	Denizli	Balıkesir
Recai	E. Aslan	Osman Niyazi
Bayazıt	Konya	Tokat
Şefik	A. Hamdi	Kâzım B. Lâtfi
Çorum	Elâziz	Ordu
İ. Kemal	Hüseyin	A. Şevket
Bitlis	Mardin	Afyon Karahisar
Muhiddin	Yakup Kadri	Haydar
Ordu	Konya	
Hamdi	Kâzım Hâzım	Mahmut Reşit
Balıkesir	Konya	Afyon Karahisar
M. Emin	Mustafa	M. Kâzım
Manisa	Konya	Zonguldak
Kemal	Tevfik Fikret	Nazif
İsparta	Muğla	Diyarbakir
Hâkim Rıza	Nuri	Kâzım
Ankara		Bayazıt
Sami	Hakkı	İhsan
Bitlis	Tokat	Erzurum
Muhittin Nami	Mustafa	Aşım
Bilecik		Gazi Antep
S. Asaf	K. Sadreddin	Şakia
Denizli		
Haydar Rüşdü		

Başvekil İsmet Paşa (Malatya) — Kânunnevelin 23 üncü günü Menemende hadise vakua geliyor. Bu hadise hakkında aldığımız ilk raporlar; dökülen kanlar için bize şiddetli bir teessür ve vak'anın mahiyeti itibarile üç dört bethahatın devlet kanunlarına karşı gılınca hareketi ve derhal cezalarını görmeleri fikrini uyandırdı. Müteakip raporlar Kublay Beyin yaralandıktan ve dermansız düşüdüktan sonra şerirler tarafından tecavüze uğradığını - eleminizi tahrik etmiyeyim, tafsilâtını hepimizin bildiği tarzda - vahşiyane muamele gördüğünü bildirdi. Aynı zamanda nazari dikkatimizi celbetmiş olan şey, hadisede hazır bulunan halkın ilk raporlara göre kayıtsız ve hissiz bir halde seyirci kalmasıdır. Bu kadar malûmat' bile eşkıyanın dolgunluğunu, husumetlerindeki vahşetin havsalanın almıyacağı derecede köklü olduğunu sonra etrafta bulunan kalabalığın, seyircilerin anlaşılmaz bir haleti ruhiye içinde şaşkın - lehlerine tefsir etmek için - şaşkın bir halde bulduklarını bize telkin ediyordu. Fakat, meselenin bu kadarı

da ehemmiyetle nazarı dikkatimizi celbetmek için kâfi idi. Bundan sonra aldığımız rapor hadise hakkında bildiğimiz tafsilâtın bir kısmını verir ki seyredenlerden bir kısmının tasvipkâr bir haleti ruhiye gösterdiklerini ilâve ediyordu. O zaman bir kaç nokta nazardan hadise bütün intibahımızı açmış, bütün nazarlarımızı kendi üzerine celbetmiş bir hale geldi. Kanuna karşı hareket karşısında son kuvvet olmak üzere celbolunan bir asker müfrezesinin başında bulunan 21 - 22 yaşında bir çocuk, hiç vazifesi olmadığı halde, bilâkis kendisini celbeden ihtiyaç ve kendisinin esas san'atı derhal silâhını kullanmağa emrettiği halde onun asaleti, toplanmış olan vatandaşları kan dökmeden nasihatla, ihtarla yola getirmek gayretine sevkmiştir. Bu asaletin 21 - 22 yaşında bir genç karşı hazırladığı muamele hiç bir suretle kabili tefsir ve tevil görünmüyordu.

Hepimiz ailelerimizde yetiştirdiğimiz çocuklardan bir kurban vermiş olduk. Hepimiz bu kurbanda vatan için büyük ümitlerle yetiştirilen genç ve kahraman zabıtlardan vatanşahı ile feda edilmiş bir şehit (vaziyeti) gördük. Bir taraftan teessür ve teellüm, saptolunmaz bir halde iken, diğer taraftan da Devlet memuru ve Büyük Millet Meclisi karşısında mes'ul adamlar sıfatile, hadisenin mahiyet ve hakikatını tetkik etmek mecburiyetinde bulunduk.

Bir muhit ne dakar zehirlenmiş olmak lâzımdır ki insanlar temiz tefekkür ve muhakeme kabiliyetinden bu kadar aşağı dereceye düşsünler .. Hikeyesine tahammül edemediğimiz manzaraların filen vukuunu bu kadar soğuk kanlılıkla seyredibilinler.

Sonra Devletin müsellâh kuvvetleri hadiseye çağırılmışken, bu kuvvetlerin ellerindeki silâhın hiç şüphe götürmez kudretlerine, muhakkak işletilmesine karşı bu kadar meydan okur bir haleti ruhiye gösterebilinler!

Müddei-umumi derhal işe vaziyet etti. İlk temaslardan az zaman zarfında, hakikaten adliyenin gayret ve dirayetile, bir çok hakikatlar meydana çıktı. İlk çıkan hakikatlar hadiseyi ika eden çetenin on gündüberi böyle mehdilik fikrini etrafa yaydıklarını, husumet saçtıklarını, sonra uğradıkları bazı köylerde silâhlandıklarını, müzaheret gördüklerini ve Menemen Şehrini daha evvel keşfederek tertiple girdiklerini gösterdi. Kezalik tahkikat, bu hadisenin filen ikama on gün evvel başlanmış olduğunu ve fevran üç dört kişi tarafından deruhde edilmiş bir teşebbüs olmayıp daha evvel Manisada iki üç aydanberi bir takım içtimalar neticesinde kararlaştırılmış, büyük şehirler arasında gidisler, gelişlerle tanzim olunmuş, sonra bizzat Menemen Şehri içinden bu çetenin geleceğini bilen ve onlar gelince kendilerine müzaheret için bir takım esbap hazırladıklarını söyleyen adamlarla çerçövelenmiş bulunduğunu ifade etti. İlk tahkikat bu şekli verince o halde mesele şümüllü bir tertibin harekete geçmesi suretinde te-

İlki olunmak tabii idi. Yine görüldü ki adli tahkikatla tesbit olunan bu tertibin hareket safhasında öne sürülen müddiası din davası idi. Yani yüzlerce senedenberi dini siyasete alet ittihaz eden bütün hareketlerin bir tekerrürü görülmüyordu. Elbette bunu tertip edenlerin din perdesi arkasında takip ettikleri bir takım maksatları vardı. Bu maksatlardan bir kısmını belki bizzat hareket edenler, cinayet yapanlar ve bu uğurda canlarını verenler biliyordu, bir kısım maksadı belki onlar da bilmiyorlardı. Hadise hakkında bu gün bildiklerimiz sureti umumiyede bundan ibarettir.

Hal için ve atı için alınacak tedbirleri tayin etmek üzere hadiseyi muhtelif cephelerden dikkatli olarak mütalea etmek zarureti vardır. Bir defa hale taallük eden tedbirler için karar vermekte, Hükümet kendisini kat'i vazifeler karşısında gördü.

Teşkilâtı esasıye; vatan ve Cümhuriyet aleyhinde fiili teşebbüs vakuumunu müeyyit kat'i amareler görüldüğü vakit Hükümete bir ay müddetle idareî örfiye ilân edebilmek salâhiyetini veriyor.

Biz aynı ekrümlerden dolayı Adliyenin meseleyi takip ve intaç etmesinde bir tereddüde düşmedik. Bilakis Adliyenin ilk günlerde vaziyet edipte meselenin hakikatını meydana çıkarmak için gösterdiği kifayet ve dirayet hakikaten itminan verecek bir surettedir. Yüksek bir iktidar ile meseleyi nihayetine kadar Adliyenin takip etmesinde hiç bir mani yoktur. Meselenin hususiyeti şu noktadadır ki bir defa hadisenin bütün memlekette husule getirdiği elem ve teccür, sonra davayı süratle intaç etmek için görülen ihtiyaç usulde daha seri bir hattı hareketin ihtiyar edilmesini istilzam ediyordu. Ondan sonra askerî ve mülkî bir çok muhatapları olan meselenin bir mahkemede rüyet olunmasındaki hususiyet; davayı sür'atle intaç etmek için ayrıca bir âmil olarak nazarı dikkate alınmak lâzım idi. Sonra bilhassa, gizli tertipler ve uzun zamandanberi yapılan müzakereler neticesinde böyle bir hareket tezahur edince evvelemirde bu tertiplerin cereyan etmiş olduğu tahmin olunabilecek yerlerde gizli hareketleri faaliyetten derhal iskat etmek lâzım geliyordu. Tertip Menemende bu suretle tezahur edip akamete uğrayınca diğer tarafların ne suretle işlediği, henüz tahkikatla meydana çıkmamıştır.

Binaenaleyh kat'i ve müstacel tedbir ile muhtemel tertibin heyeti mecmuasını derhal ataletle irca etmek mecburiyeti vardır. Bu mülâhaza teşkilâtı esasıyenin verdiği salâhiyetin tatbiki ile üç kazada idareî örfiye ilânını zarurî bir hale soktu. İdareî örfiye Büyük Meclisin tasdikına arz ettik. Bunun üzerine divanı harbi örfi (sefer) ahkâmını tatbik edeceği cihetle bittabi usullerde çok sür'at temin olunacaktır. Hadisenin müstacel tedbirlerini böylece arz ettikten sonra şimdi meseleyi muhtelif cephelerinden mütalea etmeği vazife addediyoruz.

Meselenin dini siyasete alet ittihaz eden safhasına nazarı dikkatimizi tevcih etmeliyiz. Bu safha

biraz evvel dediğim gibi yüzlerce seneden beri tekerrür eden safhaların ayıdır. Cümhuriyetin bidayetten beri takip ettiği, Devlet işlerini din işlerinden ayırmak hat'ı hareketi, ihtimal ki bundan beş, sekiz sene evvel, din aleyhine bir hattı hareket gibi isnat ve ifsadata mahal verebilirdi. Çünkü bu isnatı, asılsız olduğuna gösterecek en mühim ve en mukni âmil, yani zaman, henüz geçmemişti. Evvelâ bu propogandayı yapıyorlardı. Fakat dünya işlerinden din işleri ayrıldıktan sonra seneler geçti ve vatandaşların itikadat ve vicdaniyetinde aharın her hangi bir müdahalesi, memnuiyeti ve tasarrufu olmadığı sabit oldu.

Siyasette arandın şey bir takım adamların ve bilhassa politikacıların dini ahar fertlerin hürriyeti aleyhine ve Devletin kanunları aleyhine bir vasıta taarruz olarak kullanmamalarıdır. Memnu olan şey budur. Hâdisede görüyoruz ki cehaletleri - bir kısmın cehaleti - olabilir. Bir kısmının bilerek tasminlerle ve cümlesi din elden gidiyor behanesile bu adamlar müteariz bir istikamete sevkolunuyorlar. Bu hareketler Devlet ve Cümhuriyet aleyhine filen tesavvüz ve kast mahiyetindedir.

Dine dünya işlerinin ayrılması meselesinin ruhu buradadır. Lâyük idarede her kes itikat ve vicdaniyetinde her türlü maniadan ve memnuiyetten âzadedir. Aneak vatandaşlar bunu siyaset vasıtası ittihaz ederek aharı icbar için veya Devletin idaresinde müessir olmak için kullanamazlar. İtikat ve vicdaniyatta bu izahatı verirken ilâve etmeliyim ki kanunen memnu olan hareketlerin ihtiyarı ve memnu teşekküllerin faaliyeti kanuna karşı teccüz ve cürümdür. Meselâ tekkelerin seddi kanunen tekarrür etmiş bir vaziyettir. Bunların gizli olarak çalınması ve vatandaşları bir takım istikametsizlere sevketmeleri kendilerinin mesuliyetlerini muçiptir. Senelerdenberi bu hakikatler kemalile, fiili ve ameli olarak anlaşıldıktan sonra, Menemen gibi memleketin gerek umran ve bilhassa irfan itibarile ileri olan bir muntakasında bu teşekküller nasıl işleyebiliyor? insana hüzdün veren şey budur. Sonra teşekküller mücadeleye sevkettikleri adamları ne derece vahşet ika edebilecek düşük ve aşağı bir seviyeye ilka edebiliyorlar, maksatları neden bu kadar mel'unanedir? Bursaları insana intibah ile mülâhaza telkin eden noktalaradır. Bir çok defa Büyük Mecliste ve efkârı umumiyeye karşısında bu meseleler münakaşa olunmuştur. Sureti umumiyede bilinen şey budur ki bu memlekette cereyan eden hava devlet kuvvetleri örselenebilir, örselenmiştir gibi bir vaziyet ika ederse, müfsitler baş kaldırmak için bu havayı müsait buluyorlar. Onun için kanunlar devlet otoritesini, devlet kanunları ve kuvvetlerini her halü kârda masun ve muhterem tutmak için bir çok tedabir derpiş etmişlerdir. Menemen hadisesinde mücrim ve müretteplerin, maksatları için bu derece cesurane hareket ikına kendilerinde kuvvet hissetmeleri devlet kuvvetlerinde ve Hükümet işlemlerinde bir nevi zaiflik görüldüğünün farzolunduguna reddetmek

müşküldür. Hakikaten böyle bir hava ve böyle bir manayı müfâsitler ve fesat müstaitleri ahvalden çıkarmış olabilirler.

Arkadaşlar; böyle mevzuları mütealea ve teşrih ederken, lehinde ve aleyhinde olan amillere temas etmek ne kadar nazik olduğunu bilirim. Fakat mevzuun ne kadar nezaketi olsa, yine ona temas etmeliyiz. Bilhassa mevkii iktidarda olanların gerek parti ve gerek Hükümet itibarıyla, ieraatını tenkit etmek yolunda açılan cereyan diğer, bir takım adamlara artık Hükümetin yerinden kalkamayacak kadar zayıf olduğu kanaatini vermektedir. Fakat mevkii iktidarda olanlar Devlet kuvvetleri zayıflıyor ve bir takım zararlar ve fesatlar çıkıyor diye tenkit olunmıyacaklar mı? Ne yaparlarsa, ne söylerlerse lâyuhtî mi sayılacaklar? Böyle bir zihniyet, böyle bir hattı hareket, şüphe yoktur ki, lânkal fesadın vereceği neticeleri ve zararları verecektir (*Bravo sesleri*).

Şu halde mesele, memleketin içtimai bünyesinde, iki kutbun ortasını bulabilmektir. Öteden beri, hiç olmazsa otuz seneden beri, hallolunmayan sır da budur. Memleketin tahammülü yoktur şekli altında her türlü tahdidatı ve setleri koymak için bir esbabı mucibe bulabiliriz. Fakat bu esbabı mucibe diğer taraftan lâyüsel bir vaziyeti en nihayet ihdas etmeğe müstaittir. Benim görüşüme göre mesele bir içtimai mesele, bir çok nazariyatı olmakla beraber, hakikati halde ameli bir meseledir.

Ameli tecrübe ve idman meselesi ve ameli terbiye meselesidir. Bizim çektiğimiz sıkıntı nedir? muhalefet havasında, tenkidatta, muhalif neşriyatında memleketin ve Devlet otoritasının çektiği sıkıntı, memleket alınganlığının sulistimal edilmesi. Nasıl mevkii iktidar sahibi memleketin tahammülü yoktur vesilesini siper ittihaz ederek kendisini lâyuhtî mevkiinde göstermeğe istidatlı ise fırsat ve imkânı bulunca tenkit etmek vaziyetini takınmış olan adamda bütün şahsiyetleri, Devletin bütün kanun ve kuvvetlerini ayak altına almak için hiç bir hudut tanımamaktadır (*Doğru sesleri, bravo sesleri*). Nazik olan nokta, şahıslara taallük eden her hangi bir terbiye icabını gözden uzaklaştıran cesaret, basit tabiriyle namus ticareti, Devlete taallük eden nokta ise mevkii iktidarda bulunan bir adamı veya adamları çürütmek için gösterilen arzunun, Devletin bizzat kudretlerini ve bütün kanunlarını ehemmiyetsiz, itibar hakkından mahrum bir seviyeye düşürmek için gösterilen furtı gayret haline gelmesidir. Bunun ortası nasıl bulunacak? bunun ortası, bir defa, zamanla ve tecrübe ile bulunacak ve bu zaman ile tecrübe esnasında kanunları hakkile işletmekte bulunacak; yani bir vatandaş her hangi bir meseleyi tenkit ederken ve her hangi bir meselede Devleti muhatap tutarak o hususta fikirlerini söylerken hangi hududa kadar kendisi memlekete zararlı olmayan bir çerçeve içinde kalabilir, bunu kendisine bir taraftan tecavüz ettiği zaman kanunlar, diğer taraftan da hâdiseler gösterecektir. Temenni ede-

lim ki bu dersleri mümkün olduğu süratle almış olalım ve bu husustaki taşkınlıklardan memleket mümkün olduğu kadar az zarar görsün, çünkü her hâdiseden muvafık ve muhalif bir ders çıkarmazsak ve hâdiselerin verdiği derslere karşı gözlerimizi kaparsak, kanunî maniaları, içtimai maniaları daima tartmazsak kendimizi mes'uliyete ilka edecek ve hesaba çekecek bir çok hâdiseler karşısında kalabiliriz. Bu noktai nazardan Hükümet neşriyat hususunda derhal alınacak bir tedbir düşünmedi. Bilakis hâdisenin verdiği derslerden vatandaşların, hepimizin esaslı olarak istifade edeceğimizi ümit ediyoruz. Bilhassa ümit ediyoruz ki namus ticareti, şantaj ve Devlet otoritelerini kasteden neşriyat ve hava, adli takibatla vatandaşlara hangi hudutlar dahilinde hareket etmek lâzım geldiğini fiili ve ameli olarak öğretmiş olacaktır.

Adli takibat bu öğretmekte ne kadar muvaffak olursa içtimai nizamın ahengini o kadar çok muhafaza etmiş olur. Hâdisede pek ehemmiyetli olan diğer bir noktayı da nazarı dikkatinize arz etmek isterim. O da dahilinde olan her hangi bir mesele karşısında nihayet bir askeri müfreze, orduya müraعات olunduktan sonra bile vatandaşların kayıtsız kalmalarıdır.

Bunun sebebini size arz edebilirim. Başlıca sebep, dahili meselelerde sık, sık ordunun müdahalesine ihtiyaç gösterilmesidir. Yani: mülki, idari makamlarımız henüz ellerindeki bütün kuvvetleri kullanmadan orduya müraعات ediyor.

İkincisi; Askeri müfreze, vazifesinden hariç bir takım müdahalelere sevkolunuyor. Askeri müfreze, bir sivil veya bir jandarma müfrezesi değildir. Askeri müfreze bir yere gelince onun kumandanı taşkınlık gösteren kalabalık karşısında ne suretle hitap edileceğini, onların nasıl ikna edileceğini düşünmemelidir. Onları ikna etmek imkânları kendi san'at ve ihtisası haricindedir.

Dahili hâdisede askeri müfreze gelinceye kadar bütün bu tertibat, vatandaşlar arasında halledilmiş olmak lâzımdır. Demek ki mülki idare ikna edecek, ihtar edecek, tenbih edecek sivil kuvvetleri ve jandarma kuvvetleri kullanılacak bunların hepsine karşı gelmiş olan müteceviz nihayet mülki idarenin silâhla yola getirilmeyecekte Askerin silâh kuvvetiyle kapına itaata icbar olunacak. İşte aneak o zaman asker gelirse vazife gayet basittir, aındır, fakat basittir. Binaenaleyh asker dahilî hâdiselerde ancak bu hudut dahilinde kullanılabilir. Bu suretle bir çok hâdiseler vehamet peyda etmeden hallolunabilir. Vehamet peyda eden hâdiseler asker geldiği zaman onun müdahalesi ile ihtilâta meydan vermeden hallolunur. Bu mevzuun muhtelif kanunlarımızdaki temalarını mezece dip Büyük Meclise ayrıca bir kanun lâ-yihası taksim etmek istiyoruz. Dahili hâdiselerde askeri müfrezeler ne gibi ahvalde celbolunur? ve celp olunduğu zaman karşılıklı vazifeler nelerden ibarettir. Bunu gerek vatandaşlar ve gerek bizzat askeri müfrezeler sarahatlı bileceklerdir. Asıl

olan şudur. Dahili hadiselere askerî müdahalesini davet etmekten son hadde kadar iktinap eylemek lâzımdır (*Bravo sesleri*). Bir diğer ihtiyaç yine nazarı dikkati celbetmiştir. O da böyle fevkalâde hadiseler olunca Adliye bir takım usullerini ihtisar ederek hususî bir hattı hareket takip edebilmelidir. Bunu da ayrıca tetkik ettiriyoruz. Tabii elimizde bulunan hadise için değil geniş zamanda sükûnetle mütalea olunarak atide, sureti daimede Adliyenin elinde medarı tatbik olacak bir hüceet bulunsun diye.

İşte arkadaşlar;

Menemen hâdisesi münasebetile Hükûmetin hal için ve atı için vaziyeti nasıl mütalea ettiğini arzemiş oldum.

Temennimiz; memlekette bu tarzda gizli tertipler kurun, facialar ikama, Cümhuriyet aleyhine sui kast ikama teşebbüs edenlerin mahkeme karşısında serî bir surette adalet isabını nefsinde tecrübe etmelerini görmektir. Diğer taraftan memleketin heyeti umumiyesinin bu hâdisiye münasebetile itibahı uyanmış ve gerek hattı hareketimizde gerek kanunlarımızda gerek iktisadî münasebetlerde mevcut eksiklikleri meydana çıkarmış olsun. Bunların islahında müsbet neticeler alabilelim. Şehit Kubilây ailelerimiz içerisinde, hatıralarımızda, Cümhuriyet için başlı başına hizmet etmiş bir fedakâr olarak yaşayacaktır. Ordunun verdiği bu aziz kurbanın bize ilham ettiği vazifeleri hepimiz dikkatle yerine getirmeliyiz (*Alâklar*).

Mashar Müftü B. (Denizli) — Arkadaşlar, Menemen hâdisesi hakkında vukubulan sualimize Başvekil Paşa Hazretlerinin verdikleri cevaptan, beyanat ve izahatından Menemen hâdisesinin ne suretle zuhur ve nasıl idare edildiğini ve tahkikatın neticesine ittila ettik. Vak'ın zuhurunda gösterdiği şekle nazaran biz bunun şümullü ve mürettep olduğuna kani idik. Başvekil Paşa Hazretlerinin beyanatları da bu kanaatimizi teyit etti. Şu halde efendiler, vak'ın şekil ve arazına göre bunun fevkalâde vakayı meyanına ithali lâzım gelir.

Fevkalâde ahvalde tabii ve normal zamanlar için yapılan kavanin acaba kâfi midir, değil midir? Eğer arkadaşlarımız, tabii zamanlar için yapılan kanunlar bütün vakayı ve hadisatta, fevkalâde ahvalde de kâfi gelseydi, vazın kanun, ekseri devletlerde kendi esas kanunlarında ve bizim de teşkilâtı esasiyemizde olduğu gibi fevkalâde vakayı için bir idareî örfiye ve fevkalâde mahkemeler tesisî lüzumunu hissederek kaydetmezdi, demek oluyor ki, fevkalâde vakayı için behemehal fevkalâde kavanine ihtiyaç vardır. Neden efendiler? bazı böyle fevkalâde vakayı ve cezaim vardır ki onların mütecasirleri onların sefleri, onu idare eden eller serî olarak derhal ve fakat adilâne olmak şartile tahkik edilipte cezaya çarptırılması lâzımdır ki ibreti umumiye temin olunabilsin.

Efendiler, görüyorsunuz ki bu vak'ada yalnız dört boş serseri bir kağ esurkoşun ferdi ve şahsî hareketi değildir. Başvekil Paşanın beyanatından

anladık ki üç aydan beri Manisuda bu hususta iktinap oluyor, büyük şehirler arasında gelip gitmeler yapıyor, tertibat alınıyor; mahalli vak'a olarak Menemen kasabası tesbit ediliyor, orası ile muhabere ediliyor.

Efendiler; şu halde bu üç ay zarfında cereyan eden bu ahval ve vekayii anlayacak olan idareî mülkiyemiz nerede idi? Bunun valisi, polisi, zabıtası, jandarma kumandanı yok mu idi? Bu meselede Hükûmeti merkeziye ne kadar sür'at ve dirayet göstermiş ve biz onlara ne kadar şükruna borçlu isek maalesef mahalli memurlarından da vazifelerini yapmadığından itkâsül ve ihmallerinden dolayı haklarında bittahkik kanunun hükmünü talep etmek te o kadar hakkı sarihimizdir.

Efendiler; idareî mülkiye ve bilhassa zabıtanın en büyük mahareti ve liyakati filin vukuundan sonra faili tutmak değil, maharet, o filin vukuundan evvel lâzım gelen vazifeyi yaparak o file meydan vermemektir. Zabıtaî maniyayı mükemmel işletmektir (*Bravo sesleri*).

İdareî mülkiyede güç ve mühim olan nokta budur (*Bravo sesleri*). Diyorum ki fevkalâde vekayı için fevkalâde kanun ister ve fevkalâde tabiri için de hiç bir zaman ve bilhassa bu vakayı için hiç bir zaman hatırdan terör veyahut istiklâl mahkemeleri geçmemiştir.

Paşa Hazretlerinin beyanatından memnuniyetle anladım ki hal için ve istikbal için bazı tedbirler ittihaz lâzımdır. Hal için ittihaz olunan tedbirler arasında idareî örfiye vardır. Bu lâzımdır.

İdareî örfiye seferberlik kavaidine nazaran seferberlik usulü muhakemesi cereyan edecektir ki bu da benim izah ettiğim sîrati temin edecektir, bu nokta şayanı teşekkürdür. Fakat istikbal için düşünmek te lâzımdır. Yani ileride bu gibi vekayı zuhur edecek olursa hadisatın derhal izalesi için memurini adliyenin ve alâkadar memurların; şu veya bu tedbiri mi ittihaz edelim? Şöyle veya böyle mi yapalım? gibi mütalealar, müzakerelerle vakit ziyama iş'ar ve istiğ'ara mahal kalmamak üzere şimdiden bu husus için de bir kanunun mevcudiyeti lâzımdır.

Efendiler; bu kanuna, bendenizin kanantımece en ziyade kurtulacak şeyler muhakeme usulüne teallük eden şeylerdir. Çünkü bu ve emsali cürümler hakkında yine kanunu cezadaki cezalar kâfi ve vafidir. Binaenaleyh benim ceza kanuna için hiç bir itirazım yoktur. Fakat bu gibi fevkalâde ahval için muhakeme usullerimizde bazı esasat vardır ki ahvali adiyede o merasime riayet olunmak ne kadar lâzım ise ahvali fevkalâde için de o merasimden sarfınazar edilmek te o kadar lâzımdır. Meselâ bizim bir hiyaneti vataniye kanunumuz vardır. Onun ceza kısmı tamamı ceza kanununa girmiştir. Fakat onun hususî muhakeme usulleri vardır. Meselâ o kanunun dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci maddeleri çok mühimdir. Bu maddeler muhakeme usulüne teallük ediyordu.

Bu gün istikbal için o maddelerden istifade

edilmelidir. Onlarda şu idi:

Meselâ; mercii muhakeme neresidir? Burada ekseriya ihtilâf ve salâhiyet meselesi zuhur edebilir. Salâhiyet meselesi uğraşmamak için ya filin vaki olduğu yerdire ve yahut maznunun tevkif edildiği yer mercii muhakemedir. Bunu kabul etmiş tik, bu gibi cereain eshabı için mehakim tarafından behemehal muvakkat tevkif müzekkeresi verilir ve tevkif edilir ve muhakemesi mevkuften iera edilir. Bunu kabul etmek lâzımdır ve yine bu kanunun bir maddesinde diyordu ki celp ve davet gibi merasim yoktur. mahkeme doğrudan doğruya maznunu, mücerümü ihzar eder. Bunu da kabul etmek lâzımdır ve yine bu kanunun usule taallük eden bir maddesinde diyordu ki muhakeme nihayet bir mazerete müstenit olmazsa yirmi günde intaç edilir. Bunların hükümleri B. M. Meclisinin tasdikına iktiran etmek şartıyla derhal iera olunur. Aartık hükmi lâhikin temyizi yoktur, kat'idir. İstikbal için olacak kanun için, bu usullerin kabulü kâfi gelir. Böyle bir kanun tanzim edilirse muhakeme usulünde sürat temin edilir. Adliye memurlarımızın eline verecek olursak usul ahvali mümâsilede idarei ürfiyeyle lûzûm bile kalmaz zannundayım. Bu hal ve istikbalde bu gibi vakayı hakkında yapılacak tedbirlerdir. Fakat acaba esaslı bir tedbir, son bir tedbir daha var mıdır? evet vardır. Bu çibanları çıkartan bir bünye, bir vücut vardır. Bu çibanların çaresini bulduk, fakat esas olan bünye marazının tedavisi bu günün, yarın meselesi değildir. Tedavisi senelere muhtaçtır. Meselâ bunda talim ve terbiye kısmı var, bunda propaganda kısmı var, neşriyat kısmı vardır ki bunlara Hükümetimiz zaten ehemmiyet vermiştir ve bir kat daha sarfı mesai edeceğinde şüphe yoktur. Binnenaleyh Hükümetimizin bu günkü tedbirlerine bendeniz kat'iyen taraftarım ve tasvip ederim. Heyeti Celileniz de zannederim buna iştirak ederler. (Hay hay sesleri). Bu meselede culibi nazarı dikkat bir nokta var; bilirsiniz ki Türkün bir an'anesi, bir şairi vardır. Sokakta iki kişi kavga ederse tavassut eder ve ayrılır, bu mutavassutların çoğu kanını akıtar ve hatta ölenler de vardır. Fakat bu ahvali mümâsilede hâlâ yine kanını akıtacak adamlar, yani mutavassutlar vardır.

Fakat maalesef Menemen vak'asında bu an'ane ve Türkün şairi nerede kaldı bilmiyorum. Göz önünde yirmi iki yağında bir zabıt vekili, bir genç ordunun bir eüz'ü ifayı vazifeye gidiyor, vuruluyor. Bununla da iktifa etmiyorlar Yirmi dakika uğraşarak kör bir bıçakla muhterem şehidin başını göğdesinden ayırıyorlar. Bunun karşısında binlerce halk lâl olup kalmışlar. Belki korkmuşlardır diyelim ve bir an için bunu kabul etmiş olalım. Fakat efendiler, o avazei takdis ve tahsin ve o alkışlar ne demektir? Bunu insanın havsısalası almıyor ve bundan anlıyorum ki Cümhuriyet, inkilâba ne kadar gayırları varsa bu feci ve hunrizane hareketleriyle muhterem ordumuza karşı kin ve gayırları o derece hainanedir. Bu kara kuvvet ve mel'un kuvvet bil-

melidir ki bizde yeni bir vatan temin eden bu ordu daima cümhuriyetin ve inkilâbın niğâhbanıdır ve daima olacaktır (Alkışlar).

Efendiler; tasti etmeyim. Muhterem şehit Kubilâyın ruha müsterih olsun, onun ideali, onun mefkûresi olan Cümhuriyet ve inkilâbını kimse tevakuf ettiremez. O daima yürüyecektir ve daima yürüyecektir (Alkışlar). Çünkü efendiler, Kubilây gibi içinde binlerce kişi bulunan ve daima o kara yılanın gırtlığına sarılacak ve daima ezcek ve zehrini saçmayacak bir hale sokacak bir gençlik vardır.

Bütün vatandaşlar müsterih olsun ki Cümhuriyet rejimi ve inkilâp, bu, tevkif edilemez, yürüyecektir efendiler (Yaşa sesleri, bravo sesleri ve alkışlar);

Reis — Efendim; Başvekil Paşa Hazretleri suale cevap verdiler. Sual sahibi de bunu kâfi görüyor. Bu mümâsabetle Başvekil Paşa Hazretleri idarei ürfiye ilânı hakkındaki esbabı da izah buyurmuşlardır.

Oğaoğlu Ahmet B. (Kars) — Paşam; bendeniz de söz isterim.

Reis — Mesele sual ve cevaptan ibarettir.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Sual için değil, Hükümet tarafından bir teklif vardır. O teklif hakkında arzedeceğim.

Reis — Sual verilen cevabı sahibi sual kâfi görmüştür. Şimdi idarei ürfiye talebi hakkındaki tezkere okundu. O tezkere hakkında Başvekil Paşa Hazretlerinin sözüne itirazımız varsa buyurunuz söyleyiniz.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Efendim; beyanatın hakkında söyleyeceğim. Mutlaka itiraz olması lâzım değildir.

(Sual bitmiştir sesleri)

Kâmil B. (İzmir) — Usul hakkında söyleyeceğim, Reis Paşa Hazretlerinin buyurdıkları gibi sual vaki olmuştur ve suale de cevap verilmiştir. Sual sahibi de izahatı kâfi görmüştür, nizamname sarıhtir. Reis Paşa Hazretlerinin ifade buyurdıkları vehile mesele tamamdır.

Reis — Efendim, Ahmet B. idarei ürfiye talebi hakkında söz söyleyecektir. Sual ve cevap hakkında değil.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) Mesele basittir. Bir talep tezkeresi gelmiştir. Bu tezkere hakkında meb'uslar kendi fikirlerini beyan etmekte serbesttirler (Gürültüler). Müsaade buyurunuz efendim, rica ederim.

Muhterem arkadaşlar, asıl mevzu geçmeden evvel İsmet Paşa Hazretlerinin burada vaki olan izahatından mütevellit hissiyatımın beyanına müsaade buyurunuz. Ben bu beyanata büyük bir meftuniyetle ve derin bir hürmetle dinledim, önünde derin bir meftuniyetle eğilir ve hürmetimi beyan ederim.

Paşa Hazretlerinin buyurdıklarını bendeniz iki kelime ile telhis ettim.

Paşa Hazretlerinin dedikleri şudur: Vatandaşların hürriyetleri temin edilecek, azgınlar, bunu

bilmeyenler ezilecektir. İşte hür, serbest, müstakil bir devletin kurulması ve inkişafı için hakikaten gayet metin, gayet velût bir düsturdur. Ve bu düsturdan; memlekette cereyan eden gayri müsaıt ve gayri muvafık havalar içinde millete hitaben bahsetmek; hakikaten büyük bir devlet adamının şırtıdır.

Bunu; derin ve büyük bir hürmet ve meftuniyetle kaydeder ve önünde hürmetle eğilirim. Bu gün efkârı umumiyenin her kesin az çok ifrata doğru yürüdüğü bir zamanda vatandaşların hürriyetlerine riayet olunacak, vatandaşların hürriyeti muhafaza edilecek, yalnız azgınların başı ezilecek, yolundaki söz memleket mes'uliyetini ve cümhuriyetin müdafasını eline alıp müdafaa eden bir recülü devlete lâyük bir sözdür. Aynı zamanda matbuata karşı, itiraz ederim, matbuatın bütün taşkınlıklarına rağmen fazla bir tedbir, fevkalâde bir tedbir alınmayacağına beyan buyurmaları ... (*Gürültüler*). Müsade buyurumuz bendeniz anladığımızı söylüyorum. Siz de anladığınızı gelip burada söylersiniz, bendeniz öyle anladım ve ona göre beyanı fikir ediyorum. Başka türlü anlamışsanız gelir beni tenvir edersiniz.

Yahya Galip B. — Rica ederim, aslı üzere kalsın, tefsir etmeyiniz.

Ağaoğlu Ahmet B. (Devamla) — Matbuata karşı dahî alınmış olan bu vaziyet Hükümet başında bulunanların cümhuriyet esaslarına her hangi bir vaziyette riayet edeceklerine derin bir zaman ve kefildir. (*Ona şüphâ mi var sesleri*). Şüphem yoktu. Fakat beyefendiler, ben dinliyordum, zatı âliniz ve diğerlerinden burada matbuat hakkında çok şedit tedbirler tavsiye edenler vardı. Buna rağmen Başvekilin gelip mes'uliyeti üzerine alması ve matbuat hürriyetini talidit etmeyeceğini söylemesi büyük bir fazilettir ve bizim için büyük bir teminatdır (*Gürültüler*). Ben bunu buradan söylemeği bir vazife biliyorum.

Bunları kaydettikten sonra efendiler, Mene-mende vaki olan hadise yalnız Türkiyeyi değil insan namını taşıyan her hangi bir varlığı, tabiatile kalbinin ta amakından müteessir etmiştir ve bu faciayı karşı maşerî viedan-ısyân etmiştir, isyan etmiş olan maşerî viedan teminat istiyor, isyan etmiş olan maşerî viedan bu faciayın mukabilini istiyor, âmillerinin tecziye edilmesini istiyor. Hükümet te bu münasebetle tedbirler ittihaz etmiştir. Hiç şüphâ etmiyorum ki bu hususta aramızda fark, ihtilâf olabilsin, hepimiz müttahiden teklif olunan kanunu viedanen tasvip edeceğiz (*Gürültüler*).

Yahya Galip B. (Kırşehir) — Biz zaten mütehdiz.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Korkma azizim. Sözden korkma. Bırakın söyleyeyim. Başvekil Paşa Hazretleri kadar mütehammil olunuz.

Yahya Galip B. (Kırşehir) — Haddimiz mi efendim, her kes noksanını haddini bilmeli Ahmet Bey!

Ağaoğlu Ahmet B. (Devamla) — Evet Hükü-

met lâzım gelen tedbirleri ittihaz etmiştir. Fakat idari ve mihaniki tedbirler bu gibi meselelerde kâfimidir? Bendeniz Hükümetin haricinde bu işle alâkadar olan ve bu işin ve bu faciayın bertaraf edilmesi yolunda çalışmak vazifesile mükellef olan diğer bir amilin mevcut olduğunu biliyorum. O amil de, o unsur da nihayet vazifesinin başına koymalıdır. Efendiler Malûmu Âlinizdir ki Başvekil Paşa Hazretlerinin buyurdıkları gibi; yüz elli senedenberi bu Türk milleti medeniyete kavuşmak için kendisini izmihlâlden kurtarmak ve medeniyetin feyizleri sayesinde inkişaf edebilmek için medeniyet şehrahına kendisini atmıştır. Fakat seciyesi aynı mahiyette, aynı hamurdan yapılmış bir takım heyülâler onun karşısına çıkmaktadır. Selimi Salisten beri, Mahmudu Sanineden beri gelip giden bütün derviş Vahdetileri, Kabakçı Mustafalar, bu günkü Şeyh Memetler hep aynı mahiyette, aynı hamurdan yapılmış insanlardır.

Yahya Galip B. (Kırşehir) — Hiç birisi Türk değildir. Türkleri tenzih ederim.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Türk mü, gayri Türk mü nedir, bilmem; fakat memlekette bu gibi adımlar vardır. O kadar var ki bir türk zabıtini öldürmek faciası, bir türk şehrinde yapılmıştır. Bunu kimse inkâr edemez.

Yahya Galip (Kırşehir) — Allah bin kere lânet etsin.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Bunu kim yapmıştır? Tabiatile türk değilse de türk tabiiyetinde bulunan ve Türk Hükümetine iştirak etmiş olan insanlardır. Bunlar mütemadiyen böyle Türkün önüne çıkmışlar ve mütemadiyen bu hususta Türkün inkişafına mani olmak istemişlerdir ve mütemadi hareketleri neticesinde Türkü bir kat daha zafa uğratmışlardır. Fakat bu günkü hadisenin diğer bir âlameti daha vardır ki o âlamet üzerinde bütün arkadaşlarımız ve Başvekil Paşa Hazretleri de tevakkuf ettiler. Bunun üzerinde bir daha durulması, tevakkuf edilmesi lâzımdır. O da bu faciayı görüp te lâkayt ve seyirci kalan halkın haleti ruhiyesidir. Hakikaten bu, o kadar fecî bir haleti ruhiyedir ki ve o kadar adi bir şeydir ki insan bunu duyduğu zaman şahsen mahcup bir vaziyette kalıyor, yerin dibine girmek istiyor.

Çünkü biz hepimiz bu memleketin adamıyız, bu memleketin içinde, bir şehrinde adam boğazlanıyor. O da kim? zabıt, muallim yani memleketin maddî ve manevî inkişafı vazifesini üzerine alan bir genç, o kadar izdihamın ortasında boğazlanıyor. Yirmi dakika boğazı kesiliyor da müdahale edilmiyor. Hatta tasvipkâr olanlar bile çıkıyor. Efendiler; korkmak lâzım gelen asıl bu hâdisedir. Halkta, kütlei nasta mevcudiyeti bu gün keşfedilen bu haleti ruhiyenin karşısında, ben kendi nefsimce, kendimi çok küçülmüş bir vaziyette gördüm ve bu kütle mes'uliyetinin manevî mes'uliyetin bir kısmının da bana geldiğini hissettim.

Ali B. (Rize) — Elbette, elbette.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Sen de varın bu-

rada, sen de varsın. Ben kendimi misal gösterdim, sen de bundan istifade mi edeceksin? Ben burada senden çok vazifemi ifa etmişim, bunu bilmelisin, binaenaleyh ben kendimi misal olarak gösteriyorum ve diyorum ki bu memleketin münevver zümresi mütefekkeri, muharriri, muallimi, âlimi, gazetecisi, hülâsa bir memleketin münevver denilen kısmı vazifesini ifa etmemiştir ve etmemektedir. Bu noktayı nazardan diyorum ki ben mes'ulüm, yoksa bu işte ben senden çok temizim, müberrayım. Efendiler, Cümhuriyet, inkılâp baştan başa bir dindir, bir imandır. (*Ona şüphesiz yok sesleri*). Bu dinin, bu imanın bir kitabı olacaktı, bir ibadeti olacaktı, dahileri olacaktı, müminleri olacaktı, Cümhuriyetin faziletlerini, fikirlerini cemaat arasında geceli gündüzlü çalışarak neçrî tamim edecek, bu cahil cemaati yürütecek adamlar olacaktı. İşte bu sahada ki vazifelerimizi görmedik. Bu sahada mes'uliyetimiz vardır. Evet, mes'uliyetimiz bu sahadadır. Bunu eğer biz burada ve o mübarek şehidin ruhu önünde itiraf eder ve günahımızı itiraf ettikten sonra da teyakkuza, intibaha gelirecek ve Cümhuriyet ve lâyıklık imanına karşı her münevver kendi üzerine terettüp eden vazifeyi ifa ederse Mazhar Müfit Beye derim ki o genel o yüksek adamın kanı hedere gitmemiştir. Binaenaleyh Devletin, Hükümetin aldığı kararlarla beraber Hükümetin yanı başında bu memleketin münevver akşamına büyük ve hatta Hükümet vazifesinden daha büyük bir vazife terettüp ediyor. O vazife de durmadan çalışmaktadır ve eğer biz hakiki Cümhuriyetçiler isek ve eğer biz Cümhuriyetin memleketinde yaşamamız arzu ediyorsak, eğer biz mütemadiyen karşımıza çıkan o menhus ruhun yok olmasını istiyorsak biz o inkılâbı yapan insanlar, geceyi gündüze katarak ve kendi vevâfi hususiyemizi unutarak bilâ âram ve hasbetenillâh çalışacağız, eğer biz bunu yaparsak ve bu suretle Hükümetin yardımına koşarsak, Hükümetin tedbirleri müsbet olur. Yoksa bu tedbirler müsbet değildir. Öteki devin kırk başı var, kırk bin başı var. Bu başların birini kesersek öteki çıkar, asıl mesele devî, o menhus ruhu öldürmektir. Bunu öldürecek Hükümet değildir, muallimidir, muharriridir, şairdir, mütefekkeridir, ediptir.

Refik B. (Konya) — Bravo, bravo.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Bendeniz bunu söylüyorum.

Yahya Galip B. (Kırşehir) — Muhalifleri de unutmayınız.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Muhalifler bu ruhu öldürmek için çalışıyorlar (*Gürültüler*).

Ali Saip B. (Urfa) — Muhterem arkadaşlar, Ahmet Beyefendi vazifemizi yapmadık, yapmıyoruz, hepimiz mes'ulüz dediği için söz almak mecburiyetinde kaldık.

Efendiler, hadise çıkan Menemende Ahmet Bey, bundan üç ay evvel seyahat etmişti. Hadise çıkan yerlerde o şehidin kafesına takılan bayrak onları istikbal etmişti. Ben isterdim ki Ahmet Bey kürsüye çıktığı zaman; efendiler, bu teşkilât yapılmı-

ken etrafımıza toplananlar, bizi bayrakla karşılayanlar mürteciler imiş, bize çok eyi yaptınız Çok eyi bir teşkilât yaptık. Cümhuriyeti muhafaza edeceğiz diyen adamlar, meğerse kana susama vatandaşların kanını içmek istiyormuş.

Binaenaleyh bu kürsüye geliyorum, sizder af diliyorum, beni affedin deselerdi kendisinir elini öpecektim.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Senden mi af dileyeceğim?

Ali Saip B. (Urfa) — Hayır benden değil, milletten af dileyeceksin!

Efendiler; Ahmet Bey, yalnız matbuat hürriyete tene dokunulmayacağı için Baş Vekil Paşaya teşekür etti. Efendiler; matbuat hürriyeti diyoruz rica ederim, müsaade ederseniz size ufak bir hikâyeyi arzedeğim, ondan sonra maruzatıma devam edeyim. Çoğunuz bilirsiniz, ata sözlerdir:

Bir muhtarla bir bekçi kavga etmişler, muhtar bekçiyi dövmüş, muhtarın düşmanları bekçiyi teşvik etmişler, git Hükûmete müracaat et hakkın iste demişler. Bekçi arzuhaleye gelmiş, bana bir arzuhâl yaz demiş, arzuhale ne o demiş? muhtar beni dövdü, tokat attı arzuhâl kaçsa yazarsın demiş arzuhale beş kuruştan yüz kuruşa kadar arzuba yazarsın demiş, öyle ise bana yüz kuruşluk bir arzuhâl yaz demiş.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Arap hikâyes mi?

Ali Saip B. (Urfa) — Hayır bu sizin hikâyedir. (*Handeler*). Arzuhale arzuhâl okuyunca bekçi ağlamaya başlayarak vah vah demek bana zulüm etmişlerde haberim yokmuş demiş.

Efendiler bu günkü gazetelerin vaziyeti budur Beş kuruşa Milliyet satılır, beş kuruşa Vakit, Akşam, Cümhuriyet satılır. Rejimi kuvvetlendiren bu gazeteler beş kuruşa satılır, Hakimiyet okunmaz fakat işitirizki filân yerde Yarın gazetesini kapışmaşlar, yüz kuruşa satılmış. Bunun akibeti budur 31 martı bunlar çıkardılar, mütarekede İstiklâ harbinde aleyhimize kuvvet sevkedenler bunlardır Şeh Saîd isyanı çıkaranlar bunlardır. Bu günkü Derviş Memedi de bunlar çıkardılar. Binaenaleyh Efendiler asıl bunlara çare bulmak lâzımdır, yoksa Ahmet Beyin dediği gibi bunlara dokunulmadığı için tesekkür ederim demek doğru bir şey değildir.

Muhterem arkadaşlar; ben hürriyeti matbuat düşmanı değilim, gazetecilerin düşmanı değilim. Gazeteciler, rejimi müdafaa eden insanlar, bizim dilimizdir, kafamızdır, dimağımızdır, rejimi müdafaa ediyorlar. Asıl benim düşmanlığım rejimi yıkmak isteyen hain gazetecilerdir. (*Bravo sesleri*). (*Alkışlar*).

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Aferin ...

Reis — Efendim, başka söz isteyen yoktur Hükümetin Menemen, Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında idareî örfiye ilân hakkındaki tezkeresini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler ... Etmiyenler ... Müttefikane kabul edilmiştir.

DEVRE : 3

CILT : 24

İÇTİMA

T. B. M. M.
ZABIT CERİDESİ

ON SEKİZİNCİ İN'İKAT
3 - I - 1931 CUMARTESİ

Münderecat

1 — Sıbık zabıt hıllaaarı

Sayfa
18

İ : 18 3-4-1931 C : 1

1 — SABIK ZABIT HULASASI

Kazım Paşanın riyasetlerle aktedilerek Menemen üddinesi hakkındaki suale Başvekil tarafından cevap ve-ildikten ve Menemen kazası ile Balıkesir ve Manisa mer-vez kazalarında idareî ürfiye ilân edildiğine dair Baş-vekâlet tezkeresi müzakere ve mütefikan kabul olun-uktan sonra vilâyetler idareî umumiyesi kanununun suaddeî 140 ıncı maddesinin tefsirine, beş gahsın ölüm ezasına çarpılmasına mütedair mazbatalar ve Hariciye 'ekâleti ile İngiltere Sefareti arasında tesviyesi mu-arrer mebalığa, maaşatın tevhit ve teadülü kanununun

13 üncü maddesindeki bir rakamın tashihine, 295 nu-maralı kanunun 13 üncü maddesinin ilgasına dair kanun lâyhaları müzakere ve kabul edildi. Askerî gahsalar ta-rafından işlenilen bazı suçların af ve tecili hakkındaki kanun lâyhasının dahi birinci müzakeresi yapıldıktan sonra cumartesi günü toplanılmak üzere celse tatil edildi.

Reis	Kâtip	Kâtip
A. Kâzım	Tokat S. Tevfik	Denizli H. Rüştü

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 14 10

Reis — *Refet B.*

Kâtipler : *Süreyya Tevfik B. (TOKAT), Haydar Rüştü B. (DENİZLİ)*

Reis — Efendim; celse açılmıştır. Fakat işimiz üzere celseyi tatil ediyorum.
Kapanma saati 14,12

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

CİLT : 3

YIRMI İKİNCİ İNİKAT

5 - VII - 1931 PAZAR

Mündericat

	Sayfa		Sayfa
1 — Sâbık zabıt hulâsası	2	4 — İstisnalar	2
2 — Havale edilen evrak	2	1 — Elâziz mebusu Fazıl Ahmet Bey ve	
3 — Riyaset Divanının Heyeti Umumi-		iki arkadaşının, bazı gazetelerin takip et-	
yeye maruzatı	2	tikleri neşriyat tarzı hakkında Hükûmetçe	
1 — Kütahya vilâyeti mebusluğuna intihap		ne tedbir alındığına dair istisna ve Hükû-	
olunan Rasim ve Memet Beylerin intihap		metin itimat reyî alması	2
mazbataları	2		

tesu yoktur.

Bize böyle bir sınıf lazımdır. Biz kadınları açtık. Evlerde bize arkadaş olsun diye. Bundan sonra bir babanın (patriyarkal) aile yapmasına imkân yoktur. Çünkü kırk odalı konaklar yıkılıp gidiyor. İşte muhterem arkadaşlarımız sizin on eski gazeteciniz böyle düşünüyor. Benim istediğim budur.

Matbuat hürriyetinin en eski bir aşkıyım. Hem de çocukluğumdan beri. Hayatımda başka bir işe girmedim. Yalnız on bir ay belediye reisliğim vardır. Bir de burada aranıza girmek bahçiyarlığına kazanmışumdur.

Matbuat hürdür fakat, kimsenin faziletine dokunmamak ve en mukaddes olan Devlet rejimine, Devlet otoritesine zarar getirmemek şartı ile. Artık hiç şüphem yok ki; Muhterem Hükümetimizin başında bulunan zat ve arkadaşları ve bütün Meclis ne yapıp yapacağız matbuatı fazilete ırea için icap eden kanunu yapacağız (*Alkışlar*).

Yunus Nadi B. (Muğla) — Muhterem arkadaşlarımız; matbuat meselesi mevzu bahis olduğu zaman hayatımın otuz bu kadar senelik müddetini, yani hayatımın onun uğruna vakfetmiş bir arkadaşımızın da bir iki söz söylemesini fazla saymazsınız diye ümit ettim ve bu ümitten cesaret ve kuvvet alarak bu kürsüye gelmeği bir vazife bildim.

Matbuatın ehemmiyetini cümleiniz takdir ediyorsunuz. Bunda şüphem yoktur. Buna sarıh ifadelerle ve katı delillerle vakıf bulunuyoruz. Filhakika matbuatın çok büyük olan kıymet ve ehemmiyetini anlamak için onun bir an yok olduğunu farzetmek kâfidir. O zaman etrafınızı karanlık bir muhitin, adeta bir adem deryasının kapladığını hissedeceksiniz. Bu kadar altıktan sonra dünyada neler olup bittiğini bilmemek ve insanların neler düşünmekte olduğundan habersiz kalmak bu nihayetsiz kâinat içinde dehşet verici bir sükûtin katlanılmaz ağırlıkları altında bunalmak, ezilmek ve boğulmak demek olur. Bu itibarla matbuat bu gün her milletin hayatında ve insanlığın terakki ve tekâmülünde birinci elzemiyet derecesini haiz medenî bir tesis olmak mevkiini bihakkın işgal ve muhafaza ediyor ve zannolunur ki zamanla bu kıymet ve ehemmiyetini kaybetmek şöyle dursun, bilâkis artırıp gidecektir. Hal böyle iken şimdi bizde olduğu gibi bazı memle-

ketlerde zaman zaman matbuattan çok acı şikâyetler yapıldığı da görülmüştür. Medeniyetin bir çok faydalı yüksek müessesesi, demekki zaman zaman cemiyete ve insaniyete zararlar da getirebilir, iztiraplarda verebilir. Mantteessûf bu da bir hakikattir. Çünkü insanlığın daima müttekâmil bu en kuvvetli müessesesi bazı milletler için, daha doğrusu bazı milletlerin bazı hayat devreleri için iki tarafı da keskin bir kılıç mahiyetini haizdir. Böyle bir kılıç onu kullanmayı bilmeyen naçhil ellerde kazalar ika ederek cemiyetin ıstırabını mucip olabilir. Meselâ 31 mart hadisesinde çok yakın bir tarih olmak üzere kendi memleketimizi göz önüne alarak hatırlayabiliriz ki, Şeyh Said isyanında, Menemen irticasında matbuatın oynadığı meşum rolleri pek iyi fark eden vatandaşların çok haklı bir iğbirar ve infial ile matbuat aleyhdarlığında çok ileri gittikleri görülebilmektedir.

31 mart hadisesini Hareket ordusu bastırdı. Bastırmayabilirdi. O zaman Türk tarihi başka cereyanlar içinde yürüyerek belki ham başka safhalarda biterdi.

Mürettep, umumi ve irticai Şeyh Said isyanını Türk milletinin daima akliselim ile beraber giden kahramanlığı bertaraf etti. Aksi takdirde şimdi bu memlekette yalnız cümhuriyetin değil; hatta müstakil türklüğün yerinde yeller esebilir, şanlı bir varlığın sefil bir zillet ve esarete inkılâp ettiği görülmüştü. Menemen hadisesi behemehâl yükselmek azminde bulunan aziz Türk milletinin bu tekâmül ve itilâsına karşı yapılmış, fakat uyanık türkün yılmaz himmeti ile olduğu yerde bastırılmış mezbulane bir savlet oldu. Ancak bütün milletçe bütün elemelerle hep hatırlarız ki milletin haysiyet ve menfaatine mutabık muvaffakiyetlerle bertaraf edilmiş olan bu hâdiselerin her biri Türk milletine maddî ve manevî büyük ziyanlara mal olmuştur. Yok yere masum bir tek millîat ferдинin ve bir kuruş millet parasının ziyanını çekemeyecek kadar temiz fıratlı olan vatandaşlar bahsettığımız hadiseleredeki ziyanı insanca yüzlere, binlere ve servetçe milyonlara malolduğunu gördükten sonra matbuatın o işlerde oynadığı meşum ruhlara lânet ederken şüphesiz bilhassa o an için pek mazur ve çünkü gayri ihtiyarî ve gayri kabili içtinap mübâlakalara düşmekten kendilerini alamamışlardır. Bu pek mazur

fedakârların haysiyetine, gerefine tecavüzler yaparak ortalığı tedhiş ederek, terör yapuruk vaziyete hâkim olmak istiyorlar.

Efendiler; Saîd Molla ve arkadaşları da böyle yapmışlardır. Onlar da sureti luktan görüncük fırsat geldiğini zan ve tahmin ederek yazularile hainlere hareket borusu çalıp Hükûmeti elde etmeğe çalışırlardı. Bunların yaptığı da aynen budur. Yazularile, neşriyatlarile halkın efkârını tevş ederek terör yapmak, gazeteleri susturmak ve harekete geçmek.

Efendiler; tarih bir tekrürdür Onlar meşrutiyeti yıkmak istiyorlardı, bunlar cumhuriyeti yıkmak istiyorlar (*Yükümler sesleri*).

Efendiler; mütarakeden bu güne kadar müteaddit kanlı hâdiselere şahit olduk. Çerkes Etem hiyanet etti, düşman cephesine iltihak etti. Güderken hâtin avenesini hirlikte götüremedi Fakat o zaman Çerkes Etemin bıraktığı, hain arkadaşlarını bulup teziye etmek kolay, çabuk bir iş değildi. İşte efendiler; bunların içerisinde kalanların başında olarak hainane hareket eden Arif Oruç bunun bir misalidir.

Efendiler; tarikati salâhiyeciler, İzmirde vatan için pusu kurular, Menemen hâdisesini yapular acaba tamamile yakayı ele verdiler mi? Efendiler, bunlar tamamen yakayı ele vermediler, ancak bunların bir kısmı teziye edildi. Ka hainleri dışarıda kaldı.

İşte Menemen hâdisesile alakadar olupta, hâdiseden bir kaç gün evvel firar edip ismi Menemende geçmiyen Abdülkadir Kemali de bunun bir misalidir. Şimdi fırsat bekliyorlar. Bunu çok iyi biliniz. İşte bunlar zamanın darlığında ismi geçmiyen hainlerdir. Ötede beride saklandılar, çıkmadılar. Şimdi fırsat bekliyorlar. Bunlardan İstanbulda Arif Oruç, Zekeriya, Ahmet Kadri, İzmirde Zeynel Besim, İsmail Hakki, Sırrı zamanı gelmiştir zannediyorlar.

Fırsat gelmiştir zannediyorlar. Yazularile, hareketlerle o hainleri inderlerinden çıkararak meşrutiyet namını vererek bir muhalefet frkası yapmağa çalışıyorlar. İşte asıl konuşulacak ve tedbir alınacak mesele budur.

Efendiler; bunlar devri sabıkta yaptıkları gibi hemen bir harekete geçerek vaziyete hâkim olacaklardır zannediyorlar. Akıllarına şaşarım. Fakat, Gazinin memleket ve vatana verdiği rulu o kadar yüksek ve ulvidir ki her hangi bir hiyanet halinde Hükûmet kuvvetleri harekete geçmeden evvel memleket, vatan gençleri ne yapacaklarını kendileri bilir ve vazifesini derhal yapar.

Efendiler; İzmirde Sırrı denilen bir gazeteci vardır. Bundan bir gün evvel gelen gazetesinde (*İsmi Kırgı Sırrıdır sesleri*), demiştir ki: «Efendiler, beyler, paşalar huzurata! çekiliniz, millet sizden nefret ediyor».

İşte Efendiler; Meclise, Meclisin şahsiyeti maneviyesine ve reislerimize taarruz ediyor. Bu adam nasıl oluyor da hâli gazete çıkarıyor?

Muhterem arkadaşlarım; gazetelerin tesirini daha fazla izah edebilmek için Şeyh Saîd isyanında Şeyh Saide sormuştum. Bana dedi ki: Gazetelerin yazularından eürret aldım. Gazetelerin yazularından Hükûmet yoktur zannettim. Onun için isyan ettim.

O halde sen gazetecileri nasıl tanıyorsun diye sordum. « Yağını, boğunu almış, âli tahsil görmüş, saçını sakalını bu uğurda ağartmış adamlar zannediyordum » dedi.

Ondan sonra bir kağıt gördü. Gülerken gazeteciler bunlar mı imiş dedi. Gazetelerin haricetki neşriyatının tesirlerini hepimiz biliriz, hepimiz bilirsiniz. İşte bu yazıları okuyan eflârı umumiyeye bunları hakikaten memleketi nafi adamlar zanneder.

Eğer müsuade ederseniz bunların kim olduğunu bir defa fikrî millete vaziyetlerini ve şahsiyetlerini tahlil edelim (*Paşadaşlar sesleri*). Ben gerçi şahsiyete girmek istemem. Fakat efkârı umumiyeye görsün. Hiyanet ve fenalık edenler kimlerdir onu bir defa daha görmüş olsun.

Muhterem arkadaşlar; Arif Oruç ben, Anadoluya geçtim, harbe iştirak ettim diyor. Evet gelmiş; nasıl gelmiş biliyor musunuz? İstanbul düşman işgali altına girer girmez Gazinin açtığı kuruluş bayrağımızın altına girmek, vatana hizmet etmek için Anadoluya müteveccihen bir kabile çıkmış. Arif Oruç bunlarda para var zannile arkadaşlarına düşmüş Kandireye yakın bir mahalde bunlarla buluşmuş. Arkadaşlar, ileri gitmeyin burarlarda çerkesler, eşkiyalar vardır sizi soyarlar demiş. İpsiz Recep namında bir çete bulmuş. Bizi bu yollardan Ankaraya götür demiş ve bunları almış aksunlayım bir yere götürmüş, aksam olunca Arif Oruç İpsiz Recebe yanışmış bunları biliyor musun? Bunlar Anadoluya Mustafa Kemal Paşaya tam otuz bin sarı altın götürüyorlar demiş. Bunları boğalım ve paraları paylaşalım demiş. İpsiz Recep ben bunu yapmış olsaydım dağdan inipte vatana hizmet etmek için buraya gelmezdim. Ben eski fenalıklarımı vatana hizmet ederek unutturmak, affettirmek için geldim demiş ve buna katiyen yapmam demiş. Ondan sonra İpsiz Recep, efendiler; yanımızdaki bu adam sizi soydurmak, boğdurmak, ellerinizdeki paraları aldırarak istiyor. Belki siz ileride bir çok ceceler ve sairer bulunabilir ve onlara soydurur dikkat ediniz demiş. Efendiler o hadisenin içinde bulunan şimdiki Yeni Sinema sahiplerinden Hüseyin Bey, Devlet demiryolları müdürü umumisi Hâşim Beyin biraderi Salâhattin Bey ve Gazeteci Sudri Etem Beydir. Onlar da yaşıyor, Arif Oruç ta yaşıyor. Efendiler; bu hakikat, Anadoluya gelince tahakkuk etmiş. Tam yapacağı işi aramak için çok iyi bir yer bulmuş doğru Çerkes Etemin yanına gitmiş, onun hâtin hiyanetlerine iştirak etmiş, beraber çalışmış Yeni dünya ve Seyyare Gazetesini çıkarmış Çerkes Etem kaçarken bu hain kaşanmış, yakasını eli-

ilk evvel meçhul askere taarruz etmiştir. Dumlupınardaki meçhul asker aleyhinde yazı yazmıştır. Nihayet yakayı ele vermiş, istiklâl mahkemesinde muhakeme edilmiş ve üç seneye mahkûm olarak müddeti mahkûmiyetini bitirmiş; İstanbula gelmiştir. Bakmış ki bu çakar iş değil, hiyanete başka yolda devam etmiştir. Bu sefer de yazdığı yazılarının altına karısını imzasını koymuş. Efendiler, kadınlara karşı olan civanmerdane hareketimizden istifade etmek için bu kadına yazı yazdırmıştır. Nihayet karısı da sorguya çekilmiş, sen bu işlere karışma denmiş ve evine gönderilmiştir. İşte efendiler Zekeriya denilen adam budur. Efendiler dahi söyleyecek bir bir davamız vardır. Fakat sizi fazla iz'ac etmek istemiyorum. Onun için Yılmazı geçiyorum (*Gülweler*).

Haydar Rüştü B. (Denizli) — Yıllardan yılmazı geçiyorsun galiba!

Ali Saip B. (Devamla) — Bu yılmaz, Dünyu-u Umumiyyeden yetişmiş bir adamın oğlu imiş.

Kâzım Pş. (Diyarbakır) — İsmi Yılmaz mı?

Ali Saip B. (Devamla) — Bu Kadri... Dünyu-u Umumiyyeden aldığı ruhla ilk gazeteciliğe girer girmez Alemdara intisap etmiş (*Menşei Kurcellî sesteri*). İlk gazeteciliğe oradan başlamış ve meşhur hain Refi Cevat ve hain Pehlivan Kadri'den feyiz almış ve sonra yüz ellilik hain Sait Mollanın çıkardığı türkçe gazeteğe nakletmiş ikmalî tahsil için oradan feyiz almış.

Haydar Rüştü B. (Denizli) — Şehadetnamesini de Yılmazdan aldı.

Ali Saip B. (Devamla) — Ondan sonra bazı gazetelerde muhabirlik etmiş ve Balis ve Çituri namında iki rumla birleşerek bir kitap şirketi yapmıştır. Sonra Müsyü Balis, Celâl Nuri ve kendisi müştereken yılmazı çıkarmaya karar vermişlerdir.

Efendiler; Celâl Nurinin bu gazeteyi nasıl çıkardığını ve gazeteden nasıl ayrıldığını bildiğiniz için safahatından bahsetmiyeciğim. Yalnız bir zaman memlekete yaptığı ihanetler ve yazdığı yazılar oğur yüz elliliklerin yazdığı yazılarla mukayese edilecek olursa, bunun nasıl bir adam olduğu derhal meydana çıkar.

Efendiler; hain Memet Ali telgraft yazmazdan bir hafta evvel aynı telgrafa benzer bir yazı görülmüştü. Bunu Kadri yazmıştı. (Böyle meclis olur mu, böyle intihap olur mu?).

Efendiler; Memet Alide bundan başka bir şey söylemiyordu. Binaenaleyh bunların ikisinin ve hatta diğer hainlerin bunlarla ulûkası vardı. Asıl düşünülecek tamik edilecek eihet budur.

Muhterem arkadaşlar, bu Müsyü Balis yazı yazamazmış, Kadri de hiç yazı yazamazmış, eli kalem tutar bir adam değilmiş. Muhabirlik yaparmış. Fakat bu mühim mactaleleri kim yazdı? İçimizde oturan bu hainler kimdir; acaba kim yazdı? Yoksa haricete mi yazdı. Asıl sorulacak eihet burasıdır.

Arkadaşlar, bu hain gazetesini kapamış fakat

bunu bırakmamak lazımdır. Bu da Abdülkadir Kemali gibi her halde bir şey koklamış olucak. Acaba Abdülkadir Kemali Menemen hâdisesinden üç gün evvel hâdisenin vukubulacağını anlayarak kağıdı gibi bir maksat tahtında bir haber aldı da ondan mı gazetesini kapadı? Bu hususta zabitanın çok müteyakkız olması lazımdır.

Efendiler; beş sene sonra bir hâdisе çıkarsa bu hainin yakasını bırakmayıp sorguya çekmeli.

Muhterem arkadaşlarım; şimdi eğer vaktinizi salıstimal etmedimse müsaadenizle İzmir gazetelerine geçmek istiyorum.

Efendiler; İzmirde üç gazete vardır. Bunlardan birisi Zeynel Besim ikincisi İsmail Hakkı üçüncüsü de Sırrı namındaki adamlarmış. Zeynel Besim denilen adamı bütün İzmir muhiti ve İzmir mebusları bilirler. Bu adama (Fırıldakzade döneğ) derler (*Handeler*). Bu adam Kambur İzzettin maiyetinde bir zamanlar çalışmış ve ondan feyiz almıştır. Sonra Yunanlılar gelince Alaşehirde altı ay kadar Yunanlılara hizmet etmiş ve fakat Yunanlılar da bu hainin fıridakçı olduğunu anlamışlar, kolundan tutup sürüp atmışlardır.

Mütareke zamanına kadar kalmış. Ondan sonra gelmiş fakat hain olduğunu bilmişler, derhal bir daha hizmeti Devlette kullanılmamak üzere hakkında evrak yapmışlar. Fakat evrakı heyet-i mahsusada görülmeden yüz üstü kalmış (*Neden sesteri*). Zaman müsait değilmiş veya her hangi bir sebeple. Efendiler; bu adam son zamanlarda gazetesine çok garip bir şey yazıyor. «Hemşirem afif değildir onun için aile meclisinden kovuyoruz» diyor.

Rica ederim kendi ailesinin namusu aleyhinde bulunan bu adamlardan başkasının namusuna riayet etmek beklenir mi? (*Bravo sesteri, alkışlar*). Efendiler; «Yeni Asır» gazetesine geçiyorum. Orada vaktile Terakkiperver Fırkasının naşiri efkârı olan «Sadayı Hak» gazetesini çıkaran İsmail Hakkı namında birisi varmış. Bu adam bazı yahudilerle birleşmiş ve Kamberoğlu bilmem ne adında birisiyle birleşmiş, rejim aleyhine, Cümhuriyet aleyhine envai türlü yazılar yazmış. Bunun da onlar gibi bir hain olduğunu arkadaşları söylüyorlar.

Asıl en mühimmi «Halkın sesi» ni çıkaran serseridir. Bu adam o mntakada - İzmirli arkadaşlarımız da bilirler ki - kirye derlermiş.

Bu adam Sakızlı imiş. Adı da Kirye Sırrı imiş. Bu herif işgal zamanında «Koz moss» aleyhimize neşretmiş ve ondan aleyhimize envai yazılar yazmış. Sonra bu da kâfi değilmiş gibi «Mukaddes mavi bayrak durarken nasıl olurda bu kirli Türk bayrağı burada durarsın» demiş.

Kılıç Ali B. (Gazi Antep) — Bu adam mı?

Ali Saip B. (Devamla) — Bu aleçak bu yazıyı yazmış halâ yazıyor (*Kahrolsun sesteri*).

Efendiler; bunun gibi ve yine bunun arkadaş olan Avukat Süreyya namında birisi o zaman lineedilmiş fakat bu haine dokunulmamış. Bu nasıl yapıyor ve nasıl gazete çıkartıyor? Hayret ediyorum (*İzmirîlerden soratım sesteri*). Onun için

Şehy Sait isyanı, Menemen irticâi daha dün denecek kadar yakın hâdiseler, yakın mazilerdir. İşte bu hâdiselerin esbap ve avamili arasında matbuatın muzır neşriyatı ön safta gelir. Muzır neşriyat, çünkü bunlar tenvir ve irşat edici değil, yakıcı, yıkıcı, yıpratıcıdır. Bunlar irşat ve tenvir için yazı yazmazlar, yılan gibi zehir kusarlar (*Bravo sesleri*). Bunlar içerisinde hâşimî kaçımları, İstiklâl Mahkemesi mahkûmları, işgal zamanında milletimizin kanı bahasına elde ettiği şerefi düşmana para mukabilinde satanlar da vardır.

Bu mazileri lekeli olanları Saip Bey arkadaşımız, malûmunuz veçhile izah etti, gözümüzün önünde bulunan bu melunlar yaradılış ve düşünüşleri, mevcudiyetleri, ruhları itibarile müsbet değil menfidir.

Bunlardan inkılâba hizmet gözetmek abestir. Vafana derecei merbutiyetleri ve mazileri meydanda olan bu adamların hürriyeti matbuat vardır diyerek gazete çıkarmasına, gazete sütunlarında yazı yazmasına imkân vermek, müsaade etmek doğru mudur efendiler?

Muhterem efendiler; bilhassa son zamanlardaki nezaket ve nezahetle gayrikabili telif olan yazış tarzları matbuat nam ve hesabına insanın yüzünü kızartacak derecede müstehcen küfürler kolleksiyonu şeklini almıştır. Apaş lisanı denilen, külhân beyi konuşmasının çok dununda olan bu yazış tarzlarına da gazete lisanı diyeceğiz. Bu yazıların seciye ve ahlâk üzerinde, bilhassa yarımın mukadderatına hâkim olacak olan yavrularımızın üzerinde yapacağı menfi tesirlerin fecaati bir lahza düşünülürse insanın tüylerinin ürpermemesi mümkün değildir. Memlekette şeref ve namusile tanınmış şahıslara tecavüz eden onların namuslarile oynamak, bütün bir ömrün bedeli uzun zamanlar zarfında kazanılmış şerefleri kesre yeltenmek, bunun için icap ederse yalan havadis neşretmek; bu adamlar için pek basit şeylerdir. Bunlar ancak büyük badirelerin ve muazzam inkılapların yetiştirebileceği ve yaptığı işlerle milletin yüksek emniyetini kazanmış olan şahıslara tecavüzden çekinmemişlerdir. Hatta efendiler bunlar inkılâbın yaratıcılarına, istiklâlimizin kurtarıcılarına dahi dil uzatmak cüret ve küstahlığını göstermişlerdir. bunların maksatları küfürlerle halkın nazarı dikkat ve merakını celb etmek, acaba bugün ne marifet yumurtalamış-

lardır diye gazetelerin sürümünü temin etmek, sonra yüksek şahıslara tecavüzle onları halkın nazarında küçültmek, sonra her yapılan şeyi fena göstermek suretile Hükûmetin otoritesini kırmak ve diğer taraftan tahrikât yaparak nerede isyan havası esecek diye beklemek ve bu keşmekeş içerisinde bir şey kapabilmektir. Bunun ismine de muhalefet diyorlar.

Efendiler; bunun adı açıkça, düpedüz hiyanettir (*Bravo sesleri, alkışlar, alçaklıklar sesleri*).

Bunlar bazı vatandaşlarımızın safvetini, Yüksek Meclis ve Hükûmetimizin hürriyeti matbuat aşkından mütevellit müsamahasını istismar ediyorlar. Hürriyeti matbuat bu mudur? Bu fiiller hürriyeti matbuat nam ve hesabına işlenen cinayetlerdir.

Muhterem Efendiler; bunların hareketleri her hangi yanlış bir kanaat mahsulü veya her hangi bir zuhul neticesi olarak tutulan sakım yolda yürümekten ibaret değil, tamamen kasıttır. Ahlâkî, iktisadî, içtimai bünyemize, Cümhuriyet rejimine karşı hal ve ştiye ait bir kasıttır. Buna daha ziyade müsamaha etmek memleket için çok feci neticeler tevhit edebilir. Efendiler; bu nesil bir kaç sene içerisinde asırlık inkılâplar yapmıştır. Fakat matbuat sahasında ufacak bir ıslahat yapılmamıştır. Bu kadar muazzam inkılâp yapanlar acaba matbuat sahasında cezri adımlar atmaktan âciz midirler? Elbette değil. Bunun zamanı gelmiş ve hatta geçmiş. Dairei intihabiyemden müteaddit mektuplar alıyorum. Memleketin huzur ve sükûna çok muhtaç olduğu bir zamanda bunu ihlâl edenlere, halkın yüksek itimadına mazhar olan zevata tecavüz edenlere, çok mukaddes tanıdığımız rejime kasdedenlere hâlâ niçin bir şey bilmiyor diyorlar. Efendiler bu hale milletin ve vaziyetin tahammülû kalmamıştır. Vahdeti milliyeyi sarsan kast ve tecavüzlere nihayet verilmesini istiyoruz. Hükûmetimizin de bu hususta ne düşündüğünü anlamak istiyoruz? (*Alkışlar*).

Reis — Buyurun Şerif Bey.

Nazifi Şerif B. (Antalya) — Efendim; bendenizden evvel söz söyleyen arkadaşlar, meseleyi o kadar güzel teşrih ettiler ve bu matbuat hainlerinin mazisi, emelleri hakkında o kadar güzel sözler söylediler ki, ben bunlara bir şey ilâvesine lüzum görmez, bütün kalbimle iştirak ederim.

Rasih B. (Antalya) — Muhterem arkadaşlar; benden evvel söz söyleyen arkadaşların matbuat hürriyetini sui istimal ederek şöyle yaptılar, böyle yaptılar diyerek idarei kelâm ettiler. Hayır arkadaşlar; bendeniz öyle demiyeceğim; esasen çalışmaya başladıkları gündün beri bu adamlar yaptıklarını yapıyorlar. Burada kaç mahkemenin sicilli okundu, kaç ticarethane dolandırıldığı söylendi ve bilmem hangi düşmanlarla iştirak ettiklerinden bahsedildi. Şu halde cephe; matbuat hürriyetinin sui istimal cephesi değildir. Memleketin ve milletin istiklâline karşı alınan bir cephe değildir. Bunu bu noktadan muhakeme etmek lazımdır (*Doğru sesleri*).

Arkadaşlar; daha ilk istiklâl mücadelesi başladığı gün Arif Orucun Anadolu'ya ne suretle geçtiğini, Çerkes Ftem ve avenesile nasıl çalıştığını ve kaç defa istiklâl mahkemesi kürsüsü önünden geçtiğini arkadaşların söylediler. Şimdi mükerreren bu milletin hürriyetine, bilhassa vatanın erdiği son iktisadi ve mali istiklâlle karşı cephe alan bu adama ne ümit ediyoruzda matbuat hürriyetinden istifade etsin veya etmesin diyoruz? efendiler; bu adam milletin, istiklâl mücadelesile uğraştığı günlerde, ona hiyanet için bin bir çareye baş vurmuş hain bir mahlûktur. Bu mahlûk nasıl olurda; matbuat hürriyeti denilen mukaddes bir mefhum altında, bize sövecek, millete sövecek ve milletin istiklâlile alay edecektir? Aklının ermediği nokta budur. Nasıl olurda bu adam gazete çıkarmak için ruhsat alır? Bir kaç defa İstiklâl Mahkemesinde; vatana hiyanet ve vatana bilmem ne maddelerinden dolayı muhakeme edilmiş bir adam gazete çıkarır? Gazeteyi kendi namına çıkarıyormuş... Kimin namına olursa olsun.. Bu adam nasıl yazı yazabilir?

İkinci nokta; Amerikada, bilmem ne heriflerin tahtı terbiyelerinde yetişmiş adamdır diye Matbuat Müdürlüğü Umumisi yaptığımız adamın oradan nasıl çıkarıldığını bilirsiniz. Çıktıktan sonra onun ve refikasının bir mecmualık hayatları vardır. Bu mecmuaları yüzünden Hükümetin aldığı tedbirleri, Emniyeti Umumiyyede ve Erkân Harbiyyede bir tetkik yaparsanız anlarsınız. Onların mahiyetlerini böylece daha iyi kavrayış olursunuz.

Şimdi bu adamlar matbuat serbestisini sui

istikmal mücerimi değildirler, bu adamlar doğrudan doğruya milletin ve memleketin istiklâline karşı cephe almıştır.

Arkadaşlar vatanımızın cenup ve cenubu garbi sahillerinde bulunan hemşehrilerimiz biraz fazla hassastırlar, mevzuda biraz acı söylersem beni mazur görünüz, İstiklâl mücadelesinin devamında, işgal altında bulunan yerler nasıl kurtarıldı, Ne kadar acı fedakârlıklarla kurtarıldı? bunu çok iyi takdir buyurursunuz ve hepimiz böyle düşünecek olursanız şuna kanaat edersiniz ki, o mücadele günlerinde düşmanların yanında demin bir arkadaşın söylediği gibi bu mavi bayrak dururken buraya kırmızı bayrak neye gelsin diye söylemek cüretini gösteren bir herif gazete çıkarsın belki okumuşsunuzdur. İzmir gazeteleri mevzubahs ediyor. İstanbul gazeteleri de onlardan iktibas ediyor. Bir baba kızını sata bilirmi diye bir şey var. Mevzubahs olan yine o kirye Sarı idi. Hayır satmadım yalnız 18 yaşını ikmal ettiğinden okumak için Amerikalı misyonerlere verdim. Okutuyorlar diyor evet okutacaklar. Soura gelecek babası gibi olacak. Efendiler; bu kadar elin vaziyetler, bu kadar acı günleri yaşayan bu günkü nesil zannederimki; bu adamların mazilerini çok iyi bilir. Bu günkü nesil bunların yaptıklarını matbuat hürriyetidir, matbuat münakaşasıdır şeklinde kabul edemez. Bu adamlar doğrudan doğruya bu milletin, bu memleketin aleyhinde cephe almış adamlardır. Fırsat gözetiyorlar. Fırsat buldukları gün başlarını kaldırıyorlar.

Efendiler; menemen vakasını bir kere gözünüzün önüne getirin adeta çıldırmuş dereceye gelen köylüyü o derecelere getiren kimdir, bunların neşriyatı değildir? bunlar hakkında niçin tahkikat yapılmadı, niçin tahkikat tamik edilmedi?

Muhterem arkadaşlar; çok rica ederim, bir defa, Balkan harbini, bir defada ona tekaddüm eden günleri gözünüzün önüne getirin memleketi idare eden fırkanın ufak bir zaftı balkan harbi felâketini doğurdu. Bu onların başına ne felâketler getirdi. Onun için memleketi idare eden fırka, bu millete karşı büyük bir vazife karşındadır. Çünkü bu sefillerin vaziyetini tamamen bu millete öğretmek ve göstermek borcumuzdur. Bunlar bu memleketi bu millete hitap edecek vaziyette bulunmamalı

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

YİRMİ ALTINCI İNİKAT

5 - II - 1931 PERŞEMBE

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1 — Sabık zabıt hulâssası	16	3 — Ordu, bahriye ve jandarma zabitan ve memurlarını hakkındaki kanunun 13 inci maddesinin tefsirine dair 3/636 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	18
2 — Havale edilen evrak	16	4 — Teşviki sanayi kanununun 7 inci maddesinin C fıkrasının tefsirine dair 3/122 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Ticaret ve Bütçe Encümenleri mazbataları	18
3 — Müzakere edilen maddeler	17	5 — Konya Mebusu Tevfik Fikret Beyin, ticaret kanununun 386 mcr maddesinin tadiline dair 2/139 numaralı kanun teklifi ve İktisat ve Adliye Encümenleri mazbataları	18
1 — Devletle alâkalı katedilen bütümün askerî ve mülki memurlarla zabitan eytan ve e-ranfiline tekkull aıdatlarının idesine dair kanunun birinci maddesinin tefsiri hakkında 3/445 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Millî Müdafaa ve Bütçe Encümenleri mazbataları	17		
2 — Muhasebeci umumîye kanununun 118 inci maddesinin tefsiri hakkında 3/489 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	17		

1 — SABIK ZABIT HULASASI

Birinci celse

Refet Beyin riyasetleriyle akdedilerek Menemen, Manisa ve Balıkesir kazalarında ilân edilmiş olan örfî idarenin bir ay temdidî kabul olunduktan sonra Radi Beyin geri kalan cezasının affine mütedair mazbata müzakere ve Şihhiye Encümenine tevdi edildi.

İstiklâl madalyasıyla taltifleri talep olunan iki zata, tapu senetlerinde muharrer kıymetlere, askeri ve mülki tekaüt kanununun bir maddesinin tefsirine, belediyelerden merkezi hükümet vergisi ahzına ve ziraat bülükleri teşkiline müteallik tekliflerin reddine dair mazbatalar kabul ve teneffüs için celse tatil edildi.

İkinci celse

Refet Bey tarafından açılarak Menemen Divanı Harbi Örfisince verilen sülüm cezası kararlarının tasdikına mütedair mazbata ile askeri ve mülki tekaüt kanununun 47 inci maddesine bir fıkra tezyiline dair kanun lâyihası müzakere ve kabul edildi.

Samsun Mebusu Adil Beyin istifanamesi okundu. Ölçüler kanunu lâyihasının dahi 19 maddesi müzakere ve kabul ve kanuna bir madde ilâvesi hakkındaki taktır Encümene havale edildi. ve perşembe günü toplanılmak üzere celse tatil olundu.

Reis Vekili	Kâtip	Kâtip
	Tokat	Denizli
Refet	S. Tevfik	H. Rüştü

2 — HAVALE EDİLEN EVRAK

Lâyhalar

1 — Askerî memnu muntakalar kanununun bazı maddelerinin tadilî hakkında kanun lâyihası (Milli Müdafaa Encümenine)

2 — Başvekâlet 1930 senesi-bütçesinde 2 300 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

3 — Belediye kanununun 109 uncu maddesine bir fıkra ilâvesi hakkında kanun lâyihası (Dahiliye, Maliye ve Bütçe Encümenlerine)

4 — Dahiliye Vekâleti 1930 senesi bütçesinde 33 300 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

5 — Evkaf Umum Müdürlüğü 1930 senesi bütçesinde 16 500 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

6 — Hazine den tahsitle gayri menkul mal satın alınmış olanlara borçlarını tediyede kolaylık gösterilmesi hakkında kanun lâyihası (Maliye ve Bütçe Encümenlerine)

7 — 1927 senesi hazine hesabı kat'isi hakkında kanun lâyihası (Divanı Muhasebat Encümenine)

8 — 1929 senesi Hazine hesabı kat'isi hakkında kanun lâyihası (Divanı Muhasebat Encümenine)

9 — İktisat Vekâleti 1930 senesi bütçesinde 349 350 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

10 — İslâhı hayvanat kanununun 4 üncü maddesinin tadiline dair kanun lâyihası (İktisat Encümenine)

11 — Maarif Vekâleti 1930 senesi bütçesinin 561 inci faslından bir kısım tahsisatın mütedavil sermaye halinde kullanılmasına dair kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

12 — Milli Müdafaa Vekâleti 1930 senesi kara bütçesinde 100 000 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

13 — Muamele vergisi kanunu makamına kaim kanun lâyihası (İktisat, Dahiliye, Adliye, Maliye ve Bütçe Encümenlerine)

14 — Mübadele ve teffiz muamelelerinin istacı ve kat'i tasfiyesi hakkında kanun lâyihası (Dahiliye, Maliye ve Bütçe Encümenlerine)

15 — Münakkafat vergisi hakkında kanun lâyihası (Dahiliye, İktisat, Maliye, ve Bütçe Encümenlerine)

16 — Satılan mektep kitabı bedellerinden 11 661 lira 77 kuruşun Maarif Vekâleti 1929 senesi bütçesine münzam tahsisat olarak verilmesine dair kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

17 — Yüksek Mühendis Mektebi 1930 senesi bütçesinin 4 üncü faslı unvanının tebdilî hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

Tezkereler

18 — İngiliz lirası olarak masaf almakta olan elçilik ve şebenderlik memurlarına Türkiyede bir vazife nakil ve tahvillerinde ne suretle masaf verileceğinin tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi (Maliye ve Bütçe Encümenlerine)

19 — Vilâyetler idaresi kanununun 14 üncü maddesinin tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi (Dahiliye ve Maliye Encümenlerine)

Mazbatalar

20 — Maarif Vekâleti 1930 senesi bütçesinde 49 820 liralık münakale yapılması hakkında 1/802, Gümrükler Umum Müdürlüğü 1930 senesi bütçesinde 6 000 liralık münakale yapılması hakkında 1/804, Milli Müdafaa, Dahiliye ve Maliye Vekâletleri 1930 senesi bütçelerine münzam tahsisat verilmesine dair 1/806 ve Milli Müdafaa Vekâleti 1930 senesi kara bütçesinde 100 000 liralık münakale yapılması hakkında 1/807 numaralı kanun lâyhaları ve Bütçe Encümeni mazbatası (Ruznameye)

21 — Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Hükümeti arasında akdedilen dostluk, bitaraflık, uzlaşma ve hakem muahedanesiyle marbutu bahri kuvvetlerin tahdidine mütedair protokolun tasdiki hakkında 1/786 numaralı kanun lâyihası ve Hariciye ve Milli Müdafaa Encümenleri mazbataları (Ruznameye)

22 — 24 mayıs 1928 tarih ve 1291 numaralı kanunun

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yıllık Müzakereler ve
Yıllık Hesaplar

Müzakereler ve Hesaplar
Kamusal ve Özel

Müzakereler ve Hesaplar
Kamusal ve Özel

Müzakereler ve Hesaplar
Kamusal ve Özel

OTUZUNCU İNİKAT

26 - II - 1931 PERŞEMBE

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1 — Sıbık zabıt hulâsası	56	velin tadiline ve 4 numaralı hâşyesinin 3 üncü fıkrasının tayyine dair 1/794 numaralı kanun lâyhası ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	57
2 — Havale edilen evrak	56	2 — Karadeniz Bogazı Tahliye İdaresinin teşkilât ve vazıflı hakkındaki kanunun 3 üncü maddesinin tadiline dair 1/792 numaralı kanun lâyhası ve İktisat, Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	57,59
3 — Riyaset Divanının Heyeti umumiyyeye maruzatı	56	3 — Manisa Mebusu Yaşar Beyin, üzümleri kurutmakta, zirvatta hastalık ve hâşerata karşı kullanılan kimyevî maddelerin gümrük ve istihlâk resimlerinden muafiyetine dair 2/138 numaralı kanun teklifi ve İktisat, Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	58,59,62
1 — Menemen kazası ile Balıkesir ve Manisa merkez kazalarında ilân edilmiş olan örfî idarenin yalnız Menemen kazasına münhasır olmak üzere 8 marta kadar temdidî hakkında Başvekâlet tezkeresi	56	4 — Seyyar küçük sıhhat memurlarının zati tınek hayvanlarına yem bedeli verilmesi hakkında 1/711 numaralı kanun lâyhası ve Sıhhat ve İctimal Muavenet ve Bütçe Encümenleri mazbataları	59
2 — Paris'te tesis edilen "Beynelmîlî kimya ofisi", ne iştirak hakkındaki kanun lâyhasının geri verilmesine dair Başvekâlet tezkeresi	56		
3 — Seyrizefain İdaresi 1930 senesi bütçesinde 1 811 liralık münakale yapılmaması hakkındaki kanun lâyhasının geri verilmesine dair Başvekâlet tezkeresi.	56		
4 — Müzakere edilen maddeler	57		
1 — 24 Mayıs 1928 tarih ve 1291 numaralı kanunun 1 inci maddesine merbut 2 numaralı cet-			

1 — SABIK ZABIT HULASASI

Hasan Beyin riyasetleriyle ağırlıkla yoklama neticesinde ekseriyet olmadığı anlaşıldığından perşembe günü toplanılmak üzere celse tatil edildi.

Reis Vekili	Kâtip	Kâtip
	Yozgat	Tokat
Hasan	Avni	S. Tevfik

2 — HAVALE EDİLEN EVRAK

Lâyihalar

1 — İstanbul Darülfünunu 1928 senesi hesabı kat'isi hakkında kanun lâyihası (Divanı Muhasebat Encümenine)

2 — Tütün imhisi kanununun 43 üncü maddesine bir fıkra tezyili hakkında kanun lâyihası (İktisat Encümenine)

Tezkereler

3 — İktisat Vekâleti 1931 senesi bütçesinin 661 inci faslının dördüncü maddesine mevzu tahsisatın aynı faslın 2 üncü maddesine nakli hakkında Başvekâlet tezke-

resi (Bütçe Encümenine)

4 — Kabotaj kanununun 3 üncü maddesinin tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi (İktisat Encümenine)

Mazbatalar

5 — Islâhı hayvanat kanununun 4 üncü maddesinin tedilime dair 1/819 numaralı kanun lâyihası ve İktisat Encümeni mazbatası (Ruznameye)

6 — Zabıta sayıye nizamnamesinin 29 uncu maddesinin tefsirine dair 1/574 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve İktisat Encümeni mazbatası (Ruznameye)

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 14,5

Reis — Hasan B.

Kâtipler : Süreyya Tevfik B., (TOKAT) Avni B. (YOZGAT)

Reis — Celse ağılmıştır efendim. Tezkereler var okunacak :

3 — RİYASET DİVANININ HEYETİ UMUMİYEYE MARUZATI

1 — Menemen kazası Balıkesir ve Manisa merkez kazalarında ilân edilmiş olan örfi idarenin yalnız Menemen kazasına münhasır olmak üzere 8 marta kadar temdidî hakkında Başvekâlet tezkeresi

T. B. M. M. YÜKSEK REİSLİĞİNE

Menemen kazası Manisa ve Balıkesir merkez kazaları için ilân edilip 28 şubat 1931 tarihinde müddeti hitam bulacak idareî örfiyenin Balıkesir ve Manisa merkez kazalarından kaldırılmasına ve yalnız Menemen kazasına münhasır olmak üzere 8 marta kadar temdidine İera Vekilleri Heyetince karar verilmiştir.

Teşkilâtı esasîye kanununun 86 nci maddesi mücibince Meclis Âlîce tasdikına müsaade buyrulmasını arz ve istirham eylerim efendim.

Başvekil
İsmet

Reis — Efendim, ittilâ hasıl olmuştur.

2 — Pariste tesis edilen "Beşnelmîl kimya offisi", ne iştirak hakkındaki kanun lâyihasının geri verilmesine dair Başvekâlet tezkeresi

B. M. M. YÜKSEK REİSLİĞİNE

Pariste tesis edilen beşnelmîl kimya ofisine Türkiye Cümhuriyetinin de iştiraki hakkında Maarif Vekâletince tanzim ve 18-V-1930 tarih ve 6/1584 numaralı tezkere ile tekdîm kılınan 9291 numaralı kanun lâyihasının görülen lüzüm üzerine istirdadı Vekâleti Müşarileyhadan istirham edilmektedir.

Muktazasının ifasına müsaade buyrulmasını rica olunur efendim.

Başvekil
İsmet

Reis — Alelusul îade ediyorum.

3 — Seyrisefain İdaresi 1930 senesi bütçesinde 1 811 liralık münakale yapılması hakkındaki kanun

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

CİLT : 26

OTUZ BİRİNCİ İNİKAT

2 - III - 1931 PAZARTESİ

Münderecat

	Sayfa	Sayfa
1 — Sabık zabıt hulâsası	2	
2 — Sualler	2	
3 — Havale edilen evrak	2	
4 — Riyaset Divanının Heyeti umumiyyeye maruzatı	3	
1 — Yunan Meclisi Mebusan Reisinden gelen telgraf	3	
5 — Müzakere edilen maddeler	3	
1 — Zabıtai saydıye nizamnamesinin 29 uncu	3	
	2	maddesinin tefsirine dair 3/574 numaralı Başvekillet tezkeresi ve İktisat Encümeni mazbatası
	2	2 — 1/260 numaralı kadastro ve tahrir kanunu
	3	Miyihası ve Dahiliye, Adliye, Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları
	3	3 — Islâhı hayvanat kanununun 4 üncü maddesinin tadiline dair 1/819 numaralı kanun İkyihası ve İktisat Encümeni mazbatası
		3
		9

1 — SABIK ZABIT HULASASI

Hasan Beyin riyasetleriyle aktolunarak Menemen kazasına Manisa ve Balıkesir merkez kazalarında ilân edilmiş olan idareî örfiyenin Balıkesir ve Manisa merkez kazalarından kaldırılarak yalnız Menemen kazasına münhasır olmak üzere 8 marta kadar temdidine müte-dair Bağvekâlet tezkeresi okunup kabul edildikten sonra nakliye vasıtaları kanununa merbut cetvellerin ve Tah-lisiye İdaresi teşkilât kanununun 3 üncü maddesinin tadillerine, ziratte kullanılan bazı maddelerin gümrük

resminden istisnalarına, seyyar küçük sıhhat memur-larına hayvan yem bedeli verilmesine dair kanun lâyi-halarının ikinci müzakereleri icra ve kabul edildikten sonra pazartesi günü toplanılmak üzere celse tatil olun-du.

Reis Vekili	Kâtip	Kâtip
	Tokat	Yozgat
Hasan	S. Tevfik	Avni

2 — SÜALLER

1 — Denizli Mebusu Mazhar Müfit Beyin, son za-manlarda Ankarada görülen kara humma hastalığı hak-kında ne gibi tedabir ittihaz edildiğine dair şifahi sual

takrirî Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletine havale edilmiştir.

3 — HAVALE EDİLEN EVRAK

Lâyihaalar

1 — Adliye ve İktisat Vekâletleri 1930 senesi büt-çelerinde 20 000 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Bütçe Encümenine)

2 — Ceza kanununun 140 nci maddesinin değiştiril-mesi hakkında kanun lâyihası (Adliye Encümenine)

3 — Ceza muhakemeleri usulî kanununun 128, 148 ve 154 üncü maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun lâyihası (Adliye Encümenine)

4 — Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1928 senesi hesabı kat'isi hakkında kanun lâyihası (Di-vanı Muhasebat Encümenine)

5 — İhtira beratı kanununa bir madde tezyili hak-kında kanun lâyihası (İktisat, Maliye, ve Bütçe Encü-menlerine)

6 — İspirto ve İspirtolu İçkiler İshiası İdaresinin 1929 senesi hesabı kat'isi hakkında kanun lâyihası (Di-vanı Muhasebat Encümenine)

7 — Memurin kanununun bazı maddelerinin tadili hakkında kanun lâyihası (Dahiliye ve Memurin Kanunu Muvakkat ve Bütçe Encümenlerine)

8 — Milli Müdafaa Vekâleti ile Askeri Fabrikalar Um-mun Müdürlüğü 1930 senesi bütçelerinde 39 586 liralık münakale yapılması hakkında kanun lâyihası (Büt-çe Encümenine)

9 — Radyo kanunu lâyihası (Milli Müdafaa, Da-hiliye, İktisat, Adliye ve Bütçe Encümenlerine)

10 — Tahlisiye Umum Müdürlüğü müstahdeminine verilecek tayin ve albise bedelleri hakkında kanun lâ-yihası (İktisat ve Bütçe Encümenlerine)

11 — Türkiye Cumhuriyeti ile Çekoslovakya Hükû-meti arasında akdedilen ticaret ve seyrisefain mukave-

lenmesinin tasdiki hakkında kanun lâyihası (İktisat ve Hariciye Encümenlerine)

12 — Vilâyet idaresi kanununun bazı maddelerinin tadili hakkında kanun lâyihası (Dahiliye Encümenine)

Teklifler

13 — Çanakkale Mebusu Memet Beyin, 16 haziran 1930 tarih ve 1710 numaralı kanunun 4 üncü maddesin-deki müddetin temdidî hakkında kanun teklifi (İktisat ve Bütçe Encümenlerine)

Tezkereler

14 — Hariciye Vekâleti 1931 senesi bütçesinde ta-dilat yapılmasına dair Bağvekâlet tezkeresi (Bütçe Encümenine)

15 — Türkiye Cumhuriyeti ile Almanya Hükümeti arasında akdedilen ticaret ve seyrisefain mukavelelen-mesinin 10 uncu maddesinin tefsiri hakkında Bağvekâ-let tezkeresi (İktisat ve Hariciye Encümenlerine)

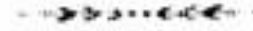
Mazbatalar

16 — Askerî memur mütakalar kanununun bazı maddelerinin tadili hakkında 1/812 numaralı kanun lâ-yihası ve Milli Müdafaa Encümeni mazbatası (Ruzna-meye)

17 — Jandarma Umum Kumandanlığı 1930 senesi bütçesinde 59 000 liralık münakale yapılması hakkında 1/831, Maliye Vekâleti 1930 senesi bütçesinde 15 000 liralık münakale yapılması hakkında 1/833, Milli Mü-dafaa Vekâleti 1930 senesi kara bütçesinde 3 500 li-ralık münakale yapılması hakkında 1/834 ve Adliye ve İktisat Vekâletleri 1930 senesi bütçelerinde 20 000 li-ralık münakale yapılması hakkında 1/844 numaralı ka-nun lâyihaaları ve Bütçe Encümeni mazbatası (Ruzna-meye)

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

İKİNCİ İNİKAT
9 - V - 1931 CUMARTESİ

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1 — Sabık zabıt hulâsası	14	5 — İstifalar	15
2 — Havale edilen evrak	14	1 — Kütahya Mebusu Recep Beyin, Burdur	
3 — Tahlifler	15	Mebusluğundan istifası	15
1 — Tahlifi yapılmıyan âzanın tahlifleri	15	2 — Malatya Mebusu İsmet Paşanın Manisa	
4 — İntihaplar	15	Mebusluğundan istifası	13
1 — Muallel mazbataların Tetkiki Encümeni		6 — İntihap mazbatalarının tasdiki	16
intihabı	15	7 — İsmet Paşa Hazretlerinin teşkil ettikleri	
2 — Encümenler intihabı	26	yeni kabinehin programı	22,29

li mahsus verilmedi. Yani halkı bırakılmadı. Daha başka mütaalen ile, başka hükümetlerde emsali teşekküllere benzetilemedi ve bu suretle seyrisefinin müttehaz tedabirinden diğer vapur şirketleri daima mutazarrır olmakla kaldı.

Mali kanunlarımızın sureti tatbikiinde duyulan şikâyet umumdur. ve muslahtır. Gerçi ıslahat vadediliyor, ancak bu kanunların vazından beri bir çok seneler geçmiştir. Onun için bundan sonra da ne suretle tatbik edileceğini ve ona nasıl rapta amel olunaengını ancak bize netice gösterecektir.

Bazı adli kanunlarımızın memlekete menfaat verici şekilde tatbik olunamayışı müntesiplerinde makûs hisler tevhit etti.

Şimdi, memleketin biraz da dahili idaresinden bahsedeyim. Bunda biraz aetkî noktalar vardır.

Dahiliye Vekili Beyefendiye ben bu gün en mütehasıs bir idare adamı olarak tammaktayım. Vekil Beyefendinin evsafı âliyesini tammakta belki bir çok arkadaşlarıma tekaddüm ederim. Bunda şüphe yoktur.

Ancak, bu gün ıslahatı vadettikleri, meselâ idarei vilâyet kanununda valilerin tevsiî mezu-niyeti gibi meseleler daha evvelki kanunda tamamen mevuttur. Zaman geçtikçe diğer vekiller, memlekette bulunan memurlarını doğrudan doğruya kendilerine bağlamak maksadile mahalli rüesayi memurinin salâhiyetlerini azar azar kırptılar ve bu hal doğrudan doğruya Dahiliye Vekili Beyefendinin nazarı karşısında oldu. O Vekil Bey ki, doğrudan doğruya her şeyi düşünmeğe ve her şeyi yapmağa muktedirdi ve eğer ben onun bir mislini daha burada görmüş olaydım belki bu sözlerimi bu kadar açık söylemezdim. Fakat idarei dahiliyeden alınan bu salâhiyetin, kanunlara karşı vuku bulan bu tecavüzlerin idarei dahiliyeye ne kadar renside edeceğini herkesten daha iyi bilirler. O halde nasıl oluyor da sükût ettiler. Bunu ben bilmiyorum. Şark isyanı ve Menemen irticâu, rüesayi memurinin mahdut salâhiyetlerinin bunda dahi dahli vardır. Eğer bu rüesayi memurinin, eski kanunda olduğu gibi kudret ve salâhiyetleri mevcut olsa idi belki bu hadiseler meydana gelmez ve daha güzel olurdu.

Görüyoruz ki inhisar idarelerinin en yüksek memuriyetleri bir çok idare meslekinden çıkarılmış zevata verilmiştir. Bunların evsafı matlûbeyi haiz oldukları, bu gün onlara tevdi edilen vezâiften anlaşılıyor. Bunlar, kanun harici, icabata tebaan müddetini ikmal etmiş gibi kayıtlarla tekaüde sevk edilerek yerlerine meslekinde tekâmül etmemiş tecrübesiz zevatın getirilmesi bu hal-leri muneip olmuştur. Bunların idaredeki vukuf-suzluğu, vazifelerini zıafa uğratmış ve kendilerini tereddüde sevk etmiştir. Buna nazariye olarak arz ediyorum. Bilmem Vekil Beyefendi ne buyuruyorlar.

İki kelime ile de Müdafıai Milliyeden bahseceğim. Dostuna, düşmanına ykâret, ezici kudreti karşısında daima boyun eğdiren ordumuzun, nefer-

lerinden başkumandanına kadar cümlesini tebeil etmek hepimizin ve benim en büyük vazifemdir.

Bu gün hükümetin orduya karşı yapacağını ben kendi nefsimce çok az görüyorum. Onların ayaklarının tozu bizim gözlerimizin sürmesidir ve o kadar nazarlarımızda muhteremdir. Buna samimi olarak söylüyorum ve rica ediyorum ki; bu söyleyeceğim sözler mesmuat ve müşahedatıma müstenittir. hudutlarda bulunan neferlerimizin telebbüsüne biraz daha itina buyrulsun ve onlar karşılardaki komşu askerlerin telebbüsâtından yerinmesin, bunu yüreğim acıyarak söylemekteyim ve hiç şüphe etmem ki bu yapılsaaktır.

Arkadaşlar; bu dediğim, tutabildiğim notlar üzerinde yürüttüğüm tahlilâtla tabii nutkun nikatı mühimmesine cevap vermiş olmuyorum. Bunu bilirim ve şu tahlilâtımla İsmet Paşa kabinesine ademî itimat reyî verilmesini teklif edecek değilim. Bu aslâ hatırdan geçmez. İsmet Paşa hükümetlerinin bu memleketi nasıl demiryolları ile bir birine bağladığını iftiharla görüyorum ve bu nokta İsmet Paşanın mucibi iftihar olmaya yegâne sebep olabilir. Tarihi terakkimiz yazıldığı zaman, bu şimendiferlerde gösterilen muvaffakiyatın İsmet Paşaya has bir muvaffakiyat olduğu elbette sarahaten zikredilecektir. Onun için bu kadar muvaffak olan bir zat hakkında böyle makûs bir mütaalede bulunmak küstahlıktır, bunu yapmamam (*Bravo sesleri*).

İsmet Paşanın kendisine mesai arkadaşı olarak aldığı zevat hakikaten çok değerli, çok mümtaz evsafa maliktirler ve onun için en çok hücumu maruz kalmağa müstahaktırlar. Çünkü düşünebilirler ve yapabilirler. Eğer düşünemez ve yapamaz olsalardı mazur görülebilirlerdi.

Onlar madam ki bu derece muntazamdırlar ve bu derece yüksek vasfı haizdirler, kendilerinin vadettiklerini tamamı tamamına, noktası noktasına beklemek te bizim hakkımızdır. İşte onun için- dir ki bu gün okunan programın zamanı tatbiki, Başvekilin ve arkadaşlarının şahsî hüviyetleri ve meziyetleridir. Başka hiç bir şey yoktur ve bundan da müstağnidirler. Aramızda bazı mesalde belki düşünüş itibarile, farklar olucaktır. Farklar bulunmaktadır. Fakat hep düşüncelerimiz Cümhuriyetin takviye ve tealisine matuftur.

Burada vesile oldukaça içtihadatını kendilerine söyleyeceğim. Onları, delâilimle iknaa çalışacağım. Ya kendilerini ikna ederim ya onlar beni ikna ederler. Neticede memleket müstefit olur.

İsmet Paşa Hazretlerinin kibri ile teassüsüne hizmet ettiği bu Cümhuriyetin taalisini istiyeceği elbette ve elbette şüphesizdir. Bunun makûsunu düşünmek, belâhettir. ve denaettir. Onun için icraatına; içtihadatına tevufuk etmeyen ufuk tefek şeyleri dolayısıyla, engel olmağa çalışmak, benim kendi noktai nazarıma göre, vatansızlıktır. Bundan dolayı Paşa Hazretlerinin verdiği vaatleri tamamile yapacağına ve bu netayıcten memleketin âzamî istifade edeceğine kanaat beslerim. Bu ve-

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

OTUZ BİRİNCİ İNKAT

19 - VII - 1931 PAZAR

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1 — Sabık zabıt hulâsası	196	6 — Zabitan ve askeri memurların maaşları hakkındaki kanunun birinci ve ikinci maddelerinin tadiline dair 1/123 numaralı kanun lâyihası ve Millî Müdafaa ve Bütçe Encümenleri mazbataları	206
2 — Havale edilen evrak	196	7 — Resmî devair ve müessesat ile Devlete ait idare ve şirketlerde ve menafii umumiyeye hadim müesseselerde bulundurulabilecek vesaiti nakliye hakkındaki kanuna müzeyyel 1/130 numaralı kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası	206
3 — Müzakere edilen maddeler	196	8 — Harcırah kararnamesinde müzeyyelâtının yol ve aile masraflarına müteallik hükümlerinin tadili hakkında 1/137 numaralı kanun lâyihası ve Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	207
1 — 1931 senesi bütçe kanunu lâyihasına bir madde ilâvesi hakkında 1/136 numaralı kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası	196	9 — 1931 senesi bütçesi hakkında 1/80 numaralı kanun lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası	209
2 — Gümrük muhafaza memurlarının askeri ve mülki teşkilâta göre tensiki hakkında 1/19 numaralı kanun lâyihası ve Millî Müdafaa, İktisat ve Bütçe Encümenleri mazbataları	198	A - Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü bütçesi	209,225,228
3 — Bütçe Encümeninin Diyanet İşleri Reisliğinin tekaüt kanununun üçüncü maddesinin (A) fıkrası hükmünden istisnaya dair 2/12 numaralı kanun teklifi ve mazbatası	200	B - Gümrükler Umum Müdürlüğü bütçesi	210
4 — Şurayi Devlet kanununa bazı maddeler ilâvesine ve bazı maddelerinin tadiline dair 1/128 numaralı kanun lâyihası ve Dahiliye, Adliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları	201	C - Varidat bütçesi	218
5 — Zabitan ve askeri memurların maaşları hakkındaki kanuna müzeyyel 1/88, Devlet memurları maaşlarının tevhit ve teadülüne dair 1452 ve 1498 numaralı kanunlara müzeyyel 1/124 ve ekli, maslahatgüzarlık ve konsolosluk müstahdemini ücretlerinin tediyeye sureti hakkında 1/133 numaralı kanun lâyhaları ve Bütçe Encümeni mazbatası	204	10 — 1/92 numaralı Ankara Şehri İmar Müdürlüğünün 1931 senesi bütçe kanuna lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası	225,231

İKİNCİ CELSE

Açılma saati: 16

Reis — Refet Bey

Kâtipler — Ziya Oerher B. (ÇANAKKALE), Avni B. (YOZOAT)

Reis — Celse açılmıştır efendim.

9 — 1931 senesi bütçesi hakkında 1/80 numaralı kanun lûyhası ve Bütçe Encümeni masbatası

A - Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürliğine bütçesi

Reis — Umumi bütçe müzakeresine başlıyoruz. Posta, Telgraf ve Telefon bütçesinin heyeti umumiyesi hakkında söz istiyen var mı efendim?

Mazhar Müftü B. (Denizli) — Efendim, Büyük Reisimiz ve Rehberimizin nutuklarında da mesailerinden bir lisans sıtayıyla bahsolunan bütün telgraf ve posta memurlarının hakikaten bu yüksek mesaisine biz de şahit olduk. Pek alâ bilirsiniz ki Posta ve Telgraf memurlarının bütün inkilâplarda ve bilhassa mücadeleli milliyedeki hidematı vatanperveranesine çok yakından şahidiz. Gece gündüz çalışan bu fedakâr vatandaşlarımızın çok arzu ederdik ki refahına ve maaşlarının tezyidine doğru gidelim. Fakat maalesef malûm olan tasarruf zaruretleri, bu sene bu imkânı bize bahşedemiyor. Bu hususta büyük mesail görülen muhterem Dahiliye Vekili, ileride bir inkışaf zihurunda ve hatta ilk fırsatta bu mesaisini bir kat daha tezyit ile bu çalışkan ve fedakâr posta ve telgraf memurlarının ikdarına doğru yürürlerse, kendilerini temin ederim ki bütün arkadaşlarımız bu hususta Vekil Beye zahir olacaktır.

Kılıçoğlu Hakkı B. (Muş) — Efendim, Mazhar Müftü Beyefendinin beyanatına tamamen iştirak ederim. Hakikaten posta ve telgraf memurları en tehlikeli zamanlarda en müşkül bir iş başında hayırlarını istihkar edecek derecede çalışmışlardır. Halbuki bunların bu günlük maaşları pek azdır.

Fakat müftü namile takım kimseler vardır ki bunlara dünya kadar para veriliyor. Acaba bu paraları onlardan alıpta, vatanperver ve candan çalışan bu imanlı Türklere verirsek daha iyi olmaz mı? ümit ederim ki gelecek bütçede bu hususu temin ederler.

Dahiliye Vekili Şükrü Kaya B. (Muğla) — Muhterem beyefendiler; posta ve telgraf memurlarımızın bütün inkilâplarda ve bütün millî cidalarda maddî sıkıntılara rağmen memlekette diğer meslek erbabına hamiyet ve çalışkanlık misali olacak derecede gösterdikleri gayretini, huzuru âlinizde ve millet huzurunda takdir etmeğe vesile bahşöduklarından dolayı kendilerine hassatan teşekkür ederim.

Efendiler, posta ve telgrafımız bundan tam elli sene evvel teşekkül etmiş bir idaredir. Zama-

nın muhtelif inkilâplarına tabi olmuş ve en büyük inkışafını cümhuriyet devresinde bulmuştur. Balkan harbi esnasında cepheyi en son terkedenler telgrafçılar olmuşlardır. Balkan harbi esnasında çok soğuk muhabere odalarında, ırsız ve ya beş numaralı lâmbalar altında elleri donuncuya kadar bize haber yetiştirenlere bizzat şahit oldum. Edirnenin istirdadı zamanında kumandanlara en doğru haberleri isal etmek için düşmanın kurşun yağmurları altında çalışan memurları bizzat gördüm. Cidali millide telgrafçılarımızın gösterdiği gayret Büyük Gazinin nutuklarında çok parlak sayfalar işgal etmiştir. Öndan sonra şark hadiseslerinde ve en son olarak Menemen hadisesinde bize en doğru haberi veren telgraflarımız olmuştur. Zeylân hadisesini ve Menemen vakasını en evvel ve doğru olarak Zeylân ve Menemen telgraf müdürleri haber vermişlerdir. Gayret ve hamiyet daima bu meslek erbabının hakiki şırları olmuştur. Bunların bu gayretlerini lisans şükranla huzurunuzda arz etmeği çok zevkli bir vazife bilirim. Buna rağmen malî vaziyet daima ihtiyacatımızla mütenasiben terakki ve tekâmül etmediği için bunların hakiki ve maddî ihtiyaçları tatmin edilememiştir. Bu seneki bütçede bir dereceye kadar kendilerinin maddî vaziyetlerinin ıslahı düşünülmemekte iken cihan buhranının verdiği korku bizi çok büyük fedakârlıklara ve tasarruflara sevk etmiştir. Bu tasarruftan bizim fedakâr telgrafçılarımız da hisselerini almışlardır. Posta, telgraf ve telefonumuz hizmetlerinin daha mütekâmil ve cümhuriyetin ihtiyacile mütenasip bir şekilde varması için posta idaresi ve Dahiliye Vekâleti çalıştı. 1929 da Almanyada bu işle en müstehir olan mütehasısları getirttik. Mütehasıslar merkezde, büyük merkezlerde ve taşrada üç dört ay kadar tetkikatta bulundular. Türkiye postasının, telgrafının ve telefonunun, gerek tesisat, gerek teşhizat ve gerekse teşkilât itibarile - bütçesi ve kanunları da dahil olduğu halde - bize mükemmel bir eser verdiler. Biz bu eseri geçen sene memleketimizde yetiştiren en büyük postacılarımızı bir komisyon halinde yeniden tetkik ettirdik. Onların memleketimizin ihtiyacile mütenasip olanlarını telif ettik. Emirlerle olanları tatbik ettik. Kanunla olanları ıslaha çalıştık. Yalnız bütçeye ve teşkilâta ait kısmında küçük bir tavakkufa uğradık. Bunlar da bu senenin zaruretindedir. Fakat ümidim şudur ki; gelecek sene bu teşkilât ve bu kanun huzuru âlinize arz edilecektir ve bu sene teşkilât-

YUNUS NAEM
BASKINCI
Yayın Kurulu Başkanlığı
Tehnik İşleri Müdürlüğü
Pazar İşleri Müdürlüğü

Cumhuriyet

ABONE ŞEARTİ
MÜDÜR: CEMAL GÖK
BAŞKANI: İZZET ZEKİ
KURUCU: İZZET ZEKİ
YAYIN: 1924 K. 1450 K.
KURUCU: İZZET ZEKİ
NİHAİ İŞLER YERİ: 3 KURUŞTUR

Gazi Hz.nin Bugün Teşrifleri Bekleniyor

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Müdürlüğü... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ödemiş Urgançılar Kooperatifi... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

İsmet Ps. yarın geliyor Başvekil Pş. Reisicumhur Hz. ile temas ve mülâkatta bulunacaktır

Yeni Maliye Vekili Abdülkâdir E. din işe başladı. MEH Nispetiye Vekâleti için Recep Beyle Kemal'in ve Nazî Pa. lar görüşme bakaoluyor

Yeni Maliye Vekili... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Yeni Maliye Vekili... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Fırka Grubunda..

Maarif sistemimizin nasıl olması lazım geldiği tetkik olunuyor

Ankara 23 (Tahvâta) — Maarif... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Ankara 23 (Tahvâta) — Maarif... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Yeni Maliye Vekili... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

931 Kraliçesi 25 gün sonra anlaşılacak!

Güzeller, günler geçiyor, vakit pek az kaldı, isticâl ediniz!

Beyoğlu'nda kanlı bir ask faciası oldu

Soför Mehmet, aynı kadını seven Dimitri'yi bıçakla vurarak öldürdü

Soför Mehmet... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Valilerin şahâhiyeti tevsî edilmelidir

Valilerin şahâhiyetizliği yüzünden vatandaşların hakkı aranamıyor

Dakikçe Encümeni... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Dakikçe Encümeni... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Noel !..

Bu gecenin gecenelerinde tebessüb zevkedilecek!

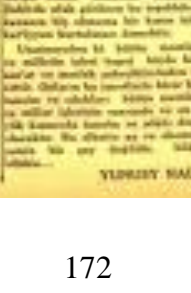
Noel !.. bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Valilerin şahâhiyeti tevsî edilmelidir

Valilerin şahâhiyetizliği yüzünden vatandaşların hakkı aranamıyor

Dakikçe Encümeni... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Dakikçe Encümeni... bu kooperatifin bu (1924) yılında...

Noel !..

Bu gecenin gecenelerinde tebessüb zevkedilecek!

Noel !.. bu kooperatifin bu (1924) yılında...

YUNUS NAGİF
HAZINELERİ
Müessesesi Kurulmuş ve Kurulmuş
Tehnik Kurulmuş ve Kurulmuş
Yazın Kurulmuş ve Kurulmuş
Telefon: ...
1934

Cumhuriyet

ABONE ŞEKLİ	
YILLIK	12000 Kuruş
YARILLIK	6000 Kuruş
ÜÇ AYLIK	2000 Kuruş
AYLIK	600 Kuruş

Abonelik her yerde
S. Kuratlar

Şeriat isteriz! diye ayaklananlar!

Menemen'deki irtica hareketinin bütün tafsilatını dercediyoruz

Bizde de İşsizler Yok mu?..

Bizde de işsizler yok mu?..
Bütün dünya bilirdi ki İslamın bu çağdaş dünyaya karşı tutumu, İslamın bu çağdaş dünyaya karşı tutumu, İslamın bu çağdaş dünyaya karşı tutumu...

Dirilen ve boğulan irtica Hadise nasıl başladı, nasıl oldu ve nasıl bitti?

Maktul Derviş Mehmet bir nakşibendi şeyhidir!

Menemen'de "25" Menemen'de da "15" kişi tevkif edildi

Müritlerinden yalnız ikisi hakîrdirler, takip ediliyorlar

Menemen'deki irtica hareketinin başkanı olan Maktul Derviş Mehmet'in fotoğrafı.

1934 Ocak ayının 1934'de Menemen'de başlayan irtica hareketi, bu hareketin başkanı olan Maktul Derviş Mehmet'in önderliğinde, bu hareketin başkanı olan Maktul Derviş Mehmet'in önderliğinde...

Maktul Derviş Mehmet, bu hareketin başkanı olarak, bu hareketin başkanı olarak, bu hareketin başkanı olarak...

G.Trakyalılar Maliye Vekiline mektup yazdılar

G.Trakyalılar Maliye Vekiline mektup yazdılar. Bu mektup, bu mektup, bu mektup...

Soruyoruz?.. Çamlar mahvolmakta böyle mi kurtarılacak

Kesilmesi kanunen memnu olan şeyin satılması da memnu olmaz

Çamların mahvolması, böyle mi kurtarılacak?..

Güzellik Kraliçeliği millî bir vazifedir

Eğer 931 Kraliçesi güzel olmaz kabahat münevver Türk güzellerimizdir

Güzellik Kraliçeliği millî bir vazifedir.

İsmet Pş. Başvekilin bu akşam Ankaradan hareketi muhtemeldir

Başvekilin hareketinde tevkif edilmiş olan memurların...

İsmet Paşa ve Başvekilin hareketi muhtemeldir.

Ses Kraliçemizin intibaları

Ses Kraliçemizin intibaları.

Comartesi günü
Pazarlar,
Paşazadeler
Yeni tebrükler
başlayacak

SON TELGRAFLAR

Gazi Hz. Edirne'de..

Reisicubur Hz. dün mektepleri gendiler ve dersleri dinlediler

Bağın trankafa kasokotleri mahtı maht

Beşiktaş'ta meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Edirne'de 12.000'lik — Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Edirne'de 12.000'lik — Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Edirne'de 12.000'lik — Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Edirne'de 12.000'lik — Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Edirne'de 12.000'lik — Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

REKABET ADISI

Kara ve Beyaz kuvvet!

Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Reisicubur Hz. Edirne'de meşhur şakıkkıllı an'ın (Reisicubur Hz. Edirne'de..)

Anketten neticeler

Umumî şikâyet yol vergisi üzerinde toplanıyor

Senede 10 liralık bir kâğıdı görmiyen köylü yıldı 13 lira yol parasını nasıl verir?

Umumî şikâyet yol vergisi üzerinde toplanıyor. Senede 10 liralık bir kâğıdı görmiyen köylü yıldı 13 lira yol parasını nasıl verir?

Umumî şikâyet yol vergisi üzerinde toplanıyor. Senede 10 liralık bir kâğıdı görmiyen köylü yıldı 13 lira yol parasını nasıl verir?

Umumî şikâyet yol vergisi üzerinde toplanıyor. Senede 10 liralık bir kâğıdı görmiyen köylü yıldı 13 lira yol parasını nasıl verir?

Umumî şikâyet yol vergisi üzerinde toplanıyor. Senede 10 liralık bir kâğıdı görmiyen köylü yıldı 13 lira yol parasını nasıl verir?

Umumî şikâyet yol vergisi üzerinde toplanıyor. Senede 10 liralık bir kâğıdı görmiyen köylü yıldı 13 lira yol parasını nasıl verir?

HEM NALIN MİHİN.

HEM NALIN MİHİN. Hem nalın mihin. Hem nalın mihin.

HEM NALIN MİHİN. Hem nalın mihin. Hem nalın mihin.

HEM NALIN MİHİN. Hem nalın mihin. Hem nalın mihin.

HEM NALIN MİHİN. Hem nalın mihin. Hem nalın mihin.

HEM NALIN MİHİN. Hem nalın mihin. Hem nalın mihin.

HEM NALIN MİHİN. Hem nalın mihin. Hem nalın mihin.

Düşünce lâhîniyi nasıl çıkarılır?

Düşünce lâhîniyi nasıl çıkarılır? Düşünce lâhîniyi nasıl çıkarılır?

Faydalar Dava ve Tisari Ödenen kâhâkâk

Faydalar Dava ve Tisari Ödenen kâhâkâk. Faydalar Dava ve Tisari Ödenen kâhâkâk.

Yeni lâhîniyi nasıl çıkarılır?

Yeni lâhîniyi nasıl çıkarılır? Yeni lâhîniyi nasıl çıkarılır?

Maarîf istatistikleri

Maarîf istatistikleri. Maarîf istatistikleri. Maarîf istatistikleri.

Abdül Fikâhî

Abdül Fikâhî. Abdül Fikâhî. Abdül Fikâhî.

Diplomalar

Diplomalar. Diplomalar. Diplomalar.

Grip yok!

Grip yok! Grip yok! Grip yok!

Türkiye-İrân

Türkiye-İrân. Türkiye-İrân. Türkiye-İrân.

Hariciye borsajlar

Hariciye borsajlar. Hariciye borsajlar. Hariciye borsajlar.

ONLARIN ROMANI

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

YUNUS NADE

YUNUS NADE

YUNUS NADE

YUNUS NADE

YUNUS NADE

YUNUS NADE

Cumhuriyet

ABONE FİYATLARI

YILLIK	1200 K.	2700 K.
6 AYLIK	700 K.	1400 K.
3 AYLIK	400 K.	800 K.

Abonelik her yerde
— 5 Kuruyur —

Mürtecilerin hepsi Yakalandı

Sicilleri ifade vermiyorlar!
İrtica hâdisesinin Manisa'da hazırlanmış tahakkuk etti

Hâdise akabinde firara muvaffak olan iki perir jandarmalarımız tarafından yakalandı

Menemen'deki İrticai hareket

Menemen'deki irticai hareketin sonucu olarak İstanbul'da iki perir jandarmamız tarafından yakalandı. Bu iki perir jandarmamızın isimleri şunlardır: İsmet Paşa ve İsmet Paşa. Bu iki perir jandarmamızın isimleri şunlardır: İsmet Paşa ve İsmet Paşa.

İstanbul'da yakalanan iki perir jandarmamızın isimleri şunlardır: İsmet Paşa ve İsmet Paşa.

Mevkurlar ifade vermiyorlar!

İstanbul'da yakalanan iki perir jandarmamızın isimleri şunlardır: İsmet Paşa ve İsmet Paşa. Bu iki perir jandarmamızın isimleri şunlardır: İsmet Paşa ve İsmet Paşa.

Kara mütareke günlerinin meşhur ve meş'um Mareşali!

Fransız Desperesi İstanbul'a geldi ve bir gün kaldıktan sonra gitti

Fransız Desperesi İstanbul'a geldi ve bir gün kaldıktan sonra gitti.

İsmet Pş.

Bu sabah pehlinimize vasıl olacağız

Başvükü paratasye Ankara'ya avdet edilecektir

İsmet Paşa'nın İstanbul'daki hareketleri hakkında haberler. İsmet Paşa'nın İstanbul'daki hareketleri hakkında haberler.

Reisicumhur Hz. nin avdetleri

Gazi Hz. dün gece İstanbul'u teşrif buyurdular

Büyük Reis Trakya'da her köy ve istasyonda halkla temas ettiler

Büyük Reis Trakya'da her köy ve istasyonda halkla temas ettiler.

Güzeller

Fevkalâde bir sürpriz hazırladık

Güzellerin isimleri şunlardır: İsmet Paşa ve İsmet Paşa.

Güzellerin isimleri şunlardır: İsmet Paşa ve İsmet Paşa.

Galatasaray'la Fener bugün çarpışıyorlar!

İki ezeli rakip, bugün senenin en mühim futbol maçı oynayacaklar

Galatasaray ve Fenerbahçe arasında oynanacak olan maçın detayları. Galatasaray ve Fenerbahçe arasında oynanacak olan maçın detayları.

İrtişa

Evrak doyanı İstanbul'a geldi

Mâhakkasıya yakında safirinde başaracak

İrtişa'nın İstanbul'daki hareketleri hakkında haberler. İrtişa'nın İstanbul'daki hareketleri hakkında haberler.

Menemen'deki irticai hareketin sonucu olarak İstanbul'da iki perir jandarmamız tarafından yakalandı. Bu iki perir jandarmamızın isimleri şunlardır: İsmet Paşa ve İsmet Paşa.

İsmet Paşa'nın İstanbul'daki hareketleri hakkında haberler. İsmet Paşa'nın İstanbul'daki hareketleri hakkında haberler.

Paşalar, paşazadele

Eski devlerdeki Paşaların hayatını ve Paş konaklarını gayet meraklı bir şekilde tanıyan bir güzel emri yarın sepe başlıyor

YERİNDEN YERİNE
MİLLİYETÇİ
Müessesesi
Yayıncı: İsmail Hakkı Çelebi
Telefon: 1000

Cumhuriyet

Table with subscription rates: YERİNDEN YERİNE, MİLLİYETÇİ, Müessesesi, Yayıncı: İsmail Hakkı Çelebi, Telefon: 1000

Gazi Hz. nin Riyasetlerinde

Bugün Dolmabahçe'de mühim içtimalar aktedilecektir- İsmet Pş. dün geldi, bugün de Kâzım, Fevzi ve Fahreddin Pş. lar geliyorlar

Kooperatif Kütüphanesi Kurulmuştur!

İstanbul'un en büyük kooperatif kütüphanesi... Kurulmuştur!

İsmet Pş. dün geldi ve Dolmabahçe Reiscumhur Hz. ne mülâki oldu

Erkân Harbiye Reisi ile Meclis Reisi ve Ordu müfettişi Fahrettin Pş. lar dün Ankara'dan hareket ettiler

Dün sabah gelenler giden Başvekil İsmet Paşa ile birlikte...

İsmet Paşa'nın Ankara'dan ayrılışı... Başvekil İsmet Paşa'nın...

İrtica hadisesi tahkikatı Hadise ehemmiyetsiz değil, hayli şümüllüdür!

Mürttecilerin hayli zamandanberi gizli faaliyetinde buldukları anlaşıldı

Meş'inde Çeçen Etem'in de parçası var!

İrtica hadisesi tahkikatı... Meş'inde Çeçen Etem'in...

Meş'inde Çeçen Etem'in de parçası var!

Fener- Galatasaray

Maç güzel oldu, fakat netice tatsız, çünkü birer sayı ile berabere kaldılar!

Fenerbahçe ile Galatasaray arasında geçen maç... Maç güzel oldu, fakat netice tatsız...

kabinede

Hilmi Bey Nafta Vekili oldu

Zekai S. MİR Mükellef Vekâletine geçti

Hilmi Bey Nafta Vekili oldu... Zekai S. MİR Mükellef Vekâletine geçti

Güzellik Kraliçesi Güzeller, isterseniz sinem yıldızı da olabilirsiniz!

Metro Galdix'in girkti, Kraliçeyi isterseniz de Halveto a davetsi amade olduğuna bilirdik

Başta Galdix'in girkti, Kraliçeyi isterseniz de Halveto a davetsi amade olduğuna bilirdik

Güzellik Kraliçesi... Güzeller, isterseniz sinem yıldızı da olabilirsiniz!

Menil bayrağı, nerede?

Meş'le yeni bir sayfaya girildi

Menil bayrağı, nerede? Meş'le yeni bir sayfaya girildi

Paşalar, Paşazadeler!

Başta başlar

Paşalar, Paşazadeler! Başta başlar

YUNUS NADİ

YUNUS NADİ
Müdürlüğü: İstanbul, İsmail Paşa Caddesi
Telokları: İstanbul, Çarşıbaşı
Telefonları: İstanbul, 1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010

Cumhuriyet

ABONE ŞEKLİ
NOBEL: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL
SAYI: 1000 TL

Dolmabahçe'de Dünkü Tarihi İçtima

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu gün...
Tarihî İçtima

Mürettep Bir İrtica Karşındayız!

Mürettep bir irtica karşındayız!
Mürettep bir irtica karşındayız!
Mürettep bir irtica karşındayız!

Gazi Hz. "Hepimizin dikkatimiz, İrtica hadisesi muvacehesinde, vazifelerimizin icabını hassasiyetle ve hakkile yerine getirmeye matuftur!" diyorlar

Gazi Hz. nin mektubu

Gazi Hz. nin Menemen hadisesi muvacehesindeki hissiyatı

Reisicemler Hz. kabızınan müht Kablây Beyin akbetinden dolayı cedayı taadpe ettiler

Gazi Mustafa Kemal Atatürk...
Reisicemler Hz. kabızınan müht Kablây Beyin akbetinden dolayı cedayı taadpe ettiler

E. M. M. Rehal Kâzım, Zâhibe Nâzîkiye, Mustafa Kemal Paşa, Fahrettin Paşa...

Cumhuriyeli yıkmak istiyen bir sebekenin vücudü anlaşıldı

Menemen'de hoca Saffet, Balıkesir'de şeyh Halil gibi adamlar geniş bir fesat çemberi hazırlıyorlardı

Tahakkütten alınmış İki neticeler

Tahakkütten alınmış İki neticeler
Tahakkütten alınmış İki neticeler

Dolmabahçede içtima

Gazi Hz. nin riyaset ettikleri içtimada vaziyet tetkik edildi

İçtimada İsmet, Ferid, Kâzım, Fahrettin Ps. ve Şükrü Kaya B. İbelerdi

İçtimada İsmet, Ferid, Kâzım, Fahrettin Ps. ve Şükrü Kaya B. İbelerdi
İçtimada İsmet, Ferid, Kâzım, Fahrettin Ps. ve Şükrü Kaya B. İbelerdi

Dünkü tevkiyat

7. Nakşibendi şeyhi, 7. sivil tevkif evi

Tevkif edililerin başında Nakşebendi Şeyhi Esat Efendi vardır

Mevkufiar dâim istevap ediliyor

Mevkufiar dâim istevap ediliyor
Mevkufiar dâim istevap ediliyor

Şeyhi Esat Efendi

S. Kaya B. ve Fahrettin Ps. Menemene gittiler

Dahiliye Velâi ve Ordu Müfettişliği hadiseyi mahallinde tetkik edecekler

Dahiliye Velâi ve Ordu Müfettişliği hadiseyi mahallinde tetkik edecekler

S. Kaya B. ve Fahrettin Paşa...

SON TELGRAFLAR

Menemen kaymakamı azil ve jandarma kumandanı tevkif edildiler

Kaymakamın ihmali görüldüğü ve jandarma kumandanının da vazifesini yapmadığı anlaşıldı

Şükrü Kaya B. irtica hâdisesini bizzat tahkika baş amış, halk i'le yakından temasa geçmiştir

İzmir 20 (Tehrik) — Şükrü Kaya B. Şükrü Kaya B. ve Ordu ve Jandarma Tevkifatı Pz. Müessesesi tarafından tutuldu. Menemen hâdisesini bizzat tahkika baş amış, halk i'le yakından temasa geçmiştir. Şükrü Kaya B. ve Ordu ve Jandarma Tevkifatı Pz. Müessesesi tarafından tutuldu.

Fevzi Pz. Hz., Gazi Hz. nin ta'ziyetelerini orduya bildirdiler

İstanbul 20 (Tehrik) — Fevzi Pz. Hz. ve Gazi Hz. nin ta'ziyetelerini orduya bildirdiler. Fevzi Pz. Hz. ve Gazi Hz. nin ta'ziyetelerini orduya bildirdiler.

Fabrikalara prim

Heyeti Vekile 1 milyon liranın Sanayi Bankasına tevdiine karar verdi

Ankara 20 (Tehrik) — Meclis heyeti vekile 1 milyon liranın Sanayi Bankasına tevdiine karar verdi. Heyeti Vekile 1 milyon liranın Sanayi Bankasına tevdiine karar verdi.

Fevzi Pz. Ankara'da Bugün Askeri Şura toplandı

Ankara 20 (Tehrik) — Fevzi Pz. Ankara'da bugün askeri şura toplandı. Fevzi Pz. Ankara'da bugün askeri şura toplandı.

Hiit isyanı 150 kişi itlaf 50 kişi tevkif edildi

Hiit isyanı 150 kişi itlaf 50 kişi tevkif edildi. Hiit isyanı 150 kişi itlaf 50 kişi tevkif edildi.

Malye Müsteşarının itfâkı

Malye Müsteşarının itfâkı. Malye Müsteşarının itfâkı.

Mahkûm Kuvveti

Mahkûm Kuvveti. Mahkûm Kuvveti.

Yeni Kuvvet

Yeni Kuvvet. Yeni Kuvvet.

Yeni Kuvvet

Yeni Kuvvet. Yeni Kuvvet.

Esrar perdesi kalkıyor

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu? Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu? Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu? Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu? Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu? Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu? Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu? Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

KUÇUK AYŞE

Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz! Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz! Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz! Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz! Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz! Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz! Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz! Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz!

Mücrim Biziz! Mücrim Biziz!

Mareşal Jefe

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Mareşal Jefe

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Mareşal Jefe

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Mareşal Jefe

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Mareşal Jefe

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

Mareşal Jefe

Şeyh Esatîfiyat tertibatını nasıl idare ediyordu?

ONLARIN ROMANI

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

ONLARIN ROMANI. ONLARIN ROMANI.

YUNUS NAZIM İMZA... Telefon: 2000

Cumhuriyet

Table with subscription rates: 1000 TL, 2000 TL, 3000 TL, 4000 TL, 5000 TL

Fırka Gurupu Bugün Toplanıyor

İsmet Pa. Ankara'ya vasa oldu ve derhal Heyeti Vekileyi topladı. Başvekâil öğleden sonra Meclise giderek hemen bütün meb'uslarla görüşti.

İstanbul'da tevkif edilmiş Şeyh Esat ile tevabii İzmir'e gönderiliyor

Cumhuriyeti Koruma kanunu

Milletler, eni devri ile her zaman... Cumhuriyeti koruma kanunu... Bu kanunla milletlerarası ilişkiler...

Fevkalâde tedabir bugün Fırka içtimainda takarrür edecektir

Esaslar şunlardır: 1- İltica şahsında bir aylık izafî idare, 2- Menemenlilerin divanharabe verilmesi, 3- Bevalkâr idare zamanında tecrübesi, 4- Cumhuriyeti tehlike koruyuculuk tedbirleri.

Esaslar şunlardır: 1- İltica şahsında bir aylık izafî idare, 2- Menemenlilerin divanharabe verilmesi, 3- Bevalkâr idare zamanında tecrübesi, 4- Cumhuriyeti tehlike koruyuculuk tedbirleri.

Esaslar şunlardır: 1- İltica şahsında bir aylık izafî idare, 2- Menemenlilerin divanharabe verilmesi, 3- Bevalkâr idare zamanında tecrübesi, 4- Cumhuriyeti tehlike koruyuculuk tedbirleri.

Mecliste heyecan İrtica hâdisesi hakkında Başvekâlete bir sual takiri verildi

Mecliste heyecan İrtica hâdisesi hakkında Başvekâlete bir sual takiri verildi. Includes portraits of İsmet İnönü and Mustafa Kemal Atatürk.

Şeyh Esat ile tevabii İzmir'e gönderiliyor

Şeyh Esat ile tevabii İzmir'e gönderiliyor. Nakaibendi Kutub'aktabının evinde bir çuval şüpheli evrak bulundu.

İsmet Pa. vasa oldu ve derhal Heyeti Vekileyi topladı. Başvekâil öğleden sonra Meclise giderek hemen bütün meb'uslarla görüşti.

Mecliste heyecan İrtica hâdisesi hakkında Başvekâlete bir sual takiri verildi. Başvekâle Meclise'ye bir sual takiri gönderdi.

Güzeller balosu 15-20 gün sonra veriliyor! Kraliçe isterse sinema yıldızı olarak Holivud'a da davet edilecek!

Güzeller balosu 15-20 gün sonra veriliyor!

Mecliste heyecan İrtica hâdisesi hakkında Başvekâlete bir sual takiri verildi. Başvekâle Meclise'ye bir sual takiri gönderdi.

Tahkikat - tevkifat Simdiye kadar 60 kişi tahli tevkife alındı

Dahiliye Vekili ve Orda müfettişi İzmir ve Menemen'de tahkikatla meşguldür

Tahkikat - tevkifat Simdiye kadar 60 kişi tahli tevkife alındı. Dahiliye Vekili ve Orda müfettişi İzmir ve Menemen'de tahkikatla meşguldür.

Güzeller balosu 15-20 gün sonra veriliyor! Kraliçe isterse sinema yıldızı olarak Holivud'a da davet edilecek!

YUNAN MİLLETİ
BAŞKANLIĞI
 Saygınlık İsmet Paşa'nın
 Teferrufları İhtiva Eden
 Tercüme, Sayı 202
 Telefon: 10000 — 10001 — 10002 — 10003
 10004 — 10005 — 10006 — 10007

Cumhuriyet

ARABE ŞERHİTİ

Yazın	2400 K.	2700 K.
1. Ayın	750 K.	1400 K.
3. Ayın	200 K.	350 K.

Nispet-i Mülkiye'de
5 Kurşundur

İsmet Paşa dün Mecliste irtica hâdisesini ve alınışın fevkalâde örfî tedabirleri izah etti, Heyecanlı müzakereler oldu

Meclis, idarei örfiyeyi tasvip etti

Lâik İdare Ne demektir?

Ankara 1 (T.C.) — Meclis'te dün (12) akşamki oturumda İsmet Paşa'nın idarei örfîyi tasvip etmesi büyük önem taşımaktadır. İsmet Paşa'nın bu tasvipi, idarei örfînin meclisten geçmesi için büyük bir adım atılmasıdır. İsmet Paşa'nın bu tasvipi, idarei örfînin meclisten geçmesi için büyük bir adım atılmasıdır.

Dünkü heyecanlı celse Başvekilin ve söz alan meb'usların beyanatı

Ankara 1 (T.C.) — Meclis'te dün (12) akşamki oturumda İsmet Paşa'nın idarei örfîyi tasvip etmesi büyük önem taşımaktadır. İsmet Paşa'nın bu tasvipi, idarei örfînin meclisten geçmesi için büyük bir adım atılmasıdır.

Başvekil Hz. min mü'lim notaktarı
 — İsmet Paşa'nın idarei örfîyi tasvip etmesi büyük önem taşımaktadır. İsmet Paşa'nın bu tasvipi, idarei örfînin meclisten geçmesi için büyük bir adım atılmasıdır.

Gazi Hz.
Reisinkuşan Hz. Ankar'a'ya hareketlerini tebliğ ettiler
Adli idahat İcra işleri de teftiş ediliyor
Aydın gençliği S. F. mensupları küll halizde H.F. na geçtiler

Divanı harp faaliyetini geçiyor İstanbul'daki mevkuflar bugün gönderiliyor!

Dahiliye Vekilinin dünkü isticvabatı, Antalya'da da tevkiifat yapıldı

İstanbul'daki mevkufları bugün Divan-ı Harp'e götürmek üzere Antalya'ya gönderen bir gemi.

"Divanı harp" vazifeye başlıyor

Ankara 21 (T.C.) — Divan-ı Harp, dün (20) akşamki oturumunda faaliyetlerine başlamıştır. Divan-ı Harp, idarei örfînin tasvipini müteakiben, idarei örfînin meclisten geçmesi için büyük bir adım atılmasıdır.

931 müsabakamızın son günlerindeyiz!

Bu ay ortalarında verilecek baloda ilk seçme müsabakası yapılacak

İkinci gününde yarışmalarına başlayan genç kadın.

Yeni inkılap kanunları Fevkalâde mahkeme nasıl teşekkül edecek?

Adli takibat, askeri kuvvetlerin veka-yie müdahalesi kanunları hazırlanıyor

Ankara 1 (T.C.) — Meclis'te dün (12) akşamki oturumunda İsmet Paşa'nın idarei örfîyi tasvip etmesi büyük önem taşımaktadır. İsmet Paşa'nın bu tasvipi, idarei örfînin meclisten geçmesi için büyük bir adım atılmasıdır.

Fevkalâde mahkeme
 — İsmet Paşa'nın idarei örfîyi tasvip etmesi büyük önem taşımaktadır. İsmet Paşa'nın bu tasvipi, idarei örfînin meclisten geçmesi için büyük bir adım atılmasıdır.

Paşalar, paşa kadoları

**Paşa gecesi, vali konanında münem-
diyen sofralar kurularak bozuluyordu!**

Yeni yemeği, yeni içkiyi, yeni içkiyi, yeni içkiyi... Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Paşa gecesi, vali konanında münemdiyen sofralar kurularak bozuluyordu!

Şehir ve memleket haberleri

**Yılın
Beyoğlu sayılı bir
gece geçirdi**

Beyoğlu sayılı bir gece geçirdi...

**Türkiye bütünü
Müşabakamıza
şimdiye kadar
40 hamam girdi**

Türkiye bütünü müşabakamıza şimdiye kadar 40 hamam girdi...

**Gaz'isi irfanı
Büyük Halk evleri
tesis edilecek**

Gaz'isi irfanı büyük halk evleri tesis edilecek...

**Nakdiyat
Müşabakamıza katılmayanlar**

Nakdiyat müşabakamıza katılmayanlar...

**Verem hastanesi
Hüsnüha Meclisi
tetkikat yapacak**

Verem hastanesi Hüsnüha Meclisi tetkikat yapacak...

Şehir işleri

Şehir işleri...

**Sünnetçiler
Fenni bir sınavla
şerhcehlerdir**

Sünnetçiler fenni bir sınavla şerhcehlerdir...

**Adıvece ve
mahkemelerde
Şah Yusu tahrik edildi**

Adıvece ve mahkemelerde şah yusu tahrik edildi...

**Müferrerik
Düha Oku ve İzzet**

Müferrerik Düha Oku ve İzzet...

**Yeni bir yıl
Yeni bir yıl...**

**Farkoda
M. A. Akın'ın girişi**

**Limonda
Halk ilmiyatı yine olacak**

Limonda halk ilmiyatı yine olacak...

Stiyası icmal

**İki medeniyet ve
harp ihtimali**

İki medeniyet ve harp ihtimali...

Hasan Fehmi B.

Hasan Fehmi B....

Hasan Fehmi B....

Hasan Fehmi B....

Hasan Fehmi B....

Hasan Fehmi B....

Hasan Fehmi B....

Hasan Fehmi B....

Hasan Fehmi B....

YUNUS NAEM
DİRENİŞİNİ
Bakanlar Kurulunun 1917
Yılında Kurulmuş
Telefon: 1917

Cumhuriyet

ABONE HESABI
MÜDÜR: 1000 K.
YAZAR: 1000 K.
KURUCU: 1000 K.

Gazi Hz. Ankara'ya Vasıl Oldular

Türk Kudretinin sırrı

İstikbalin geleceği için...
Türk Kudretinin sırrı...
Bu istikbal için...

Divani harp erkânı Menemen'de!
Dün Ankara'da Fırka grupta
irtica mes'elesi görüşüldü

Dahiliye Vekili izahat verdi - Bir Meb'us Şeyh Esat ile münasebatın kompuluk dolayısıyla olduğunu söyledi

Ankara ve İsmir'den dün gelen telgraflar

Ankara 9 (Tahvîdî) - E. B. F.
İsmir 9 (Tahvîdî) - E. B. F.
İsmir 9 (Tahvîdî) - E. B. F.

Şehrimizde tevkifat
Akşaray'da tevkif edilen Şeyh Abdurrahman Ef. Menemen'e sevk edildi

Tevkif edilmiş...
Akşaray'da tevkif edilen...

Şeyh Abdurrahman Ef. Menemen

Güzeller hazırlanınız!
931 Türkiye güzellik
Kraliçesi kim olacak?

Seçme müsabakası 15 kâmunusani akşamı Türkuvaz'da yapılacaktır

Bu işin...
Güzeller hazırlanınız!

Portrait of a woman

Hukuk talebesi dün
Atina'ya hareket etti

Kafileyeye müderris Reşit B. riyaset ediyce, seyahat 10 gün sürecektir

Hukuk talebesi...
Atina'ya hareket etti

Portrait of a man

Divani harp anıları
Menemen'de

İsmir 9 (Tahvîdî) - E. B. F.
Menemen'de...

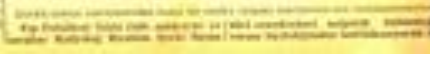
Gazi Hz.
Dün «Ankara» ya
avdet buyurdular

Reisicazib Hazretin İsmir'e
P. ve Fırka erkânı ile
bir mülâkât

İsmir 9 (Tahvîdî) - E. B. F.
Gazi Hz. Ankara'ya...

Merhan müderris Şevki Bay dün
defredildi

Merhan müderris...
Şevki Bay dün...

Portrait of Şevki Bay

Paşalar, paşazadaları.

Vali, işte bu sabahtaşberi artık beylikten Beyefendilikten çıkarak «Dev-letli Pa. Hz.» olmuştur

Masrufları yalnız kasımın sonuna kadar, bu devir içinde tahsil. Akademi, bu yıl içinde iki maddeli teklif ile her bir tahsilatı ayrıca tahsil etmek istediği. İki bu tahsilatın tamamını bu yılın Kasım ayı içinde tahsil ettirmek istediği. Bu tahsilatın tamamını bu yılın Kasım ayı içinde tahsil ettirmek istediği. Bu tahsilatın tamamını bu yılın Kasım ayı içinde tahsil ettirmek istediği.

Yeni bir gün ve yeni bir hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi.

Yeni bir gün ve yeni bir hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi.

Yeni bir gün ve yeni bir hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi.

Yeni bir gün ve yeni bir hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi. Fakat bütün bu yeni hayatın yeni birisi.

Şehir ve memleket haberleri

Şehircilik 160 bin lira illüzyon eden sigortacılar

İstanbul şehrini ve illerini ilâz eden şehir sigortacıları, 160 bin lira illüzyon eden sigortacılar. İstanbul şehrini ve illerini ilâz eden şehir sigortacıları, 160 bin lira illüzyon eden sigortacılar.

Türkiye Bâbüü Ses sösbakamızı 23 kâssarararârâ papâssâssâ

Türkiye Bâbüü, Ses sösbakamızı 23 kâssarararârâ papâssâssâ. Türkiye Bâbüü, Ses sösbakamızı 23 kâssarararârâ papâssâssâ.

Emniyet Sarayı Maaş cürdanları üzerine ikrazat yapacak mı?

Emniyet Sarayı, Maaş cürdanları üzerine ikrazat yapacak mı? Emniyet Sarayı, Maaş cürdanları üzerine ikrazat yapacak mı?

İsmir Ticaret mektebi talebelerinin ziyareti

İsmir Ticaret mektebi talebelerinin ziyareti

Emniyet Sarayı Maaş cürdanları üzerine ikrazat yapacak mı?

Emniyet Sarayı, Maaş cürdanları üzerine ikrazat yapacak mı? Emniyet Sarayı, Maaş cürdanları üzerine ikrazat yapacak mı?

Şehir İşleri Yed. Selâhiye mektebi

Gazi Hz.

Kafel terleri

Vilâyetta Kaçışınca'nın bir sâhibi teklif edilmiş

Kafel Terleri 180 iller

Yenicam'deki seyyar sanatçı şikyeti

Maaşta ve mekteplerde

Bravo kaptan!

Balkan konferansı

Siyasi icmal

Harp neden çıkacak?

Harp neden çıkacak? Harp neden çıkacak? Harp neden çıkacak? Harp neden çıkacak? Harp neden çıkacak?

Maaşta ve mekteplerde

Bravo kaptan!

Balkan konferansı

Balkan konferansı

SON TELGRAFLAR

Çankaya'da bir içtima

Ankara 4 (Tehrik) — Başbakan İsmet ve Şefik Fırat Kâzım Paşa ile beraber Çankaya'da güvernek müfettişleri ile toplantı yapıldı. Toplantıda, Çankaya'da bulunan diğer müfettişlerle beraber, Çankaya'da bulunan diğer müfettişlerle beraber, Çankaya'da bulunan diğer müfettişlerle beraber...

Yarın gazetesi davası

Serafettin B. ve refikası da bir dava actılar, muhakeme ayın 17 sine kaldı

Serafettin B. ve refikası da bir dava actılar, muhakeme ayın 17 sine kaldı. Serafettin B. ve refikası da bir dava actılar, muhakeme ayın 17 sine kaldı. Serafettin B. ve refikası da bir dava actılar, muhakeme ayın 17 sine kaldı. Serafettin B. ve refikası da bir dava actılar, muhakeme ayın 17 sine kaldı.

Şehit Kabilîy

Vedide Hanımın veciz bir nutku

Şehit Kabilîy'in eşi Vedide Hanımın, Şehit Kabilîy'in eşi Vedide Hanımın, Şehit Kabilîy'in eşi Vedide Hanımın...

Vedide Hanımın veciz bir nutku. Vedide Hanımın veciz bir nutku. Vedide Hanımın veciz bir nutku. Vedide Hanımın veciz bir nutku. Vedide Hanımın veciz bir nutku.

Divanîharp Erkânı Menemen'de

Dün Fırka grupundaki mühim müzakereler

Divanîharp Erkânı Menemen'de. Divanîharp Erkânı Menemen'de. Divanîharp Erkânı Menemen'de. Divanîharp Erkânı Menemen'de.

Dün Fırka grupundaki mühim müzakereler. Dün Fırka grupundaki mühim müzakereler. Dün Fırka grupundaki mühim müzakereler. Dün Fırka grupundaki mühim müzakereler.

HEM NALINAR MİDİNAR

Daha bir...

Daha bir... Daha bir... Daha bir... Daha bir... Daha bir...

İcra ve İhlâs kanunu nasıl tadil ediliyor?

Komisyon mesaisini bitirdi, ve lâyiha Adliye Vekâletine verildi

İcra ve İhlâs kanunu nasıl tadil ediliyor? Komisyon mesaisini bitirdi, ve lâyiha Adliye Vekâletine verildi. İcra ve İhlâs kanunu nasıl tadil ediliyor? Komisyon mesaisini bitirdi, ve lâyiha Adliye Vekâletine verildi.

Avrasya aeroflyas hattı açıldı

Avrasya aeroflyas hattı açıldı. Avrasya aeroflyas hattı açıldı. Avrasya aeroflyas hattı açıldı.

Avrasya aeroflyas hattı açıldı. Avrasya aeroflyas hattı açıldı. Avrasya aeroflyas hattı açıldı.

Gülçenâl

Dün hastalandı ve istirahat hâlinde etti

Gülçenâl. Dün hastalandı ve istirahat hâlinde etti. Gülçenâl. Dün hastalandı ve istirahat hâlinde etti.

Karadeniz'de

Firarî yüzündeki hassas deniz kazaları azaldı

Karadeniz'de. Firarî yüzündeki hassas deniz kazaları azaldı. Karadeniz'de. Firarî yüzündeki hassas deniz kazaları azaldı.

Bağcı Harbiye Nazırı Ankara'ya geliyor

Bağcı Harbiye Nazırı Ankara'ya geliyor. Bağcı Harbiye Nazırı Ankara'ya geliyor.

Paris sefirimiz gitti

Paris sefirimiz gitti. Paris sefirimiz gitti.

ONLARIN ROMANI

Yazar: AKACUDDU

Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı.

Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı.

Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı.

Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı.

Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı. Onların romanı.

YUNUS NAZFI... BASKINCI... Telefon: 1000

Cumhuriyet

ABONE SERAFLI... KURUCU... 2000 Kuruş

2-inci İdarei Örfiye Kararnamesi

Yeni kararname ile mülki memurların vazıfı askeri memurlara intikal etmektedir

Dünya bularazın Şiddetlendiren Beklentiler...

İstanbul 8 Ocak... Dün gece İstanbul'da...

Divani harpte hazırız Divani harp azasından bir zatın beyanati

Yeni alınacak tedabir - Mevkulların miktarı - Şeyh Esad'ın isticvabı

İstanbul 8 Ocak... Divani harp azasından...

Doğru değil mi? Telgrafcılarının terfih edileceği

Muameleleri... Telgrafcılarının terfih edileceği...

Doğru değil mi?

Ticaret Odası Yeni idare heyeti intihap edildi

Hakkı kazarlarda tesadülit icra edildi

İstanbul 8 Ocak... Ticaret Odası...

Yeni bir muvaffakiyet 12 tayyarelik bir filo Bahrimuhit'i geçti

Tayyareler Afrika'da Bolama'dan hareketle Natal'e vaad oldular

İstanbul 8 Ocak... Yeni bir muvaffakiyet...

İstanbul 8 Ocak... Tayyareler...

Gazi Hz. nin ziyareti Reisicumhar Hz. dön Ankara Ziraat sergisini ziyaret buyurdular

Ankara 7 (Tehrik) - Reisicumhar...

İstanbul 8 Ocak... Gazi Hz. nin ziyareti...

İlk 20 güzel gelecek perşembe seçiliyor

Hakem heyeti, Kraliçeyi, bu 20 güzel arasından intihap edecektir

İstanbul 8 Ocak... İlk 20 güzel gelecek...

İstanbul 8 Ocak... İlk 20 güzel gelecek...

Yeni kararname İdarei örfiye muntakasında bütün muameleler askeri idareye geçti

Ankara 7, 1919 - İdarei örfiye muntakasında...

ANADOLU

Cumartesi den başka hergün çıkar siyasi Türk gazetesi

irtica hâdisesi
Haydutlardan ikisi kaçtı şiddetle
takip ediliyorlar

Menemen'de bir irtica hâdisesi

Yedi silâhlı haydut (Şeriat isteriz) diyerek halkı
inkılâp aleyhine tahrik etmek istediler
Fakat halk buna kulak vermedi- Cumhuriyet zabıtası tam zamanında
yetişerek haydutları derhal tepelemiştir

Manisa'da gizli bir tekke meydana çıkarılmıştır

Kahraman ve genç bir zabitimizle fedakâr bir bekçimiz honhar şakiler tarafından şehit edildi.
Cumhuriyet hükûmeti icap eden en şiddetli tedbirleri ittihaz etmiştir

Dünkü hâdiseler ve bir ders

Dün sabah Menemende bir hâdiseler zühur etti. Karierimiz kafaları özümlü birkaç şahsan çıkardığı bu hâdiseye ait tafsillat kısmi mahsusumuzda bulacaklardır.

Hâmdolsun ki Cumhuriyet zabıtası vatandaşların huzur ve emniyetine, kamaat ve vicdanlarına düşman keşifler bu ve emsali bedbahtları derhal sercecek ve onları oldukları yerde hâmen ercek kadar müteyakkuz ve kudretlidir.

Gene hâmdolsun ki vatandaşlarımızın ittifağı yekün ka bir bir ekseriyeti Cumhuriyetin fevzili niyetlerini meddette idrak etmişler ve Cumhuriyete bütün mevcudiyetleriyle candan merbuturlar.

Yoksa üç beş seraserinin böyle çıgın bir teşebbüsü hiç yaktan memleketi kana loyar, vatandaşların huzur ve emniyetini ihlâl edecek bir mahiyetini ihlâl edecek bir mahiyetini ihlâl edebilir.

Cumhuriyet zabıtasına suuri ve çok etraflı tahkikatı hiç şüphesiz bize bu kaanli kukulları oynatan işlerin ne-reye kadar gittiğini pek yad-ladica göstererek ve memleketin emniyetine böyle budalaca suliklerle saldırmak denasetini gösterenler adaletin kahrını penşesile ezilecektir.

Ancak hâddi zatında şa basit fakat çok manidar teşebbüsün muarızlarımız çok açık bir ders teşkil etmekte olduğuna da kaydetmeden geçemiyecöğiz.

Hükûmete muhs efet yap-

Halk Fırkası teşkilâtı

Meb'ularımız dün Sökelilerle
samimî hasbihal ettiler

Sökenin sevilmiş simaları arasından
bir heyet teşkil olundu

Söke 23 (HUSUS) — Cumhuriyet Halk Fırkasına yeni teşkilâtını yapmağa memur İsmir meb'usu Celâl ve Kara meb'usu Münir Beyefendi-lerin buraya ge diler. si dünkü telgrafında bildirmişim.

Muhterem meb'ularımız pek samimî bir surette tatik-

cağız. Cumhuriyet Halk Fırkasının memleketi küml kuvvet ve kudretine hâtel gote-receğiz fikrile hükûmete ve Fırkaya ait nekadar iş varasa hepimize bilâkaydâ şart saldıрмаğı ihtiyat edinen ve bunu bir ihtiras derecesine çıkar-an muarızlarımız Menemen hâdisesinin ifadesi ettiğî karanlık manâ karşısında çok etraflı bir surette düşünmek mecburiyetindedirler.

Cumhuriyet Halk Fırkasının memleketi mukadderatına vaziyet ettiği gündendert hiçbir tarafta en muarız inkılâplardan sonra bile bunca müm-essil bir hâdiseler zühur etmediğî düşünülür ve sonra şu geçen birkaç ayık devre esnasında muhaliflerimize a tenkitte bür-yiyet, tarizde hüriyet, hücum ve tahrikte lür-yet neğme-lerle saldırmadık hükûmet otoritesi, hırpalamadık memleket kudretini bırakmadık istemedikleri göz önüne getirilirse bu karanlık kâşaf her f-çür'etini nereden buldukları kolaylıkla takd r olunur.

Muarızlarımız eğer bizim gibi Cumhuriyetçi olmak iddialarında hasikatın samimî iseler - ki bunda şüphe etmek istemiyoruz - muhalifletleri ni böyle karanlık emsilli her fere çür'etini nereden buldukları kolaylıkla takd r olunur.

Muarızlarımız eğer bizim gibi Cumhuriyetçi olmak iddialarında hasikatın samimî iseler - ki bunda şüphe etmek istemiyoruz - muhalifletleri ni böyle karanlık emsilli her fere çür'etini nereden buldukları kolaylıkla takd r olunur.

Muarızlarımız eğer bizim gibi Cumhuriyetçi olmak iddialarında hasikatın samimî iseler - ki bunda şüphe etmek istemiyoruz - muhalifletleri ni böyle karanlık emsilli her fere çür'etini nereden buldukları kolaylıkla takd r olunur.

Hükûmete muhs efet yap-

irtica hâdisesi nasıl Oldu

Hâdiseyi gözile gören muhabirimiz anlatıyor
Manisa ve Menemen'de tevkifat yapıldı

Dün sabah Menemende bir irtica hâdisesi olmuştu. Adetleri yediye geçmeyen vatan halisleri, ellerinde silâhlar olduğu halde halkı inkılâp aleyhine hareket ettirmeye icbara çür'et etmişlerdir.

Fakat Menemenin muhterem inkılâpı tamam ve benimsenmiş asil halini bu vatan halislerinin sözcüklerine salla ehemmiyet vermemişlerdir.

Hâdiseler kaşif olmuştu. Manisa tarafından geldi kiler. anlaşılan bu yedi kişi, dün sabah erkenden Menemen'e girmişlerdir. Naraz kilmak behanesi ve bir camiyey girişir. Aradın beş on dakika geçti ten sonra ellerinde (Lâilâ-kehlâ'lah) ve (In'â'ah) lek) yazılı bir sayak olduğu hâde hükûmet önüne işi me-dana getiriyorlar.

Burdan aşğını, hâdiseye bizza şaht olan Menemen muhabirimizin sözünden dinli-yelim . . .

Muhabirimiz, vak'ayı mü-teakip izim ve g'im şir. Dün sabahki irtica hâdisesini şu-suete anlatıyor.

İlk hareket.

— Sabahleyin saat yedi buçukta evden sokağı çıktım. Hiçbir şey en hab'rim yoktu. Çarşıya doğru ilerliyordum. Sokaklarda rast geldim in-sanlarda garip bir hâl hissediyordum. Evve-â bir mana veremedim. Biraz a bulur-dim: Muhterem caminin önüne geldim. Burada beş on kişi bir araya gelmiş, bazı şiyler konuşuyorlardı. Te'lâhi bir hâde idiler. Yanlarında yaklaşıp sordum.

— "Hayroia" böyle, nevar? Bana şunları anlattılar: —Biraz ev l camiyeye yedi kişi geld. Mavzerleri vardı. Namazdan sonra, caminin içindeki (Lâilâkehlâ'lah) ve (İnâfetsünleke) yazılı bir bayrağı aldılar. Bu yedi şah-

sın üzerlerinde çaprazama fişenler var, omuzlarında mavzer ve bellerde tabançalar, bıçaklar bulunuyor. Mehtir resülün geldiğini söylüyorlar.

Hükûmet önünde
Ba haber üzerine derhal tah'vikata giriştim. Camiye

onun etrafını aldı, birisi elimdeki mavzerim namuslu dürttü ve:

Müezzinle.

— Müezzin Esmâ'ül Diye bağırdı. Sen galiba İslâm de-ğışsin, kelime-i şahadet getiril. Bu sözler üzerine müezzin

Resmi tebliğ

İcap eden şiddetli tedbir-ler ittihaz edildi

Dün öğle üzeri vak'â hakkında vilyetin gazeteler vukubulan tebliği şudur:

Birinci tebliğ

"Kendine Mehdî suû veran Derviş Mehmet namında bir mürted; cahil beş silâhlı arkadaşla Manisa'dan çıkış-erak kabul etmiyerek müfrezelerine ateş açın bu mürtedlerle yapılan müsademe de bir müfrezeye kumandanı, bir mahale beş kişi şehit olmuştu.

Mürtedlerden üçü ölü, birisi ağır yaralı olarak şehitler tutulmuştur. Ağır yaralı arkadaşlarının hüviyetlerini vermiş. Vilyet makamına lüzum gelen şiddetle ve mü-esir tertibat zamanında ve derhal alınmıştır.

Mahalline merkezden de bir zabıt kumandasında müfrezeler, Vali muavin ve müddetlümü muavinleri otomobililer gönderilmiştir. Mütecasirler hakkında Manisa vilayeti ile vilyetimiz müteakip tertibat a miştir. Bunları içinden sav'abi en ik sinin hüviyetleri tamamı e bellidir. Bunları da her iki taraf müfrezeler şiddetle takip ediyorlar.

doğru ilerledim. Biraz sonra oraya varmışım. Gördüğüm muarız beni hayretler içinde bırakmıştı, bu adamlar buraya kadar nasıl gelmiş, hükûmetin yanındaki cam de ne arıyorlar, ne yapmak niyetindedirler?

Uzaktan bakıyordum, camî mürtedine lüzum şiyler söylüyorlardı. Müezzin bu silâhlı adamların dediklerini kabu etmemiş olacak ki; yedi kişi

ko, küte hareketler u lüzum bir-mekte olduğum anladım. Biraz daha sokuldum. Benim gibi diha birçok kimseler -ravay imişler. Mehdî Resulü olduğuna söylenen bu yedi kişiye ve onların ne yaptıklarına bakıyo la d.

Sakalları var...

Biraz daha ot Kum. Bunlar k'imlerdi? Yürünle sakat var t.

fakat genç oldukları anlaşı-lyordu. Sakallara karşın be-ylikler bu adamlara çehresine korkunç bir şekil vermişti.

Ellerinde Bayrak.
Müezzinden bazı şeyler iş-tiyorlardı. Nihayet Müezzin kokudan rah oldu, hep ce-miye girişir, biraz sonra ellerinde bir Bayrakla dışarı çıkıyorlardı.

Bu Bayrak: eski zamânâ âit ve üzerinde işlemle yazılmış (Lâilâkehlâ'lah, Mu-hammedürresulülâh, İnaa İshâ-kehlâ'lah) fethan mübas) yazılı idi.

arapçakonuşuyorlar
Silâh adamlardan birisi diğerlerine nazaran daha ih-tiyardı, dikkat ettim. Aranın-da Arapça konuşuyorlardı. Birisi çok konuşacak yaşta idi.

Tebkir getiriyorlar:
Tam bu sırada bir yareyâlı koptu, Arapça konuşma bu yedi kişi hep bir ağızdan ba-ğırmağa başladılar:

—Allahuekber, Allahuekber Lâilâkehlâ'lah... lâh...

Bu sesler okula a kadar kapıda duran ve bu yedi kişiye bakarak meclislerin ne ol-duğuna biraz ihlaas eder gibiydi.

Tebkir ve tehlil sedâlarına civardaki halk koşuyordu, epi salabalk olmuştu, müez-lâh şahâsâ'letinde bayrak o-duğuna hâlde tu cam dea parak a sakallarında gemiş kâmet önüne varmıştı.

Mes'ele anlatılıyor.
Maydında dram bu ahşap-lı mörâşile e bir kâfi-lesi sayı makt id. Tam bu sırada yedi kişi er 107 n en ihtiyarları olan yarı kâ-direk, bir dua okudu aa sonra ik erde y 2100 maza-ah.

—E şâh! De'â Bîs (Me-b) — Dün... — — — — —

Menemen Hadisesi

Bu işle alâkadar olarak Menemende 25, Manisada 10 kişi tevkif edildi

Hadise nasıl çıktı, nasıl cereyan etti, yobazların isimleri nedir, ölenler, yaralananlar, müşevvikleri kimler ?

Dünkü nüfuzumuzda neşrettığımız haberlerle Menemende bir irtica hareketi vuku bulduğunu bildirmiştiğimiz gibi, geçen Janınunun tarımın önün nisa tarafında beş müselliâ arkadaşları öldürülecek, 2 sinin ağır surette yaralanarak tenkil edildiklerini, firar eden ikisinin de takip olduğunu ilâve etmiştik.

Dün akşamı doğru göten mümtaz bir berler hâdisenin mahiyetini daha ziyade teavir etmişiz. Bu tafsilata görece irtica hâdisesi hakikaten mühim olduğu anlaşılmaktadır. Bunun için irtica hâdisesi Menemende kuvvetle bastırılmakla beraber hâdisede alâkadar olmaları maznun olan bir takım kimselerin tevkifine başlanmıştır. Yine bu işin ehemmiyeti hasebiledir ki İzmir vali muavini Saip B. ile müddet umumi derhal Menemene gitmiş, takikat ve takibata girmiştir.

Son Haberler

Hainler 19-20 yaşlarında çocuk denecek gençler

Ankara, 24 (Telefon)—Menemen tahkikatına devam hadisesinin edilmektedir. İrtica hareketine cür'et edenlerin 19, 20 yaşında genç kimseler olmaları bilhassa dikkate şayan bulunmaktadır. Bunlar kendi akıllarınca kanunun hafifletici sebeplerinden istifadeyi düşünmüşlerdir. Hadiseyi çıkaran altı kişiden müsademe esnasında ölenler Mehtî Mehmet ile Manisanın Ebekuyu mahallesinden şamdan Mehmet ve Hacı Topuzdur.

Yaralananlar da Manisanın Nazlıca mahallesinden 318 doğumlu Emrullah oğlu Mehmet Emin ile Süleyman Sırrıdır.

Kaçanlara gelince, bunlar da Manisanın Ankara, mahallesinden 326 doğumlu Mürteza oğlu Hasan ve Ebekuyudan 329 doğumlu Ali oğlu Hasandır.

İzmir vali muavininin idaresindeki müfrize takip hareketine devam ediyor. Yakalanmaları çok yakındır.

İsticvap olunan yaralı Mehmet Emin ile Süleyman Sırrı, kendileri bu işe teşvik eden şahın Manisada Keçeci Mehmet olduğunu söylemişlerdir.

Bu işle alâkadar olarak Menemende 25 ve Manisada 10 kişi tevkif edilmiştir.

Ankara, 24 (A.A.) — Menemen hadisesi etrafında aldığımız mütemmin malûmata nazaran hadise bidayette Manisada tertip ve ihzar edilmiş ve failerin burada Keçeci Süleyman namındaki şahıs tarafından teşkil edilen bir tarikate mensup oldukları anlaşılmıştır. Mazunlar ifadelerinde irtica hareketine geçilmesi tekrarlı ettikten sonra kendisine Mehdi süâi veren Emrullah oğlu Mehmet namındaki şahın kumandasında tarikat mensuplarından mürekkep olarak bir çete teşkil edilmiş ve çete bir kaç gün evvel Manisadan hareket ederek Menemen civarına gelmiş ve Yağcılar köyü civarında çanlık taki çardaklara saklanmışlardır. Bunlar vak'a sabahı bir kısmı halkın sabah namazını kılmakta buldukları esnada camiye girerek buradaki bayrağı almışlar ve cemaati irticakâr hareketlerine iştirake davet etmişlerdir. Halk derhal camii terk ederek dışarı çıkmış ve mütecavizlere itihak etmemişlerdir. Hadisenin vuku akebinde derhal hadise mahalline gelen jandarmalar ve bunlar itihak eden askeri müfrize tarafından mütecavizlerden üçü maktül ve ikisi yaralı olarak istial edilmiş ise de bir kaç kişi firar muvaffak olmuşlardır. Firarilerin derdestine intizar olunmaktadır.

Vali B., Vali Muavini B. bu suale de cevap isteriz

Şehir bandosundaki şehit yavruları göz yaşları içinde diyorlar ki

" Bize yanaktır. Mademki biz de ilerde şunun ve bunun keyfi için esnebi çalgıcıların bizi aç bıraktığını göreceğiz, şu halde bizi çalgıcı yapmakla hayatımıza kastetmiş olmuyor musunuz "

Muhakkak!

Ankara'da Roman çalgıçıların defedilmeleri emrine anbean intizar ediliyor
Ankara, 24 (Telefon) — Romanlı çalgıçlar meselesi etrafında gazetemizin yaptığımız neşriyat alâkadar mahafide ciddiyetle takip edilmektedir. Hariciye ve Dahiliye vekâletleriyle Emniyeti umumiye müdürüğü ehemmiyetle tetkikat yapmaktadır.

Mukabele bilimsel muamelesinin pek yakında tatbik olunması, bu suretle Roman çalgıçıların defedilmeleri muhakkak addolunmaktadır.

Şehir bandosunun çocukları Esrarçengiz bir şekilde şehre girer ve süratle çıkarılmaları lâzımdır (Küçük sayfası çeviriniz)

Yalan Haberler

İktisat Vekilinin "Vakit," a beyanatı

Ziraat bankası hakkındaki moratoryom ve tecil rivayetleri mura-bahacıların uyardırmasıdır

İktisat Vekili Mustafa Şeref B. Ankara, 24 (Telefon) — İktisadi buhran mevzuu etrafında ziraat bankasının çiftçilerin borçlarını tecil ve bir moratoryom ilân edecek hakkında çıkan haberler yalandır.

Oğrendiğime göre vaziyet şudur: "Bu tecil ve moratoryom haberlerini muraabahacılar uydurmuştu. Banka şimdiye kadar borcunu ödemiş ve bir halde olan köylünün müferet müracaatı üzerine tecil yapmaktadır. Ancak bu tecil umumi değildir, müferettir. Geçen sene zarfında banka köylülerden yüzde ellisinin borçlarını tecil etmiştir.

Semavi bir hâdise dolayısıyla mahsulü olmayan köylüü aç ve sefil bırakmamak için borçlarını tecil etmiştir. Umumi tecil işi ettirecek hiç bir vaziyet ve sebep yoktur.

Banka iki nevi tecil yapmaktadır: 1 — Mahsul olmadıkça zaman gelecek hasat zamanına kadar. 2 — Mahsul vardır, fakat piyasası düşüktür. Fintın yükselmesine intizar edilince tecil. Bu vaziyette banka her hangi bir gayri mekul rehline

Yeni yılın ilk günü

VAKIT

48

SAYIFA

1 Kânunusaniide "Vakit", 48 sahife olarak intizar edecektir. 32 sahifelik bir mecmua bu meydana dahildir. Hazırlarımızı iyi yapabilmek için "Haf-talık Vakit," yalnız bu perşembe-yi mahsus olmak üzere tabire mecbur kaldık, ve bunu telâfi için 8 sahife çıkması mukarar olan gazeteyi bugün 52 sahife neşrettik.

VAKIT

VAKIT sizin dört ortağınızdır
Dertlerinizi, şikâyetlerinizi, fikirlerinizi
arzularınızı yazıp gönderiniz

14 Şubat Yıl No. 4920

28 Kasım 1921 13 İht. 27 1550 Pasaz

Sayı 7 Kuruy

Reisicumhurdan Büyük Erkânı Harbiye Reisine Mektup

Gazi Hz. diyorlar ki

Martecilerin vahşeti karşısında bazı Menemenlilerin tasvipkâr davranmaları vatanperverler için utanacak bir şeydir. Bu bütün milletî müteessir etmiştir

İstanbul, 27 (A.A.) — Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:

Menemende ahirce vuku gelen irtica teşebbüsü esnasında Zahirrekî Kâhîrî Beyin vazife ifa ederken duyar olduğu akıbetten Cümharîyet ordusuna tesellî ederim.

Kâhîrî Beyin şebekesinde mütecessirlerin gösterdiği vahşet karşısında Menemendeki ahirlerden hazretlerin alkışla tasvipkâr bulunmaları İrtica Cümharîyetî ve vatanperverler için utanacak bir hadisedir. Vatan müdafaa için yapılmış, ahilî her politik ve itilâfî hareketinde ve fevkalade müteessir bir vaziyette bulunan Türk zabitanı mütecessirler karşısındaki yitmiş vakıf ve şevketler tarafından yalvarılarak Menemende kâhîrîye gıpta çektiler. Menemende ahirlerden hazretlerin bütün milletî mütecessirle etmişler.

İtilâfın aradığı tatmîn bir noktada geçiş ve kabullenme mütecessirlerin uğradığı tecrübeli mütecessirler kâhîrî Cümharîyetle karşı bir nokta teklîki ettiği ve Mütecessirler ile mütecessirleri ona göre takip edecekleri muhtemeldir.

Hepimizin şükretmeye, bu meseledeki vasıfalarının iradetine hâzretleriyle ve hakikîle yitmiş gıpta çekmişler.

Büyük vatanperver kahraman gıpta çektiler ve Cümharîyetle mütecessir hareketini kıymetli vatan Kâhîrî Bey tam bir İrtica Cümharîyetle karşı karşıya taslimî ve koruyulmuşluk olacaktır.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

Menemenden ilk mektup ve ilk resim Hadiseye şahit olan "Vakit", muhabiri gördüklerini anlatıyor

Şerirler kahraman zabıt vekilimizi nasıl şehit
ettiler, neler söylediler ve nasıl gebertildiler ?

Menemenden gelen ilk mektup — Hayatlarına bağlı teklîki mütecessirler (C) gıpta çektiler vatan Kâhîrî Beyin tam bir İrtica Cümharîyetle karşı karşıya taslimî ve koruyulmuşluk olacaktır.

Mektupun muhtemelen şu şekildedir: **Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

Mektupun muhtemelen şu şekildedir: **Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

Mektupun muhtemelen şu şekildedir: **Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

Delinabahçede içtima

ünkü içtima Gazi Hz., Kâzım İsmet, Fevzi, Fahrettin Pa. lar ve Şükrü Kaya B. iştirak ettiler

Dahiliye Vekilinin gazetemize beyanâtı

İstanbul, 27 (A.A.) — **Büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

İrtica Cümharîyetle karşı karşıya taslimî ve koruyulmuşluk olacaktır.

ANLA MALİYİZ !

Mütecessirlerin vahşeti karşısında bazı Menemenlilerin tasvipkâr davranmaları vatanperverler için utanacak bir şeydir. Bu bütün milletî müteessir etmiştir

Mektupun muhtemelen şu şekildedir: **Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

Dükkâ Vaziyet İstanbulda nezaret altına alınanlar 8 kişi

Dahiliye müsteşarı hadisenin şümüllü olmadığını söylüyor

Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir.

Mektupun muhtemelen şu şekildedir: **Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

Mektupun muhtemelen şu şekildedir: **Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

Mektupun muhtemelen şu şekildedir: **Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

Mektupun muhtemelen şu şekildedir: **Reisicumhur Hz. büyük Erkânı Harbiye Reisî Muhtar Fevzi Pa. Hz. ne şu mektubu göndermişlerdir:**

Yeni yılın ilk günü

VAKIT

48

SAYIFA

1. Kasım 1921 - VAKIT - 48 sayfa olarak çıkarılmaktadır. 32 sayfa ile, 16 sayfa ile.

www.istaturk.com

HÜKÜM İNFAZ EDİLDİ

İlk Grup Bu Sabah Saat İki Buçukta, Son Grup Ta Saat Beşte Asıldılar...

Mahkûmlar Öğle Üzerine Kadar Teşhir Edildi Örfî Harp Divanı Yeni den İkinci Muhakemeye Başladı

Maznunların Son Kısmının İsticvabı Bitmek Üzerinde

Menemen, 4 (H. M.) — Örfî divanı harpte verilen ve Millet meclisinde tasdik edilen idam hükümleri bu sabah infaz edildi. Harekâta geçtikten sonra mahkûmların teahhütleri için mahkemeye çıkartıldı. Mahkemeye çıkartılan mahkûmların teahhütleri için mahkemeye çıkartıldı.

Örfî Divanı harbin zamanında mahkemeye çıkartılan mahkûmların teahhütleri için mahkemeye çıkartıldı.

Ervele mahkemeye getirildi. Büyük fedâkar Kubbâyın şehit edildiği noktadan başlayarak hükümet konusuna, Toprakna, Bedesten ve İstasyon mahkemeye çıkarıldı. Her grup halinde infaz edildi.

Az sonra akşam bir müddet geçecek hükümet binde terâtib aldı.

Bu arada üçer beşer kiplik mahkemeye çıkartıldı. Her grup halinde infaz edildi.

İlk gruba ait hüküm saat iki buçukta, son gruba ait hüküm de saat beşte infaz edildi.

İtina teşebbüsü mahkûmların en haris simaları olan (Mehmet Emin) Kubbâyın şehit edildiği noktadan mahkemeye çıkartıldı.

Az önce mahkûmların infazı için mahkemeye çıkartıldı.

İlk gruba ait hüküm saat iki buçukta, son gruba ait hüküm de saat beşte infaz edildi.

Menemendeki Kanlı Hadisenin İlk Safhası Böylece Kapandı

Hacı İsmail, Menemendi Çakır Molla Süleyman, Menemenden Bogazık Abbas, Menemenden Süleyman, Menemenden Haliz Cemal, Menemenden kalıncı Mustafa

İs, Menemenden ekinci Hüseyin, oğlu Hüseyin Alidir. Asılanların Cesetleri Menemen, 4 (H. M.) — Hak [Devamı 3 sayfa sayfa]

Gazi Hz.

Halkın Tezahüratı Arasında Aydınla Vardı...

Ankara, 3 (H. M.) — Yağın yağdığı yağmura rağmen halk istasyon önünde Gazi Hz. si bekliyor.

Şehit, devaliflerle ki, baştan başa sering içiledir. Tren geldi geldi Gazi Hz. önünde, otomobil ile hükümet bulvarına talib ederek Vaki konusuna girtiler. Orada misafir kılacaklardır.

Harici Ticaret Ofisi

Ankara, 3 (H. M.) — İktisat vekâleti harici Ticaret ofisi teşkilatını tevsi etmek tasarrufundadır.

Lise Programlarında Tadilat Mı?

Ankara, 3 (H. M.) — Maarif vekâletinin lise programlarında bazı tadilat yapacağı bu suretle daha kuvvetli lise mezunları yetiştirilmesini temin edeceği söylenmektedir.

İranda Yeni Ölçüler

Tahran, (H. M.) — Ölçülerin metre ve litrenin kullanılması karar 21 martın tahran talib edilecektir.

Çanakkale Belediye Reisini Dövdüler

Çanakkale, 2 — Belediye reisini, mütegalibelik yapmak isteyen Hacı Mustafa Elenidin öğulları tarafından bugün mahkemeye talib ve derbedimdir.

Meclis unun senelerdenberi verilmeyen bir an parasından çıkmıştır. Halk tezahüratı içindedir.

En Heyecanlı Ameliyat Vak'aları Operatör Kerim Sebati Bey Anlatıyor...

Doktorlarımızın ameliyat vak'aları arasında devam ederek dün de operatör Kerim Sebati Beyin operatörlüğü.

Bize, yaptığını ameliyatlarda en heyecanlı teklifi ettiği vak'asını anlatmasını rica ettik.

Kerim Sebati Beyin anlattığına göre bir operatör, hiçbir ameliyat zamanında heyecan duymaz. Yeter ki bu işe yeni başlamış ve henüz bu işle iftihar etmemiş olalım. Naklediyor!

Almanya'dan yeni döndüm. Gülhanede çalışıyordum. İlk yaptığım ameliyatlardan biri müstecim bir vak'a idi. Bir yerden hastanın kaburgalarını çıkarmak ve ciğeri korumak lazımdı.

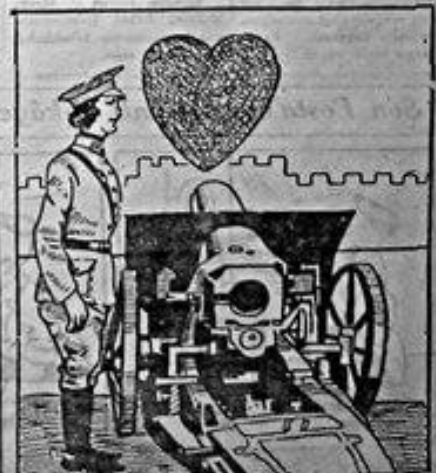
Yeni bir operatör için kolay olmayan bu vak'a içinde derin bir heyecana tutuldum. Tahminen otuz beşinde bulunan hastanın kaburga kemiklerini çıkardım. Yalnız bu iş içinde bir kemik kaldı, göğüsünü tehlikeli kapadım ve döktüm. Birkaç zaman sonra muayene ettiğim zaman ciğeri çıldır altında ve yumruk gibi bir vayıyetle istihabat eder bir halde buldum.

Kerim Sebati Bey

Şimdi ciğerlerin pompa ile ve hava verilerek tedaviye talib ediliyor. Maamafih akseriya anı bazı vak'alar vardır ki her zaman bir doktorun heyecan doğurur. Meclis bir gün anında bir hasta getirildi. Uyanık gündüzdü iki saat diğeri yattı. Bunlar tesadüfen sec çıkaran cesetlerden geçmiş, anı boşuna giriyorduk. Hasta muayene ve nefes alıyordu. Bu, heyecanlı bir vayıyetti. Henüz bir nişlerle boşuna yardım, dileri çıkardı. [Devamı 6 sayfa sayfa]

Kadın Asker Olursa...

Fetehedileceği yegine kalın sırtak budur!

Telefon Numaranız Kaçtı?

SON POSTA, telefon makinesi olan kesirleri arasında eğlenceli bir kur'a tertip etmiştir. Kur'a'ya iştirak için lütfen Kur'a'ya devam ediniz. Her bir kur'a durumunda bir veya birkaç numara çıkacaktır. Bunlar telefon numaralarıdır. Eğer sizin numaranız gazetede çıkan numaraya tevafuk ederse o numaranın müracaat ederek hediyeinizi alacaksınız. Basit, kolay ve eğlenceli bir kur'a. Büyükleri numaralar şunlardır:

685 İstaabul
3439 Beyoğlu
42 Büyükdada

A	
D	1
F	1.1

Keşif sabit varakası

23/12/930

asiler tarafından kurşunla cerh ve bağı kesilmek suretile şehit edildiği ve cesedin Gases cami'i önünde bulunduğu haber verilmesi üzerine hükümet tabibi vekili askeri tabip birinci sülâzın Necati beyle birlikde mahalli mezkure varıldıkda : SİH gases cami'i metalinâ sol tarafında bahçede arkası üstü yatık sağ tarafında kasıtlı mahfessından çekik bir halde elbiseleri kanlı bağı boynundan ayrılmış ve etrafındaki toprakda mevsul kan lekeleri görülen ve tahminen - 25- yaşlarında , üzerinde haki renkte askeri elbise bulunan orta boylu kumral benizli saçları az ağarmış matruş bir cesedin yatmakta olduğu görüldü : hazurundan soruldu :

Müteveffanın menemende A . 43 . T . I . EL . 3 . T . Kumandanı ihtiyat zabıta vekili İsmirli Hüseyin oğlu koplay efendi olduğu anlaşıldı tabibi muamele-yhden usulen tahlifi icra kılındıktan sonra muayenesi ile sebebi meftin ba rapor beyanı bahadet tefhim muayenesine iptidarla müteveffayı muameleyhe i-sabet eden bir kurşun sağ koltuk altındaki telemi ibtiya sadrinin yakarı ve da kısmından bir eski baş paralık kutruna kiriz deliği görülmektedir . delik muhitinde barut lekeleri ve yanık olmadığını , merai bu delikten aşağı ve arkaya doğru sol kürek kemiği ucunun üç parmak aşağısında bir el ayası saatinde bir çukuk deliği göstermekte ve içersinde kemik ve ak ciğer parçaları olduğunu , secruh aldığı bu yaradan sonra otuz metro ilerisindeki camie kaçırdığını orada baş cismi derekkinin üst kenarından orka ve yukarıya doğru meyil gösteren ve atlas kemiğinin üst yüzünden tam bir bitir amaliye-si gibi boyundan temamilen ayrılmışdır cerhaya katanın kenarları muntazam olduğunu (kesme , keskin ağızlı bir tarafı kant oluklu ve takriben 425-sentimetre uzunluğunda) bir bıçakla yapıldığını ; bağı kesik , sülûmün yaralanmanın derdi dahili ve harici kanamanın son kopal hali içersinde vaki olduğunu büyük bir ihtimali fenni gerçivesi içersinde olduğunu ve bu bapda mufassal raporunu ayrıca takdim edeceğini söyleyerek defnina ruhsat verilerek mahallinde tutulan işbu keşif raporu sabit varakası tahtı imzaya alındı :

Menemen ; müstantığı

C . M . U . V .

Hükümet tabibi . V .

Alay 43 hekimini

I MLE

928-7